

**Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales**

**Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings**

**Dydd Mercher, 30 Ebrill 2008
Wednesday, 30 April 2008**

Cynnwys
Contents

- 3 Cwestiynau i'r Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai
Questions to the Minister for Environment, Sustainability and Housing
- 18 Cwestiynau i'r Gweinidog dros Dreftadaeth
Questions to the Minister for Heritage
- 30 Cwestiynau i'r Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol
Questions to the Minister for Social Justice and Local Government
- 42 Atal y Rheolau Sefydlog
Suspension of Standing Orders
- 42 Sefydlu ac Ethol Pwyllgor ar y Mesur Arfaethedig Bwyta'n Iach mewn Ysgolion
Motions to Establish and Elect a Proposed Healthy Eating in Schools Measure Committee
- 43 Cwestiynau i Gomisiwn y Cynulliad
Questions to the Assembly Commission
- 43 Gorchymyn Cymhwysedd Deddfwriaethol Arfaethedig Huw Lewis ynghylch Darparu
Gwasanaethau Bysiau a Choetsys
Huw Lewis's Proposed Legislative Competence Order on the Provision of Bus and Coach Services
- 61 Dadl y Ceidwadwyr Cymreig: Twf yr Economi
Welsh Conservatives Debate: Economic Growth
- 90 Dadl y Ceidwadwyr Cymreig: Prosiectau Adfywio
Welsh Conservatives Debate: Regeneration Projects
- 114 Amser Pleidleisio
Voting Time
- 116 Dadl Fer: Parciau Cenedlaethol: Cyflawni eu Dyletswydd a'u Diffygion
Democratiaid
Short Debate: National Parks: Delivering on Their Duty and their Democratic Deficits
- 130 Datganiad Ysgrifenedig gan y Llywydd
Written Statement by the Presiding Officer

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynnddi yn y Siambr.
Yn y golofn dde, cynhwyswyd cyfieithiad o'r areithiau hynny.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were spoken in the Chamber. In the right-hand column, a translation of those speeches has been included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 12.30 p.m. gyda'r Dirprwy Lywydd (Rosemary Butler) yn y Gadair.
The Assembly met at 12.30 p.m. with the Deputy Presiding Officer (Rosemary Butler) in the
Chair.*

The Deputy Presiding Officer: I call the Assembly to order. **Y Dirprwy Lywydd:** Galwaf y Cynulliad i drefn.

Cwestiynau i'r Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai Questions to the Minister for Environment, Sustainability and Housing

The Deputy Presiding Officer: Question 1, OAQ(3)0364(ESH), is withdrawn. **Y Dirprwy Lywydd:** Tynnwyd cwestiwn 1, OAQ(3)0364(ESH), yn ôl.

Rheoliadau Adeiladu

C2 Alun Ffred Jones: Pa drafodaethau y mae'r Gweinidog wedi'u cynnal gyda Llywodraeth y DU ynghylch datganoli pwerau ar gyfer rheoliadau adeiladu? OAQ(3)0332(ESH)

Y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai (Jane Davidson): Yr wyf wedi cael cyfarfod wyneb yn wyneb â'r Gweinidog dros Dai, Caroline Flint, ac wedi cael nifer o sgysiau ar y ffôn fel rhan o'r trafodaethau rhwng swyddogion Llywodraeth y Cynulliad a swyddogion yr Adran Gymunedau a Llywodraeth Leol dros y 12 mis diwethaf, trafodaethau sy'n dal i barhau.

Alun Ffred Jones: Diolch am yr ateb hwnnw; mae'n dda clywed am y trafodaethau hynny. Bu'r Pwyllgor Cynaliadwyedd allan yn yr Almaen yn ddiweddar, ac mae datblygiadau yno ac yn Awstria ynglŷn ag adeiladau newydd sydd yn arbed allyriant carbon deuocsid. Mae'n rhan hanfodol o'u hymgyrchoedd yn y maes hwn. Ymddengys i mi ein bod ni yng Nghymru, ac ym Mhrydain yn gyffredinol, flynyddoedd ar eu hôl hi. O gofio ymrwymiad y Cynulliad i hyrwyddo cynaliadwyedd, a allwch roi rhyw ddyddiad neu amserlen inni o ba bryd y gallwn ni ddisgwyl cael y pwerau hyn yng Nghymru, er mwyn i ninnau allu gwneud cynnydd a cheisio dal i fyny gyda'r hyn sydd wedi digwydd eisoes ar y cyfandir?

Jane Davidson: This is an important issue for the Assembly Government. In fact, I will be speaking to Caroline Flint later today. Scheduling of the transfer of functions Order

Building Regulations

Q2 Alun Ffred Jones: What discussions has the Minister had with the UK Government with regard to devolving powers for building regulations? OAQ(3)0332(ESH)

The Minister for Environment, Sustainability and Housing (Jane Davidson): I have had a one-to-one meeting with the Minister for Housing, Caroline Flint, as well as a number of telephone conversations as part of ongoing discussions between Assembly Government and the Department for Communities and Local Government officials over the past 12 months.

Alun Ffred Jones: Thank you for that answer; it is good to hear about those discussions. The Sustainability Committee recently went on a visit to Germany, and there are developments there and in Austria with regard to new buildings that save on carbon dioxide emissions. It is an essential part of their campaigns in this field. It seems to me that we in Wales, and in Britain in general, are years behind. Given the Assembly's commitment to promote sustainability, can you give us a date or timetable for when we can expect these powers in Wales, so that we can make progress and try to catch up with what has already happened on the continent?

Jane Davidson: Mae hwn yn fater o bwys i Lywodraeth y Cynulliad. Yn wir, byddaf yn siarad â Caroline Flint yn ddiweddarach heddiw. Ni ellir ystyried amserlen ar gyfer y

cannot be considered until final agreement has been reached with the Minister at the Department for Communities and Local Government. Once that agreement is in place, lawyers will draft the transfer of functions Order, there will be a write-round of UK Cabinet colleagues, the First Minister will write to the Secretary of State for Wales and the Subordinate Legislation Committee confirming the functions ready for transfer, and the draft Order will go to Parliament and on to the Privy Council for approval. For planning purposes, we are assuming that it will take eight months from the agreement with DCLG, and we have said previously that we hope to reach agreement with DCLG during this year.

Darren Millar: Thank you for that answer, Minister, I found it extremely enlightening. We all know, however, that building regulations are not the only problem area for you in seeking further devolution of powers. You are also having problems getting powers over decisions on power stations of over 50 MW devolved, and there are problems with the legislative competence Order on environmental protection and waste management, which we were told was already agreed with your so-called friends in Westminster. Given that you declined to answer the question in the debate last week, perhaps you can tell us today what is happening with that legislative competence Order, and why it has not even commenced its parliamentary scrutiny phase.

Jane Davidson: The discussions with the Department for Environment, Food and Rural Affairs and colleagues on the LCO are ongoing. As I have said previously, there is an agreement in principle between myself and the appropriate Secretary of State in terms of delivery, but the detail is still being discussed. You will be aware from the discussions in the committee that looked at that LCO that it is very broad, and we want to retain that breadth, but that means a substantial number of discussions with different Whitehall departments.

Gorchymyn trosglwyddo swyddogaethau nes deuir i gytundeb terfynol gyda'r Gweinidog yn yr Adran Cymunedau a Llywodraeth Leol. Ar ôl cwblhau'r cytundeb hwnnw, bydd cyfreithwyr yn llunio fersiwn ddrafft o'r Gorchymyn trosglwyddo swyddogaethau, ysgrifennir at holl aelodau Cabinet y DU, bydd Prif Weinidog Cymru yn ysgrifennu at Ysgrifennydd Gwladol Cymru ac at y Pwyllgor Is-ddeddfwriaeth i gadarnhau bod y swyddogaethau'n barod i'w trosglwyddo, a bydd y Gorchymyn drafft yn mynd i'r Senedd ac ymlaen i'r Cyfrin Gyngor i'w gymeradwyo. At ddibenion cynllunio, tybiwn y bydd yn cymryd wyth mis ar ôl y cytundeb gyda'r Adran Cymunedau a Llywodraeth Leol, ac yr ydym wedi dweud o'r blaen ein bod yn gobeithio cytuno ar hyn gyda'r adran eleni.

Darren Millar: Diolch ichi am yr ateb hwnnw, Weinidog—yr oedd yn ddefnyddiol tu hwnt. Fodd bynnag, gwyddom oll nad rheoliadau adeiladu yw'ch unig broblem wrth geisio datganoli rhagor o bwerau. Yr ydych hefyd yn cael problemau gyda datganoli pwerau yn ymwneud â phenderfyniadau am orsafoedd pŵer dros 50 MW, a cheir problemau gyda'r Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol ynghylch diogelu'r amgylchedd a rheoli gwastraff, er ichi ddweud wrthym eich bod eisoes wedi cytuno ar hyn gyda'ch ffrindiau honedig yn San Steffan. O gofio ichi wrthod ateb y cwestiwn yn y ddadl yr wythnos diwethaf, efallai y gallwch ddweud wrthym heddiw beth yw'r diweddaraf am y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwnnw, a pham nad yw hyd yn oed wedi dechrau ar ei gyfnod craffu seneddol.

Jane Davidson: Mae'r trafodaethau gydag Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig a'n cyd-Aelodau am y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol yn mynd rhagddynt. Fel yr wyf wedi'i ddweud yn y gorffennol, ceir cytundeb, mewn egwyddor, rhyngof fi a'r Ysgrifennydd Gwladol perthnasol yng nghyswllt cyflenwi, ond mae'r manylion yn dal yn destun trafod. Gwyddoch yn sgil trafodaethau'r pwyllgor a oedd yn edrych ar y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwnnw ei fod yn eang iawn, ac yr ydym am gadw'r ehangder hwnnw, ond mae hynny'n golygu

nifer o drafodaethau gyda gwahanol adrannau yn Whitehall.

Darren Millar: Thank you again for that update, Minister; it is important that you bring these regular updates to the Chamber. However, given that you told us in June last year that this whole process was expected to take six months, and, at that time, you knew precisely what the breadth of the LCO would be, will this not be yet another addition to the growing list of things that you are simply not able to deliver, despite your manifesto commitments to the people of Wales?

Jane Davidson: That is not the case at all, because, when we went into the election for this Government, we indicated a series of areas where we were going to look at increasing the legislative competence of the Assembly, and that had never been tried and tested before. We have already seen the delivery of a narrow LCO in terms of the relationship between us and Westminster, which demonstrates the commitment on both sides, but this LCO is particularly broad and you will remember that there were substantial discussions of issues, particularly in areas relating to pollution, that need to be fully resolved. I maintain the commitment, the Secretary of State for Wales maintains the commitment and Hilary Benn, the Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs, maintains the commitment to move this forward as expeditiously as possible.

Peter Black: Minister, you gave evidence yesterday to the Proposed Domestic Fire Safety LCO Committee on the building regulation issue. From what you told us yesterday and what you have told us today, there are some difficulties with the UK Government in getting the transfer effected. Given that this was a manifesto commitment for your party and all parties in the Chamber, and that it has all-party support, can you explain what the problems are in terms of getting the UK Government to agree to this transfer as early as possible?

Darren Millar: Diolch eto am ddarparu'r manylion diweddaraf Weinidog; mae'n bwysig ichi ddod â'r diweddariadau rheolaidd hyn i'r Siambr. Fodd bynnag, a chofio ichi ddweud wrthym fis Mehefin y llynedd y disgwyliid i'r broses hon gymryd chwe mis, a'ch bod, ar yr adeg honno, yn gwybod beth fyddai hyd a lled y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol, oni fydd hyn yn rhywbeth arall eto fyth i'w ychwanegu at y rhestr o bethau na allwch eu cyflawni, er gwaethaf eich ymrwymadau maniffesto i bobl Cymru?

Jane Davidson: Nid yw hynny'n wir o gwbl, oherwydd yn ystod etholiad y Llywodraeth hon, dynodwyd cyfres o feysydd lle'r oeddem am edrych ar gynyddu cymhwysedd deddfwriaethol y Cynulliad, ac nid oedd neb wedi rhoi cynnig ar wneud hynny o'r blaen. Yr ydym eisoes wedi gweld cyflwyno Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol cyfyng o ran y berthynas rhwng San Steffan a ninnau, sy'n dangos ymrwymiad y naill ochr a'r llall. Ond, mae'r Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn yn arbennig o eang, a chofiwch y cafwyd trafodaethau sylweddol am y problemau, yn arbennig mewn meysydd yn ymwneud â llygredd, y mae angen eu datrys yn llwyr. Yr wyf yn cadw'r ymrwymiad, mae Ysgrifennydd Gwladol Cymru yn cadw'r ymrwymiad ac mae Hilary Benn, yr Ysgrifennydd Gwladol dros yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig yn cadw'r ymrwymiad i fwrw ymlaen â hyn cyn gynted â phosibl.

Peter Black: Weinidog, rhoddasoch dystiolaeth ddoe i'r Pwyllgor Gorchymyn Cymhwysedd Deddfwriaethol Arfaethedig ynghylch Diogelwch rhag Tân yn y Cartref am y rheoliadau adeiladu. Yn sgil yr hyn a ddywedasoch wrthym ddoe a'r hyn yr ydych wedi'i ddweud wrthym heddiw, mae Llywodraeth y DU yn wynebu rhywfaint o anawsterau wrth roi'r broses drosglwyddo ar waith. Ac ystyried i hyn fod yn un o ymrwymadau maniffesto'ch plaid chi a phob plaid yn y Siambr, a bod pob plaid yn ei gefnogi, a allwch egluro'r problemau o ran cael Llywodraeth y DU i gytuno ar y broses

drosoglwyddo hon cyn gynted a phosibl?

Jane Davidson: The manifesto commitment laid out in 'One Wales' is to pursue the devolution of building regulations and we are doing that extremely actively. In terms of delivery of power over building regulations, a very large number of people and organisations would be affected: the consumer would be affected, as would developers, planners, builders, and the many people involved in the construction industry, and we want to make sure that we take people with us as we move forward on this journey. We are being very ambitious in the context of looking for zero carbon buildings from 2011. We have an agreement in principle to the transfer and what we need to really buttonhole is the detail.

Peter Black: There was a more concrete manifesto commitment on the issue of carbon-neutral buildings. Your official told us yesterday that it could take anything from two to three years to change building regulations. Assuming that you get power over building regulations sometime in the middle of 2009, which is roughly according to the timetable that you have just indicated, do you seriously expect to be able to deliver carbon-neutral buildings by 2011? Has this manifest commitment proved to be too ambitious?

Jane Davidson: In actuality, it is not a manifest commitment; we have an Assembly Government aspiration to ensure that buildings are carbon neutral from 2011. Delivery will depend on the timetable for devolving building regulations. I would point out, however, that this Government is not waiting until 2011; we are delivering zero carbon buildings now. In terms of the sites that we own, we are developing relationships with developers on the delivery of zero carbon buildings on a very exciting range of sites and I am sure that you would want to support that.

The Deputy Presiding Officer: Question 3, OAQ(3)0313(ESH), has been transferred for written answer and questions 4,

Jane Davidson: Yr ymrwymiad maniffesto a osodir allan yn 'Cymru'n Un' yw mynd ati i geisio datganoli rheoliadau adeiladu, ac yr ydym yn hynod weithgar yn hynny o beth. O ran cyflwyno pŵer dros reoliadau adeiladu, byddai hyn yn effeithio ar nifer fawr o bobl a sefydliadau: byddai'n effeithio ar y defnyddiwr, ynghyd â datblygwyr, cynllunwyr, adeiladwyr a'r nifer fawr o bobl sy'n gysylltiedig â'r diwydiant adeiladu, ac yr ydym am sicrhau ein bod yn mynd â phobl gyda ni wrth inni symud ymlaen ar y daith hon. Yr ydym yn hynod uchelgeisiol yng nghyswllt edrych ar adeiladau di-garbon o 2011 ymlaen. Mae gennym gyntundeb mewn egwyddor i'r broses drosoglwyddo a'r hyn y mae angen inni wir fynd i'r afael ag ef yw'r manylion.

Peter Black: Yr oedd yr ymrwymiad maniffesto ynghylch adeiladau niwtral o ran carbon yn gadarnach. Dywedodd eich swyddog wrthym ddoe y gallai gymryd rhwng dwy a thair blynedd i newid rheoliadau adeiladu. A thybïo y cewch bŵer dros reoliadau adeiladu rywbryd yng nghanol 2009, sy'n cyd-fynd yn fras â'r amserlen yr ydych newydd ei hadrodd, a ydych wir yn disgwyl gallu cyflenwi adeiladau niwtral o ran carbon erbyn 2011? A fu'r ymrwymiad maniffesto hwn yn rhy uchelgeisiol?

Jane Davidson: Nid ymrwymiad maniffesto ydyw mewn gwirionedd; mae gan Lywodraeth y Cynulliad ddyhead i sicrhau y bydd adeiladau yn niwtral o ran carbon o 2011 ymlaen. Bydd cyflwyno hynny yn dibynnu ar yr amserlen ar gyfer datganoli rheoliadau adeiladu. Fodd bynnag, byddwn yn tynnu'ch sylw at y ffaith nad yw'r Llywodraeth hon yn aros tan 2011; yr ydym yn cyflenwi adeiladau niwtral o ran carbon yn awr. O ran y safleoedd sy'n eiddo inni, yr ydym yn meithrin perthynas â datblygwyr ynghylch cyflenwi adeiladau niwtral o ran carbon ar amrywiaeth cyffrous iawn o safleoedd, ac yr wyf yn siŵr y byddech yn dymuno cefnogi hynny.

Y Dirprwy Lywydd: Trosglwyddwyd cwestiwn 3, OAQ(3)0313(ESH), i'w ateb yn ysgrifenedig a thynnwyd cwestiynau 4,

OAQ(3)0365(ESH), and 5 OAQ(3)0365(ESH), a 5 OAQ(3)0359(ESH),
 OAQ(3)0359(ESH), have been withdrawn. yn ôl.

Allyriadau Carbon

Q6 Paul Davies: Will the Minister make a statement on the Welsh Assembly Government's plans to reduce carbon emissions? OAQ(3)0359(ESH)

Jane Davidson: Reducing carbon emissions is vital to address the challenge of climate change effectively. We are working in partnership with the Climate Change Commission for Wales to produce a strategy to meet our challenging 'One Wales' target of a 3 per cent reduction from 2011, and to make our fair contribution to the targets set by the UK Government and Europe.

Paul Davies: I am sure that we all recognise that climate change is one of the greatest challenges that we face. The further development of biofuels is one way in which we could help reduce carbon emissions. Some businesses in Wales are already selling biofuels, albeit on a small scale, but biofuels are not readily available. Will the Minister outline what support the Assembly Government is giving these businesses and how the Government intends to promote these fuels in future?

Jane Davidson: If you have been reading the press over the last few weeks, you will have seen that there are some substantial concerns about biofuels. It is absolutely imperative for us, as a Government, to make sure that any support that we might subsequently give to biofuels would not disrupt the food chain in any way. This is a matter for my colleague, the Minister for Rural Affairs, and I know that she is very mindful of these issues.

Nerys Evans: What is the Welsh Assembly Government doing to help the transition town movement in Wales?

Jane Davidson: We very strongly support transition town development in Wales and that area is under consideration by my colleague, the Deputy First Minister and

Carbon Emissions

C6 Paul Davies: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am gynlluniau Llywodraeth Cynulliad Cymru i leihau allyriadau carbon? OAQ(3)0359(ESH)

Jane Davidson: Mae lleihau allyriadau carbon yn hanfodol er mwyn mynd i'r afael â her newid yn yr hinsawdd yn effeithiol. Yr ydym yn gweithio mewn partneriaeth â Chomisiwn Cymru ar y Newid yn yr Hinsawdd i gynhyrchu strategaeth i gyrraedd ein targed heriol yn 'Cymru'n Un', sef 3 y cant o leihad o 2011 ymlaen, ac i wneud ein cyfraniad teg at y targedau a bennwyd gan Lywodraeth y DU ac Ewrop.

Paul Davies: Yr wyf yn siŵr bod pob un ohonom yn cydnabod mai newid yn yr hinsawdd yw un o'r heriau mwyaf a wynebwn. Mae datblygu biodanwyddau ymhellach yn un ffordd y gallem gynorthwyo i leihau allyriadau carbon. Mae rhai busnesu yng Nghymru eisoes yn gwerthu biodanwyddau ar raddfa fechan, ond nid yw biodanwyddau ar gael yn hwylus. A wnaiff y Gweinidog roi brasamcan o'r gefnogaeth a rydd Llywodraeth y Cynulliad i'r busnesau hyn, a sut y bwriada'r Llywodraeth hyrwyddo'r tanwyddau hyn yn y dyfodol?

Jane Davidson: Os ydych wedi bod yn darllen y wasg yn ystod yr wythnosau diwethaf, byddwch wedi gweld y ceir rhai pryderon sylweddol ynghylch biodanwyddau. Mae'n gwbl orfodol inni, fel Llywodraeth, sicrhau na fyddai unrhyw gefnogaeth a roddem o bosibl i fiodanwyddau yn amharu ar y gadwyn fwyd mewn unrhyw fodd. Mater i'm cyd-Weinidog, y Gweinidog dros Faterion Gwledig yw hyn, a gwn ei bod yn ymwybodol iawn o'r pwyntiau hyn.

Nerys Evans: Beth a wnaiff Llywodraeth Cynulliad Cymru i gynorthwyo'r mudiad trefi trawsnewid yng Nghymru?

Jane Davidson: Yr ydym yn gadarn o blaid datblygu trefi trawsnewid yng Nghymru ac mae fy nghyd-Weinidog, Ieuan Wyn Jones, y Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog dros

Minister for the Economy and Transport, Ieuan Wyn Jones. That sits inside another range of initiatives looking at smarter choices, encouraging greater use of bus, rail and community transport and developing a freight strategy, including a best practice programme, so that there is a comprehensive strategy that encourages travel by less carbon intensive modes.

12.40 p.m.

Kirsty Williams: I noted with interest that your zero carbon buildings commitment is no longer a commitment but an aspiration. Can you give me a definition, or your view, as to what the difference is between a commitment and an aspiration for this Government? How many more of your manifesto commitments have now magically turned into aspirations, and how are we supposed to monitor you on the implementation of these aspirations in future?

Jane Davidson: You will find that I have continually referred to this as an aspiration, because for this to be delivered as a commitment would require the devolution of building regulations. This Government remains committed to building zero carbon homes in Wales as soon as is practically possible, but the timetable will be fully dependent upon the devolution of building regulations.

Countryside Rights of Way

Q7 Alun Cairns: Will the Minister make a statement on countryside rights of way? OAQ(3)0358(ESH)

Jane Davidson: As a keen walker, I fully appreciate the value to communities across Wales of a well-maintained and signposted rights of way network. To help to secure sustained improvement in the network, the Assembly Government is allocating £1.7 million in 2008-09 for investment in local authorities' rights of way improvement plans.

Alun Cairns: I am grateful to the Minister for her response, but it seems that the Welsh

yr Economi a Thrafnidiaeth, yn ystyried y maes hwnnw. Mae hwnnw'n rhan o ystod arall o gynlluniau sy'n edrych ar ddewisiadau doethach, gan annog defnyddio mwy ar fysiau, rheilffyrdd a thrafnidiaeth gymunedol a datblygu strategaeth gludiant, gan gynnwys rhaglen arfer gorau, er mwyn cael strategaeth gynhwysfawr sy'n annog teithio mewn ffyrdd sy'n defnyddio llai o garbon.

Kirsty Williams: Sylwais gyda diddordeb nad ymrwymiad yw'ch ymrwymiad adeiladau di-garbon bellach, ond dyhead. A allwch roi diffiniad imi, neu eich barn, am y gwahaniaeth rhwng ymrwymiad a dyhead i'r Llywodraeth hon? Faint mwy o'ch ymrwymadau maniffesto sydd yn awr wedi newid, megis hyd a lledrith, yn ddyheadau, a sut y mae disgwyl inni'ch monitro ar weithredu'r dyheadau hyn yn y dyfodol?

Jane Davidson: Gwelwch imi gyfeirio at hyn fel dyhead bob amser, oherwydd byddai angen datganoli rheoliadau adeiladu er mwyn cyflwyno hyn fel ymrwymiad. Erys y Llywodraeth hon yn ymroddedig i adeiladu cartrefi di-garbon yng Nghymru cyn gynted ag y bydd hynny'n ymarferol bosibl, ond bydd yr amserlen yn dibynnu'n llwyr ar ddatganoli rheoliadau adeiladu.

Hawliau Tramwy yng Nghefn Gwlad

C7 Alun Cairns: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am hawliau tramwy yng nghefn gwlad? OAQ(3)0358(ESH)

Jane Davidson: A minnau'n gerddwraig frwd, sylweddolaf mor werthfawr yw rhwydwaith hawliau tramwy i gymunedau ledled Cymru, a hwnnw'n cynnwys arwyddion ac wedi'i gynnal a'i gadw'n dda. Er mwyn cynorthwyo i sicrhau bod y rhwydwaith yn gwella'n barhaus, bydd Llywodraeth y Cynulliad yn clustnodi £1.7 miliwn yn 2008-09 i'w fuddsoddi yng nghynlluniau gwella hawliau tramwy awdurdodau lleol.

Alun Cairns: Yr wyf yn ddiolchgar i'r Gweinidog am ei hateb, ond ymddengys fod

Assembly Government is confused on this issue. On the one hand we hear of many commitments and enthusiasm for this policy, particularly in relation to the Wales coastal path, but, on the other, we hear that the capital budget for the Countryside Council for Wales has been cut from £3.25 million to £1.75 million. Therefore, that enthusiasm is not necessarily followed through in financial support. Most worrying is the fact that this Minister, who is responsible for the Wales coastal path, is vice-president of the Ramblers' Association Wales. Does she not believe that there is a conflict of interest there?

Jane Davidson: I resigned as vice-president of the Ramblers' Association Wales immediately I was appointed as Minister for Environment, Sustainability and Housing. That is a matter of record. Also, you are totally incorrect about the funding. We have a commitment to deliver a new all-Wales coastal path by 2012, as well as other local improvements, including new circular routes, and the funding has increased to £2 million this year, just for that commitment, which reflects the priority that we attach to that.

Landfill

Q8 The Leader of the Opposition (Nick Bourne): Will the Minister make a statement on the percentage of waste that goes to landfill in Wales? OAQ(3)0317(ESH)

Jane Davidson: Some 19.5 million tonnes of waste is produced in Wales, of which around 20 per cent is landfilled. The amount of waste landfilled in Wales fell by 10 per cent from 2000 to 2006. Municipal waste landfill fell from 1.5 million tonnes in 2001 to 1.25 million tonnes in 2006, which is a fall of 17 per cent.

Nick Bourne: I am grateful for that response. On kerbside recycling—an issue that I have raised with the Minister before, and which I know that she is committed to—what is the Minister doing to incentivise local authorities to undertake more kerbside recycling? It is still below the level in England, which is well

Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi drysu ynghylch y mater hwn. Ar y naill law, clywn am yr ymrwymadau di-ri a'r brwdfrydedd dros y polisi hwn, yn arbennig o ran llwybr arfordirol Cymru, ond, ar y llaw arall, clywn fod cyllideb cyfalaf Cyngor Cefn Gwlad Cymru wedi lleihau o £3.25 miliwn i £1.75 miliwn. Felly, nid yw'r brwdfrydedd hwnnw o anghenraid wedi treiddio i'r cymorth ariannol. Yr hyn sy'n peri'r mwyaf o bryder yw'r ffaith mai'r Gweinidog hwn, sy'n gyfrifol am lwybr arfordirol Cymru, yw is-lywydd Cymdeithas Cerddwyr Cymru. Onid yw'n credu y ceir gwrthdaro rhwng buddiannau yn hynny o beth?

Jane Davidson: Ymddiswyddais fel is-lywydd Cymdeithas Cerddwyr Cymru yn syth ar ôl imi gael fy mhenodi'n Weindog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai. Mae hwnnw'n fater a gofnodwyd. Hefyd, yr ydych yn gwbl anghywir ynghylch y cyllid. Mae gennym ymrwymiad i gyflwyno llwybr arfordirol newydd i Gymru gyfan erbyn 2012, yn ogystal â gwelliannau lleol eraill, gan gynnwys llwybrau cylch newydd, ac mae'r cyllid wedi cynyddu i £2 miliwn eleni, a hynny ar gyfer yr ymrwymiad hwnnw'n unig, sy'n adlewyrchu'r flaenoriaeth a roddwn i hynny.

Safleoedd Tirlenwi

C8 Arweinydd yr Wrthblaid (Nick Bourne): A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ganran y gwastraff sy'n mynd i safleoedd tirlenwi yng Nghymru? OAQ(3)0317(ESH)

Jane Davidson: Caiff oddeutu 19.5 miliwn tonnall o wastraff ei gynhyrchu yng Nghymru, ac aiff 20 y cant o hwnnw i safleoedd tirlenwi. Gostyngodd swm y gwastraff a aeth i safleoedd tirlenwi 10 y cant rhwng 2000 a 2006. Gostyngodd gwastraff tirlenwi trefol o 1.5 miliwn tonnall yn 2001 i 1.25 miliwn tonnall yn 2006, sy'n ostyngiad o 17 y cant.

Nick Bourne: Yr wyf yn ddiolchgar am yr ateb hwnnw. Parthed ailgylchu ar ochr y ffordd—mater yr wyf wedi'i godi gyda'r Gweinidog o'r blaen, a gwn ei bod wedi ymrwymo iddo—beth mae'r Gweinidog yn ei wneud i ysgogi awdurdodau lleol i gasglu mwy o nwyddau i'w hailgylchu ar ochr y

below the level in most of western Europe. There is a great need to incentivise local authorities. I recognise that we have made some progress, but there is much more to do, as I think that the Minister would acknowledge, and, therefore, what measures will she take to encourage local authorities in that regard?

Jane Davidson: There are three things to say in response to that. First, I am pleased that the figures that were produced in 2006-07 by WasteDataFlow, which we have used in this Assembly Chamber before, are now being exceeded quickly, given the increasing activity of local authorities. The additional investment that we have put in place, plus the commitment of local authorities to reach the 40 per cent target by 2009-10, is definitely affecting their behaviour, as will the increased cost of landfill. There is a combination of factors: ensuring that local authorities are ready to meet the challenges of the end of the decade, and will not get fined for how much they put into landfill, plus the increasing public perception that recycling is important, and the additional investment from the Welsh Assembly Government. To increase that, we have just announced an investment of £90 million, which is focusing in particular on development for dealing with food waste over the next three years.

Bethan Jenkins: Many charities in the South Wales West region, such as the Enfys Foundation, are being charged for recycling and reusing. Neath Port Talbot County Borough Council has agreed to provide it with recycling credits for the work that it does, which would ensure that goods would not go to landfill. However, it is not receiving funding for any of the work that it is doing, despite the Welsh Assembly Government's providing grants for Swansea City Council. I believe that I have written to you on this issue before. This seems ironic, considering that these councils are selling contracts to transport goods to England to be reused there; I do not see why they cannot be reused here in Wales.

ffordd? Mae'n dal yn is na'r lefel yn Lloegr, sydd gryn dipyn yn is na lefel y rhan fwyaf o orllewin Ewrop. Mae dirfawr angen ysgogi awdurdodau lleol. Cydnabyddaf inni wneud rhywfaint o gynnydd, ond mae llawer i'w wneud eto, a chredaf y byddai'r Gweinidog yn cydnabod hynny, ac, felly, pa gamau a gymer i annog awdurdodau lleol yn y cyswllt hwnnw?

Jane Davidson: Mae tri pheth i'w ddweud wrth ateb hynny. Yn gyntaf, yr wyf yn falch o ddweud y rhagorir yn gyflym ar y ffigurau a gynhyrchwyd yn 2006-07 gan WasteDataFlow—fffigurau yr ydym wedi'u defnyddio yn Siambr y Cynulliad hwn o'r blaen—oherwydd gweithgarwch cynyddol awdurdodau lleol. Mae'r buddsoddiad ychwanegol yr ydym wedi'i wneud, yn ogystal ag ymrwymiad awdurdodau lleol i gyrraedd y targed 40 y cant erbyn 2009-10, yn bendant yn effeithio ar eu hymddygiad, fel y gwna cost ychwanegol tirlenwi. Ceir cyfuniad o ffactorau: sicrhau bod awdurdodau lleol yn barod i wynebu'r heriau ar ddiwedd y ddegawd, ac na chânt ddirwy am faint y byddant yn ei roi mewn safleoedd tirlenwi, yn ogystal â chanfyddiad y cyhoedd bod ailgylchu'n bwysig, a'r buddsoddiad ychwanegol gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. I gynyddu hynny, yr ydym newydd gyhoeddi buddsoddiad gwerth £90 miliwn, sy'n canolbwyntio'n benodol ar ddatblygu i ddelio â gwastraff bwyd dros y tair blynedd nesaf.

Bethan Jenkins: Mae nifer o elusennau yn rhanbarth Gorllewin De Cymru, megis Sefydliad Enfys, yn gorfod talu am ailgylchu ac aildefnyddio. Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Castell-nedd Port Talbot wedi cytuno i roi credydau ailgylchu iddo am y gwaith y mae'n ei wneud, a fyddai'n sicrhau na fyddai nwyddau'n mynd i safleoedd tirlenwi. Fodd bynnag, nid yw'n cael cyllid am unrhyw ran o'r gwaith y mae'n ei wneud er gwaethaf y ffaith bod Llywodraeth Cynulliad Cymru'n darparu grantiau i Gyngor Dinas Abertawe. Yr wyf yn credu imi ysgrifennu atoch ynghylch hyn o'r blaen. Mae'n ymddangos yn eironig, ac ystyried bod y cynghorau hyn yn gwerthu contractau i gludo nwyddau i Loegr i'w haildefnyddio yn fan honno; ni welaf pam nad oes modd eu haildefnyddio yma yng Nghymru.

Jane Davidson: There are two separate issues there. First, we are looking at credits in our review of the 'Wise About Waste' strategy, which we will be publishing in the autumn. I am sure that you will be pleased that we have put an additional £3 million into Cylch, to focus on the furniture reuse schemes. That will be distributed appropriately in due course. On the second issue, which is the markets for recycling, we must remember that recycling is a better end use than the creation of new products. We will develop, and are developing, as many appropriate recycle markets in Wales as possible. However, we are a small country, and we will have to look beyond that to achieve effective recycling for the future, particularly to reach our ambition of 70 per cent recycling by 2025.

Jane Davidson: Ceir dau fater ar wahân yn fan honno. Yn gyntaf, yr ydym yn edrych ar gredydau yn ein hadolygiad o'r strategaeth 'Yn Gall gyda Gwastraff', y byddwn yn ei gyhoeddi yn ystod yr hydref. Yr wyf yn siŵr y byddwch yn falch ein bod wedi rhoi £3 miliwn ychwanegol i Cylch, i ganolbwyntio ar y cynlluniau aildefnyddio celfi. Caiff hwnnw ei ddosbarthu'n briodol maes o law. Ac ystyried yr ail fater, sef y marchnadoedd ar gyfer ailgylchu, rhaid inni gofio bod ailgylchu yn ddefnydd gwell na chreu cynnyrch newydd. Byddwn yn datblygu, ac yr ydym yn datblygu, cynifer o farchnadoedd deunyddiau eildro priodol yng Nghymru ag sy'n bosibl. Fodd bynnag, yr ydym yn wlad fach, a bydd yn rhaid inni edrych y tu hwnt i hynny i gyflawni ailgylchu effeithiol ar gyfer y dyfodol, yn enwedig i gyrraedd ein huchelgais o ailgylchu 70 y cant erbyn 2025.

The Deputy Presiding Officer: Questions 9, OAQ(3)0355(ESH) and 10, OAQ(3)0322(ESH), have been withdrawn.

Y Dirprwy Lywydd: Tynnwyd cwestiynau 9, OAQ(3)0355(ESH) a 10, OAQ(3)0322(ESH), yn ôl.

Polisi Cynllunio Cenedlaethol

National Planning Policy

Q11 Paul Davies: Will the Minister make a statement on the Welsh Assembly Government's guidelines on national planning policy? OAQ(3)0360(ESH)

C11 Paul Davies: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ganllawiau Llywodraeth Cynulliad Cymru ar y polisi cynllunio cenedlaethol? OAQ(3)0360(ESH)

Jane Davidson: 'Planning Policy Wales', published in 2002, is at the centre of our national planning policy framework. It is kept under constant review and updated by ministerial interim planning policy statements. These will be incorporated into a new consolidated version of 'Planning Policy Wales' later this year.

Jane Davidson: Mae 'Polisi Cynllunio Cymru' a gyhoeddwyd yn 2002, wrth galon ein fframwaith polisi cynllunio cenedlaethol. Caiff ei adolygu'n rheolaidd a'i ddiweddarau gan ddatganiadau polisi cynllunio interim y Gweinidog. Caiff y rhain eu cynnwys mewn fersiwn cyfnerthedig newydd o 'Bolisi Cynllunio Cymru' yn nes ymlaen eleni.

Paul Davies: I am grateful for that answer. The Assembly Government has called in several planning applications in my constituency, which I believe now sit on your desk, waiting for a decision. These have been called in because they are deemed to be outside national planning policy. I do not expect you to comment on specific cases, but do you not agree that the Assembly Government's calling in applications after it has been approved by a local authority can look like central Government overriding decisions that have been democratically made

Paul Davies: Yr wyf yn ddiolchgar am yr ateb hwnnw. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi galw nifer o geisiadau cynllunio yn fy etholaeth i mewn, a chredaf eu bod nawr yn eistedd ar eich desg yn disgwyl penderfyniad. Mae'r rhain wedi cael eu galw i mewn oherwydd pennir eu bod y tu allan i bolisi cynllunio cenedlaethol. Nid wyf yn disgwyl i chi roi sylwadau ar achosion penodol, ond onid ydych yn cytuno bod Llywodraeth y Cynulliad yn galw ceisiadau i mewn ar ôl iddynt gael eu cymeradwyo gan awdurdod lleol yn edrych fel Llywodraeth

by local people, which could lead to people feeling disenfranchised from local democracy? In the circumstances, will the Minister give an assurance that the views of a local authority will always be taken into consideration? Does she also agree that waiting two years for a decision, as has been the case with some applicants, is unacceptable?

Jane Davidson: Local authorities remain the local planning authorities. We expect all local authorities to deliver on their obligations under national planning policy, and according to their agreed unitary development plan, if they have one. Those authorities that do not have the appropriate planning documents in place must comply with national planning policy. Only a small number of applications are called in by the Assembly Government to be referred to the Planning Inspectorate for greater consideration. They are usually called in only if they are a departure from the local plan, or if they raise issues of more than local importance. You can always write to me about individual planning applications, but it is important, as you fully realise, that my job as Minister is to ensure that the Planning Inspectorate and others operate to national planning policy, to which all local authorities should also adhere.

12.50 p.m.

Helen Mary Jones: You may be aware that there has been some concern in the Llanelli half of Carmarthenshire about whether the scale of proposed housing development in the council's current plan can be properly supported by the existing sewerage systems. There have been issues about discharges into Carmarthen bay, which I have written to you about. Are you satisfied that the national guidance is sufficiently robust in ensuring that local authorities consult with Welsh Water and any other appropriate bodies, to ensure that there is a sufficient sewerage system in place to support new large-scale developments? Is that an issue that you would be prepared to consider as the new national guidance is finalised?

ganolog yn gwrthwneud penderfyniadau a wnaethpwyd yn ddemocratiaidd gan bobl leol, a allai wneud i bobl deimlo eu bod wedi'u difreinio o ddemocratiaeth leol? Yn yr amgylchiadau, a wnaiff y Gweinidog sicrhau y bydd sylwadau awdurdod lleol bob amser yn cael eu hystyried? A yw hefyd yn cytuno bod aros dwy flynedd am benderfyniad, fel sydd wedi digwydd gyda rhai ceisiadau, yn annerbyniol?

Jane Davidson: Awdurdodau lleol yw'r awdurdodau cynllunio lleol o hyd. Yr ydym yn disgwyl i bob awdurdod lleol gyflawni ei ddyletswyddau dan bolisi cynllunio cenedlaethol, ac yn ôl y cynllun datblygu unedol y mae wedi cytuno arno, os oes ganddo un. Rhaid i'r awdurdodau hynny nad oes ganddynt ddogfennau cynllunio priodol ar waith gydymffurfio â pholisi cynllunio cenedlaethol. Dim ond nifer fach o geisiadau y bydd Llywodraeth y Cynulliad yn eu galw i mewn er mwyn eu cyfeirio at yr Arolygiaeth Gynllunio ar gyfer eu hystyried yn fwy gofalus. Fel rheol cânt eu galw i mewn dim ond os ydynt yn gwyro oddi wrth y cynllun lleol, neu os ydynt yn codi materion sydd â mwy na phwysigrwydd lleol. Gallwch bob amser ysgrifennu ataf am geisiadau cynllunio unigol, ond mae'n bwysig, fel yr ydych yn sylweddoli, mai fy swydd i fel Gweinidog yw sicrhau bod yr Arolygiaeth Gynllunio ac eraill yn dilyn polisi cynllunio cenedlaethol, y dylai pob awdurdod lleol ei ddilyn hefyd.

Helen Mary Jones: Efallai y byddwch yn gwybod y bu rhywfaint o bryder yn hanner Llanelli sir Gaerfyrddin ynghylch a fydd modd i'r systemau carthffosiaeth cyfredol gefnogi graddfa'r datblygiad tai arfaethedig yng nghynllun cyfredol y cyngor. Bu materion ynghylch gollyngiadau i fae Caerfyrddin, yr wyf wedi ysgrifennu atoch amdanynt. A ydych yn fodlon bod y cyfarwyddyd cenedlaethol yn ddigon cadarn i sicrhau bod awdurdodau lleol yn ymgynghori â Dŵr Cymru ac ag unrhyw gyrff priodol eraill, i sicrhau bod system garthffosiaeth ddigonol ar waith i gefnogi datblygiadau newydd ar raddfa fawr? A yw hwnnw'n fater y byddech yn fodlon ei ystyried wrth i'r cyfarwyddyd cenedlaethol newydd gael ei gwblhau?

Jane Davidson: If you would write to me on the broad issues, I am happy to test that with the planning department to reassure both of us that it is taken into account fully.

Jane Davidson: Os hoffech ysgrifennu ataf am y materion cyffredinol, yr wyf yn fodlon profi hynny gyda'r adran cynllunio i sicrhau'r ddwy ohonom y caiff ei ystyried yn llawn.

The Importance of Recycling

Q12 Nick Ramsay: Will the Minister make a statement on the importance of recycling in preserving the environment in Wales? OAQ(3)0324(ESH)

Jane Davidson: Assembly Government policies on recycling are set out in 'Wise About Waste' from 2002. Achieving the 40 per cent target for municipal waste recycling by 2009-10 will have a number of environmental benefits, in Wales and globally, including reductions of between 290,000 and 450,000 tonnes per annum in greenhouse gas emissions.

Nick Ramsay: Thank you for that answer, Minister. I think that we all agree that strides have been made over the past five years in increasing people's awareness of recycling and the importance of helping local authorities to deal with waste in a different way. However, the United Kingdom as a whole is still lagging behind elsewhere in Europe, but will you join me in welcoming the fact that the Conservative-led Monmouthshire County Council is leading the way in Wales in improving the recycling record of our country?

The Deputy Presiding Officer: Can we have a question, please?

Nick Ramsay: It is a tribute to that council and to the people in that area.

The Deputy Presiding Officer: Can you move on to a question, please?

Nick Ramsay: Do you agree with that, and will you ensure that other authorities across Wales follow the example of Conservative councils?

Jane Davidson: Thank you. I would not want to take achievements away from Monmouthshire County Council, because it

Pwysigrwydd Ailgylchu

C12 Nick Ramsay: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am bwysigrwydd ailgylchu er mwyn gwarchod yr amgylchedd yng Nghymru? OAQ(3)0324(ESH)

Jane Davidson: Caiff polisïau Llywodraeth y Cynulliad ar ailgylchu eu gosod allan yn 'Yn Gall Gyda Gwastraff' o 2002. Bydd cyrraedd y targed 40 y cant ar gyfer ailgylchu gwastraff trefol erbyn 2009-10 yn sicrhau nifer o fuddiannau amgylcheddol, yng Nghymru ac yn fyd-eang, gan gynnwys lleihad rhwng 290,000 a 450,000 o dunelli o ollyngiadau nwyon tŷ gwydr y flwyddyn.

Nick Ramsay: Diolch ichi am eich ateb, Weinidog. Credaf fod pawb ohonom yn cytuno y cymerwyd camau breision dros y bum mlynedd diwethaf er mwyn cynyddu ymwybyddiaeth pobl o ailgylchu a phwysigrwydd helpu awdurdodau lleol i ddelio â gwastraff mewn ffordd wahanol. Fodd bynnag, mae'r Deyrnas Unedig yn gyffredinol yn parhau i fod y tu ôl i bob man arall yn Ewrop, ond a wnewch ymuno â mi i groesawu'r ffaith bod Cyngor Sir Fynwy, dan arweiniad y Ceidwadwyr, yn arwain y ffordd yng Nghymru o ran gwella record ailgylchu ein gwlad?

Y Dirprwy Lywydd: A fydddech cystal â gofyn cwestiwn os gwelwch yn dda?

Nick Ramsay: Mae'n deyrnged i'r cyngor hwnnw ac i bobl yr ardal honno.

Y Dirprwy Lywydd: A allwch symud ymlaen i ofyn cwestiwn os gwelwch yn dda?

Nick Ramsay: A ydych yn cytuno â hynny, ac a wnewch sicrhau y bydd awdurdodau eraill ledled Cymru yn dilyn esiampl cynghorau Ceidwadol?

Jane Davidson: Diolch. Nid wyf am ddilorni cyflawniadau Cyngor Sir Fynwy, oherwydd mae'n awdurdod ailgylchu da iawn, ond nid

is a very good recycling authority, but it is not top in Wales. If you look at the combined municipal recycling and composting figures that were published in 2006-07, Ceredigion County Council and Powys County Council were at the top of the tree as local authorities. In fact, in terms of the increase in recycling, for the first quarters of this year, Ceredigion has maintained its lead. However, Monmouthshire is doing extremely well as a local authority. I find it very interesting, when I look at the top authorities in England, that a number of Conservative-led councils are among the top authorities in England, and they all use alternating weekly collections to be at the top of the recycling tree.

Janice Gregory: We know that recycling is of massive importance and of massive interest to our constituents, especially with the awareness-raising in schools with children about the importance of recycling. However, a number of issues have been raised with probably all Members about the difference—which I suppose Nick Ramsay has just highlighted—between local authorities in their recycling strategies. Will you comment on the abysmal record of the Liberal Democrat-run Bridgend County Borough Council, which is among the worst local authorities in Wales for recycling?

Jane Davidson: It would be invidious to comment on the record of individual councils, but all councils should be encouraging the widest range of recycling on the kerbside, and I know that a number of residents in your area are extremely concerned that Bridgend County Borough Council only appears to recycle—from what residents are saying to us—glass and paper. Although a number of authorities offer civic amenity sites for recycling, we know that those authorities with the highest recycling levels also ensure that there is as much done through kerbside collection.

Mohammad Asghar: Minister, more and more people are making an effort to recycle bottles, plastic, cardboard, and other materials. However, it can be very confusing, and I have heard that, when the wrong thing

dyma'r awdurdod gorau yng Nghymru. Os edrychwch ar y ffigurau ailgylchu trefol a ffigurau compostio gyda'i gilydd a gyhoeddwyd yn 2006-07, gwelwch mai Cyngor Sir Ceredigion a Chyngor Sir Powys oedd ar y brig ymysg yr awdurdodau lleol. Yn wir, o ran y cynnydd mewn ailgylchu, ar gyfer chwarteri cyntaf eleni, mae Ceredigion ar y blaen o hyd. Fodd bynnag, mae awdurdod lleol sir Fynwy yn gwneud yn dda iawn. Credaf ei bod yn ddiddorol iawn, wrth edrych ar yr awdurdodau gorau yn Lloegr, bod nifer y cynghorau o dan arweiniad y Ceidwadwyr ymysg yr awdurdodau gorau yn Lloegr, ac mae bob un ohonynt yn rhoi casgliadau bob yn ail wythnos er mwyn bod ar frig y gwasanaeth ailgylchu.

Janice Gregory: Gwyddom fod ailgylchu yn bwysig iawn ac o ddiddordeb mawr i'n hetholwyr, yn enwedig wrth godi ymwybyddiaeth plant mewn ysgolion am bwysigrwydd ailgylchu. Fodd bynnag, mae nifer o faterion wedi cael eu codi gyda phob Aelod fwy na thebyg am y gwahaniaeth—sef yr hyn y mae Nick Ramsay wedi tynnu sylw ato fwy na thebyg—rhwng yr awdurdodau lleol o ran eu strategaethau ailgylchu. A wnewch egluro record gwarthus Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr, o dan reolaeth y Democratiaid Rhyddfrydol, sydd ymysg yr awdurdod lleol gwaethaf yng Nghymru ar gyfer ailgylchu?

Jane Davidson: Byddai'n annheg rhoi sylwadau ar record pob cyngor unigol, ond dylai pob cyngor annog yr amrywiaeth ehangaf o wasanaethau ailgylchu ochr y ffordd, a gwn fod nifer o drigolion yn eich ardal yn bryderus iawn mai dim ond gwydr a phapur—yn ôl yr hyn y mae'r trigolion yn ei ddweud wrthym—y mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr yn eu hailgylchu. Er bod sawl awdurdod yn cynnig safleoedd amwynder dinesig ar gyfer ailgylchu, gwyddom fod yr awdurdodau hyn sydd â'r lefelau ailgylchu uchaf hefyd yn sicrhau y gwneir cymaint o waith drwy gasgliadau ochr y ffordd.

Mohammad Asghar: Weinidog, mae mwy a mwy o bobl yn ymdrechu i ailgylchu poteli, plastig, cardbord, a deunyddiau eraill. Fodd bynnag, gall fod yn gymhleth iawn, ac yr wyf wedi clywed, pan roddir eitem anghywir

is put in a bag, the whole bag is sometimes considered to be contaminated and unsuitable for recycling. Will the Minister use her good office to urge councils to issue clearer advice to their residents and to ensure more consistency among councils about what can and cannot be recycled?

Jane Davidson: The Assembly Government is extremely keen to see consistency among authorities with regard to what is on offer on the doorstep, not least because there are parts of Wales—and I often use Ystradgynlais as an example—where residents have the recycling policies of three authorities meeting in one community. If you end up in such a situation, it is difficult for residents to understand why authorities are operating different recycling mechanisms. As part of our ‘Wise about Waste’ review in the autumn, we will be looking at how we can create consistency across Wales. This will also contribute towards better recycling markets.

On your second point about contamination, a number of authorities—such as Newport, in your area—operate kerbside collection where the recyclable articles are source-separated by the householder. That means that you get clean, quality recycle. Other authorities successfully use co-mingled arrangements, but there must be strong guidance from the local authority on what goes into recycling bags. The critical issue is that everything can be recycled better if it is not contaminated by wet produce such as food. That is partly why we have invested so much—£90 million—in collecting food waste, which will reduce and remove one of the major contaminants.

Recycling Facilities

Q13 David Melding: Will the Minister make a statement on the investment in recycling facilities in Wales? OAQ(3)0329(ESH)

Jane Davidson: Investment in recycling facilities is supported by the Welsh Assembly Government, local authorities and the private sector. The Assembly Government has invested more than £200 million in municipal

mewn bag, ystyrir bod y bag cyfan weithiau wedi'i halogi ac yn anaddas ar gyfer ailgylchu. A wnaiff y Gweinidog fod cystal ag annog cynghorau i roi cyngor cliriach i'w trigolion ac i sicrhau mwy o gysondeb ymysg cynghorau am yr hyn y gellir ei ailgylchu, a'r hyn na ellir?

Jane Davidson: Mae Llywodraeth y Cynulliad yn awyddus iawn i weld cysondeb ymysg awdurdodau o ran yr hyn a gynigir ar garreg eu drws, yn bennaf oherwydd bod rhannau o Gymru—ac yr wyf yn defnyddio Ystradgynlais fel enghraifft yn aml—lle ceir polisïau ailgylchu tri awdurdod mewn un gymuned. Os byddwch mewn sefyllfa o'r fath, mae'n anodd i drigolion ddeall pam mae gan awdurdodau ddulliau ailgylchu gwahanol ar waith. Fel rhan o'n hadolygiad ‘Yn Gall Gyda Gwastraff’ yn yr hydref, byddwn yn ystyried sut y gallwn gael cysondeb ledled Cymru. Bydd hyn hefyd yn cyfrannu at farchnadoedd ailgylchu gwell.

O ran yr ail bwynt a wnaethoch ar halogi, mae gan nifer o awdurdodau—megis Casnewydd, yn eich ardal—wasanaeth casglu ochr y ffordd ar waith pan gaiff eitemau y gellir eu hailgylchu eu gwahanu gan ddeiliad y tŷ. Golyga hyn y cewch ddeunydd eildro glân, o safon uchel. Mae awdurdodau eraill yn defnyddio trefniadau cymysg ar y cyd yn llwyddiannus, ond mae'n rhaid cael arweiniad cadarn gan yr awdurdod lleol ar beth a roddir yn y bagiau ailgylchu. Y pwynt allweddol yw y gellir ailgylchu popeth yn well oni chaiff ei halogi gan gynnyrch gwlyb fel bwyd. Dyna'n rhannol pam ein bod wedi buddsoddi cymaint—£90 miliwn—mewn casglu gwastraff bwyd, a fydd yn lleihau ac yn cael gwared ag un o'r prif halogwyr.

Cyfleusterau Ailgylchu

C13 David Melding: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am y buddsoddiad mewn cyfleusterau ailgylchu yng Nghymru? OAQ(3)0329(ESH)

Jane Davidson: Caiff buddsoddi mewn cyfleusterau ailgylchu ei gefnogi gan Lywodraeth Cynulliad Cymru, awdurdodau lleol a'r sector preifat. Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi buddsoddi mwy na £200

waste recycling since 2000-01, which has contributed significantly to the increase in recycling performance in Wales.

David Melding: I apologise that some questions have been recycled today. I shall not return the argument of 'This council is better than that', so I hope that you will be nice to me when I ask my supplementary question.

It is clear that our ambitious targets for waste management and recycling require more regional working. This has, in fairness, been a priority of your Government. Are there now signs that local authorities are co-operating to put in place that new age of infrastructure that we will need to take us to best practice?

Jane Davidson: There are certainly signs that local authorities are co-operating. The exercise that was conducted by local government, which looked at the development of regional waste management plans, is an example of that. However, we will need greater co-operation for the future. In fact, we will need nothing short of a revolution in recycling to achieve 70 per cent recycling targets by 2025. Some countries in Europe are already achieving that. It is very important, in terms of avoiding the bad environmental costs and the potential infraction costs of sending rubbish to landfill, that we all focus on the best possible delivery. I was extremely impressed at how brave the Conservatives in England have been about introducing collections on alternate weeks, and they are therefore, sitting at the top of the English table in terms of recycling. It is an important message for all of us, because we know that, in those authorities in Wales that have introduced this, we are seeing less waste coming through and greater public awareness of the importance of recycling.

Marine Pollution

Q14 William Graham: Will the Minister outline the measures introduced to combat marine pollution in Welsh coastal waters? OAQ(3)0344(ESH)

miliwn mewn ailgylchu gwastraff trefol er 2000-01, sydd wedi cyfrannu'n sylweddol at y cynnydd ym mherfformiad ailgylchu Cymru.

David Melding: Ymddiheuraf fod rhai cwestiynau wedi cael eu hailgylchu heddiw. Nid wyf am ddychwelyd at y ddadl 'Mae'r cyngor hwn yn well na'r llall', felly gobeithiaf y byddwch yn garedig â mi pan fyddaf yn gofyn fy nghwestiwn atodol.

Mae'n amlwg bod yn rhaid gweithio ar ein targedau uchelgeisiol ar gyfer rheoli gwastraff ac ailgylchu'n fwy rhanbarthol. Mae hyn, a bod yn deg, wedi bod yn un o flaenoriaethau eich Llywodraeth. A oes arwyddion bellach bod awdurdodau lleol yn cydweithredu i weithredu'r seilwaith cyfnod newydd honno y bydd ei hangen arnom er mwyn cael yr arfer gorau?

Jane Davidson: Yn bendant ceir arwyddion bod awdurdodau lleol yn cydweithredu. Mae'r ymarfer a gynhaliwyd gan lywodraeth leol, a oedd yn edrych ar ddatblygiad cynlluniau rheoli gwastraff rhanbarthol, yn enghraifft o hynny. Fodd bynnag, bydd angen mwy o gydweithredu arnom ar gyfer y dyfodol. Mewn gwirionedd, bydd angen chwyldro ailgylchu arnom er mwyn cyrraedd y targedau ailgylchu 70 y cant erbyn 2025. Mae rhai gwledydd yn Ewrop eisoes yn cyrraedd hynny. Mae'n bwysig iawn, o ran osgoi'r costau amgylcheddol drwg a'r costau tordyletswydd posibl o anfon sbwriel i safle tirlenwi, ein bod yn canolbwyntio ar y broses orau bosibl o gyflawni. Cefais fy synnu ar yr ochr orau gan ddewrder y Ceidwadwyr yn Lloegr wrth gyflwyno casgliadau bob yn ail wythnos, ac maent felly, ar frig y tabl yn Lloegr o ran ailgylchu. Mae'n neges bwysig inni i gyd, oherwydd yr ydym yn gwybod, yn yr awdurdodau hynny yng Nghymru sydd wedi cyflwyno hyn, ein bod yn gweld llai o wastraff a mwy o godi ymwybyddiaeth y cyhoedd am bwysigrwydd ailgylchu.

Llygredd y Môr

C14 William Graham: A wnaiff y Gweinidog amlinellu'r mesurau a gyflwynwyd i fynd i'r afael â llygredd y môr ar hyd dyfroedd arfordirol Cymru?

OAQ(3)0344(ESH)

1.00 p.m.

Jane Davidson: As highlighted in the environment strategy for Wales, maintaining and improving the quality of Welsh coastal waters is a high priority for the Assembly Government. Our involvement in the development of the Marine Bill will help us to put further measures in place to better manage our coastal waters and seas.

William Graham: I am sure that you—like all Members, surely—are concerned to learn that the Marine Conservation Society has underlined the scale of the problem of pollution on Welsh beaches. We are in the undesirable position of having the highest density of recreational, beach, fishing and shipping litter of any country in the United Kingdom. What meaningful action will you take to address that? I underline what you just said about the importance of the passage of the Marine Bill through Parliament, particularly as regards the protection of our marine wildlife, such as basking sharks in the Severn estuary.

Jane Davidson: I was extremely concerned when the Marine Conservation Society published its figures, and so I delved into them. That delving was useful, because I found that the density of litter in Wales was 2,654.8 items per km, and yet the figure for the south-west of England was 3,230 items per km. Therefore, the south-west of England was a great deal worse off. Historically in this survey, Wales and the south-west of England have recorded higher than average levels of litter compared with other areas of the UK because of the prevailing westerly winds, which blow the litter on to our beaches. In addition, last year saw unusually high levels of rainfall, washing waste out of rivers that would normally be carried to the sea. Although we all want to bring down levels of litter, it is important to note that the west of Britain, particularly the south-west, where the prevailing winds come from, returns a far higher level of litter, and so we should bear that in mind when making any comparison. I am pleased that we are doing

Jane Davidson: Fel y dangosir yn y strategaeth amgylcheddol ar gyfer Cymru, mae cynnal a gwella ansawdd dyfroedd arfordirol Cymru yn flaenoriaeth o bwys i Lywodraeth y Cynulliad. Bydd ein cyfraniad wrth ddatblygu'r Mesur Morol yn ein cynorthwyo i roi mesurau pellach ar waith er mwyn rheoli ein moroedd a'n dyfroedd arfordirol yn well.

William Graham: Yr wyf yn siŵr eich bod chi—fel pob Aelod, siŵr o fod—yn bryderus o glywed bod Cymdeithas Cadwraeth y Môr wedi tanlinellu graddfa'r problem llygredd ar draethau Cymru. Yr ydym mewn sefyllfa annymunol oherwydd, o blith holl wledydd y Deyrnas Unedig, gennym ni y mae'r dwysedd uchaf o sbwriel a ddaw o longau ac yn sgil gweithgareddau hamdden, gweithgareddau glan môr a physgota. Pa gamau ystyrlon a gymerwch i fynd i'r afael â hynny? Tanlinellaf yr hyn yr ydych newydd ei ddweud am bwysigrwydd hynt y Mesur Morol drwy'r Senedd, yn enwedig o ran diogelu'r bywyd gwyllt sydd gennym yn y môr, megis heulforgwn yn aber afon Hafren.

Jane Davidson: Yr oeddwn yn bryderus tu hwnt pan gyhoeddodd Cymdeithas Cadwraeth y Môr ei ffigurau, ac felly euthum ati i ymchwilio iddynt. Bu'r ymchwil hwnnw'n ddefnyddiol, oherwydd canfûm fod dwysedd sbwriel yng Nghymru yn 2,654.8 eitem i bob km, ac eto yr oedd y ffigur ar gyfer de-orllewin Lloegr yn 3,230 eitem i bob km. Felly, yr oedd sefyllfa de-orllewin Lloegr yn waeth o lawer. Yn hanesyddol, yn yr arolwg hwn, mae Cymru a de-orllewin Lloegr wedi bod â lefelau sbwriel uwch na'r cyfartaledd o'u cymharu ag ardaloedd eraill y DU oherwydd y prifwyntoedd gorllewinol sy'n chwythu'r sbwriel ar ein traethau. Yn ogystal â hyn, yr oedd lefel y glaw a gafwyd y llynedd yn anarferol o uchel, gan olchi gwastraff o afonydd a fyddai fel arfer yn cael ei gario i'r môr. Er bod pob un ohonom am ostwng lefelau sbwriel, mae'n bwysig cofio bod gan orllewin Prydain, yn enwedig y de-orllewin, o lle daw'r prifwyntoedd, lefel uwch o lawer o sbwriel, a dylem gofio hynny wrth gymharu. Yr wyf yn falch ein bod yn

better than the south-west, but I am sure that the regional forum in the south-west would say that its figures are worse because the winds are south-westerly, and Wales is less affected by that. We need to reflect that, and I intend to write to the Marine Conservation Society to ask it to break down the figures by region when it publishes them. In any survey like that, we need to ensure that we are delivering against evidence-based parameters.

gwneud yn well na'r de-orllewin, ond yr wyf yn siŵr y byddai'r fforwm rhanbarthol yn y de-orllewin yn dweud bod ei ffigurau'n waeth oherwydd gwyntoedd y de-orllewin, ac nid yw hynny'n cael cymaint o effaith ar Gymru. Mae angen inni adlewyrchu hynny, a bwriadaf ysgrifennu i Gymdeithas Cadwraeth y Môr i ofyn iddi ddadansoddi'r ffigurau yn ôl rhanbarth pan fydd yn eu cyhoeddi. Mewn unrhyw arolwg fel hwnnw, mae angen inni sicrhau ein bod yn cyflawni yn erbyn paramedrau sy'n seiliedig ar dystiolaeth.

Cwestiynau i'r Gweinidog dros Dreftadaeth Questions to the Minister for Heritage

Mudiadau Diwylliannol a Chelfyddydol

C1 Paul Davies: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ei swyddogaeth a'i gyfrifoldebau o ran rheoli mudiadau diwylliannol a chelfyddydol yng Nghymru? OAQ(3)0348(HER)

Y Gweinidog dros Dreftadaeth (Rhodri Glyn Thomas): Mae nifer o gyrff a noddir gan Lywodraeth y Cynulliad yn rhan o fy mhorthfolio, gan gynnwys Cyngor Celfyddydau Cymru, Llyfrgell Genedlaethol Cymru ac Amgueddfa Cymru. Yr wyf yn anfon llythyron cylch gwaith atynt bob blwyddyn er mwyn esbonio'u rôl yn agenda strategol Llywodraeth Cynulliad Cymru o ran y celfyddydau a diwylliant.

Paul Davies: Deallaf ei bod yn hanfodol i'r Gweinidog gadw hyd braich oddi wrth sefydliadau sy'n rheoli mudiadau o ddydd i ddydd. Cytunaf â'r egwyddor honno. Fel y gŵyr pawb ohonom, Cyngor Celfyddydau Cymru sy'n gyfrifol am ariannu llawer o fudiadau diwylliannol a chelfyddydol yng Nghymru, ond yn ddiweddar bu'r Llywodraeth yn ariannu rhai sefydliadau yn uniongyrchol, megis Canolfan Mileniwm Cymru a Gardd Fotaneg Genedlaethol Cymru. O dan yr amgylchiadau, a all y Gweinidog esbonio sut y mae'r Llywodraeth yn penderfynu ariannu rhai mudiadau yn uniongyrchol ac eraill drwy gyfrwng sefydliadau megis cyngor y celfyddydau? A yw'r Gweinidog yn fodlon bod y mudiadau a ariennir yn uniongyrchol yn gwneud penderfyniadau sy'n hollol annibynnol ar y

Culture and Arts Organisations

Q1 Paul Davies: Will the Minister make a statement on his role and responsibilities in managing culture and arts organisations in Wales? OAQ(3)0348(HER)

The Minister for Heritage (Rhodri Glyn Thomas): A number of Assembly Government sponsored bodies come within my portfolio, including the Arts Council of Wales, the National Library of Wales and National Museum Wales. Every year, I issue remit letters to them that set out their role in relation to the Welsh Assembly Government's strategic agenda for the arts and culture.

Paul Davies: I understand that it is crucial that the Minister remains at arm's length from these bodies that manage other organisations from day to day. I agree with that principle. As we all know, the Arts Council of Wales is responsible for funding a number of cultural and arts organisations in Wales, but recently, we have seen the Government funding some organisations directly, such as the Wales Millennium Centre and the National Botanic Garden of Wales. Under these circumstances, could the Minister explain how the Government decides that some organisations should be funded directly while others should be funded through bodies such as the arts council? Is the Minister content that the organisations that are funded directly make decisions that are entirely independent of Government and are

Llywodraeth, a'r rheiny heb unrhyw ddyllanwad gwleidyddol?

Rhodri Glyn Thomas: Yr wyf yn falch eich bod yn cydnabod pwysigrwydd yr egwyddor ariannu hyd braich, sy'n sylfaenol wrth ariannu'r celfyddydau yng Nghymru. Mae Cyngor Celfyddydau Cymru wedi cael £27 miliwn ar gyfer ei gyllideb yn 2008-09, a dyna'r dyrianiad uchaf a gafodd erioed. Mae hwnnw ddwywaith y ffigur a roddwyd iddo yn 1999, ac felly rhoddir swm sylweddol o arian i fudiadau ar hyd a lled Cymru, a hynny drwy cyngor y celfyddydau.

Mae dau gorff yn cael eu hariannu'n uniongyrchol yng Nghymru, sef Canolfan Mileniwm Cymru a Gardd Fotaneg Genedlaethol Cymru, ac mae rhesymau penodol am hynny. Yr ydym wedi buddsoddi symiau sylweddol o arian yn y naill a'r llall. Maent yn sefydliadau cenedlaethol, ac ni fyddem am weld yr arian a fuddsoddir ynddynt yn dominyddu cyllideb cyngor y celfyddydau. Yr ydym wedi rhoi arian cyfatebol i gyllideb gyffredinol y celfyddydau i sicrhau bod mudiadau ledled Cymru yn cael cymorth ychwanegol i gydnabod y ffaith ein bod wedi buddsoddi yn y ddau sefydliad hwnnw.

Nid oes gan y Llywodraeth ddyllanwad artistig ar ganolfan y mileniwm, fel nad oes ganddi ddyllanwad garddwriaethol ar yr ardd fotaneg. Er hynny, disgwyliwn i fudiadau cenedlaethol felly adlewyrchu polisiau Llywodraeth y Cynulliad, gan gynnwys y rheiny o ran statws y Gymraeg a natur ddwyieithog gweinyddiaeth, a disgwyliwn iddynt adlewyrchu'r rheiny yn eu holl weithgareddau.

David Lloyd: Mae'n siŵr gennyf eich bod yn ymwybodol o'r ffaith bod storfeydd Amgueddfa Genedlaethol Caerdydd yn llawn o drysorau nad ydynt yn gweld golau dydd oherwydd prinder lle arddangos. A fydech yn fodlon ystyried arddangos y trysorau hyn dros dro mewn rhannau eraill o Gymru, megis Abertawe a Chastell-nedd?

Rhodri Glyn Thomas: Yr ydym eisoes wedi sefydlu cynllun Cyfoeth Cymru Gyfan—Rhannu'r Trysorau, sy'n golygu bod y trysorau hyn a gedwir yn y storfeydd yn cael

not influenced in a political way?

Rhodri Glyn Thomas: I am pleased that you acknowledge the importance of the arm's-length principle in funding, which is fundamental to the funding of the arts in Wales. The Arts Council of Wales has received £27 million for its 2008-09 budget, and that is the largest allocation that it has ever been given. It is twice the amount given in 1999, and so a significant amount of money is given to organisations the length and breadth of Wales via the arts council.

Two organisations are funded directly in Wales, namely the Wales Millennium Centre and the National Botanic Garden of Wales, and there are specific reasons for that. We have invested substantial sums in each one of them. They are national institutions, and we would not want to see the funding invested in them dominating the arts council's budget. We have given match funding to the general budget for the arts to ensure that organisations throughout Wales receive additional support in acknowledgement of the fact that we have made an investment in those two organisations.

The Government does not have any artistic influence over the millennium centre, just as it does not have any horticultural influence over the botanic garden. However, we expect national organisations of that kind to reflect Welsh Assembly Government policies, including those relating to the status of the Welsh language and the bilingual nature of administration, and we expect them to reflect those in all their activities.

David Lloyd: I am sure that you are aware that National Museum Wales in Cardiff has warehouses full of treasures that never get to see the light of day because of a lack of exhibition space. Would you be willing to consider exhibiting these treasures temporarily in others parts of Wales, such as Swansea and Neath?

Rhodri Glyn Thomas: We have already established the Cyfoeth Cymru Gyfan—Sharing Treasures scheme, which means that these treasures that are locked in warehouses

eu harddangos ledled Cymru. Mae rhai agweddau technegol y mae'n rhaid eu cadarnhau er mwyn sicrhau nad effeithir ar eu gwerth, ond yr ydym yn hybu'r angen i rannu'r trysorau hyn ledled Cymru ac yn hapus i'w gweld yn mynd i Abertawe, Castell-nedd a mannau eraill o Gymru. Mae'r amgueddfa wedi sefydlu safle rhithwir newydd, sy'n golygu bod modd gweld llawer o'r pethau hyn nad oes modd eu harddangos yn gyhoeddus.

The Development of Rugby

Q2 Janice Gregory: Will the Minister make a statement on Welsh Assembly Government support for the development of rugby? OAQ(3)0325(HER)

Rhodri Glyn Thomas: The Welsh Assembly Government fully supports the development of rugby of both codes. Through the Sports Council for Wales, significant investment continues to be made, which is intended to encourage increased levels of participation in sport and physical activity in line with our 'One Wales' commitments.

Janice Gregory: Thank you for your answer and for the reply that you sent to me recently after I had written to you on the same subject. Like other Assembly Members, I have been lobbied by my local rugby union—in my case, the district D rugby union—which makes a strong case for increased support for the grass-roots community-based game. I particularly welcome the fact that it makes its case on the basis of the benefits that it delivers to communities—youth and juniors, male and female—and the nation as a whole. Will you outline what is being done to ensure that the public and grass-roots rugby clubs are aware of the help that is available?

Rhodri Glyn Thomas: In your constituency of Ogmere, more than 11 Community Chest and Sportsmatch Cymru awards, totalling nearly £11,000, have been provided through the Sports Council for Wales to support rugby development, including junior, wheelchair and senior rugby. Since 1995, the Sports Council for Wales has approved more

are exhibited throughout Wales. There are some technical aspects that need to be confirmed to ensure that their value is not affected, but we support the fact that these treasures need to be shared throughout Wales, and we are certainly happy to see them going to Swansea, Neath and other places in Wales. The museum has established a new virtual reality site, which means that it is possible to view many of the items that cannot be displayed in public.

Datblygiad Rygbi

C2 Janice Gregory: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am gefnogaeth Llywodraeth Cynulliad Cymru i ddatblygu rygbi? OAQ(3)0325(HER)

Rhodri Glyn Thomas: Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn llwyr gefnogi datblygu rygbi'r undeb a rygbi'r gynghair. Mae buddsoddiad sylweddol yn dal yn cael ei wneud drwy Gyngor Chwaraeon Cymru, gyda'r bwriad o annog lefelau cyfranogi uwch mewn chwaraeon a gweithgarwch corfforol yn unol â'n hymrwymiaidau 'Cymru'n Un'.

Janice Gregory: Diolch ichi am eich ateb ac am yr ymateb a anfonasoch ataf yn ddiweddar ar ôl imi ysgrifennu atoch ynghylch yr un pwnc. Fel Aelodau eraill y Cynulliad, yr wyf wedi cael fy lobio gan fy undeb rygbi lleol—yn fy achos i, undeb rygbi rhanbarth D—sy'n cyflwyno achos cryf ar gyfer mwy o gefnogaeth i'r gêm gymunedol ar lawr gwlad. Croesawaf yn arbennig y ffaith ei fod yn cyflwyno'i achos ar sail y manteision y mae'n eu rhoi i gymunedau—ieuenctid a phlant iau, bechgyn a merched—ac i'r genedl gyfan. A amlinellwch yr hyn sy'n cael ei wneud i sicrhau bod y clybiau rygbi cyhoeddus a'r clybiau rygbi ar lawr gwlad yn ymwybodol o'r cymorth sydd ar gael?

Rhodri Glyn Thomas: Yn eich etholaeth chi, sef Ogwr, mae dros 11 o ddyfarniadau Cist Gymunedol a Sportsmatch Cymru, gwerth bron i £11,000, wedi'u darparu drwy Gyngor Chwaraeon Cymru i gefnogi datblygiad rygbi, gan gynnwys rygbi iau, hŷn a chadair olwyn. Er 1995, mae Cyngor Chwaraeon Cymru wedi cymeradwyo dros

than 1,000 grant applications across Wales for rugby-related schemes and facilities, involving funding of more than £8 million. I understand that you and other Assembly Members will be lobbied—as I am lobbied in my constituency—by local clubs, which are finding it increasingly difficult to survive. I can give you the commitment that the Government of Wales, in conjunction with the Sports Council for Wales, will do all that we can to ensure that these clubs survive and flourish, because they offer an important service to the community, particularly in offering children and young people the opportunity to participate in sport.

1.10 p.m.

Andrew R.T. Davies: A key grass-roots stimulus for playing rugby is contact sports in primary schools. My young son plays for his local club, but little or no contact sport is played in his primary school, in Llanfair in the Vale of Glamorgan, and so the onus falls entirely on the club to provide a means for him to develop his playing ‘career’, as it were. Minister, what dialogue have you had with your colleagues in the Government on nurturing grass-roots rugby in schools, especially primary schools, in conjunction with local clubs, so that the financial burden is reduced and the teaching of rugby is greatly developed to enhance the potential of future teams?

Rhodri Glyn Thomas: I am somewhat surprised by your comments, because the Dragon Sport scheme is being rolled out across Wales, which offers children in primary schools the opportunity to participate in all kinds of sports, including contact sports.

In secondary schools, we have the 5x60 initiative, which also gives children an opportunity to participate in sports, and not only those who succeed in getting into their school teams, but all pupils. I think that we are doing a great deal, but I am quite happy to look at the case in point. If there is anything that we can do with the sports council to ensure that that particular school has an opportunity to participate in Dragon

1,000 o geisiadau grant ledled Cymru ar gyfer cynlluniau a chyfleusterau'n ymwneud â rygbi, a'r rheini'n cynnwys dros £8 miliwn o arian. Deallaf y cewch chi ac Aelodau eraill y Cynulliad eu llobio—fel yr wyf finnau'n cael fy llobio yn f'etholaeth i—gan glybiau lleol, sy'n ei chael yn fwy a mwy anodd goroesi. Gallaf ddweud wrthy ch y bydd Llywodraeth Cymru, ar y cyd â Chyngor Chwaraeon Cymru, yn ymrwmo i wneud popeth yn ein gallu i sicrhau bod y clybiau hyn yn goroesi ac yn ffynnu, oherwydd maent yn cynnig gwasanaeth pwysig i'r gymuned, yn enwedig o ran rhoi cyfle i blant a phobl ifanc gymryd rhan mewn chwaraeon.

Andrew R.T. Davies: Un symbyliad pwysig ar lawr gwlad i chwarae rygbi yw chwaraeon cyswllt mewn ysgolion cynradd. Mae fy mab ifanc yn chwarae i'w glwb lleol, ond dim ond ychydig o chwaraeon cyswllt, os o gwbl, a chwaraeir yn ei ysgol gynradd yn Llanfair ym Mro Morgannwg. Golyga hyn mai'r clwb sy'n gorfod ysgwyddo'r baich i gyd wrth ddarparu modd iddo feithrin ei 'yrfa' fel chwaraewr, fel petai. Weinidog, pa ddeialog yr ydych wedi'i gael gyda'ch cyd-Weinidogion yn y Llywodraeth ynghylch meithrin rygbi ar lawr gwlad mewn ysgolion, yn enwedig mewn ysgolion cynradd, ar y cyd â chlybiau lleol, er mwyn lleihau'r baich ariannol a datblygu'n helaeth y modd yr addysgir rygbi er mwyn gwella gallu timau'r dyfodol?

Rhodri Glyn Thomas: Mae'ch sylwadau wedi fy synnu braidd, oherwydd mae cynllun Campau'r Ddraig yn cael ei gyflwyno ledled Cymru, ac yn rhoi cyfle i blant mewn ysgolion cynradd gymryd rhan mewn pob math o chwaraeon, gan gynnwys chwaraeon cyswllt.

Mewn ysgolion uwchradd, mae gennym fenter 5x60, sydd hefyd yn rhoi cyfle i blant gymryd rhan mewn chwaraeon, ac nid yn unig i'r rheini sy'n llwyddo i fod yn rhan o'u timau ysgol, ond i bob disgybl. Credaf ein bod yn gwneud llawer iawn, ond yr wyf yn gwbl fodlon edrych ar yr achos dan sylw. Os oes unrhyw beth y gallwn ei wneud gyda'r cyngor chwaraeon i sicrhau bod yr ysgol benodol honno'n cael cyfle i gymryd rhan

Sport, we will certainly do it.

Janet Ryder: Minister, as you rightly said, there are two codes of rugby, and I declare an interest as a patron of the Wales Rugby League. As others have stressed, rugby, be it union or league, is a community-based sport. Both codes are strong in schools now, especially in south Wales, with the young players coming through looking increasingly for placements with super league teams, which is the top in rugby league terms.

I am sure that you are aware that this weekend is Millennium Magic weekend in Cardiff, when, uniquely, every super league team will play its derby match at the Millennium Stadium. Very few sports can boast the ability to bring all of their super league teams together in one stadium for a whole weekend, which is really good for everyone and underlines the family nature of the game of rugby league.

Minister, you are also aware that the Celtic Crusaders, a Welsh team, has put its bid in to become a super league team. Will you support its bid to become a super league team so that perhaps we can see a Welsh team taking part in the Millennium Magic weekend next year, with all the economic, social and tourism benefits that that would bring to Wales?

Rhodri Glyn Thomas: I know from the past nine years in the Assembly that you are an enthusiastic supporter of rugby league, and the rest of us are slowly catching up with you on that. However, we recognise what rugby league can provide by way of the direct provision of sporting activities, as well as economic benefits. I know that David Thompson, chief executive of the Celtic Crusaders, recently met the First Minister with a view to gaining his support for the bid to achieve super league status. Should the bid be successful, the club is optimistic that it will provide enhanced opportunities for coaching and player development, together

ying nghynllun Campau'r Ddraig, byddwn yn bendant yn ei wneud.

Janet Ryder: Weinidog, fel y dywedasocho yn gywir, ceir rygbi'r undeb a rygbi'r gynghrair, ac yr wyf yn datgan budd fel un o noddwyr Rygbi'r Gynghrair yng Nghymru. Fel y mae eraill wedi pwysleisio, mae rygbi, boed yn rygbi'r undeb neu'n rygbi'r gynghrair, yn gêm gymunedol. Mae'r ddau fath yn gryf mewn ysgolion y dyddiau hyn, yn arbennig yn y de, lle gwelir nifer gynyddol o chwaraewyr ifanc yn chwilio am leoliadau gyda thimau'r uwch gynghrair, sef y brif gynghrair yn nhermau rygbi'r gynghrair.

Yr wyf yn siŵr y gwyddoch mai dyma benwythnos Millenium Magic yng Nghaerdydd, pan fydd holl dimau'r uwch gynghrair, yn unigryw iawn, yn chwarae eu gornest leol yn Stadiwm y Mileniwm. Ychydig iawn o gampau all ymffrostio yn y gallu i ddod â holl dimau eu huwch gynghrair ynghyd mewn un stadiwm am benwythnos cyfan—rhywbeth sy'n wirioneddol dda i bawb ac sy'n tanlinellu natur deuluol gêm rygbi'r gynghrair.

Weinidog, gwyddoch hefyd fod y Crusaders Celtaidd, tîm o Gymru, wedi gwneud cais am ddod yn dîm uwch gynghrair. A gefnogwch ei gais i ddod yn dîm uwch gynghrair er mwyn inni, o bosibl, gael gweld tîm o Gymru'n cymryd rhan ym mhenwythnos Millenium Magic y flwyddyn nesaf, ac yn dod â'r holl fanteision economaidd, cymdeithasol a thwristaidd i Gymru yn ei sgil?

Rhodri Glyn Tomos: Gwn o'r naw mlynedd diwethaf yn y Cynulliad eich bod yn cefnogi rygbi'r gynghrair yn frwd, ac mae'r gweddill ohonom yn dal i fyny â chi'n raddol. Fodd bynnag, yr ydym yn sylweddoli beth y gall rygbi'r gynghrair ei gynnig drwy ddarparu gweithgareddau chwaraeon yn uniongyrchol, ac o ran manteision economaidd hefyd. Gwn i David Thompson, prif weithredwr y Crusaders Celtaidd, gwrdd â'r Prif Weinidog yn ddiweddar gyda golwg ar ennill cefnogaeth am gais i ennill statws yr uwch gynghrair. Petai'r cais yn llwyddiannus, mae'r clwb yn optimistaidd y bydd yn darparu gwell cyfleoedd i hyfforddi a

with new sporting, economic and tourism opportunities in the Vale and Bridgend areas.

Officials from the Government of Wales continue to work with the Sports Council for Wales to explore funding sources, and to advise on tourism and marketing opportunities and the development of the Wales brand. Since the Wales Rugby League was recognised by the Sports Council for Wales in 2005, and since completing its probationary year, the sports council has given development support of some £14,000 to assist with the junior international programme. We are therefore working with the Celtic Crusaders, and hope to benefit from its success.

The Deputy Presiding Officer: Question 3, OAQ(3)0304(HER), question 4, OAQ(3)0344(HER), and question 5, OAQ(3)0301(HER), have been withdrawn.

Bywyd Diwylliannol

C6 Paul Davies: A wnaiff y Gweinidog amlinellu ei flaenoriaethau i hybu bywyd diwylliannol yn ein cymunedau? OAQ(3)0307(HER)

Rhodri Glyn Thomas: Fel a nodir yn 'Cymru'n Un', un o'n prif flaenoriaethau ar gyfer hyrwyddo bywyd diwylliannol mewn cymunedau fydd rhoi gofyniad statudol ar awdurdodau lleol i hyrwyddo diwylliant ac annog partneriaeth i gynnig profiadau diwylliannol o safon uchel i'w cymunedau.

Paul Davies: Yr wyf yn siŵr y byddai'r Gweinidog yn dadlau y bydd y £200,000 a gyhoeddodd y Llywodraeth rai misoedd yn ôl i'r wasg Gymreig yn help i hybu bywyd diwylliannol yn ein cymunedau. Yr wyf yn sicr y byddai sefydlu papur dyddiol Cymraeg yn hwb enfawr i'r iaith Gymraeg ac, felly, i'n bywyd diwylliannol.

Mae llawer wedi dadlau nad yw £200,000 yn ddigon i sefydlu prosiect o'r fath. Felly, a all y Gweinidog ddweud wrthym ar sail pa ymchwil neu ragdybiaeth y penderfynwyd bod uchafswm o £200,000 mewn grant

datblygu chwaraewyr, yn ogystal â chyfleoedd newydd o ran chwaraeon, yr economi a thwristiaeth yn ardaloedd y Fro a Phen-y-bont ar Ogwr.

Mae swyddogion Llywodraeth Cymru'n parhau i weithio gyda Chyngor Chwaraeon Cymru i archwilio ffynonellau cyllid, ac i roi cyngor ar gyfleoedd twristiaeth a marchnata ac ar ddatblygiad brand Cymru. Ers i Gyngor Chwaraeon Cymru gydnabod Rygbi'r Gynghrair yng Nghymru yn 2005, ac ers iddo gwblhau ei flwyddyn brawf, mae'r cyngor chwaraeon wedi rhoi cymorth datblygiadol o ryw £14,000 i gynorthwyo â'r rhaglen ryngwladol ar gyfer chwaraewyr iau. Yr ydym felly'n gweithio gyda'r Crusaders Celtaidd, ac yn gobeithio elwa o'i lwyddiant.

Y Dirprwy Lywydd: Tynnwyd cwestiwn 3, OAQ(3)0304(HER), cwestiwn 4, OAQ(3)0344(HER), a chwestiwn 5, OAQ(3)0301(HER), yn ôl.

Cultural Life

Q6 Paul Davies: Will the Minister outline his priorities with regard to promoting cultural life in our communities? OAQ(3)0307(HER)

Rhodri Glyn Thomas: As set out in 'One Wales', one of our key priorities for promoting cultural life in communities will be to place a statutory obligation on local authorities to promote culture and encourage partnership to deliver high quality cultural experiences for their communities.

Paul Davies: I am sure that the Minister would argue that the £200,000 announced by the Government some months ago for the Welsh press will help to promote cultural life in our communities. I am certain that establishing a daily Welsh-language newspaper would be a huge boost for the Welsh language, and, therefore, to our cultural life.

Many have argued that £200,000 is not enough to establish such a project. Therefore, will the Minister tell us on the basis of what research or presumption was it decided that a maximum of £200,000 in annual grant would

blynyddol yn ddigonol i sefydlu papur newyddion dyddiol?

Rhodri Glyn Thomas: Yr wyt yn dweud bod nifer o bobl yn dweud nad yw'r arian hwn yn ddigonol, ond nid wyf yn ymwybodol bod nifer o bobl yn dweud hynny. Nid wyf, ychwaith, yn ymwybodol bod pobl sy'n gweithio o fewn y wasg brintiedig ac ym maes cyfleu newyddion a materion cyfoes yng Nghymru yn dweud bod yr arian hwn yn annigonol. Yn wir, mae nifer o bobl ar hyn o bryd yn gweithio ar gynlluniau blaengar a chyffrous er mwyn cynnig am yr arian hwn, er mwyn sicrhau bod gan bobl Cymru fynediad at newyddion a materion cyfoes drwy gyfrwng y Gymraeg.

Pam y penderfynwyd ar y swm hwn? Y swm a oedd ar gael yn flaenorol oedd £170,000, ac yr ydym ni, fel Llywodraeth, wedi mwy na dyblu'r arian hwnnw; bellach mae dros £1 miliwn ar gael dros gyfnod o dair blynedd. Y cyngor a dderbynais gan bobl brofiadol yn y maes oedd, pe byddem yn mentro'n ormodol, oherwydd bod sefyllfa'r wasg brintiedig yn y Gymraeg mor anwastad ac mor fregus ar hyn o bryd, gallem fod mewn sefyllfa lle byddai'r holl gyhoeddiadau drwy gyfrwng y Gymraeg o dan fygythiad. Yr oeddwn yn bryderus ynghylch sefyllfa lle byddem yn creu ansicrwydd o fewn y wasg brintiedig ac yr oeddwn yn awyddus i ddatblygu'r maes yn raddol, i sicrhau ein bod, ymhenn tair blynedd, mewn sefyllfa llawer cryfach a'n bod wedyn yn gallu edrych am fuddsoddi ychwanegol yn y maes. Credaf fod llawer o bethau carlamus wedi'u dweud a llawer o obeithion wedi'u codi, ond, yn anffodus, pan fo rhywun yn edrych ar realiti'r sefyllfa, mae'n amlwg bod rhaid inni fuddsoddi'n ofalus a datblygu'r maes yn ofalus neu'r ydym mewn perygl o fygwth y cyfan sy'n bodoli ar hyn o bryd. Byddai hynny'n drychineb i'r iaith Gymraeg.

Paul Davies: Mae llawer yn credu nad yw'r arian yn ddigonol, ond mae'n edrych yn debyg y bydd y £200,000 yn cael ei ddefnyddio ar brosiectau eraill. Deallaf y bydd cwmnïau yn gallu cynnig am yr arian hwnnw yn y dyfodol agos. Bydd yn allweddol bod unrhyw ddatblygiadau'n arwain at gynyddu nifer y darllenwyr Cymraeg, yn enwedig ymhlith y bobl ifanc. Bydd y grant hwn yn cael ei ddosbarthu drwy

be sufficient to establish a daily newspaper?

Rhodri Glyn Thomas: You state that many people are saying that this funding is insufficient, but I am not aware of that. Neither am I aware of people working in the print media and in delivering news and current affairs in Wales saying that this funding is insufficient. Indeed, many people are currently working on innovative and exciting plans to apply for this funding, to ensure that the people of Wales have access to news and current affairs through the medium of Welsh.

Why was this amount decided upon? The previous amount was £170,000, and we, as a Government, have more than doubled that funding; there is now over £1 million available over a period of three years. I was advised by experienced figures in the field that if we took too many risks, we could be in a position where all Welsh-medium publications could be under threat because of the fact that the Welsh print media is currently so uneven and vulnerable. I was concerned about a situation where we would create uncertainty within the print media and I was eager to develop the field gradually, to ensure that we are in a much stronger position in three years and can then look to invest further in the field. I believe that many rash things have been said and hopes have been raised, but, unfortunately, when you look at the reality of the situation, it is clear that we must invest and develop the field carefully or we are in danger of putting everything that currently exists at risk. That would be disastrous for the Welsh language.

Paul Davies: Many people believe that the funding is insufficient, but it seems that the £200,000 will be used on other projects. I understand that companies will be able to apply for that funding in the near future. It will be crucial that any developments will lead to an increase in the number of people who read Welsh, particularly among young people. This grant will be distributed through the Welsh Books Council. Can the Minister

Gyngor Llyfrau Cymru. A all y Gweinidog ddweud pryd y bydd y cais llwyddiannus yn cael ei gyhoeddi, ac a all gadarnhau y bydd cymorth ychwanegol ar gael ar gyfer y cais hwnnw yn sgîl datganiad y Dirprwy Brif Weinidog rai wythnosau yn ôl, pan gyhoeddodd becyn newydd o gefnogaeth ar gyfer busnesau?

Rhodri Glyn Thomas: Mae'r cyngor llyfrau wedi gosod yr amodau ar gyfer cynnig am yr arian hwn. Fel y dywedaist yn gynharach, mae'n bwysig fod yr egwyddor hyd-braich yn cael ei pharchu a'i chydnabod yn y broses hon. Bydd y ceisiadau'n cael eu hasesu gan y cyngor llyfrau, a gobeithiaf y byddwn yn gallu datgelu pwy sydd wedi bod yn llwyddiannus a lle'n union y bydd yr arian hwn yn cael ei fuddsoddi cyn yr hydref. Bydd y pwyslais ar yr angen i ddatblygu nifer y darllenwyr Cymraeg ac, yn arbennig, ar apelio at bobl ifanc—dyna pam yr ydym yn edrych yn benodol ar yr agweddau hynny ar gyfleu newyddion sy'n apelio at bobl ifanc. Mae eich cyfeiriad parhaol at 'lawer o bobl' yn anghymeradwyo hyn yn gamarweiniol, yn fy marn i. Yr ydym, efallai, yn sôn am nifer fach o bobl sydd â chysylltiadau agos gyda'r cyfryngau.

1.20 p.m.

The Deputy Presiding Officer: Questions 7, OAQ(3)0313(HER), 8, OAQ(3)0337(HER), 9, OAQ(3)0305(HER), 10, OAQ(3)0314(HER), and 11, OAQ(3)0299(HER), have been withdrawn.

Wales Millennium Centre

Q12 Jenny Randerson: Will the Minister make a statement on the funding of the Wales Millennium Centre? OAQ(3)0336(HER)

Rhodri Glyn Thomas: I made a written statement to the National Assembly on 10 December, which gave details of the additional funding that would be provided to the Wales Millennium Centre to secure its financial stability. Significant progress has been made on several aspects of the funding arrangements.

Jenny Randerson: Your statement was very welcome at that time. One thing that you

tell us when will the successful application be announced, and will he confirm that additional support will be available for that applicant in the wake of the Deputy First Minister's statement some weeks ago, when he announced a new support package for businesses?

Rhodri Glyn Thomas: The books council have set out the conditions for applying for this funding. As you said earlier, it is important that the arm's-length principle is respected and acknowledged during this process. The applications will be assessed by the books council, and I hope that we can announce who has been successful and where exactly the money will be invested before the autumn. The emphasis will be on the need to increase the number of people who read Welsh, appealing in particular to young people—that is why we are looking specifically at those aspects of delivering the news that appeal to young people. In my opinion, your continual reference to the discontent of 'many people' is misleading. We are, perhaps, talking about a few people who have close links to the media.

Y Dirprwy Lywydd: Tynnwyd cwestiynau 7, OAQ(3)0313(HER), 8, OAQ(3)0337(HER), 9, OAQ(3)0305(HER), 10, OAQ(3)0314(HER), ac 11, OAQ(3)0299(HER), yn ôl.

Canolfan Mileniwm Cymru

C12 Jenny Randerson: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am gyllido Canolfan Mileniwm Cymru? OAQ(3)0336(HER)

Rhodri Glyn Thomas: Cyflwynais ddatganiad ysgrifenedig i'r Cynulliad Cenedlaethol ar 10 Rhagfyr, a roddodd fanylion am y cyllid ychwanegol a fyddai'n cael ei ddarparu i Ganolfan Mileniwm Cymru i ddiogelu ei sefydlogrwydd ariannol. Mae camau sylweddol wedi cael eu cymryd ar sawl agwedd ar y trefniadau cyllido.

Jenny Randerson: Cafodd eich datganiad groeso cynnes bryd hynny. Un peth y mae'n

must contend with is the reduction in the amount of lottery funding for the various organisations that use the centre, some of which can rely on that to a certain extent at the moment. Have you made any estimate of the impact of the reduction in lottery funding on the arts organisations concerned?

Rhodri Glyn Thomas: My understanding is that the reduction in lottery funding, as a result of the London Olympic Games in 2012, for the arts in Wales is about £8 million. I am not convinced that that will have a direct effect on the Wales Millennium Centre or the organisations that use it, as I think that most of them are revenue clients of the arts council, and, by and large, revenue clients will not be affected by the reduction in lottery funding. The Arts Council of Wales has had a settlement of £27 million, which is more than it has ever had before. However, the arts council, like the Sports Council for Wales, both of which are in my portfolio—as you will well know, from your previous experience as Minister—is being affected by the pressures of the reduction in lottery funding.

Protecting the Welsh Language

Q13 Peter Black: Will the Minister make a statement on protecting the Welsh language? OAQ(3)0340(HER)

Rhodri Glyn Thomas: The Welsh language is of crucial importance to the culture, economy and society of Wales, and, as such, the ‘One Wales’ Government is committed to its protection and promotion.

Peter Black: I apologise that my Welsh lessons have not got far enough for me to ask my supplementary, or even original, question in Welsh. I return to the issue of the Welsh-language newspaper, which was raised earlier by Paul Davies. The £200,000 that you put aside for this particular issue is welcome additional money, even though it is not sufficient to rescue *Y Byd*. What indications have you had from the organisations that might make use of this money as to exactly how they will be spending it?

rhaid ichi ei ystyried yw'r gostyngiad yn arian y loteri i gyllido'r mudiadau amrywiol sy'n defnyddio'r ganolfan, y mae rhai yn gallu dibynnu ar hynny i raddau ar hyn o bryd. A ydych wedi gwneud unrhyw amcangyfrif o effaith lleihau arian y loteri ar y mudiadau celfyddydol dan sylw?

Rhodri Glyn Thomas: Caf ar ddeall mai oddeutu £8 miliwn yw'r gostyngiad yn arian y loteri ar gyfer cyllido'r celfyddydau yng Nghymru, o ganlyniad i'r Gemau Olympaidd yn Llundain yn 2012. Nid wyf yn argyhoeddedig y caiff hynny effaith uniongyrchol ar Ganolfan Mileniwm Cymru nac ychwaith ar y mudiadau sy'n ei defnyddio, oherwydd credaf fod y rhan fwyaf ohonynt yn gleientiaid refeniw i'r cyngor celfyddydau, ac, ar y cyfan, ni fydd gostyngiad yn arian y loteri yn effeithio ar gleientiaid refeniw. Mae Cyngor Celfyddydau Cymru wedi cael setliad gwerth £27 miliwn, sy'n uwch nag erioed o'r blaen. Fodd bynnag, mae'r pwysau sy'n dod yn sgil llai o arian gan y loteri yn effeithio ar y cyngor celfyddydau, fel Cyngor Chwaraeon Cymru, y mae'r naill a'r llall yn fy mhortffolio—fel y gwyddoch yn iawn, ar ôl eich profiad blaenorol fel Gweinidog.

Diogelu'r Iaith Gymraeg

C13 Peter Black: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ddiogelu'r iaith Gymraeg? OAQ(3)0340(HER)

Rhodri Glyn Thomas: Mae'r iaith Gymraeg yn hanfodol bwysig i ddiwylliant, economi a chymdeithas Cymru, ac, o'r herwydd, mae Llywodraeth 'Cymru'n Un' wedi ymrwymo i'w gwarchod a'i hybu.

Peter Black: Ymddiheuraf nad yw fy ngwersi Gymraeg wedi datblygu ddigon i ofyn fy nghwestiwn atodol, nac hyd yn oed y cwestiwn gwreiddiol, yn Gymraeg. Dychwelaf at fater papur newydd Cymraeg, a godwyd yn flaenorol gan Paul Davies. Croesawir y £200,000 o arian ychwanegol a roesoich o'r neilltu ar gyfer y mater penodol hwn, er nad yw'n ddigon i achub *Y Byd*. Pa awgrymiadau a gawsoch gan sefydliadau a allai ddefnyddio'r arian hwn ynghylch sut y maent yn mynd i'w wario?

Rhodri Glyn Thomas: It is interesting that you refer to the fact that the money that I am providing for the Welsh-language printed press is insufficient. Let me refer you to the sums of money that were available in 2000-01, 2001-02 and 2002-03, when, if I remember rightly, a Liberal Democrat Minister of culture was responsible. In 2000-01, it was £64,000; in 2001-02, it was £66,000; and in 2002-03, it was £75,700. If you think that investing in the Welsh printed press is so important, why did you not do it when you were in Government and had the opportunity? I am more than doubling the amount of money that is available; I am increasing it from £170,000 to £370,000 a year, which is well over £1 million over three years. That is the commitment of this Government; when we had a Liberal Democrat Minister, there was no commitment to the Welsh-language printed press. That is the difference between this Government and that particular coalition Government.

Peter Black: It seems that the main difference is that, whereas Jenny Randerson was able to give a straight answer to a straight question, you cannot. Under the previous coalition Government, huge amounts of money were put into the Welsh language, because Jenny Randerson was responsible for 'Iaith Pawb' and the money that went in as a result of that. Rather than try to answer on behalf of a previous Government, can you answer the question and tell us how this £200,000 is being spent?

Rhodri Glyn Thomas: I have answered your question, but you did not particularly like the answer, because I reminded you of your lack of investment as a party when you had an opportunity to make a difference. We will be increasing investment in this area, and we will be increasing our commitment to Welsh-medium education. The Minister for Children, Education, Lifelong Learning and Skills has made it clear that there will be a substantial increase in terms of Welsh-medium education. We are committed to establishing the federal college, which will ensure Welsh-medium higher education—another financial commitment by this Government. Between 2007 and 2011, we

Rhodri Glyn Thomas: Diddorol eich clywed yn cyfeirio at y ffaith nad yw'r arian a ddarparaf ar gyfer y wasg Gymraeg yn ddigonol. Gadewch imi eich cyfeirio at y symiau o arian a oedd ar gael yn 2000-01, 2001-02 a 2002-03, pan oedd, os wyf yn cofio'n iawn, Gweinidog dros ddiwylliant o'r Democratiaid Rhyddfrydol mewn grym. Yn 2000-01, yr oedd yn £64,000; yn 2001-02, yr oedd yn £66,000; ac yn 2002-03, yr oedd yn £75,700. Os ydych o'r farn bod buddsoddi yn y wasg Gymraeg mor bwysig, pam na wnaethoch hynny pan oeddech yn y Llywodraeth a phan oedd y cyfle gennych? Yr wyf yn mwy na dyblu'r swm arian sydd ar gael; yr wyf yn ei godi o £170,000 i £370,000 y flwyddyn, sydd ymhell dros £1 miliwn dros dair blynedd. Dyna yw ymrwymiad y Llywodraeth hon; pan oedd gennym Weinidog o'r Democratiaid Rhyddfrydol, nid oedd ymrwymiad o gwbl i'r wasg Gymraeg. Dyna yw'r gwahaniaeth rhwng y Llywodraeth hon a'r Llywodraeth glymbleidiol benodol honno.

Peter Black: Mae'n edrych yn debyg imi mai'r prif wahaniaeth oedd bod Jenny Randerson yn gallu rhoi ateb plaen i gwestiwn plaen, ond nid ydych chi. Dan y Llywodraeth glymbleidiol ddiwethaf, buddsoddwyd symiau anferth o arian yn yr iaith Gymraeg, oherwydd yr oedd Jenny Randerson yn gyfrifol am 'Iaith Pawb' a'r arian a fuddsoddwyd o ganlyniad i hynny. Yn hytrach na cheisio ateb ar ran Llywodraeth flaenorol, a allwch ateb y cwestiwn gan ddweud wrthym sut y mae'r £200,000 hwn yn cael ei wario?

Rhodri Glyn Thomas: Yr wyf wedi ateb eich cwestiwn, ond nid oeddech yn or-hoff o'r ateb, oherwydd gwneuthum eich atgoffa o'ch diffyg buddsoddiad fel plaid pan oedd gennych gyfle i wneud gwahaniaeth. Byddwn yn gwneud mwy o fuddsoddiad yn y maes hwn, a byddwn yn cynyddu ein hymrwymiad i addysg cyfrwng Cymraeg. Mae'r Gweinidog dros Blant, Addysg, Dysgu Gydol Oes a Sgiliau wedi datgan yn glir y bydd cynnydd sylweddol o ran addysg cyfrwng Cymraeg. Yr ydym wedi ymrwymo i sefydlu coleg ffederal, a fydd yn sicrhau addysg uwch cyfrwng Cymraeg—ymrwymiad ariannol arall gan y Llywodraeth hon. Rhwng 2007 a 2011, byddwn yn buddsoddi mwy o

will be investing a record amount of money in the Welsh language. This is a commitment from the One Wales Government that has never been seen in Wales before. *[Interruption.]*

It is a commitment. The Liberal Democrats are the people who—

The Deputy Presiding Officer: Order. Minister, we do not answer questions that were asked from a seated position. Minister, I would appreciate it if you could answer the next question, from Bethan Jenkins, fairly concisely.

Bethan Jenkins: Credaf fod angen yr un chwarae teg i bob Aelod. Yr wyf am ofyn cwestiwn ar y ddeddfwriaeth yn y maes iaith sy'n mynd drwyddo ar hyn o bryd i San Steffan a gofyn ynglŷn â'ch ymgais chi i gynnwys y sector preifat yn y ddeddfwriaeth honno. Mae mudiadau megis Cymdeithas yr Iaith Gymraeg yn parhau i lobïo cwmnïau megis Tesco a chwmnïau ffôn sy'n darparu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg ond nad yw eu gwasanaethau yn ddigonol. Pa waith yr ydych chi'n ei wneud ynglŷn â hynny?

Rhodri Glyn Thomas: Yn benodol ynglŷn â'r cwestiwn hwnnw, credaf ei bod ychydig yn anffodus fod cymdeithas yr iaith yn protestio yn erbyn cwmni fel Tesco sy'n buddsoddi llawer o arian ar hyn o bryd mewn datblygu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg ac sy'n frwd iawn dros wneud hynny. Ar y cwestiwn mwy cyffredinol ynglŷn â'r sector preifat, mae gennym ymrwymiad fel Llywodraeth i sicrhau gwasanaethau cyhoeddus drwy gyfrwng y Gymraeg i Gymry Cymraeg. Byddwn yn gweithredu ar hynny. O ran yr hyn sydd wedi digwydd ers Deddf yr Iaith Gymraeg 1993, mae llawer o'r cwmnïau sy'n cynnig gwasanaethau cyhoeddus a oedd yn arfer bod yn rhan o'r sector cyhoeddus, bellach yn y sector preifat ac, o reidrwydd felly, bydd unrhyw Fesur a lunnir yma ar sail y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol a fydd yn cael ei osod yn San Steffan, yn ymwneud â'r sector preifat.

arian nag erioed yn yr iaith Gymraeg. Mae hwn yn ymrwymiad gan Lywodraeth Cymru'n Un nas gwelwyd o'r blaen yng Nghymru. *[Torri ar draws.]*

Mae'n ymrwymiad. Y Democratiaid Rhyddfrydol oedd y bobl—

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Weinidog, nid ydym yn ateb cwestiynau a ofynnwyd gan Aelodau ar eu heistedd. Weinidog, byddwn yn gwerthfawrogi pe gallech ateb y cwestiwn nesaf, gan Bethan Jenkins, yn weddol gryno ac i'r pwynt.

Bethan Jenkins: I believe that every Member should be given equal fair play. I am going to ask a question on language legislation that is currently going before Westminster and your attempt to include the private sector in that legislation. Organisations such as the Welsh Language Society are continuing to lobby companies such as Tesco and telephone companies that provide services through the medium of Welsh, but do so inadequately. What work are you doing in that respect?

Rhodri Glyn Thomas: Regarding that question specifically, I believe that it is rather unfortunate that the Welsh Language Society is protesting against a company such as Tesco, which is currently investing a large amount of money in developing services through the medium of Welsh, and is very enthusiastic about doing so. On the more general question regarding the private sector, we are committed as a Government to ensuring that public services are available through the medium of Welsh for Welsh-speakers. We will be acting upon that. With respect to what has happened since the enactment of the Welsh Language Act 1993, many of the companies that provide public services, and which used to belong to the public sector, are now part of the private sector. Therefore, any Measure drawn up here, on the basis of the legislative competence Order that will be laid in Westminster, will involve the private sector.

Heritage Projects

Q14 David Melding: What Welsh Assembly Government initiatives are in place to help fund heritage projects in South Wales Central? OAQ(3)0318(HER)

Rhodri Glyn Thomas: There are a number of initiatives in place, ranging from developmental grant schemes for eligible local museums, to grants to owners of important historic structures, and initiatives that promote the historic environment. The Welsh Assembly Government also sponsors Amgueddfa Cymru—National Museum Wales and the HERIAN heritage tourism initiative.

David Melding: Minister, I commend the good work that is going on. I understand that you recently had a meeting with the Georgian Group and the Victorian Society, which are splendid societies, whose aims also seek to preserve Edwardian architecture, art and so on. It is time now to look at Cardiff in particular. The new council is about to be elected and this Government has been in office for almost a year, so we now need to consider how we can celebrate Cardiff's Victorian and Edwardian architecture. We have the finest residential street in the whole of Britain from that period—Cathedral road—and yet there is not one building that stands as it would have looked in 1900, to show the people of Britain, and particularly of Wales, what an important period that was in our nation's history.

Rhodri Glyn Thomas: I can well understand that David would want to identify with the Georgian, Victorian and, indeed, the Edwardian period, as would his party. However, I concur with his view that we have to look to the past in order to plan for the future. David has been a spokesman on the architectural value of Cardiff for the last nine years and, in a speech that I gave to the National Trust this morning, I mentioned the fact that David has raised these issues. We need to make sure that these valuable examples of architecture are protected and promoted and that we get full value from them for our present society.

Prosiectau Treftadaeth

C14 David Melding: Pa gynlluniau sydd ar waith gan Lywodraeth Cynulliad Cymru i helpu i gyllido prosiectau treftadaeth yng Nghanol De Cymru? OAQ(3)0318(HER)

Rhodri Glyn Thomas: Mae nifer o gynlluniau ar waith, o gynlluniau grantiau datblygu ar gyfer amgueddfeydd lleol cymwys, i grantiau i berchnogion strwythurau hanesyddol pwysig, a chynlluniau sy'n hyrwyddo'r amgylchedd hanesyddol. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru hefyd yn noddi Amgueddfa Cymru a'r cynllun twristiaeth treftadaeth HERIAN.

David Melding: Weinidog, cymeradwyaf y gwaith da sy'n mynd rhagddo. Deallaf eich bod wedi cael cyfarfod yn ddiweddar â'r Grŵp Sioraidd a'r Gymdeithas Fictoraidd, sy'n gymdeithasau rhagorol, ac mae eu nodau hefyd yn ceisio gwarchod pensaernïaeth a chelfyddyd Edwardaidd ac yn blaen. Mae'n bryd troi golygon at Gaerdydd yn benodol. Mae'r cyngor newydd ar fin cael ei ethol ac mae'r Llywodraeth hon wedi bod mewn grym am bron i flwyddyn, felly mae angen inni ystyried sut y gallwn ddatlu pensaernïaeth Fictoraidd ac Edwardaidd Caerdydd. Mae gennym y stryd breswyl orau ym Mhrydain gyfan o'r cyfnod hwnnw—Ffordd yr Eglwys Gadeiriol—ond serch hynny, nid oes yr un adeilad heddiw yn edrych fel ag yr ydoedd yn 1900, i ddangos i bobl Prydain, ac i bobl Cymru'n benodol, pa mor bwysig oedd y cyfnod hwnnw yn hanes ein cenedl.

Rhodri Glyn Thomas: Deallaf yn iawn pam mae David, a'i blaid hefyd o ran hynny, am uniaethu â'r cyfnod Sioraidd, y cyfnod Fictoraidd ac, yn wir, y cyfnod Edwardaidd. Fodd bynnag, cytunaf â'i safbwynt ei bod yn rhaid inni edrych i'r gorffennol er mwyn cynllunio ar gyfer y dyfodol. Mae David wedi bod yn llefarydd ar werth pensaernïol Caerdydd dros y naw mlynedd diwethaf ac, mewn araith i'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol y bore yma, soniais am y ffaith bod David wedi codi'r materion hyn. Mae angen inni sicrhau bod yr enghreifftiau gwerthfawr hyn o bensaernïaeth yn cael eu gwarchod a'u hyrwyddo a bod cymdeithas

heddiw yn eu gwerthfawrogi'n llawn.

Cwestiynau i'r Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol **Questions to the Minister for Social Justice and Local Government**

The Deputy Presiding Officer: Question 1, OAQ(3)0320(SJL), question 2, OAQ(3)0331(SJL), and question 3, OAQ(3)0291(SJL) have been transferred for written answer.

Y Dirprwy Lywydd: Trosglwyddwyd cwestiwn 1, OAQ(3)0320(SJL), cwestiwn 2, OAQ(3)0331(SJL), a chwestiwn 3, OAQ(3)0291(SJL) i'w hateb yn ysgrifenedig.

Communities Next

Q4 Huw Lewis: Will the Minister make a statement on the progression from Communities First to Communities Next? OAQ(3)0304(SJL)

The Deputy Minister for Regeneration (Leighton Andrews): The consultation on the transition from Communities First to Communities Next ends this week. I will be making a statement to Plenary before the summer recess summarising the key issues raised in response to the consultation and also how we then propose to move forward.

Cymunedau Nesaf

C4 Huw Lewis: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ddatblygiad Cymunedau yn Gyntaf i Gymunedau Nesaf? OAQ(3)0304(SJL)

Y Dirprwy Weinidog dros Adfywio (Leighton Andrews): Mae'r ymgynghoriad ar y cyfnod pontio rhwng Cymunedau yn Gyntaf a Cymunedau Nesaf yn dod i ben yr wythnos hon. Byddaf yn gwneud datganiad i'r Cyfarfod Llawn cyn toriad yr haf yn crynhoi'r materion allweddol a godwyd wrth ymateb i'r ymgynghoriad ac hefyd yn sôn am sut y bwriadwn symud ymlaen.

1.30 p.m.

Huw Lewis: This is a crucial policy progression for constituencies such as mine in particular. While I commend the many Communities First co-ordinators who work in our communities for the betterment of those communities, will you investigate concerns that are reaching me in my constituency that some Communities First co-ordinators are talking down Communities Next by talking down the expectations of partnerships and trying to convince them that Communities Next is far too complicated for them to tackle? I do not believe for a moment that people in our local communities in Wales would find the change of priorities too difficult to tackle, but this is having a demoralising effect, so will you look at it?

Huw Lewis: Mae hwn yn gam polisi hollbwysig i etholaethau fel f'un i yn arbennig. Er y cymeradwyaf y nifer fawr o gydgysylltwyr Cymunedau yn Gyntaf sy'n gweithio yn ein cymunedau er gwella'r cymunedau hynny, a wnewch chi ymchwilio i bryderon sy'n fy nghyrraedd yn f'etholaeth fod rhai cydgysylltwyr Cymunedau yn Gyntaf yn bychanu Cymunedau Nesaf drwy ostwng disgwyliadau partneriaethau a cheisio'u darbwyllo bod Cymunedau Nesaf yn llawer rhy gymhleth iddynt fynd i'r afael ag ef? Nid wyf yn credu am eiliad y byddai pobl yn ein cymunedau lleol yng Nghymru'n canfod bod y newid blaenoriaethau'n rhy anodd i ddelio ag ef, ond mae hyn yn cael effaith negyddol, felly a wnewch chi edrych arno?

Leighton Andrews: If you would like to write to me with more details of that, I will be happy to do so. I would be disappointed if Communities First co-ordinators are talking down our proposals for the transition, which

Leighton Andrews: Os hoffech ysgrifennu ataf gyda mwy o fanylion am hynny, byddaf yn hapus i wneud hynny. Byddwn yn siomedig os yw cydgysylltwyr Cymunedau yn Gyntaf yn bychanu ein cynigion ar gyfer y

will produce a much more outcome-focused programme, with greater emphasis on practical regeneration schemes. In the consultation events that I have attended, the Communities First co-ordinators to whom I have spoken have been positive about the programme, therefore I would be disappointed if a small minority is talking down the programme in the way that you are suggesting.

Nerys Evans: Mae'r ddogfen ymgynghorol ar Gymunedau Nesaf yn sôn am ddyhead Llywodraeth y Cynulliad i gynnwys tlodi plant yn y ddogfen fframwaith. O ystyried bod dros hanner y plant sy'n byw mewn tlodi yn byw y tu allan i ardaloedd Cymunedau yn Gyntaf a Chymunedau Nesaf, pa effaith a gaiff y dyhead hwn i gynnwys tlodi plant yn agenda Cymunedau Nesaf ar y miloedd o blant sy'n byw y tu allan i'r ardaloedd hyn?

Leighton Andrews: We have a significant programme to address child poverty issues across the Assembly Government, and the Minister made a statement on that not so long ago. We have to recognise that a whole series of initiatives undertaken by the Government, particularly those aimed at getting people back into work, will have a significant impact on improving the position of children living in poverty. Therefore, you need to look at the Assembly Government's programme across the board to see how we are tackling child poverty issues, and at the work that we are doing with in co-operation with the UK Government, particularly the Department for Work and Pensions.

Angela Burns: Over £160 million has been awarded under the Communities First programme since its inception, but what assessments have been made of the impact of the programme on poverty in areas such as Monkton, which, as you know, I have serious concerns about? In the Communities Next consultation document you speak about building on the foundations of the first phase and utilising the capacity developed so far, but how do you imagine that Communities Next will pull an area out of its deprived status if it is already clear that the first phase is not performing as well as it should?

trawsnewid, a fydd yn rhoi inni raglen sy'n canolbwyntio llawer mwy ar ganlyniadau, gyda mwy o bwyslais ar gynlluniau adfywio ymarferol. Yn y digwyddiadau ymgynghori yr wyf i wedi bod yn bresennol ynddynt, mae'r cydgysylltwyr Cymunedau yn Gyntaf yr wyf fi wedi siarad â hwy wedi bod yn bositif ynghylch y rhaglen, felly byddwn yn siomedig os yw lleiafrif bach yn bychanu'r rhaglen yn y modd yr awgrymwyd chi.

Nerys Evans: The consultation document Communities Next mentions the Assembly Government's aspiration to include child poverty in the framework document. Given that over half the children living in poverty live outside Communities First and Communities Next areas, what effect will this aspiration to include child poverty in the Communities Next agenda have on the thousands of children who live outside those areas?

Leighton Andrews: Mae gennym raglen sylweddol i fynd i'r afael â materion tlodi plant ar draws Llywodraeth y Cynulliad, a gwnaeth y Gweinidog ddatganiad ar hynny yn weddol ddiweddar. Rhaid inni gydnabod y bydd cyfres gyfan o fentrau yr ymgymerir â hwy gan y Llywodraeth, yn enwedig rhai sy'n anelu at gael pobl yn ôl i waith, yn cael effaith arwyddocaol ar wella sefyllfa plant sy'n byw mewn tlodi. Felly, mae angen ichi edrych ar raglen Llywodraeth y Cynulliad yn ei gyfanrwydd i weld sut yr ydym yn mynd i'r afael â materion tlodi plant, ac ar y gwaith yr ydym yn ei wneud mewn cydweithrediad â Llywodraeth y Deyrnas Unedig, yn enwedig yr Adran Gwaith a Phensiynau.

Angela Burns: Mae dros £160 miliwn wedi'i ddyfarnu dan raglen Cymunedau yn Gyntaf ers ei sefydlu, ond pa asesiadau sydd wedi'u gwneud o effaith y rhaglen ar dlodi mewn ardaloedd fel Cil-maen, y mae gennyf bryderon difrifol amdanynt, fel y gwyddoch? Yn y ddogfen ymgynghori ar Gymunedau Nesaf soniwyd am adeiladu ar sylfeini'r cam cyntaf a defnyddio'r gallu a ddatblygwyd hyd yma, ond sut y dychmygwch y bydd Cymunedau Nesaf yn tynnu ardal allan o'i statws difreintiedig os yw'n amlwg eisoes nad yw'r cam cyntaf yn perfformio cystal ag y dylai?

Leighton Andrews: We had an interim evaluation of the Communities First programme, and the conclusions of that evaluation were included in the consultation document that we issued at the end of January. As I said earlier, the consultation ends this week—indeed within the next 24 hours—and we will be looking at its conclusions. You raised many issues with me about the Monkton Communities First partnership and I responded to you in correspondence. Some of the issues that you raised turned out not to be as you had thought when examined, and some of them we have followed through with you. If there are specific issues that you want to raise with me again in respect of Monkton, I will be pleased to hear about them.

The Deputy Presiding Officer: Question 5, OAQ(3)0319(SJL), has been withdrawn.

Priorities

Q6 Nick Ramsay: Will the Minister outline his priorities for the next six months? OAQ(3)0307(SJL)

The Minister for Social Justice and Local Government (Brian Gibbons): As well as promoting safe, sustainable communities, promoting greater social cohesion, based on equality of opportunity, and tackling child poverty, the Assembly Government, working with the Welsh Local Government Association, will be promoting a major programme of service improvement based on better performance management and governance, linked to more joint working between key agencies in Wales through local service boards and other means.

Nick Ramsay: Can you provide us with an update of any discussions that you might have had with the Minister for Health and Social Services regarding the proposed reorganisation of health boards in Wales? As you know, we on this side of the Chamber think that we should be moving to a system of fewer health boards, but I am particularly interested that we should retain the links that have developed as result of the coterminosity with local authorities in Wales up until now. Could you update me on any discussions that

Leighton Andrews: Cawsom werthusiad interim o raglen Cymunedau yn Gyntaf, a chynhwyswyd casgliadau'r gwerthusiad hwnnw yn y ddogfen ymgynghori a gyhoeddasom ddiwedd mis Ionawr. Fel y dywedais yn gynharach, daw'r ymgynghori i ben yr wythnos hon—yn wir, o fewn y 24 awr nesaf—a byddwn yn edrych ar ei gasgliadau. Cudasoch sawl mater gyda mi ynglŷn â phartneriaeth Cymunedau yn Gyntaf Cil-maen ac ymatebais ichi drwy ohebiaeth. O'u harchwilio, gwelwyd nad oedd rhai o'r materion a godasoch ddim cynddrwg ag yr oeddech wedi meddwl, ac yr ydym wedi dilyn rhai ohonynt drwodd gyda chi. Os oes materion penodol yr ydych yn dymuno'u codi gyda mi eto ynglŷn â Chil-maen, byddaf yn falch o glywed amdanynt.

Y Dirprwy Lywydd: Tynnwyd cwestiwn 5, OAQ(3)0319(SJL), yn ôl.

Blaenoriaethau

C6 Nick Ramsay: A wnaiff y Gweinidog amlinellu ei flaenoriaethau ar gyfer y chwe mis nesaf? OAQ(3)0307(SJL)

Y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol (Brian Gibbons): Yn ogystal â hybu cymunedau diogel, cynaliadwy, hyrwyddo mwy o gydlynid cymdeithasol, seiliedig ar gyfle cyfartal, a mynd i'r afael â thlodi plant, bydd Llywodraeth y Cynulliad, gan gydweithio â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, yn hyrwyddo rhaglen fawr o wella gwasanaethau yn seiliedig ar well rheoli perfformiad a llywodraethu gwell, ynghyd â mwy o gydweithio rhwng asiantaethau allweddol yng Nghymru drwy fyrddau gwasanaethau lleol a moddion eraill.

Nick Ramsay: A allwch roi'r wybodaeth ddiweddaraf inni am unrhyw drafodaethau yr ydych wedi'u cael, efallai, gyda'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol ynglŷn â'r bwriad i ad-drefnu byrddau iechyd yng Nghymru? Fel y gwyddoch, credwn ni ar yr ochr hon i'r Siambr y dylem fod yn symud tuag at system o lai o fyrddau iechyd, ond yr wyf yn arbennig o awyddus inni gadw'r cysylltiadau yr ydym wedi'u datblygu o ganlyniad i'r ffiniau cyffredin ag awdurdodau lleol yng Nghymru hyd yn hyn. A allech roi'r

you might have had?

Brian Gibbons: I have had several informal discussions with the Minister for Health and Social Services on this. An important guidance document that was published about a month ago, on joint working between local government and the NHS will be an important resource for joint working between the NHS and local government in Wales in the future.

Nick Ramsay: While we have clearly had too many LHBs since that reckless decision by the Liberal Democrat and Labour Government back in 2003 to follow this policy, which has seen so much money wasted, it seems that the element of localism that has developed alongside the health board structure that we have had until now has been a good thing. The First Minister has said that the Welsh Assembly Government strives to be big but local; that is an interesting statement. I am not persuaded by the Assembly Government that the way that it has proposed to reduce the LHBs will retain that local element. The decision to reduce the number of LHBs is good, but can you give us an assurance that the local aspect will be maintained?

Brian Gibbons: The development of a new sense of localism has been at the core of many of the discussions that I have had with the Minister for Health and Social Services.

Jenny Randerson: What plans do you have to reorganise local government, now that your colleague has embarked on the reorganisation of the health service?

Brian Gibbons: We have made it clear, and the First Minister also made it clear yesterday, that the immediate priority for local government is, as I said in my reply to Nick Ramsay, service improvement delivered through better governance, better performance management and better joint working.

Jenny Randerson: So, basically, our local authorities are working with the sword of

wybodaeth ddiweddaraf imi am unrhyw drafodaethau yr ydych wedi'u cael, efallai?

Brian Gibbons: Yr wyf wedi cael sawl trafodaeth anffurfiol gyda'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol ynglŷn â hyn. Bydd dogfen ganllaw bwysig a gyhoeddwyd ryw fis yn ôl ar gydweithio rhwng llywodraeth leol a'r GIG yn adnodd pwysig ar gyfer cydweithio rhwng y GIG a llywodraeth leol yng Nghymru yn y dyfodol.

Nick Ramsay: Er ei bod yn amlwg ein bod wedi cael gormod o fyrddau iechyd lleol ers y penderfyniad byrbwyll hwnnw gan Lywodraeth y Democratiaid Rhyddfrydol a Llafur yn ôl yn 2003 i ddilyn y polisi hwn, a welodd wastraffu cymaint o arian, mae'n ymddangos bod yr elfen leol sydd wedi datblygu ochr yn ochr â'r strwythur byrddau iechyd a gawsom hyd yma wedi bod yn beth da. Mae'r Prif Weinidog wedi dweud bod Llywodraeth Cynulliad Cymru'n ymdrechu i fod yn fawr ond yn lleol; dyna ddatganiad diddorol. Nid wyf wedi fy narbwyll gan Lywodraeth y Cynulliad y bydd y ffordd y mae wedi cynnig lleihau'r byrddau iechyd lleol yn cadw'r elfen leol. Mae'r penderfyniad i leihau nifer y byrddau iechyd lleol yn dda, ond a allwch ein sicrhau y cedwir yr agwedd leol?

Brian Gibbons: Mae datblygu ymdeimlad lleol newydd wedi bod wrth graidd llawer o'r trafodaethau yr wyf wedi'u cael gyda'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol.

Jenny Randerson: Pa gynlluniau sydd gennych i ad-drefnu llywodraeth leol, a'ch cyd-Weinidog bellach wedi bwrw ati i ad-drefnu'r gwasanaeth iechyd?

Brian Gibbons: Yr ydym wedi datgan yn glir, a dywedodd y Prif Weinidog yn glir ddoe hefyd, mai'r flaenoriaeth gyntaf i lywodraeth leol yw, fel y dywedais yn fy ateb i Nick Ramsay, sicrhau gwelliant mewn gwasanaethau drwy well llywodraethu, gwell rheoli perfformiad a gwell cydweithio.

Jenny Randerson: Felly, yn y bôn, mae ein hawdurdodau lleol yn gweithio gyda

Damocles poised over their heads. One thing that I am sure you will be looking for is improved working between social services departments and NHS trusts in the future and the LHBs. That will undoubtedly be more difficult, in some respects, as a result of LHB reorganisation. What plans do you have to ensure that the NHS and local authorities pool their budgets on social services and health-related issues?

Brian Gibbons: Over the last few months, I have been on several visits to Scotland and England to look at their experience in joint budgeting. It was encouraging, and the guidance that we recently issued on this matter has been based on the knowledge gained from practical experience in England and Scotland, as well as on developing our own agenda in Wales. The groundwork is in place for the development of much more joint working between local government and the NHS on issues such as delayed transfers of care in the future.

Helen Mary Jones: I am sure that you agree that one challenge that will continue to face local government over the next six months is that of meeting its legal obligations under equal pay legislation. Can you update the Assembly today as to what the latest picture is with regard to those local authorities that the Government believes are on track, or would you be prepared to write to me about that? How confident are you that the welcome investment that the Assembly Government is making to help local authorities to meet their requirements is being targeted effectively to ensure that those workers—low-paid women, on the whole—get the equal pay to which they are entitled?

Brian Gibbons: It is important that local government faces up to what, after all, is a statutory duty. It is not an optional extra or a feel-good initiative—there is a statutory duty on local authority to deliver the equal pay agenda. Local government needs to recognise that urgently. We have been getting regular feedback from local authorities. I think that virtually all local authorities in Wales

chleddyf Damocles yn hofran uwch eu pennau. Un peth yr wyf yn siŵr y byddwch yn edrych amdano yw gwell cydweithio rhwng adrannau gwasanaethau cymdeithasol ac ymddiriedolaethau GIG yn y dyfodol a'r byrddau iechyd lleol. Bydd hynny heb os yn anos, mewn rhai pethau, o ganlyniad i ad-drefnu'r byrddau iechyd lleol. Pa gynlluniau sydd gennych i sicrhau bod y GIG ac awdurdodau lleol yn cronni eu cyllidebau ar faterion sy'n ymwneud â gwasanaethau cymdeithasol ac iechyd?

Brian Gibbons: Dros yr ychydig fisoedd diwethaf, yr wyf wedi bod ar sawl ymweliad â'r Alban a Lloegr i edrych ar eu profiad hwy o gyd-gyllidebu. Yr oedd yn galonogol, ac fe seiliwyd y canllawiau a gyhoeddwyd gennym yn ddiweddar ar y mater hwn ar y wybodaeth a gafwyd o brofiad ymarferol yn Lloegr a'r Alban, yn ogystal ag ar ddatblygu ein hagenda ein hunain yng Nghymru. Mae'r gwaith caib a rhaw wedi'i wneud ar gyfer datblygu llawer mwy o gydweithio rhwng llywodraeth leol a'r GIG ar faterion megis oedi wrth drosglwyddo gofal yn y dyfodol.

Helen Mary Jones: Yr wyf yn siŵr y cytunwch mai un her a fydd yn dal i wynebu llywodraeth leol dros y chwe mis nesaf yw'r her o gyflawni ei dyletswyddau cyfreithiol dan ddeddfwriaeth cyflog cyfartal. A allwch roi gwybod i'r Cynulliad heddiw beth yw'r darlun diweddaraf o safbwynt yr awdurdodau lleol hynny y cred y Llywodraeth eu bod ar y llwybr iawn, neu a fydddech yn barod i ysgrifennu ataf ynglŷn â hynny? Pa mor hyderus ydych chi fod y buddsoddiad tra derbyniol y mae Llywodraeth y Cynulliad yn ei wneud i helpu awdurdodau lleol i gyflawni'r gofynion sydd arnynt yn cael ei dargedu'n effeithiol i sicrhau y caiff y gweithwyr hynny—menywod ar gyflogau isel, ar y cyfan—y cyflog cyfartal y mae ganddynt hawl iddo?

Brian Gibbons: Mae'n bwysig fod llywodraeth leol yn wynebu'r hyn sydd, wedi'r cyfan, yn ddyletswydd statudol. Nid ychwanegyn dewisol mohono, na rhywbeth i wneud i bawb deimlo'n braf—mae dyletswydd statudol ar awdurdod lleol i weithredu'r agenda cyflog cyfartal. Mae angen i lywodraeth leol sylweddoli hynny ar fyrder. Yr ydym wedi bod yn cael adborth

recognise that they must address this urgently. At present, between a third and a half of local authorities are probably approaching the endgame on equal pay. The other half of authorities are making progress, but the final settlement with their workforce is probably still some way away. I will write to you with more details, but, by and large, that is the overall picture at the moment.

rheolaidd gan awdurdodau lleol. Credaf fod fwy neu lai bob awdurdod lleol yng Nghymru'n sylweddoli bod yn rhaid iddynt roi sylw i hyn ar fyrder. Ar hyn o bryd, mae'n debyg fod rhwng traean a hanner yr awdurdodau lleol yn nesáu at ddiwedd y gân parthed cyflog cyfartal. Mae'r hanner arall o awdurdodau'n camu ymlaen, ond mae'n debyg fod y cytundeb terfynol gyda'u gweithlu gryn bellter i ffwrdd o hyd. Fe ysgrifennaf atoch gyda mwy o fanylion, ond, ar y cyfan, dyna'r darlun cyffredinol ar hyn o bryd.

1.40 p.m.

Equity of Council Tax

Q7 The Leader of the Welsh Liberal Democrat Group (Michael German): Will the Minister make a statement on the equity of council tax? OAQ(3)0316(SJL)

Brian Gibbons: Sir Michael Lyons, as part of his review into local government in Wales, considered many issues, including the fairness of council tax. He concluded that the current council tax system is basically fair, provided that those eligible for council tax benefit take up their entitlement.

Michael German: Thank you for that, Minister, but I was asking whether your Government believes that this is a fair tax. Will you confirm that it is the policy of the Assembly Government that council tax is the right approach, and that it is a fair tax?

Brian Gibbons: We have always said that we believe that local government finance should be based on a plurality of funding streams. That was part of our submission to the Lyons review, and I am pleased to say that, in line with a number of the recommendations that we put to the Lyons review, Sir Michael Lyons agreed with that particular point of view.

Post Office Closure Programme

Q8 Angela Burns: What recent discussions has the Minister held with local authorities regarding the post office closure programme?

Tegwch y Dreth Gyngor

C7 Arweinydd Grŵp Democratiaid Rhyddfrydol Cymru (Michael German): A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am degwch y dreth gyngor? OAQ(3)0316(SJL)

Brian Gibbons: Fel rhan o'i adolygiad o lywodraeth leol yng Nghymru, ystyriodd Syr Michael Lyons sawl mater, gan gynnwys tegwch y dreth gyngor. Daeth i'r casgliad fod y system dreth gyngor gyfredol yn sylfaenol deg, ar yr amod bod y rhai sy'n gymwys i gael budd-dal treth gyngor yn cymryd eu hawl.

Michael German: Diolch am hynny, Weinidog, ond gofyn yr oeddwn a ydyw eich Llywodraeth yn credu bod hon yn dreth deg. A wnewch chi gadarnhau mai polisi Llywodraeth y Cynulliad yw mai'r dreth gyngor yw'r ffordd iawn, a'i bod yn dreth deg?

Brian Gibbons: Yr ydym bob amser wedi dweud ein bod yn credu y dylai cyllid llywodraeth leol fod yn seiliedig ar fwy nag un ffordd ariannu. Yr oedd hynny'n rhan o'n cyflwyniad i adolygiad Lyons, ac mae'n dda gennyf ddweud i Syr Michael Lyons gytuno â'r safbwynt arbennig hwnnw, ynghyd â nifer o'r argymhellion a roesom i adolygiad Lyons.

Rhaglen Cau Swyddfeydd Post

C8 Angela Burns: Pa drafodaethau mae'r Gweinidog wedi'u cynnal yn ddiweddar gydag awdurdodau lleol ynghylch y rhaglen

OAQ(3)0336(SJL)

Leighton Andrews: Post office policy is non-devolved. I have made it clear previously that we are open to creative ideas from local authorities for ensuring a range of sustainable post offices in their areas. Local authorities will have the opportunity to contribute to the consultation on the new post office development fund.

Angela Burns: Thank you, Deputy Minister. We have already discussed in this Chamber the groundbreaking ideas from Essex County Council in supporting its local community over the local post offices earmarked for closure by £1.5 million. In our rural communities in Wales, you will find that two valuable community-based services, namely the post office and the local library, are disappearing at a rapid rate of knots. Do you support discussions with local authorities across Wales on merging the rural post office service with the rural library service in appropriate areas, so that communities are not left without these facilities altogether?

Leighton Andrews: Ministers have met the Welsh Local Government Association to discuss post offices in the past, and I expect that we will do so again shortly. We are keen to explore the provision of services in conjunction with local authorities, provided that it does not breach European Union state aid guidelines.

Jeff Cuthbert: Deputy Minister, I listened to the questions and your responses, but do you agree that the Royal Mail Group has a responsibility with regard to post office services? Regrettably, and much against my will, three post offices in my constituency have closed and I have argued with the Royal Mail Group that it should ensure that the communities affected should, for example, have the use of a mobile post office a few times a week. Are those the types of issues on which local authorities and other groups should press the Royal Mail Group?

Leighton Andrews: Yes, indeed, Jeff, and

cau swyddfeydd post? OAQ(3)0336(SJL)

Leighton Andrews: Nid yw'r polisi ar swyddfeydd post wedi'i ddatganoli. Yr wyf wedi datgan yn glir o'r blaen ein bod yn agored i syniadau creadigol oddi wrth awdurdodau lleol ar gyfer sicrhau amrediad o swyddfeydd post cynaliadwy yn eu hardaloedd. Caiff awdurdodau lleol y cyfle i gyfrannu at yr ymgynghoriad ar y gronfa ddatblygu swyddfeydd post newydd.

Angela Burns: Diolch, Ddirprwy Weinidog. Yr ydym eisoes wedi trafod yn y Siambr hon y syniadau arloesol gan Gyngor Sir Essex ar gyfer cefnogi ei gymuned leol parthed y swyddfeydd post lleol a glustnodwyd i'w cau gydag £1.5 miliwn. Yn ein cymunedau gwledig yng Nghymru, fe welwch fod dau wasanaeth gwerthfawr yn y gymuned, sef y swyddfa bost a'r llyfrgell leol, yn prysur ddiflannu. A ydych yn cefnogi trafodaethau gydag awdurdodau lleol ar draws Cymru ynghylch cyfuno'r gwasanaeth swyddfeydd post lleol â'r gwasanaeth llyfrgell lleol mewn ardaloedd priodol, fel na chaiff cymunedau eu gadael heb y cyfleusterau hyn yn gyfan gwbl?

Leighton Andrews: Mae Gweinidogion wedi cyfarfod â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru i drafod swyddfeydd post yn y gorffennol, ac mae'n debyg y gwnawn hynny eto cyn bo hir. Yr ydym yn awyddus i archwilio darpariaeth gwasanaethau ar y cyd ag awdurdodau lleol, ar yr amod nad yw hynny'n mynd yn groes i ganllawiau'r Undeb Ewropeaidd ar gymorth gwladwriaethol.

Jeff Cuthbert: Ddirprwy Weinidog, gwrandewais ar y cwestiynau a'ch atebion chithau, ond a ydych yn cytuno bod gan Grŵp y Post Brenhinol gyfrifoldeb ynglŷn â gwasanaethau swyddfeydd post? Ysywaeth, ac yn erbyn fy ewyllys yn llwyr, mae tair swyddfa bost yn f'etholaeth wedi cau ac yr wyf wedi dadlau gyda Grŵp y Post Brenhinol y dylai sicrhau y dylai'r cymunedau yr effeithir arnynt, er enghraifft, gael defnydd swyddfa bost deithiol ychydig o weithiau yr wythnos. Ai dyna'r math o faterion y dylai awdurdodau lleol a grwpiau eraill bwysu ar Grŵp y Post Brenhinol yn eu cylch?

Leighton Andrews: Ie, yn wir, Jeff, ac yr

we have done that ourselves in discussions with Post Office Ltd. I was very disappointed that the consultations that it undertook on the first round of closures ruled out the prospect of mobile services being made available in Valleys communities. I believe that there may be some softening of that approach by Post Office Ltd. It is an issue that we continue to raise with it, and I believe that it should look at the possibility of providing further mobile services.

Mohammad Asghar: On 12 March, in a press notice, I urged councils in Wales to consider following the example of Essex County Council, and to negotiate with Post Office Ltd in a bid to save post offices. This received publicity on the free press website. I was pleased to note that my suggestion has been followed up by such prominent politicians as the Right Honourable Paul Murphy MP and the Right Honourable Don Touhig MP, and I welcome their support. Will the Minister join me in urging councils to follow Essex council's lead, to see whether, even at this late stage, they can take practical steps to save some of our post offices?

Leighton Andrews: With all due respect to the Member, I think that the Secretary of State for Wales is quite capable of following his own lead on matters such as this. I am certain that there are ways in which local authorities can assist with greater sustainability for post offices. We are aware of two local authorities in Wales that have been in touch with Post Office Ltd following the Essex example. We have said repeatedly that we are open to looking at ideas on this subject, provided, as I said earlier, that the proposals do not breach EU state aid guidelines.

The Deputy Presiding Officer: Question 9, OAQ(3)0300(SJL), has been withdrawn.

Alcohol Abuse Among Under 18s

Q10 Joyce Watson: What discussions has the Minister had with the Home Secretary regarding tackling alcohol abuse among

ydym wedi gwneud hynny ein hunain mewn trafodaethau gyda Swyddfa'r Post Cyf. Yr oeddwn yn siomedig iawn fod yr ymgynghori a wnaeth ynglŷn â'r cylch cyntaf o gau swyddfeydd wedi datgan na fyddid yn darparu gwasanaethau teithiol yng nghymunedau'r Cymoedd. Credaf y gall fod rhywfaint o feddalau yn yr agwedd honno gan Swyddfa'r Post Cyf. Mae'n fater y byddwn yn parhau i'w godi â hi, a chredaf y dylai edrych ar bosibilrwydd darparu mwy o wasanaethau teithiol.

Mohammad Asghar: Ar 12 Mawrth, mewn datganiad i'r wasg, anogais gynghorau yng Nghymru i ystyried dilyn esiampl Cyngor Sir Essex, a negodi gyda Swyddfa'r Post Cyf mewn ymgais i achub swyddfeydd post. Cafodd hyn gyhoeddusrwydd ar wefan y wasg. Yr oeddwn yn falch o sylwi bod fy awgrym wedi'i godi gan wleidyddion mor amlwg â'r Gwir Anrhydeddus Paul Murphy AS a'r Gwir Anrhydeddus Don Touhig AS, a chroesawaf eu cefnogaeth. A wnaiff y Gweinidog ymuno â mi i annog cynghorau i ddilyn arweiniad cyngor Essex, i weld a allant, hyd yn oed mor hwyr â hyn, gymryd camau ymarferol i achub rhai o'n swyddfeydd post?

Leighton Andrews: Gyda phob dyledus barch i'r Aelod, yr wyf yn meddwl bod Ysgrifennydd Gwladol Cymru yn berffaith alluog i ddilyn ei arweiniad ei hun mewn materion fel hwn. Yr wyf yn sicr bod yna ffyrdd y gall awdurdodau lleol gynorthwyo gyda mwy o gynaliadwyedd i swyddfeydd post. Yr ydym yn gwybod am ddau awdurdod lleol yng Nghymru sydd wedi cysylltu â Swyddfa'r Post Cyf yn dilyn enghraifft Essex. Yr ydym wedi dweud droeon ein bod yn fodlon edrych ar syniadau ar y pwnc hwn, ar yr amod, fel y dywedais yn gynharach, nad yw'r cynigion yn torri canllawiau cymorth gwladwriaethol yr UE.

Y Dirprwy Lywydd: Tynnwyd cwestiwn 9, OAQ(3)0300(SJL), yn ôl.

Pobl Ifanc Dan 18 yn Camddefnyddio Alcohol

C10 Joyce Watson: Pa drafodaethau mae'r Gweinidog wedi eu cynnal gyda'r Ysgrifennydd Cartref ynghylch mynd i'r

under 18s? OAQ(3)0330(SJL)

afael â phobl ifanc dan 18 yn camddefnyddio alcohol? OAQ(3)0330(SJL)

Brian Gibbons: I have not had any discussions with the Home Secretary, but the First Minister met her recently and the issue of alcohol misuse was raised at the meeting. I have also raised the matter with the Secretary of State for Wales in the past few weeks.

Brian Gibbons: Nid wyf wedi cael unrhyw drafodaethau gyda'r Ysgrifennydd Cartref, ond cyfarfu'r Prif Weinidog â hi'n ddiweddar a chafodd camddefnyddio alcohol ei godi yn y cyfarfod. Yr wyf hefyd wedi codi'r mater gydag Ysgrifennydd Gwladol Cymru dros yr wythnosau diwethaf.

Joyce Watson: Recently, in Pembrokeshire, more than 100 young people had their details taken by the police as part of the largest ever enforcement operation to confiscate alcohol from young people in England and Wales. It is right, and I welcome the fact that the police and local councils have acceptable behaviour contract orders with young people. I also accept that the use of on-the-spot fines will act as a deterrent and reduce alcohol-fuelled anti-social behaviour. However, do you agree, Minister, that we also have to look at—and I ask this as a former licensee—the way in which young people are able to access alcohol? They cannot consume it if they cannot buy it, in many cases. How will you press the case for stricter rules on the promotion of alcohol and greater taxation on it, as outlined in the substance misuse strategy?

Joyce Watson: Yn ddiweddar, yn sir Benfro, cymerodd yr heddlu fanylion dros 100 o bobl ifanc fel rhan o'r ymgyrch orfodaeth fwyaf erioed i atafaelu alcohol gan bobl ifanc yng Nghymru a Lloegr. Mae'n iawn, ac yr wyf yn croesawu'r ffaith bod gan yr heddlu a chynghorau lleol orchmynion contract ymddygiad derbynol gyda phobl ifanc. Yr wyf hefyd yn derbyn y bydd rhoi dirwyon yn y fan a'r lle yn atal ac yn lleihau ymddygiad gwrthgymdeithasol a achosir gan alcohol. Fodd bynnag, a ydych yn cytuno, Weinidog, ei bod yn rhaid inni hefyd edrych—ac yr wyf yn gofyn hyn fel cyn drwyddedai—ar y ffordd y mae pobl ifanc yn gallu cael gafael ar alcohol? Ni allant ei yfed oni allant ei brynu, mewn nifer o achosion. Sut y byddwch yn rhoi pwysau ar yr achos dros reolau llymach ar hyrwyddo alcohol a rhagor o dreth arno, fel yr amlinellwyd yn y strategaeth camddefnyddio sylweddau?

Brian Gibbons: We made several recommendations to the UK Government on the back of the consultation document, and we look forward to a number of those being taken forward. However, I was very pleased with the UK Government's statement in the light of its evaluation of the Licensing Act 2003. A number of recommendations on which it has indicated it will take early action cover a number of the points that you have raised. For example, rather than a three-strikes rule for selling to underage people, there will be a two-strikes system if licensees contravene the law. There will be a new red and yellow card system for problematic outlets for alcohol. This has been pioneered in Wales.

Brian Gibbons: Yr ydym wedi cyflwyno nifer o argymhellion i Lywodraeth y DU yn sgil y ddogfen ymgynghori, ac yr ydym yn edrych ymlaen at nifer o'r rheini gael eu rhoi ar waith. Fodd bynnag, yr oeddwn yn falch iawn â datganiad Llywodraeth y DU yng nghyd-destun ei gwerthusiad o Ddeddf Trwyddedu 2003. Mae nifer o argymhellion y mae wedi awgrymu y bydd yn cymryd camau'n gynnar yn eu cylch yn rhoi sylw i nifer o'r pwyntiau yr ydych wedi'u codi. Er enghraifft, yn hytrach na rheol tri rhybudd am werthu i bobl dan oed, ceir system dau rybudd os bydd trwyddedigion yn torri'r gyfraith. Bydd system cardiau coch a melyn newydd ar gyfer manau problemus sy'n gwerthu alcohol. Mae hyn wedi cael ei arloesi yng Nghymru.

You referred to the use of the acceptable behaviour contracts for young people; in addition to this, the alcohol arrest referral

Cyfeiriasoch at ddefnyddio contractau ymddygiad derbynol ar gyfer pobl ifanc; yn ychwanegol at hyn, caiff y cynlluniau

pilots will also be extended to under-18s if people find themselves in conflict with the law in relation to alcohol in the way that you outlined. Therefore, a number of initiatives are being undertaken by the UK Government, which we fully welcome. This is in addition to the work that we are doing on the night-time economy in Wales and the four pilots that we are financing in Wales to establish best practice in this area.

Pobl sy'n Cael eu Cam-Drin yn y Cartref

C11 Nerys Evans: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am yr hyn mae'r Llywodraeth yn ei wneud i ddarparu gwasanaethau i bobl sy'n cael eu cam-drin yn y cartref yng Nghymru? OAQ(3)0333(SJL)

Brian Gibbons: We are delivering a national strategy to tackle domestic abuse. You will be aware that I provided a paper for the Communities and Culture Committee on 16 April that contained detailed information about what the Welsh Assembly Government is doing to provide services for domestic abuse victims in Wales.

Nerys Evans: Yr wyf yn aelod o'r Pwyllgor Cymunedau a Diwylliant. Fel y bu ichi sôn, yr ydym yn ymgymryd ag ymchwiliad i'r gwasanaethau sydd ar gael ar gyfer pobl sy'n dioddef trais yn y cartref. Mae nifer o wasanaethau yn dod o dan reolaeth y Cynulliad a nifer o dan reolaeth y Swyddfa Gartref. O ran egwyddor, pan fydd materion fel hyn yn codi, a gytunwch y dylai cynrychiolwyr o'r Swyddfa Gartref ddod i'r Cynulliad i gyfrannu i'r ymchwiliad er mwyn sicrhau ymchwiliad llawn a chywir yn y maes hwn?

Brian Gibbons: We have good relations with the Home Office. Indeed, one of the Home Office units is based in the Assembly buildings in Merthyr Tydfil, and is actively engaged with us in relation to a wide range of issues that impinge on the criminal justice and judicial system in Wales. Therefore, we have a constructive relationship in this particular area. Active co-operation with the

cyfeirio peilot ar ôl arestio oherwydd alcohol eu hymestyn i bobl ifanc dan 18 oed os bydd pobl yn torri'r gyfraith yng nghyswllt alcohol yn y ffordd yr amlinellwyd gennych. Felly, mae nifer o gynlluniau'n cael eu cynnal gan Lywodraeth y DU ac yr ydym yn eu croesawu'n llawn. Mae hyn yn ychwanegol at y gwaith yr ydym yn ei wneud ar economi'r nos yng Nghymru a'r pedwar cynllun peilot yr ydym yn eu cyllido yng Nghymru i sefydlu'r arfer gorau yn y maes hwn.

Domestic Abuse

Q11 Nerys Evans: Will the Minister make a statement on what the Welsh Assembly Government is doing to provide services for people who suffer from domestic abuse in Wales? OAQ(3)0333(SJL)

Brian Gibbons: Yr ydym yn darparu strategaeth genedlaethol i fynd i'r afael â cham-drin yn y cartref. Byddwch yn gwybod imi ddarparu papur ar gyfer y Pwyllgor Cymunedau a Diwylliant ar 16 Ebrill a oedd yn cynnwys gwybodaeth fanwl am yr hyn y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n ei wneud i ddarparu gwasanaethau ar gyfer dioddefwyr camdriniaeth yn y cartref yng Nghymru.

Nerys Evans: I am a member of the Communities and Culture Committee. As you mentioned, we are undertaking an inquiry into the services available for those who suffer domestic abuse. A number of services fall within the remit of the Assembly and a number within the remit of the Home Office. As a matter of principle, when matters such as this arise, do you agree that representatives from the Home Office should come to the Assembly to contribute to the inquiry in order to ensure that there is a full and correct inquiry into this area?

Brian Gibbons: Mae gennym gysylltiadau da gyda'r Swyddfa Gartref. Yn wir, mae un o unedau'r Swyddfa Gartref yn adeiladau'r Cynulliad ym Merthyr Tudful, ac mae'n ymwneud â ni'n weithredol yng nghyswllt ystod eang o faterion sy'n effeithio ar y system cyfiawnder troseddol a barnwrol yng Nghymru. Felly, mae gennym berthynas adeiladol yn y maes penodol hwn. Mae

Welsh Assembly Government has meant that a number of the initiatives have been supported by the Home Office.

cydweithrediad gweithredol gyda Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi golygu bod nifer o'r cynlluniau wedi cael eu cefnogi gan y Swyddfa Gartref.

1.50 p.m.

Anti-social Behaviour

Q12 Paul Davies: Will the Minister make a statement on the Welsh Assembly Government's plans to reduce anti-social behaviour in Wales? OAQ(3)0337(SJL)

Brian Gibbons: The Welsh Assembly Government is determined to tackle anti-social behaviour across Wales, working in partnership with a wide range of local agencies to deal with the causes of anti-social behaviour and to support programmes to prevent re-offending.

Paul Davies: Anti-social behaviour is causing huge concern in our communities across Wales. Some anti-social behaviour and petty crimes are due to alcohol abuse, an issue that you touched upon today. My local police have informed me that as many as 75 per cent of arrests during the weekend are alcohol-related. While not all of the people who are arrested have a drink addiction, some are hardened drinkers who, unfortunately, will become addicted. It is not the Government's responsibility to tackle this abuse on its own; it is also the responsibility of individuals, families and parents to try to change the culture that exists in this country.

The Deputy Presiding Officer: Can we have the question please?

Paul Davies: We need to increase the number of alcohol detoxification and rehabilitation centres throughout Wales in order to support people. In the circumstances, will the Minister tell us what funding is in place to increase the number of centres in Wales?

Brian Gibbons: There has been a comprehensive evaluation and review of tier

Ymddygiad Gwrthgymdeithasol

C12 Paul Davies: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am gynlluniau Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer lleihau ymddygiad gwrthgymdeithasol yng Nghymru? OAQ(3)0337(SJL)

Brian Gibbons: Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n benderfynol ei bod am fynd i'r afael ag ymddygiad gwrthgymdeithasol ledled Cymru, gan weithio mewn partneriaeth gydag amrywiaeth eang o asiantaethau lleol i ddelio ag achosion ymddygiad gwrthgymdeithasol a chefnogi rhaglenni i atal aildroseddu.

Paul Davies: Mae ymddygiad gwrthgymdeithasol yn achosi pryder mawr yn ein cymunedau ledled Cymru. Camddefnyddio alcohol yw'r rheswm am ryw faint o ymddygiad gwrthgymdeithasol a mân droseddau, mater y bu ichi ei grybwyll heddiw. Mae fy heddlu lleol wedi dweud wrthyf fod cynifer â 75 y cant o'r arestladau a wneir dros y penwythnos yn gysylltiedig ag alcohol. Er nad yw pawb sy'n cael eu harestio'n gaeth i alcohol, mae rhai ohonynt yn yfwyr trwm a fydd, yn anffodus, yn disgyn yn gaeth. Nid y Llywodraeth yn unig sy'n gyfrifol am fynd i'r afael â'r camddefnyddio hwn; mae hefyd yn gyfrifoldeb i unigolion, i deuluoedd ac i rieni geisio newid y diwylliant sy'n bodoli yn y wlad hon.

Y Dirprwy Lywydd: A allwn gael y cwestiwn os gwelwch yn dda?

Paul Davies: Mae angen inni gynyddu nifer y canolfannau dadwenwyno ac adsefydlu alcohol ledled Cymru er mwyn cefnogi pobl. Yn yr amgylchiadau, a wnaiff y Gweinidog ddweud wrthym pa gyllid sydd ar gael i gynyddu nifer y canolfannau yng Nghymru?

Brian Gibbons: Bu gwerthusiad ac adolygiad cynhwysfawr o wasanaethau haen

4 services in Wales, which we commissioned from Bath University. A task and finish group has completed its work on the outcome of that report, following a conference in Cardiff before Christmas 2007. We expect to publish new guidance. As part of the budgetary process, we have also made a significant extra investment in the drugs and alcohol strategy in Wales. Some of that money will be targeted at residential detoxification services. Equally, it is important that we ensure that these services operate in the overall framework of best practice. The review showed that that was not always the case.

Good Quality Services

Q13 Janice Gregory: Will the Minister make a statement on the role of local government in delivering good quality services to meet the needs of the public? OAQ(3)0322(SJL)

Brian Gibbons: Local government has a duty to deliver good quality services that meet the needs of the local public and to secure continuous improvement in the services that they provide. Doing so is one of the priorities of the One Wales Government and the Wales Programme for Improvement in partnership with local government.

Janice Gregory: It is clear, from your answer, that local authorities have a key role to play in the delivery of public services. The Living in Wales survey demonstrates that many councils are achieving high levels of public satisfaction. Regardless of whether councils have performed well, it is the people of Wales and England who will have the chance to pass judgement tomorrow. Minister, will you join me—and, I hope, all Members—in urging people to exercise their democratic rights and vote tomorrow—voting Labour, of course? [*Laughter.*]

Brian Gibbons: I could not have put it better, Deputy Presiding Officer.

4 yng Nghymru, yr oeddem wedi'i gomisiynu gan Brifysgol Caerfaddon. Mae grŵp gorchwyl a gorffen wedi cwblhau ei waith ar ganlyniad yr adroddiad hwnnw, yn dilyn cynhadledd yng Nghaerdydd cyn Nadolig 2007. Yr ydym yn disgwyl cyhoeddi cyfarwyddyd newydd. Fel rhan o'r broses gyllidebol, yr ydym hefyd wedi buddsoddi llawer mwy yn y strategaeth cyffuriau ac alcohol yng Nghymru. Bydd rhywfaint o'r arian hwnnw'n cael ei dargedu at wasanaethau dadwenwyno preswyl. Yn yr un modd, mae'n bwysig ein bod yn sicrhau bod y gwasanaethau hyn yn gweithredu yn fframwaith gyffredinol arfer gorau. Dangosodd yr adolygiad nad yw hynny'n digwydd bob tro.

Gwasanaethau o Ansawdd Da

C13 Janice Gregory: A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am swyddogaeth llywodraeth leol o ran cyflenwi gwasanaethau o ansawdd da i ddiwallu anghenion y cyhoedd? OAQ(3)0322(SJL)

Brian Gibbons: Mae gan lywodraeth leol ddyletswydd i ddarparu gwasanaethau o ansawdd da sy'n diwallu anghenion y cyhoedd lleol a sicrhau bod y gwasanaethau y maent yn eu darparu'n gwella'n gyson. Mae gwneud hynny yn un o flaenoriaethau Llywodraeth Cymru'n Un a Rhaglen Cymru ar gyfer Gwella mewn partneriaeth â llywodraeth leol.

Janice Gregory: Mae'n glir, o'ch ateb, bod gan awdurdodau lleol swyddogaeth allweddol i'w chwarae o ran cyflenwi gwasanaethau cyhoeddus. Mae arolwg Byw yng Nghymru'n dangos bod nifer o gynghorau'n cyflawni lefelau uchel o foddhad ymysg y cyhoedd. Waeth a yw cynghorau wedi perfformio'n dda ai peidio, pobl Cymru a Lloegr a fydd yn cael cyfle i leisio eu barn yfory. Weinidog, a wnewch ymuno â mi—ac â'r holl Aelodau gobeithio—i annog pobl i arfer eu hawliau democrataidd a phleidleisio yfory—gan bleidleisio i Lafur, wrth gwrs? [*Chwerthin.*]

Brian Gibbons: Ni fyddwn wedi gallu ei ddweud yn well, Ddirprwy Lywydd.

Atal y Rheolau Sefydlog Suspension of Standing Orders

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Tŷ (Carwyn Jones): Cynigiaf fod **The Counsel General and Leader of the House (Carwyn Jones):** I propose that

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheolau Sefydlog Rhifau 35.6 a 35.8: *the National Assembly for Wales in accordance with Standing Orders Nos. 35.6 and 35.8:*

yn atal Rheol Sefydlog Rhif 7.18(i) a'r rhan honno o Reol Sefydlog Rhif 6.10 sy'n ei gwneud yn ofynnol bod y cyhoeddiad wythnosol o dan Reol Sefydlog Rhif 6.3 yn darparu'r amserlen ar gyfer busnes yn y Cyfarfod Llawn yr wythnos ganlynol, er mwyn caniatáu i'r cynigion o dan eitem 4 gael eu hystyried yn y Cyfarfod Llawn ddydd Mercher 30 Ebrill 2008. (NNDM3925) *suspends Standing Order No. 7.18(i) and that part of Standing Order No. 6.10 that requires the weekly announcement under Standing Order No. 6.3 to constitute the timetable for business in Plenary for the following week, to allow the motions under item 4 to be considered in Plenary on Wednesday 30 April 2008. (NNDM3925)*

The Deputy Presiding Officer: I see that there are no objections to the motion. In accordance with Standing Order No. 7.35, the motion is therefore agreed. **Y Dirprwy Lywydd:** Gwelaf nad oes gwrthwynebiad i'r cynnig. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, caiff y cynnig ei dderbyn.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

Sefydlu ac Ethol Pwyllgor ar y Mesur Arfaethedig Bwyta'n Iach mewn Ysgolion Motions to Establish and Elect a Proposed Healthy Eating in Schools Measure Committee

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Tŷ (Carwyn Jones): Cynigiaf fod **The Counsel General and Leader of the House (Carwyn Jones):** I propose that

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 21.1, yn sefydlu pwyllgor i ystyried egwyddorion cyffredinol Mesur Arfaethedig ynghylch Bwyta'n Iach mewn ysgolion (Cymru) 2008 ac i gyflwyno adroddiad arnynt. Bydd y pwyllgor yn dod i ben os bydd y Mesur arfaethedig yn cael ei basio, os bydd yn syrthio neu os caiff ei dynnu yn ôl neu ar ôl i bwyllgor newydd gael ei sefydlu ar gyfer trafodion Cyfnod 2 yn unol â Rheol Sefydlog 23.31(ii). (NNDM3926) *the National Assembly for Wales, in accordance with Standing Order No. 21.1, establishes a committee to consider and report on the general principles of the Proposed Healthy Eating in Schools (Wales) Measure 2008. The committee shall cease to exist if the proposed Measure is passed, falls or is withdrawn, or a new committee is set up to consider Stage 2 proceedings under Standing Order No. 23.31(ii). (NNDM3926)*

Cynigiaf fod I propose that

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 10.3, yn ethol Jeff Cuthbert (Llafur), Irene James (Llafur), Dai Lloyd (Plaid Cymru), Alun Cairns *the National Assembly for Wales, in accordance with Standing Order No. 10.3, elects Jeff Cuthbert (Labour), Irene James (Labour), Dai Lloyd (Plaid Cymru), Alun*

(Ceidwadwyr) a Kirsty Williams (Democratiaid Rhyddfrydol) yn aelodau o'r Pwyllgor ar y Mesur Arfaethedig ynghylch Bwyta'n Iach mewn Ysgolion. (NNDM3926)

Cairns (Conservative) and Kirsty Williams (Liberal Democrat) as members of the Proposed Healthy Eating in Schools Measure Committee. (NNDM3926)

The Deputy Presiding Officer: I see that there are no objections to the motions. In accordance with Standing Order No. 7.35, the motions are therefore agreed.

Y Dirprwy Lywydd: Gwelaf nad oes gwrthwynebiad i'r cynigion. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, caiff y cynigion eu derbyn.

*Derbyniwyd y cynigion.
Motions carried.*

Cwestiynau i Gomisiwn y Cynulliad Questions to the Assembly Commission

The Deputy Presiding Officer: Question 1, OAQ(3)0007(AC), is withdrawn.

Y Dirprwy Lywydd: Tynnwyd cwestiwn 1, OAQ(3)0007(AC), yn ôl.

Gorchymyn Cymhwysedd Deddfwriaethol Arfaethedig Huw Lewis ynghylch Darparu Gwasanaethau Bysiau a Choetsys Huw Lewis's Proposed Legislative Competence Order on the Provision of Bus and Coach Services

Huw Lewis: I propose that

Huw Lewis: Cynigiau fod

the National Assembly for Wales, in accordance with Standing Order No. 22.50;

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 22.50:

agrees that Huw Lewis may lay a proposed Order to give effect to the outline proposed Order provided on 27 September 2007 under Standing Order No. 22.48, and an explanatory memorandum. (NDM3900)

yn cytuno y caiff Huw Lewis osod Gorchymyn arfaethedig, i weithredu'r Gorchymyn arfaethedig amlinellol a ddarparwyd ar 27 Medi 2007 o dan Reol Sefydlog Rhif 22.48, a memorandwm esboniadol. (NDM3900)

I would like to start by thanking the many people who have enthusiastically supported me in progressing and refining my ideas on this legislative competence Order. The Assembly Parliamentary Service deserves a special mention, as well as the WLGA, Professor Stuart Cole at the University of Glamorgan, the Bevan Foundation, and the Association of Transport Co-ordinating Officers, to name just a few.

Hoffwn ddechrau drwy ddiolch i'r rheini a'm cefnogodd yn frwd wrth imi ddatblygu a mireinio fy syniadau ar gyfer y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn. Mae Gwasanaeth Seneddol y Cynulliad yn haeddu clod arbennig, yn ogystal â CLILC, yr Athro Stuart Cole ym Mhrifysgol Morgannwg, Sefydliad Bevan, a Chymdeithas Swyddogion Cydgyssylltu Trafnidiaeth Cymru, i enwi dim ond rhai.

Wales faces some extraordinary challenges over the coming years. Some we have judiciously set for ourselves, such as the eradication of child poverty and achieving an 80 per cent employment rate. Other challenges, most notably climate change, present problems to which we must react, quickly and decisively. As Al Gore has

Mae Cymru'n wynebu rhai sialensiau neilltuol dros y blynyddoedd nesaf. Yr ydym wedi gosod rhai ohonynt i ni ein hunain yn synhwyrol, megis dileu tlodi plant a chyflawni cyfradd cyflogaeth 80 y cant. Mae sialensiau eraill, yn fwyaf penodol newid yn yr hinsawdd, yn peri problemau y mae'n rhaid inni ymateb iddynt yn gyflym ac yn

famously noted, there is no single silver bullet that will deliver all the change we need in these areas. However, in the humble bus we at least have an element of the silver buckshot required to tackle these many challenges.

A genuinely integrated public transport network in Wales would help us to meet socio-economic goals, such as getting people back to work. It would also further our ambitions to create a low-carbon economy. It would loosen our costly and unhealthy oil dependency, and could go some way to saving us from gridlock. None of this will be possible without a total rethink on the role of our local bus services in Wales.

Bus travel accounts for the majority of public transport in Wales, and buses are not only the best public transport option for much of the country; in some parts of Wales, they are the only option. Despite this, our buses retain a Cinderella status when we discuss transport solutions, and that position is unsustainable. Colleagues with constituencies containing smaller, deprived or rural communities, or combinations of all three, will be familiar, I am sure, with the following questions: ‘Why are there no buses on a Sunday?’; ‘Why are there no buses from the town centre after 6 p.m.’; ‘Why do I have to change buses twice to get to the hospital when it only five miles away?’; ‘Why does the bus leave five minutes before the train gets in?’; and ‘When will we get new buses on our route?’, a question posed most often by the disabled, who are waiting for low-floor buses to be rolled out across the country.

That is just a snapshot of the comments that I and many colleagues hear at their surgeries and in consultation with their constituents. You could go on to issues around drivers, safety, quality, cleanliness, and so on. The questions come thick and fast, and the answers are not so simple. Any detailed answer would need to cover the fallout from deregulation back in the mid-1980s; the role of local authorities; the emphasis that we put

bendant. Fel y dywedodd Al Gore yn gampus, nid oes un fwled arian a fydd yn cyflawni'r holl newid y mae ei angen arnom yn y meysydd hyn. Fodd bynnag, yn y bws diymhongar mae gennym o leiaf elfen o'r fwled arian y mae gofyn amdani i fynd i'r afael â'r sialensiau lu hyn.

Byddai rhwydwaith trafndiaeth yng Nghymru sy'n wirioneddol integredig yn ein helpu i gyflawni nodau cymdeithasol-economaidd, megis cael pobl yn ôl i waith. Byddai hefyd yn datblygu ein dyheadau i greu economi carbon-isel. Byddai'n llacio ein dibyniaeth ddrud ac afiach ar olew, a gallai gymryd rhai camau at ein harbed rhag i'r traffig ddod i stop. Ni fydd dim o hyn yn bosibl heb ailystyried swyddogaeth ein gwasanaethau bysiau lleol yng Nghymru yn gyfan gwbl.

Mae teithio ar fws yn cynrychioli'r rhan fwyaf o drafndiaeth gyhoeddus yng Nghymru, ac yn ogystal â bod yn ddewis trafndiaeth gyhoeddus gorau llawer o'r wlad; mewn ambell i ran o Gymru, bysiau yw'r unig ddewis. Er gwaethaf hyn, mae gan ein bysiau statws Ulw Ela pan fyddwn yn trafod atebion trafndiaeth, ac nid oes modd cynnal y sefyllfa honno. Bydd cyd-Aelodau sydd ag etholaethau sy'n cynnwys cymunedau llai, difraint neu wledig, neu gyfuniad o'r tri, yn gyfarwydd, yr wyf yn siŵr, â'r cwestiynau canlynol: ‘Pam nad oes bysiau ar ddydd Sul?’; ‘Pam nad oes bysiau o ganol y dref ar ôl 6 p.m.’; ‘Pam mae'n rhaid imi newid bysiau ddwywaith i fynd i'r ysbty a'r ysbty ddim ond pum milltir i ffwrdd?’; ‘Pam fydd y bws yn gadael pum munud cyn i'r trên gyrraedd?’; a ‘Pryd byddwn yn cael bysiau newydd ar ein llwybr ni?’, cwestiwn a ofynnir amlaf gan bobl anabl sy'n disgwyl i fysiau llawr isel gael eu cyflwyno ledled y wlad.

Dyna ichi ddim ond cip o'r sylwadau y byddaf i a nifer o gyd-Aelodau'n eu clywed yn eu cymorthfeydd a drwy ymgynghori â'u hetholwyr. Gallech fynd ymlaen i faterion sy'n ymwneud â gyrwyr, diogelwch, ansawdd, glanweithdra, ac yn y blaen. Mae'r cwestiynau'n llifo, ac nid yw'r atebion mor syml. Byddai angen i unrhyw ateb manwl edrych ar ganlyniad dadreoleiddio yn ôl yng nghanol y 1980au; swyddogaeth awdurdodau

on the bus service operators grant; the business plans of local bus operators, and how we might be able to assist with them; the Assembly Government transport budget itself; and the bureaucratic nightmare that is the quality contract system, which has produced only one quality contract in England and Wales over the past few years. Last but not least, it would need to address the fact that the traffic commissioner for Wales is based in Birmingham.

Therefore, with no simple answers, where do you start? In my opinion you start by devolving powers to legislate about buses and coaches to the National Assembly for Wales. If we want to be a world leader in creating a truly integrated public transport system—if we are serious when we use that term—to end congestion, tackle climate change, and help people get back to work in a safe, environmentally responsible way, we should be developing our own policy and deciding our own way forward. Welsh transport decisions should be made in Wales: it is as simple as that.

One thing that has become abundantly clear to me in recent weeks—as I am sure it has to my colleagues Helen Mary Jones, Jonathan Morgan and Ann Jones—is that the LCO process is a learning process. With that in mind, I do not want to prejudge the outcome of the upcoming consultation and discussions at Stage 2 in committee, should the Assembly grant leave to continue with this Order today.

2.00 p.m.

There is a long road to travel, but imagine, if you will, what we could do with a bit of imagination, tied to investment and strategic planning under these proposed new powers. We could work towards having integrated timetables across Wales between bus and rail services. We could work towards having integrated electronic ticketing across Wales. We could have a system similar to the Oyster card in London, if we wished. We could work

lleol; y pwyslais a roddwn ar y grant gweithredwyr gwasanaethau bysiau; cynlluniau busnes gweithredwyr bysiau lleol, a sut y gallem helpu gyda nhw; cyllideb trafnidiaeth Llywodraeth y Cynulliad ei hun; a hunllef fiwrocraidd y system contract ansawdd, sydd wedi cynhyrchu dim ond un contract ansawdd yng Nghymru a Lloegr dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf. Yn olaf ond nid lleiaf, byddai angen iddo roi sylw i'r ffaith bod comisiynydd traffig Cymru yn Birmingham.

Felly, heb atebion syml, ble mae dechrau? Yn fy marn i yr ydych yn dechrau drwy ddatganoli pwerau i ddeddfu am fysiau a choetsys i Gynulliad Cenedlaethol Cymru. Os ydym fod ar flaen y gad yn y byd o ran creu system drafnidiaeth gyhoeddus sy'n wirionedd integredig—os ydym o ddifrif pan ddefnyddiwn y term hwnnw—i roi diwedd ar dagfeydd, mynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd, a helpu pobl i fynd yn ôl i waith mewn ffordd ddiogel sy'n amgylcheddol gyfrifol, dylem fod yn datblygu ein polisi ein hunain ac yn penderfynu ar ein ffordd ein hunain ymlaen. Dylid gwneud penderfyniadau am drafnidiaeth Cymru yng Nghymru; mae cyn symled â hynny.

Un peth sydd wedi dod yn amlwg iawn imi dros yr wythnosau diwethaf—ac yr wyf yn siŵr ei fod yn amlwg iawn i'm cyd-Aelodau Helen Mary Jones, Jonathan Morgan ac Ann Jones hefyd—yw bod y broses Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol yn broses o ddysgu. A chofio hynny, nid wyf eisiau rhagfarnu canlyniad yr ymgynghoriad a'r trafodaethau sydd ar y gweill yng Ngham 2 mewn pwyllgor, petai'r Cynulliad yn rhoi caniatâd i fwrw ymlaen â'r Gorchymyn hwn heddiw.

Mae taith hir o'n blaenau, ond dychmygwch, os gwnewch, beth y gallem ei wneud o arfer ychydig ddychymyg, ynghyd â buddsoddi a chynllunio strategol dan y pwerau newydd arfaethedig hyn. Gallem ymdrechu i gael amserlenni integredig ledled Cymru rhwng gwasanaethau bysiau a rheilffyrdd. Gallem ymdrechu i gael system docynnau electronig integredig ledled Cymru. Gallem gael system debyg i'r cerdyn Oyster yn Llundain, pe

towards ensuring that communities have public transport options for travelling to work, and for accessing healthcare, education and learning, leisure and the arts. All of that would affect the night-time economy in particular and evening public transport services, which we must consider. All these things would boost the economy and passenger numbers by getting people out of their cars and onto the buses. We could even brand our bus service in Wales as a distinctive service that serves Welsh communities, so that civic pride, as once existed years ago, is again instilled in our buses.

I will leave it at that, because I know that colleagues wish to raise questions or concerns during today's debate. I hope that all parties can look forward to developing this Order into something quite special for Wales and particularly valuable for public transport planning now and the next decade, at least.

Andrew R.T. Davies: I thank Huw Lewis for bringing his proposed LCO to the Chamber today. As a Member who has made a bid for every legislative ballot, I congratulate Huw on his success in bringing this proposed LCO forward on an issue that clearly concerns and interests him. All elected Members hope to pilot a project that is of particular interest to them, and to make a difference to communities throughout Wales, not just those in our constituencies.

Bus transport in Wales is, sadly, not joined up and, in my region of South Wales Central, I get examples of that fact thrown at me time and again. There is a new development in Cardiff Gate, but it is not an option to travel there by bus. There is a lack of bus transport connections to the sports village being built on the outskirts of Cardiff. When considering the various aspects of bus regulation and the Assembly's obligations in that regard, it is frustrating to find that we have limited powers. As things stand, it is not possible for this institution to address the key concerns

dymunem. Gallem ymdrechu i sicrhau bod dewisiadau ar gael i gymunedau i ddefnyddio cludiant cyhoeddus i deithio i'r gwaith, ac i allu cael gofal iechyd, addysg a dysgu, hamdden a'r celfyddydau. Byddai hynny i gyd yn effeithio ar economi'r nos yn benodol, ac ar wasanaethau cludiant cyhoeddus gyda'r hwyr, a rhaid inni ystyried hynny. Byddai pob un o'r pethau hyn yn hybu'r economi a niferoedd y teithwyr drwy ddenu pobl o'u ceir a'u cymell i deithio ar y bysiau. Gallem hyd yn oed frandio ein gwasanaeth bysiau yng Nghymru fel gwasanaeth neilltuol sy'n gwasanaethu cymunedau Cymru, er mwyn adfer y balchder dinesig yn ein bysiau a oedd yn bodoli flynyddoedd yn ôl.

Fe'i gadawaf ar hynny, oherwydd gwn fod cyd-Aelodau'n dymuno codi cwestiynau neu bryderon yn ystod y ddadl heddiw. Gobeithio y gall yr holl bleidiau edrych ymlaen at ddatblygu'r Gorchymyn hwn fel rhywbeth eithaf arbennig i Gymru ac yn rhywbeth neilltuol o werthfawr o ran cynllunio cludiant cyhoeddus yn awr ac yn y degawd nesaf, o leiaf.

Andrew R.T. Davies: Diolch i Huw Lewis am ddod â'i Orchymyn cymhwysedd deddfwriaethol arfaethedig i'r Siambr heddiw. Fel Aelod sydd wedi ymgeisio ym mhob pleidlais ddeddfwriaethol, llongyfarchaf Huw ar ei lwyddiant wrth roi'r Gorchymyn arfaethedig hwn gerbron ar fater sy'n amlwg yn bwysig iddo ac sydd o ddiddordeb iddo. Mae'r holl Aelodau etholedig yn gobeithio llywio prosiect sydd o ddiddordeb neilltuol iddynt, a gwneud gwahaniaeth mewn cymunedau ledled Cymru, nid yn unig yn y rheini sydd yn ein hetholaethau.

Nid yw cludiant bysiau yng Nghymru wedi'i gydgyssylltu, gwaetha'r modd, ac yn fy rhanbarth i, sef Canol De Cymru, teflir enghreifftiau o hynny ataf dro ar ôl tro. Mae datblygiad newydd ym Mhorth Caerdydd, ond ni chynigir y dewis i deithio yno mewn bws. Mae diffyg cysylltiadau cludiant bysiau i'r pentref chwaraeon sy'n cael ei godi ar gyrion Caerdydd. Wrth ystyried y gwahanol agweddau ar reoleiddio bysiau a rhwymedigaethau'r Cynulliad yn y cyswllt hwnnw, teimlir rhwystredigaeth o ddarganfod mai ychydig werau sydd gennym. Fel y mae,

that were raised in the evidence to the Enterprise and Learning Committee on this, or the debate that was held yesterday. Therefore, you will not find any objections to your proposal from this side of the Chamber, and we wish you well, because this is the start of the process of bringing those powers here. Whether the Measure that finally comes from the LCO is agreeable depends on the scrutiny process at the committee stage and the debate in the Chamber.

We hear time and again of the importance of sustainable transport and of the sustainability ambitions of this institution, which Huw touched on in his opening remarks, and buses provide us with the ideal means of pushing that agenda forward. I have had many meetings with David Brown from Cardiff Bus, and, although it is a subsidiary of Cardiff Council's, I have been mightily impressed with how the company has invested in modern transport fleets that meet the aspirations of its customers while developing a profitable business plan. Sadly, the further you go from Cardiff, with its urban areas and mass population, the fewer such opportunities are available.

I have had a role with the Royal Welsh Agricultural Society for some time, and I know that it uses small bus companies to bus people from the car parks to the Royal Welsh Show ground in Builth Wells. I have talked to some of the companies that provide that service, and they tell me that they fear for their future operations. Large multinational bus companies are coming in and are subsidising certain routes to knock out the local opposition, but are then going back to the more profitable routes only. That means the loss of those social bus services that many of us would aspire to provide across Wales.

If we are to make sure that we have viable and sustainable public transport, we need to look at a Welsh solution to the problems of that model. I welcome the initiative that Huw has taken, and I hope that he will work with the Minister and the Government, especially on the learner travel Measure, because we do

not see a modd i'r sefydliad hwn ymateb i'r prif bryderon a godwyd yn y dystiolaeth a roddwyd i'r Pwyllgor Menter a Dysgu ar hyn, neu yn y ddadl a gynhaliwyd ddoe. Felly, ni fydd dim gwrthwynebiad i'ch cynnig o'r ochr hon i'r Siambr, a dymunwn yn dda i chi, gan fod hyn yn ddechrau ar broses o ddod â'r pwerau hynny i'r fan hon. Bydd y graddau y mae'r Mesur a fydd yn deillio o'r Gorchymyn yn y diwedd yn dderbyniol yn dibynnu ar y broses graffu yn y cyfnod pwyllgor ac ar y ddadl yn y Siambr.

Clywn dro ar ôl tro am bwysigrwydd cludiant cynaliadwy ac uchelgeisiau'r sefydliad hwn o ran cynaliadwyedd, fel y cyfeiriodd Huw yn ei sylwadau agoriadol, ac mae bysiau'n fodd delfrydol inni hyrwyddo'r agenda hon. Yr wyf wedi cael nifer o gyfarfodydd gyda David Brown o Bysiau Caerdydd, ac er ei fod yn is-gwmni i Gyngor Caerdydd, yr wyf wedi edmygu'n fawr y modd y mae'r cwmni wedi buddsoddi mewn cerbydau cludo modern sy'n bodloni dyheadau ei gwsmeriaid gan ddatblygu cynllun busnes proffidiol yr un pryd. Gwaetha'r modd, po bellaf yr ewch o Gaerdydd, a'i hardaloedd trefol a'i phoblogaeth fawr, lleiaf oll yw nifer y cyfleoedd o'r fath sydd ar gael.

Mae gennyf swyddogaeth yng Nghymdeithas Amaethyddol Frenhinol Cymru ers cryn amser, a gwn ei bod yn defnyddio cwmnïau bysiau bach i gludo pobl o'r meysydd parcio i faes Sioe Amaethyddol Frenhinol Cymru yn Llanfair-ym-Muallt. Yr wyf wedi siarad â rhai o'r cwmnïau sy'n darparu'r gwasanaeth hwnnw, a dywedant wrthyf eu bod yn pryderu ynghylch eu gweithrediadau yn y dyfodol. Mae cwmnïau bysiau rhyngwladol mawr yn dod i mewn ac yn cynnig cymhorthdal ar rai teithiau er mwyn dileu cystadleuaeth leol, ond yn mynd yn ôl wedyn at y teithiau mwy proffidiol yn unig. Mae hynny'n golygu colli'r gwasanaethau bysiau cymdeithasol hynny y byddai llawer ohonom yn gobeithio'u darparu ledled Cymru.

Os ydym i sicrhau bod gennym gludiant cyhoeddus dichonadwy a chynaliadwy, mae angen inni ystyried ateb Cymreig i broblemau'r model hwnnw. Croesawaf y camau y mae Huw wedi'u cymryd, a gobeithio y bydd yn cydweithio â'r Gweinidog a'r Llywodraeth, yn enwedig

not want duplication and we want to get there sooner rather than later. I wish Huw well in his endeavours. We will scrutinise where scrutiny is due, and we will agree where agreement is due.

Christine Chapman: I congratulate you, Huw, on this proposal. I am supportive of it, because it is not just an issue of transport, but of social justice, as you mentioned. While many of us take transport for granted, a large number of people continue to suffer disadvantage because they do not have access to adequate transport.

mewn cysylltiad â'r Mesur teithio gan ddysgwyr, gan nad ydym am weld dyblygu ac yr ydym am gyrraedd pen y daith cyn gynted ag y bo modd. Dymunaf yn dda i Huw yn ei ymdrechion. Byddwn yn craffu lle bydd hynny'n briodol, a byddwn yn cytuno lle bydd hynny'n ddyledus.

Christine Chapman: Yr wyf yn eich llongyfarch, Huw, ar y cynnig hwn. Yr wyf yn ei gefnogi, oherwydd nid cludiant yn unig sydd dan sylw, ond cyfiawnder cymdeithasol hefyd, fel y dywedasoch. Er bod nifer ohonom yn cymryd cludiant yn ganiataol, mae nifer mawr o bobl yn dal dan anfantais am nad oes cludiant digonol ar gael iddynt.

*Daeth William Graham i'r Gadair am 2.05 p.m.
William Graham took the Chair at 2.05 p.m.*

While the Welsh Assembly Government has made inroads into getting more people onto public transport by promoting stronger partnerships, working between local authorities and bus companies and, above all, making local transport accessible to everyone, I believe that people are still poorly served in comparison with other parts of the UK. We know that that is due largely to the deregulation of the bus service, and I must say, Andrew, that that was one of the worst decisions ever made by a Tory Government, because you allowed local bus services to decline and communities are still paying the price, sadly. Hopefully, if we work together, we can make amends for that.

Alun Cairns: If it was such a terrible move, why has the Labour Party at Westminster not sought to reverse it, and why has it taken it 12 years to get to this position?

Christine Chapman: Alun, why did your party vote against the Local Transport Bill in its Second Reading recently? In doing so, you were saying 'no' to improved bus services and better community transport. There are lessons for your party in this. However, let us move forward on this. Huw has made an extremely good proposal. He has talked about communities that are cut off, which applies to my constituency. Only a few years ago, I held

Er bod Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi dechrau ar y gwaith o gymell mwy o bobl i ddefnyddio cludiant cyhoeddus drwy hyrwyddo partneriaethau cryfach, gwaith rhwng awdurdodau lleol a chwmnïau bysiau, ac yn anad dim drwy beri i gludiant lleol fod yn gyfleus i bawb, credaf fod y gwasanaeth a gaiff pobl yn wael o hyd o'i gymharu â rhannau eraill o'r DU. Gwyddom fod hynny'n ganlyniad yn bennaf i ddadroleiddio'r gwasanaeth bysiau, a rhaid imi ddweud, Andrew, mai hwnnw oedd un o'r penderfyniadau gwaethaf erioed gan Lywodraeth Doriaidd, oherwydd gadawsoch i wasanaethau bysiau lleol ddirywio ac mae cymunedau'n dal i dalu'r pris, gwaetha'r modd. Gobeithio, os cydweithiwn, y gallwn wneud iawn am hynny.

Alun Cairns: Os oedd yn newid mor ofnadwy, pam nad yw'r Blaid Lafur yn San Steffan wedi ceisio ei ddad-wneud, a pham y mae wedi cymryd 12 mlynedd iddi gyrraedd y fan hon?

Christine Chapman: Alun, pam y pleidleisiodd eich plaid chi yn erbyn y Mesur Cludiant Lleol ar ei Ail Ddarlleniad yn ddiweddar? Drwy wneud hynny, yr oeddech yn gwrthod gwasanaethau bysiau gwell a chludiant cymunedol gwell. Mae gwersi i'ch plaid yn hyn. Fodd bynnag, gadewch inni symud ymlaen. Mae Huw wedi gwneud cynnig da iawn. Mae wedi sôn am gymunedau sydd wedi'u hynysu, ac mae

a conference on transport, and bus services were the main bone of contention; I have never seen such concern from constituents.

In constituencies such as mine, with some of the lowest levels of car ownership, people rely heavily on public transport, and especially the local bus service which, unfortunately, is often irregular and inaccessible. Given the focus on regenerating the Heads of the Valleys area and increasing opportunity and prosperity there, we need bus services that will deliver. Too often, I hear stories of constituents who have taken advantage of the new jobs available only to find that, after a few weeks, they are unable to continue because of transport difficulties. That is totally unacceptable, and yet it is not rocket science; we could sort this out if the will exists to do so.

I welcomed the free concessionary bus travel scheme for older people and for people with disabilities, some of whom are still, sadly, some of the most disadvantaged in society. To benefit from free travel, they need reliable, not-for-profit, socially valuable and efficient bus services. I think that, in Huw's proposal, bus services must be passenger and community focused, to protect the interests of local people and not just those of the bus companies. I therefore support you on this, Huw, and I ask Members to support you, too.

Kirsty Williams: As Welsh Liberal Democrats, we support the spirit of Huw Lewis's proposed Order. As Huw said, we believe that investing in and developing public transport is the key to meeting many of the Welsh Assembly Government's targets, aspirations and commitments in relation to economic development, tackling levels of economic inactivity, promoting social inclusion, and combating access problems to educational opportunities, healthcare or leisure facilities, as well as the problems of our environment in the face of global warming.

hynny'n wir am fy etholaeth i. Ychydig flynyddoedd yn ôl, trefnais gynhadledd ar gludiant, a gwasanaethau bysiau oedd prif asgwrn y gynnen; nid wyf erioed wedi gweld y fath bryder ymysg etholwyr.

Mewn etholaethau fel fy etholaeth i, lle mae rhai o'r lefelau perchnogaeth ceir isaf, mae pobl yn dibynnu'n helaeth ar gludiant cyhoeddus, a'r gwasanaeth bysiau lleol yn enwedig sydd, gwaetha'r modd, yn aml yn anghyson ac yn anghyfleus. O gofio'r pwyslais ar adfywio ardal Blaenau'r Cymoedd ac ar hybu cyfleoedd a ffyniant yn y fan honno, mae arnom angen gwasanaethau bysiau a fydd yn ddigonol. Yn rhy aml, clywaf hanesion am etholwyr sydd wedi manteisio ar y swyddi newydd sydd ar gael, ond yn gweld, ymhen ychydig wythnosau, na allant barhau oherwydd anawsterau cludiant. Mae hynny'n gwbl annerbyniol, ac eto mae'n ddigon hawdd ei ddatrys; gallem roi trefn ar hyn os oes digon o ewyllys.

Croesewais y cynllun teithio ar fysiau am ddim i bobl hŷn ac i bobl sydd ag anableddau, rai ohonynt, gwaetha'r modd, yn dal ymysg y bobl fwyaf difreintiedig mewn cymdeithas. Er mwyn elwa o'r hawl i deithio am ddim, mae arnynt angen gwasanaethau bysiau dibynadwy, di-elw ac effeithlon sydd o werth cymdeithasol. Credaf y bydd yn rhaid i wasanaethau bysiau ganolbwyntio ar y teithiwr ac ar y gymuned, yn ôl cynnig Huw, er mwyn diogelu buddiannau pobl leol. nid buddiannau'r cwmnïau bysiau'n unig. Felly, yr wyf yn eich cefnogi ar hyn, Huw, a gofynnaf i Aelodau eich cefnogi hefyd.

Kirsty Williams: Fel Democratiaid Rhyddfrydol Cymru, yr ydym yn bleidiol i hanfod y Gorchymyn y mae Huw Lewis yn ei gynnig. Fel y dywedodd Huw, credwn mai drwy ddatblygu a buddsoddi mewn cludiant cyhoeddus y gellir gyrraedd llawer o dargedau Llywodraeth Cynulliad Cymru, a chyflawni llawer o'i dyheadau a'i hymrwymiaidau mewn cysylltiad â datblygu economaidd, delio â lefelau anweithgarwch economaidd, hyrwyddo cynhwysiant cymdeithasol, a datrys problemau o ran gallu cael cyfleoedd addysgol, gofal iechyd neu gyfleusterau hamdden, yn ogystal â phroblemau ein hamgylchedd yn wyneb y

cynhesu byd-eang.

2.10 p.m.

Given the numbers of people involved, buses are the key. Put simply, they carry many more passengers on many more journeys than other modes of public transport, such as trains. However, in recent weeks, bus operating companies in Wales have expressed huge concern at the news of the Minister's intention to review the bus service operators' grant. Perhaps I have missed it in my travels over the past couple of weeks, but I am certainly not aware of whether we are any clearer about when that review will start and of its context. Therefore, I am sure that everyone must welcome the fact that we are talking so positively about bus services today.

The complaints that Huw listed and referred to are certainly not news to my ears. Only this afternoon, a constituent copied a letter to me that she had sent to our transport co-ordinator in Powys County Council. He must be the hardest working civil servant in Wales given the large number of complaints that he receives. In her letter, my constituent talks about the difficulties that her daughter has encountered in accessing bus services in Radnorshire, and the fact that the buses do not turn up, and when they do turn up, there is no co-ordination with ongoing services. Her daughter has had exams to sit in the past few weeks, and my constituent has felt compelled to drive her daughter to school, to ensure that she arrived at her educational establishment in time to sit those exams. As she rightly says, if public transport is to work and be attractive to individuals, it has to be reliable. Too often, that is simply not the case.

In my constituency, bus companies have simply dropped those communities that are not worth their while from the timetable, as I am sure has happened throughout Wales. For example, I cannot go to the village of Coelbren in the upper Swansea valley without someone in that community raising the issue of bus services with me. Many people think of Powys as an area with high levels of car ownership, but, in responding to

O gofio niferoedd y bobl dan sylw, bysiau yw'r allwedd. I'w roi'n syml, maent yn cario llawer mwy o deithwyr ar lawer mwy o siwrneiau na mathau eraill o gludiant cyhoeddus, fel trenau. Fodd bynnag, yn yr wythnosau diwethaf mae cwmnïau sy'n rhedeg bysiau yng Nghymru wedi mynegi pryder mawr am y newydd am fwriad y Gweinidog i adolygu'r grant i weithredwyr gwasanaethau bysiau. Efallai imi fethu hyn wrth fynd a dod dros yr wythnosau diwethaf, ond yn sicr ni wn a ydym yn gliriach ynghylch pa bryd y bydd yr adolygiad hwnnw'n dechrau a beth yw ei gyd-destun. Felly, yr wyf yn siŵr y bydd pawb yn croesawu'r ffaith ein bod mor frwdfrydig wrth sôn am wasanaethau bysiau heddiw.

Nid yw'r cwynion y cyfeiriodd Huw atynt a'u rhestru yn newydd i mi, yn sicr. Y prynhawn yma, anfonodd etholwr gopi ataf o lythyr yr oedd wedi'i anfon at ein cyddrefnydd trafniadaeth yng Nghyngor Sir Powys. Rhaid mai ef yw'r gwas sifil mwyaf diwyd yng Nghymru o gofio nifer mawr y cwynion y mae'n eu cael. Yn ei llythyr, mae'r etholwraig yn sôn am yr anawsterau a gafodd ei merch wrth geisio cael gwasanaethau bysiau yn sir Faesyfed, a'r ffaith nad yw'r bysiau'n cyrraedd, a phan fyddant yn cyrraedd nad oes cysylltiad â'r gwasanaethau dilynol. Mae ei merch wedi sefyll arholiadau yn yr wythnosau diwethaf, ac mae'r etholwraig wedi teimlo rheidrwydd i fynd â'i merch i'r ysgol mewn car, i sicrhau ei bod yn cyrraedd yno mewn pryd i sefyll yr arholiadau hynny. Fel y mae'n ei ddweud, os yw cludiant cyhoeddus i lwyddo a bod yn atyniadol i unigolion, rhaid iddo fod yn ddibynadwy. Yn rhy aml, nid felly y mae.

Yn fy etholaeth i, mae cwmnïau bysiau wedi rhoi'r gorau i wasanaethu'r cymunedau hynny nad ydynt yn dod ag elw iddynt, ac yr wyf yn siŵr fod hynny wedi digwydd ledled Cymru. Er enghraifft, os af i bentref Coelbren ym mhen uchaf cwm Tawe, bydd rhywun yn y gymuned honno'n sicr o godi mater gwasanaethau bysiau gyda mi. Mae llawer o bobl yn meddwl am Bowys fel ardal lle y mae lefelau uchel o berchnogaeth ceir, ond

the post office closure consultation in recent weeks, we have looked at the statistics at individual ward level, and found that even in a rural area such as mine, significant sections of our population simply cannot afford to own a car, despite its being seen almost as a prerequisite for living there. With the growing oil and petrol crisis, more people will be priced out of car ownership and will become reliant on public transport.

There have also been situations in which bus companies have simply dropped a particular service because they do not have to deliver it and it is not profitable for them. However, it is difficult to explain to the people of Ynyswen why they do not count, and why they do not deserve a service that will take them to their doctor's surgery, to the local shop, or to Swansea to do their shopping. Why not? I have not yet been able to give them a satisfactory answer. I hope that, in moving this LCO forward today, communities such as those of Coelbren and Ynyswen will soon have the protection of legislation to ensure that they, too, are included in bus transport provision.

That brings me to my key point. I hope that, in taking this forward, Huw, we can look at how to ingrain proper consultation with communities, so that councils do not decide on the routes that they want, without taking on board the needs of individual communities. Mechanisms are needed for community councils and individuals to feed into the process of deciding which routes should be included in any particular contract. There is no reason why members of the public could not be involved in the procurement process so that they can test the council's mechanisms.

I also hope that we can look at the role of community transport, because it need not just be the private sector that responds to some of these communities' needs; there are also opportunities for the not-for-profit and social sectors to step in.

Huw, I wish you well with this proposal. We look forward to the journey that I hope it will take through the Assembly, and I trust that it

wrth ymateb i'r ymgynghori ar gau swyddfeydd post yn yr wythnosau diwethaf, yr ydym wedi edrych ar yr ystadegau ar lefel y wardiau, ac wedi cael bod rhannau sylweddol o'r boblogaeth, hyd yn oed mewn ardal wledig fel fy ardal i, yn methu fforddio bod yn berchen ar gar, er ei ystyried yn anhepgor bron ar gyfer byw yno. Wrth i'r argyfwng olew a phetrol ddwysáu, bydd mwy o bobl yn methu â fforddio bod yn berchen ar geir ac yn dibynnu ar gludiant cyhoeddus.

Cafwyd sefyllfaoedd hefyd lle y mae cwmnïau bysiau wedi rhoi'r gorau i wasanaeth penodol am nad yw'n rhaid iddynt ei ddarparu ac am nad yw'n broffidiol. Fodd bynnag, mae'n anodd egluro wrth bobl Ynyswen pam nad ydynt yn cyfrif, a pham nad ydynt yn haeddu gwasanaeth a fydd yn mynd â hwy i'r feddygfa, i'r siop leol, neu i Abertawe i siopa. Pam nad ydynt? Nid wyf wedi gallu rhoi ateb boddhaol iddynt eto. Gobeithio, wrth symud ymlaen â'r Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn heddiw, y bydd deddfwriaeth ar gael cyn hir i amddiffyn cymunedau fel Coelbren ac Ynyswen er mwyn sicrhau y cânt hwythau eu cynnwys yn y ddarpariaeth cludiant bysiau.

Mae hynny'n dod â mi at fy mhrif bwynt. Yr wyf yn gobeithio, wrth hyrwyddo hyn, Huw, y gallwn ystyried sut i gynnwys ymgynghori priodol â chymunedau, fel na fydd cynghorau'n penderfynu pa lwybrau y maent am eu cael heb ystyried anghenion cymunedau penodol. Mae angen mecanweithiau fel y gall cynghorau cymuned ac unigolion gyfrannu at y broses o benderfynu pa lwybrau y dylid eu cynnwys mewn contract penodol. Nid oes rheswm pam na ellid cynnwys y cyhoedd yn y broses gaffael fel y gallant roi prawf ar fecanweithiau'r cyngor.

Yr wyf hefyd yn gobeithio y gallwn ystyried rôl cludiant cymunedol, oherwydd gallai pobl heblaw'r sector preifat ymateb i rai o anghenion y cymunedau hyn: mae yna gyfleoedd hefyd i'r sector di-elw a'r sector cymdeithasol ddod i'r adwy.

Huw, dymunaf yn dda i chi gyda'r cynnig hwn. Edrychwn ymlaen at ei weld yn mynd drwy'r Cynulliad, a gobeithio y bydd yn

will find some favour in Westminster, so that we can tell our constituents that we did all that we could to ensure that they had fair and equitable access to bus services.

Joyce Watson: I congratulate Huw Lewis on bringing this proposed legislative competence Order forward. It seems to have broad support from all parties. I will not reiterate all that other people have said, but I have spoken in the past about the frustration that many people in rural communities in Mid and West Wales feel when faced with the inconsistency, unreliability and pure lack of common sense that often characterises their local transport service. One hundred and twenty million local bus journeys are made in Wales each year, and, often, the people and communities that rely on those services the most are served by them the least. The problem is that running a regular service from, for example, a small community, does not return the highest profit for operators, so, however socially valuable and relied-upon those services may be, they are the very services that suffer the most. That is why I welcome today's proposal to give local authorities the power to ensure that companies will have to run services that fit the needs of communities.

That is particularly important in Mid and West Wales, where there is no alternative public transport. There are no rail services, because there are no railway lines, so the only public transport that those communities can rely on is the bus service. These powers are also set to add to those in the current draft Local Transport Bill—which the Tories have opposed—which will amend the regulatory regime on community transport. Community transport has an important role to play in providing unconventional bus services, particularly where the service is not commercially viable. The Bill will allow operators of such services to play a bigger role in the provision of services, which is particularly important in rural areas.

cyrraedd pen ei daith. Hyderaf y caiff rywfaint o gefnogaeth yn San Steffan, fel y gallwn ddweud wrth ein hetholwyr inni wneud popeth yn ein gallu i sicrhau eu bod yn gallu cael gwasanaethau bysiau mewn ffordd deg a chyfartal.

Joyce Watson: Llongyfarch i Huw Lewis am ddod â'r Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol arfaethedig hwn gerbron. Mae'n ymddangos bod cefnogaeth frwd iddo gan bob plaid. Nid ailadroddaf bopeth y mae pobl eraill wedi'i ddweud, ond yr wyf wedi siarad yn y gorffennol am y rhwystredigaeth ymhlith llawer o bobl mewn cymunedau gwledig yn y Canolbarth a'r Gorllewin wrth wynebu anghysonder, annibynadwyedd a'r diffyg synnwyr cyffredin llwyr sy'n nodwedd mor aml o'u gwasanaeth cludiant lleol. Gwneir cant ag ugain o filiynau o siwrneiau bws lleol yng Nghymru bob blwyddyn, ac yn aml y bobl a'r cymunedau sy'n dibynnu fwyaf ar y gwasanaethau hynny sy'n cael y gwasanaeth gwaethaf ganddynt. Y broblem yw nad yw rhedeg gwasanaeth rheolaidd o gymuned fach, dyweder, yn creu'r elw mwyaf i weithredwyr. Felly, pa mor gymdeithasol werthfawr a dibynnol gaeth bynnag yw'r gwasanaethau hynny, hwy yw'r union wasanaethau sy'n dioddef fwyaf. Dyna pam y croesawaf y cynnig heddiw i roi'r grym i awdurdodau lleol i sicrhau y bydd cwmnïau'n gorfod rhedeg gwasanaethau sy'n bodloni anghenion cymunedau.

Mae hynny'n arbennig o bwysig yn y Canolbarth a'r Gorllewin, lle nad oes dewis arall o gludiant cyhoeddus ar gael. Nid oes yno wasanaethau rheilffordd oherwydd nad oes dim rheilffyrdd, felly, yr unig gludiant cyhoeddus y gall y cymunedau hynny ddibynnu arno yw'r gwasanaeth bws. Disgwylir i'r pwerau hyn hefyd ategu'r rheini yn y Mesur drafft cyfredol ar Drafndiaeth Leol—y mae'r Torïaid wedi'i gwrthwynebu—a fydd yn diwygio'r drefn reoleiddio ar gludiant cymunedol. Mae gan gludiant cymunedol rôl bwysig wrth ddarparu gwasanaethau bws anghonfensiynol, yn enwedig pan nad yw'r gwasanaeth yn ymarferol yn fasnachol. Bydd y Mesur yn caniatáu i weithredwyr gwasanaethau o'r fath chwarae rhan amlycach wrth ddarparu gwasanaethau, sy'n arbennig o bwysig mewn ardaloedd lleol.

I have spoken many times in the Chamber about the lack of connectivity between bus and train services. I have also mentioned the sheer nonsense of situations where a train and a bus miss each other by two or three minutes. I hope that this legislative competence Order will ensure that, in future, I will not have to ask different operators to join up their thinking so that people are not left stranded in Mid and West Wales, unable to get any further. I wish you well with this, Huw, and I am sure that most Members will support you.

Nerys Evans: Hoffwn ddechrau drwy ategu'r llongyfarchiadau sydd wedi eu mynegi i Huw Lewis ar ennill y balot er mwyn gallu cyflwyno'r Gorchymyn hwn heddiw. O ran egwyddor, yr ydym ni ar feinciau Plaid Cymru yn cefnogi'r broses hon. Yr ydym yn cefnogi unrhyw gais i drosglwyddo grymoedd o San Steffan i'r Cynulliad, felly yr ydym yn cytuno gyda'r cynnig ger ein bron heddiw. Er y dylai'r ddatl heddiw fod ynglŷn â'r egwyddor o drosglwyddo grym i'r Cynulliad, mae'n anrffod y bydd elfen o'r drafodaeth yn canolbwyntio ar ba Fesurau y gellir eu pasio yn y dyfodol yn sgîl y Gorchymyn hwn. Fodd bynnag, mae'n bwysig nodi na ddylid penderfynu ar rymoedd i'w trosglwyddo i Gymru ar sail pa Fesurau y byddwn yn ceisio eu cymeradwyo yn y dyfodol. Mae honno yn egwyddor gyfansoddiadol bwysig iawn.

Bydd lleiafrif bach yn anghytuno gyda'r egwyddor sydd y tu ôl i ddrafft Orchymyn Huw Lewis heddiw, sef yr angen i ailgyflwyno ethos o wasanaeth cyhoeddus i drafnidiaeth gyhoeddus, i sicrhau cysondeb mewn safon gwasanaethau bws, yn enwedig mewn cymunedau anodd eu cyrraedd. Gan fod y Mesur Trafnidiaeth Leol yn rhoi mwy o rymoedd inni, dylai'r flaenoriaeth fod ar sicrhau diogelwch ar drafnidiaeth ysgol. Gobeithiaf yn fawr y bydd Huw Lewis yn gweithio gyda'r Dirprwy Brif Weinidog, Ieuan Wyn Jones, ar y pwnc hwn.

2.20 p.m.

A all Huw Lewis felly roi sicrwydd inni fod y Gorchymyn hwn yn ddigon eang i gyflwyno

Yr wyf wedi siarad droeon yn y Siambr am y diffyg cysylltedd rhwng gwasanaethau bws a thrên. Yr wyf hefyd wedi sôn am hurtrwydd sefyllfaoedd lle bydd trên a bws yn methu ei gilydd o ddau neu dri munud. Gobeithio y bydd y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn yn sicrhau, yn y dyfodol, na fydd yn rhaid imi ofyn i wahanol weithredwyr gyfuno eu dulliau gweithredu er mwyn arbed pobl rhag cael eu gollwng yn y Canolbarth a'r Gorllewin, heb allu mynd gam ymhellach. Dymunaf y gorau ichi gyda hyn, Huw, ac yr wyf yn sicr y bydd y rhan fwyaf o Aelodau yn eich cefnogi.

Nerys Evans: I should like to start by endorsing the congratulations expressed to Huw Lewis on winning the ballot to introduce this Order today. In principle, we on the Plaid Cymru benches support this process. We support any attempt to transfer powers from Westminster to the Assembly, and therefore we agree with the proposal before us today. Although today's debate should be based on the principle of transferring powers to the Assembly, it is inevitable that an element in the discussion will concentrate on which Measures can be passed in the future as a result of this Order. However, it is important to note that any decision on whether to transfer powers to Wales should not be based on the Measures which we will attempt to approve in the future. That is an important constitutional principle.

A small minority will disagree with the principle behind Huw Lewis's draft Order today, which is the need to reintroduce a public service ethos into public transport, in order to ensure consistency in the quality of bus services, particularly in hard to reach communities. As the Local Transport Bill gives us more powers, the priority should be to ensure safety with regard to school transport. I hope Huw Lewis will be working with the Deputy First Minister, Ieuan Wyn Jones, on this issue.

Therefore, can Huw Lewis give us assurance that this Order is broad enough to introduce a

Mesur yn y dyfodol i ddiddymu'r rheol tri am ddau ar fysiau ysgol, a diddymu'r arfer o gael disgyblion yn sefyll? Bu inni glywed gan y Dirprwy Brif Weinidog ddoe am ei ddyhead i geisio mwy o bŵer i sicrhau gwasanaethau bws ysgolion mwy diogel ac mae'n ymddangos bod y Gorchymyn hwn yn ffordd dda o wireddu'r dyhead hwnnw. Mae'r rheol tri i ddau yn galluogi bws gyda 77 o seddi i gymryd dros 100 o deithwyr ac mae disgyblion yn gweld eu bod mewn sefyllfa o orfod ymladd i gael sedd neu'n cael eu gorfodi i sefyll. Yn amlwg, nid yw'r gyrrwr yn gallu eu goruchwyllo, gan ei fod yn gyrru'r bws, ac mae'n anodd meddwl am unrhyw amgylchiad arall lle byddai dros 50 o blant mewn lle cyfyng iawn heb unrhyw oruchwyliaeth. Yr ydym i gyd yn ymwybodol o Ymgyrch Stuart—clywsom dipyn amdani ddoe—i ddiddymu'r arfer hon. Yn syml iawn, a fydd modd defnyddio'r Gorchymyn hwn, yn y dyfodol, i gyflwyno Mesur a fydd yn dileu'r ymarfer peryglus hwn?

Alun Cairns: As Andrew R.T. Davies said earlier, the Welsh Conservative Party supports this proposed legislative competence Order and we are grateful to Huw Lewis for bringing it forward.

It has been interesting to listen to the contributions that have been made so far, because many of them relate to the Measures that will come from the legislative competence Order. I certainly would not want anyone to go away with the impression that our support for this LCO extends to supporting some of the Measures that many Members have talked about today. It could even be said that some of the proposals aim to almost reverse the privatisation of the bus service that took place many years ago, which has had many positive impacts; however, if there are areas that can be improved on, we, as the Welsh Conservative Party, as a pragmatic party, would want to work to improve them.

The comments made by Christine Chapman and Joyce Watson that seemed to judge our standpoint on this LCO by our opposition to the Local Transport Bill in the House of Commons have been completely nonsensical. Our opposition to the Local Transport Bill is

Measure in the future to abolish the three for two rule on school buses, and to put an end to the practice that allows pupils to stand? We heard from the Deputy First Minister yesterday of his desire to seek more powers to ensure safer school bus services, and it appears that this Order would be an effective way of achieving this. The three for two rule enables a bus with 77 seats to carry over 100 passengers, and pupils find themselves having to fight for a seat or being forced to stand. Clearly, the driver cannot supervise them because he is driving the bus, and it is difficult to think of any other circumstance where over 50 children would be in a confined space with no supervision. We are all aware of the Stuart Campaign—we heard about it yesterday—to put an end to this practice. Very simply, would it be possible to use this Order, in the future, to introduce a Measure which will eradicate this dangerous practice?

Alun Cairns: Fel y dywedodd Andrew R.T. Davies yn gynharach, mae Plaid Geidwadol Cymru yn cefnogi'r Gorchymyn Cymhwysedd Deddfwriaethol arfaethedig hwn, ac yr ydym yn diolch i Huw Lewis am ei gyflwyno.

Yr oedd yn ddiddorol gwrandao ar y cyfraniadau a wnaethpwyd cyn belled, oherwydd mae llawer ohonynt yn ymwneud â'r Mesurau a fydd yn deillio o'r Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol. Yn sicr, ni fynnwn i neb gael yr argraff fod ein cefnogaeth i'r Gorchymyn hwn yn cynnwys cefnogi rhai o'r Mesurau y mae llawer Aelod wedi siarad amdanynt heddiw. Gellid dweud hyd yn oed fod rhai o'r cynigion yn anelu bron at wyrddroi preifateiddio'r gwasanaeth bysiau a ddigwyddodd flynyddoedd yn ôl ac a gafodd lawer effaith gadarnhaol; fodd bynnag, os oes meysydd y gellir eu gwella, byddem ni, fel Plaid Geidwadol Cymru, fel plaid pragmataidd, am weithio i'w gwella.

Mae'r sylwadau a wnaed gan Christine Chapman a Joyce Watson, a oedd fel petaent yn beirniadu ein safbwynt ar y Gorchymyn hwn ar sail ein gwrthwynebiad i'r Mesur ar Drafnidiaeth Leol yn Nhŷ'r Cyffredin, yn gwbl hurt. Mae ein gwrthwynebiad i'r Mesur

quite clear and the record shows, without question or equivocation, that our opposition to that Bill was primarily as a result of the impact of road pricing and charging. As a party, we would vote in the same way in the Palace of Westminster time and again, if that Bill came through on the same sort of basis. There is no way that we would accept the proposals that the Labour UK Government have made in relation to road pricing. I hope that that has cleared up the inaccurate statements that have been made by some Members.

My primary motivation for supporting this LCO relates to safety on buses. Yesterday, we had the Learner Travel (Wales) Measure that was proposed by the Deputy First Minister, which we were happy to support. Of course, the limitations of the existing powers mean that we cannot go as far as we would like in terms of improving school transport. This LCO offers us the opportunity to do that, and that is certainly one of my primary motivations. As Huw Lewis said, this LCO could cover drivers, safety, quality and cleanliness, among other issues. Clearly, drivers, safety and quality are primary issues—cleanliness and so on can obviously be covered by guidance and other forms of support. If there is any way in which we can deliver on some of the calls that have been made by BUSK and Stuart's Campaign, following the tragic death of Stuart Cunningham-Jones, then we would want to do so. We only regret that it has taken us so long to get there.

Y Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth (Ieuan Wyn Jones): Yr wyf yn diolch am y cyfle i gyfrannu at y drafodaeth hon ar y Gorchymyn sydd wedi cael ei osod gan Huw Lewis ac yr wyf yn falch fod cefnogaeth eang ar draws y Siambr iddo. Cefais y ffrainc, pan oeddwn yn Aelod Seneddol, o lywio Mesur Aelod preifat drwy'r Tŷ Cyffredin ac yr wyf yn gwybod y gall fod yn llwybr anodd iawn. Mae unrhyw Fesur Aelod preifat, wrth gwrs, yn flodyn hynod o fregus ond yr wyf yn credu y bydd Huw Lewis yn gwerthfawrogi'r ffaith iddo gael cefnogaeth eithaf eang ar draws y Siambr heddiw.

Yn ychwanegol at y sylwadau a wnaed yn

Trafnidiaeth Leol yn gwbl glir a dengys y cofnod, heb amheuaeth nac amwysedd, fod ein gwrthwynebiad i'r Mesur hwnnw yn bennaf yn ganlyniad i effaith prisio a thaliadau ffyrdd. Fel plaid, byddem yn pleidleisio'r un ffordd ym Mhalas San Steffan dro ar ôl tro, petai'r Mesur hwnnw'n cael ei gyflwyno ar yr un math o sail. Yn sicr ni fyddem yn derbyn y cynigion y mae Llywodraeth Lafur y DU wedi'u gwneud yng nghyswllt prisio ffyrdd. Gobeithio bod hynny wedi clirio'r datganiadau cyfeiliornus sydd wedi'u gwneud gan rai Aelodau.

Mae fy mhrif gymhelliad dros gefnogi'r Gorchymyn hwn yn ymwneud â diogelwch ar fysiau. Ddoe, cawsom y Mesur Teithio gan Ddysgwyr (Cymru) a gynigiwyd gan y Dirprwy Brif Weinidog. Yr oeddem yn falch ei gefnogi. Wrth gwrs, mae cyfyngiadau'r pwerau cyfredol yn golygu na allwn fynd mor bell ag y dymunem o ran gwella cludiant ysgol. Mae'r Gorchymyn hwn yn gyfle inni wneud hynny, ac mae hynny'n sicr yn un o'm prif gymhellion. Fel y dywedodd Huw Lewis, gallai'r Gorchymyn hwn gynnwys gyrwyr, diogelwch, safon a glendid, ymhlith materion eraill. Yn amlwg, mae gyrwyr, diogelwch a safon yn faterion sylfaenol—gall glendid ac yn y blaen, yn amlwg, gael sylw drwy ganllawiau a dulliau cefnogi eraill. Os oes unrhyw ffordd inni allu cyflawni rhai o'r galwadau sydd wedi'u gwneud gan BUSK ac Ymgyrch Stuart, yn dilyn marwolaeth drasig Stuart Cunningham-Jones, yna byddem am wneud hynny. Yr ydym yn edifar dim ond am iddi gymryd cyhyd inni gyrraedd yno.

The Deputy First Minister and Minister for the Economy and Transport (Ieuan Wyn Jones): I am grateful for the opportunity to contribute to this debate on the Order that has been laid by Huw Lewis, and I am pleased that it has received widespread support across the Chamber. When I was a Member of Parliament, I had the privilege of taking a private Member's Bill through the House of Commons and I know it can be a very difficult process. Of course, any private Member's Bill is an extremely fragile flower, but I think Huw Lewis will appreciate the wide support he has received across the Chamber today.

In addition to the comments already made, I

barod, yr wyf am bwysleisio'r ffaith bod y Llywodraeth yn cydnabod pwysigrwydd bysiau. Yr ydym i gyd wedi clywed eisoes y gallant fod yn bwysig iawn i'n cynorthwyo i adfywio'n cymunedau, drwy sicrhau bod pobl yn gallu teithio ar gyfer swyddi a gwasanaethau. Maent yn galluogi pobl, felly, i gael mynediad i wasanaethau ac i waith. Maent hefyd yn gymorth i leihau anweithgarwch economaidd, sy'n un o nodau pwysig y Llywodraeth hon, ac maent yn gwella cynhwysiant cymdeithasol.

Mae gwasanaethau bysiau yn gwbl hanfodol i bobl sy'n byw mewn cymunedau difreintiedig, lle mae perchnogaeth ceir yn hynod o isel. Fel Llywodraeth, mae gennym ymrwymiad i wella gwasanaethau bysiau ac, fel mae'n digwydd, mae ymrwymiad clir yn 'Cymru'n Un'—y ddogfen sy'n sail i'n Llywodraeth—i wneud hynny, ac i sicrhau system o drafnidiaeth gyhoeddus integredig. Yr ydym hefyd wedi ymrwymo i gefnogi llwybrau newydd i fysiau a gwella cysylltiadau rhwng cymunedau. Er mwyn gwireddu'r amcanion—

Andrew R.T. Davies: Huw Lewis and others referred to the bus service operator grants, and you have highlighted the support that the One Wales Government is keen to offer bus operators; we would support that. However, the bus industry is eagerly waiting to learn what will replace the bus service operator grants from the Welsh Assembly Government and when the consultation process will begin. Can you highlight that today please?

The Deputy First Minister: That is outside our current debate. This is a discussion on a legislative proposal and that is a financial measure that is outside the scope of the debate. I need to put that on the Record. However, I did have a conversation with bus operators last week, and I was able to assure them that, in a short space of time, I will be issuing that consultation. They were happy with that answer.

Er mwyn gwireddu'r amcanion hyn, rhaid inni greu amodau lle gallwn gael gwasanaethau bysiau ffyniannus, ac yr ydym

wish to emphasise the fact that the Government acknowledges the importance of buses. We have already heard that they can be extremely important in helping to regenerate our communities, by ensuring that people can travel to work and receive services. Therefore, they give people access to services and to work. They also help to reduce economic inactivity, which is one of the important aims of this Government, and they improve social inclusion.

Bus services are crucial to people who live in disadvantaged communities, where car ownership is extremely low. As a Government, we are committed to improving bus services and, as it happens, there is a clear commitment in 'One Wales'—the document on which our Government is based—to do this, and to ensuring that we have an integrated public transport system. We are also committed to supporting new bus routes and to improving links between communities. In order to achieve these aims—

Andrew R.T. Davies: Cyfeiriodd Huw Lewis ac eraill at y grantiau gweithredwyr gwasanaethau bysiau, ac yr ydych wedi pwysleisio'r gefnogaeth y mae Llywodraeth Cymru'n Un yn awyddus i'w rhoi i weithredwyr bysiau; byddem yn cefnogi hynny. Fodd bynnag, mae'r diwydiant bysiau'n disgwyl yn eiddgar i glywed beth fydd yn dod yn lle'r grantiau i weithredwyr gwasanaethau bysiau gan Lywodraeth Cynulliad Cymru a phryd fydd y broses ymgynghori'n dechrau. A allwch bwysleisio hynny heddiw, os gwelwch yn dda?

Y Dirprwy Brif Weinidog: Mae hynny y tu allan i'n dadl bresennol. Trafodaeth yw hon ynghylch cynnig deddfwriaethol, ac mae hynny'n fesur ariannol sydd y tu hwnt i gwmpas y ddadl. Mae angen imi roi hynny yn y Cofnod. Fodd bynnag, cefais sgwrs â gweithredwyr bysiau yr wythnos diwethaf, a llwyddais i'w sicrhau y byddaf, cyn hir, yn cyhoeddi'r ymgynghori hwnnw. Yr oeddent yn fodlon â'r ateb hwnnw.

In order to achieve these aims, we must create the conditions to allow us to have prosperous bus services, and we want to

eisiau helpu awdurdodau lleol i ddarparu gwasanaethau sy'n angenrheidiol yn gymdeithasol. Un maes amlwg yw'r angen i ddarparu cyfnewidfeydd rhwng dulliau gwahanol o deithio, ac mae hynny'n rhywbeth yr ydym oll yn ei groesawu. Wrth gwrs, yr ydym yn y broses o ddatblygu'r gwasanaeth TrawsCambria. Felly, yr ydym yn croesawu unrhyw welliannau i'r fframwaith statudol a fydd yn ein helpu i hwyluso'r gwaith.

We have heard today about the needs of our communities and about the need to ensure that we have proper integrated public transport and that people have access to good public transport at all times. Therefore, we must fashion a range of options that will assist our policy objectives in this area. I will highlight a few of them. We are already seeing, as a Government, that franchising is an important part of the toolkit that we need, and this proposal today will make a valuable contribution in looking at those arrangements.

*Daeth y Dirprwy Lywydd i'r Gadair am 2.29 p.m.
The Deputy Presiding Officer took the Chair at 2.29 p.m.*

We have heard that we already have a range of powers, but that they have not been used; for example, quality partnerships and quality contracts schemes under the Transport Act 2000 have hardly been used at all. However, there will be new powers under the Local Transport Bill, which has successfully completed its passage, despite the opposition of the Conservatives, through the House of Lords and is now at Committee Stage in the House of Commons. The Conservatives did not only object to the Local Transport Bill because of road pricing schemes; they also objected to the changes to quality partnerships and quality contracts in that Bill. I was interested to hear Alun Cairns giving us his assurance, but the opposition goes much wider than the issue to which he alluded today. That Bill, which we hope will become law, will extend the scope of quality partnerships, which can cover frequencies, timings, maximum fares, and so on, and will also lower the bar for introducing franchising. We also have some powers under the Transport (Wales) Act 2006.

assist local government to provide services that are socially necessary. One clear area is the need to provide exchanges between various modes of transport, and that is something we all welcome. Of course, we are in the process of developing the TrawsCambria service. Therefore, we welcome any improvements to the statutory framework that will assist us to facilitate this work.

Clywsom heddiw am anghenion ein cymunedau a'r angen i sicrhau bod gennym gludiant cyhoeddus integredig priodol a bod cludiant cyhoeddus da ar gael i bobl ar bob adeg. O'r herwydd, rhaid inni lunio ystod o ddewisiadau a fydd yn helpu ein hamcanion polisi yn y maes hwn. Tynnaf sylw at rai ohonynt. Yr ydym eisoes, fel Llywodraeth, yn gweld bod trwyddedu'n rhan bwysig o'r pecyn y mae arnom ei angen, a bydd y cynnig hwn heddiw yn gyfraniad pwysig at edrych ar y trefniadau hynny.

Yr ydym wedi clywed bod gennym eisoes ystod o bwerau, ond nad ydynt wedi eu defnyddio; er enghraifft, prin fod partneriaethau ansawdd a chynlluniau contractau ansawdd dan Ddeddf Trafndiaeth 2000 wedi'u defnyddio o gwbl. Fodd bynnag, mae pwerau newydd dan y Mesur Trafndiaeth Leol, sydd wedi cwblhau ei daith yn llwyddiannus, er gwaethaf gwrthwynebiad y Ceidwadwyr, drwy Dŷ'r Arglwyddi, ac sydd yn awr yn y Cam Pwyllgor yn Nhŷ'r Cyffredin. Yr oedd y Ceidwadwyr nid yn unig yn gwrthwynebu'r Mesur Trafndiaeth Leol oherwydd cynlluniau prisio ffyrdd; yr oeddent hefyd yn gwrthwynebu'r newidiadau mewn partneriaethau safon a chontractau safon yn y Mesur hwnnw. Yr oedd yn ddiddordol clywed Alun Cairns yn ein sicrhau, ond mae'r gwrthwynebiad yn mynd ymhellach o lawer na'r mater y cyfeiriodd ato heddiw. Bydd y Mesur hwnnw, y gobeithiwn a ddaw'n gyfraith, yn ehangu cwmpas partneriaethau safon, sy'n gallu ymdrin ag amllder, amseroedd, uchafswm prisiau, ac yn y blaen, a bydd hefyd yn gostwng y bar ar

gyfer cyflwyno trwyddedu. Mae gennym hefyd rai pwerau dan Ddeddf Trafnidiaeth (Cymru) 2006.

However, let me make it clear, that we will deal with areas where there are gaps in the tools at our disposal to meet our objectives to deliver efficient bus services, to fully integrate with other modes of transport, particularly fully integrated bus, coach and train services, which we desperately need. We can integrate it, therefore, with those modes of transport, to fashion services that are tailored to the needs of our communities. Where gaps remain, we as a Government will welcome greater powers.

Fodd bynnag, gadewch imi wneud yn glir, y byddwn yn delio â meysydd lle mae bylchau yn yr arfau sydd gennym at ein defnydd i fodloni'n hamcanion o ran darparu gwasanaethau bysiau effeithiol, i integreiddio'n llwyr â dulliau cludiant eraill, yn enwedig gwasanaethau cwbl integredig ar fysiau, bysiau moethus a threnau y mae eu hangen arnom yn daer. Gallwn ei integreiddio, felly, â'r dulliau cludiant hynny, i lunio gwasanaethau wedi eu teilwrio yn ôl anghenion ein cymunedau. Lle mae bylchau'n parhau, byddwn fel Llywodraeth yn croesawu mwy o bwerau.

2.30 p.m.

I have also discussed with Huw Lewis the possibility of including in the proposal—and I believe that there is broad support across the Chamber for this—those matters that I raised yesterday under the proposed Learner Travel (Wales) Measure. I made it clear that we lacked the necessary powers, which we have heard about, and which we debated yesterday. I would welcome an opportunity to include these provisions within the broad scope of the LCO that we are discussing today as an early way of securing these new powers. I hope that, given the level of support, in principle at least, for this proposal, and given the support for some of the Measures that would flow from those new powers, we will see this debate today as a way of opening many doors that currently remain closed to us.

Yr wyf hefyd wedi trafod gyda Huw Lewis y posibilrwydd o gynnwys yn y cynnig—a chredaf fod cefnogaeth eang ar draws y Siambr i hyn—y materion hynny a godais ddoe dan y Mesur arfaethedig ynghylch Teithio gan Ddysgwyr (Cymru). Gwneuthum yn glir nad oedd gennym y pwerau angenrheidiol; clywsom am hynny ac fe'i trafodwyd gennym ddoe. Byddwn yn croesawu cyfle i gynnwys y darpariaethau hyn yng nghwmpas bras y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol yr ydym yn ei drafod heddiw fel ffordd gynnar i sicrhau'r pwerau newydd hyn. Gobeithio, o ystyried lefel y gefnogaeth, mewn egwyddor o leiaf, i'r cynnig hwn, ac o gofio'r gefnogaeth i rai o'r Mesurau a fyddai'n deillio o'r pwerau newydd hynny, y gwelwn y ddadl hon heddiw fel ffordd i agor nifer o ddrysau sydd ar hyn o bryd ar gau inni.

Huw Lewis: I will briefly respond, as best as I can, to some of the points raised in the debate. First, I say to Alun and his Conservative colleagues that I welcome Welsh Conservative support for this LCO. As Alun rightly pointed out, the Measures come later—they are something else and are for debate when the time comes. Alun was right to emphasise that. The Welsh Conservatives are also correct to emphasise the role of bus operators. As we proceed with this work—if the Assembly gives its permission this afternoon—input from bus operators will

Huw Lewis: Ymatebaf yn fyr, gystal ag y gallaf, i rai o'r pwyntiau a godwyd yn y ddadl. Yn gyntaf, dywedaf wrth Alun a'i gyd-Aelodau Ceidwadol fy mod yn croesawu cefnogaeth Ceidwadwyr Cymru i'r Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn. Fel y tynnodd Alun sylw ato'n briodol, daw'r Mesurau'n ddiweddarach—mae'r rheini'n rhywbeth arall a chânt eu trafod pan ddaw'r amser. Yr oedd Alun yn iawn i bwysleisio hynny. Mae'r Ceidwadwyr Cymreig yn iawn hefyd i bwysleisio rôl gweithredwyr bysiau. Wrth inni fwrw ymlaen

play a crucial part in how we should move forward. Without their input, any law that might follow from these powers would be poor.

Chris Chapman rightly emphasised the social justice elements of access to public transport. There are areas in our constituencies, Chris, where only 30 per cent of households own cars. That fundamentally affects people's ability to be included in the society around them. Families and individuals can be fundamentally excluded from the normal, social goods that most of us take for granted. Chris is also right to point out that the rest of the UK should be looked at. Although, as Alun has said, the Measures are different—the Measures come later—we should start thinking of London-style solutions to our transport problems, and this LCO would give Wales London-style power over bus transport. There are areas of market failure within the deregulated bus operating system that we have now; there must be a better mixed economy approach to filling those gaps, and to addressing those areas of market failure.

I welcome Liberal Democrat support for the principle of the Order. Kirsty is right to underline the concerns of rural communities in particular. The sudden cancellations of services are of crucial concern for those living in rural areas, and elsewhere. I would hope that that would be a crucial element as we think about how we might be able to use these powers to plug the gap, and address market failure, through the public and private sectors working together, so that we have reliable services that people can trust and that cannot be whipped away from under the feet of a community in the blink of an eye. Kirsty said that community consultation is key, and I accept that—it is absolutely true. Kirsty is also right to stress that we must find room for community transport solutions within whatever models we come up with.

â'r gwaith hwn—os rhydd y Cynulliad ei ganiatâd y prynhawn yma—bydd cyfraniad gan weithredwyr bysiau yn rhan allweddol o'r ffordd y dylem symud ymlaen. Heb eu cyfraniad hwy, byddai unrhyw gyfraith â allai ddeillio o'r pwerau hyn yn un wan.

Pwysleisiodd Chris Chapman yn hollol gywir yr elfennau cyfiawnder cymdeithasol o allu cael cludiant cyhoeddus. Mae yna ardaloedd yn ein hetholaethau, Chris, lle nad oes ond 30 y cant o'r aelwydydd yn berchen ar gar. Mae hynny'n effeithio'n sylfaenol ar allu pobl i gael eu cynnwys yn y gymdeithas o'u cwmpas. Gall teuluoedd ac unigolion gael eu hatal yn sylfaenol rhag cael y nwyddau cymdeithasol, normal y mae'r rhan fwyaf ohonom yn eu cymryd yn ganiataol. Mae Chris yn iawn hefyd i ddweud y dylid edrych ar weddill y DU. Ond fel y dywedodd Alun, mae'r Mesurau'n wahanol—dylem ddechrau ystyried atebion ar batrwm Llundain i'n problemau cludiant ni, a byddai'r Gorchymyn hwn yn rhoi i Gymru bŵer tebyg i'r hyn sydd gan Lundain dros gludiant ar fysiau. Mae yna ardaloedd lle mae'r farchnad yn methu yn y system ddadroleiddiedig o redeg bysiau sydd gennym ar hyn o bryd; rhaid cael gwell dull, ar sail economi gymysg, i lenwi'r bylchau hynny, ac i roi sylw i'r meysydd lle mae'r farchnad yn methu.

Croesawaf gefnogaeth y Democratiaid Rhyddfrydol i egwyddor y Gorchymyn. Mae Kirsty yn iawn i danlinellu pryderon cymunedau gwledig yn arbennig. Mae dileu gwasanaethau'n sydyn yn destun pryder tyngedfennol i'r rheini sy'n byw mewn ardaloedd gwledig, a mannau eraill. Byddwn yn gobeithio y byddai hynny'n elfen dyngedfennol wrth inni ystyried sut y gallem ddefnyddio'r pwerau hyn i gau'r bwlch, a mynd i'r afael â methiant y farchnad, drwy gael y sector cyhoeddus a'r sector preifat i weithio gyda'i gilydd, fel y gallwn gael gwasanaethau dibynadwy i bobl fod ffyddiog amdanynt ac na ellir eu cipio'n ddirybudd oddi ar gymuned mewn chwinciad. Dywedodd Kirsty fod ymgynghori â'r gymuned yn allweddol—mae hynny'n hollol wir. Mae Kirsty hefyd yn iawn i bwysleisio ei bod yn rhaid inni gael lle i atebion cludiant cymunedol ym mha fodelau bynnag y byddwn yn eu cynnig.

Joyce, as an able and vociferous proponent of the concerns of rural communities, underlined the importance of consistency, predictability, and having services that you can rely on. These powers would allow us to bracket social necessity alongside the profit motive, and allow strategic planning. I know that Joyce can see the possibilities that will open up before us.

Nerys stressed that I should work with the Minister in developing this. I do not know why she is so concerned about my working or not working with the Minister, but I will do so, of course—I will do what my constituents would expect of me, which is to deliver a constructive alternative to the system that we currently have for operating buses, which works better for the people of Wales. I will, of course, work alongside the Minister to do that, whether on learner travel issues or the wider bus transport issues.

The Minister mentioned the TrawsCambria bus service as an interesting model for the way forward, and he is right to do so. However, if we can do it for TrawsCambria, why cannot we do it for all bus services in Wales? That partnership working has seen TrawsCambria develop as a public-private transport alternative and move forward to do quite complicated things on long-distance services. Why cannot we work towards a solution so that happens everywhere?

The Transport Bill going through Westminster at the moment will improve the situation, but it will not allow us to deliver true integration of services. I welcome the cross-party support for the motion. It is heart-warming to see support from both poles, no less, and to see consensus being voiced from all parties in the Assembly. I ask the Assembly's leave to proceed with the Order.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree the motion. Does any Member object? I see that there is no objection. In accordance with Standing Order No. 7.35, the motion is therefore agreed.

Tanlinellodd Joyce, fel llefarydd galluog a chroch dros bryderon cymunedau gwledig, bwysigrwydd cysondeb, rhagweladwyedd, a chael gwasanaethau y gallwch ddibynnu arnynt. Byddai'r pwerau hyn yn ein galluogi i gysylltu rheidrwydd cymdeithasol â'r cymhelliad elw, a byddent yn caniatáu cynllunio strategol. Gwn fod Joyce yn gallu gweld y posibilïadau a fydd yn agor o'n blaenau.

Pwysleisiodd Nerys y dylwn i weithio gyda'r Gweinidog i ddatblygu hyn. Ni wn pam y mae'n poeni cymaint a fyddaf yn gweithio gyda'r Gweinidog ai peidio, ond byddaf yn gwneud hynny, wrth gwrs—gwnaf yr hyn y byddai fy etholwyr yn ei ddisgwyl gennyf, sef cyflwyno cynnig amgen adeiladol yn lle'r system sydd gennym ar hyn o bryd i redeg bysiau ac a fydd yn gweithio'n well i bobl Cymru. Byddaf, wrth gwrs, yn gweithio ochr yn ochr â'r Gweinidog i wneud hynny, boed ar faterion teithio gan ddysgwyr ynteu materion ehangach cludiant ar bysiau.

Soniodd y Gweinidog am y gwasanaeth bws TrawsCambria fel model diddorol o ran y ffordd ymlaen, ac mae'n iawn i wneud hynny. Fodd bynnag, os gallwn ei wneud i TrawsCambria, pam na allwn ei wneud i bob gwasanaeth bws yng Nghymru? Mae'r gwaith partneriaeth hwnnw wedi gweld TrawsCambria yn datblygu'n dull cyhoeddus—preifat gwahanol o ddarparu cludiant, ac mae wedi symud ymlaen i wneud pethau pur gymhleth o ran gwasanaethau pell. Pam na allwn weithio tuag at ateb er mwyn i hynny ddigwydd ym mhobman?

Bydd y Mesur Trafnidiaeth sy'n mynd drwy'r broses yn San Steffan ar hyn o bryd yn gwella'r sefyllfa, ond ni fydd yn caniatáu inni sicrhau integreiddio gwirioneddol mewn gwasanaethau. Croesawaf y gefnogaeth drawsbleidiol i'r cynnig. Mae'n galonogol gweld y gefnogaeth o'r ddau begwn, ddim llai, a gweld mynegi consensws gan bob plaid yn y Cynulliad. Gofynnaf am ganiatâd y Cynulliad i fwrw ymlaen â'r Gorchymyn.

The Presiding Officer: Y cynnig yw derbyn y cynnig. A oes gwrthwynebiad? Gwelaf nad oes. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, mae'r cynnig wedi ei gytuno.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

Dadl y Ceidwadwyr Cymreig Welsh Conservatives Debate

Twf yr Economi Economic Growth

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendments 1, 2 and 3 in the name of Carwyn Jones.

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliannau 1, 2 a 3 yn enw Carwyn Jones.

Angela Burns: I propose that

Angela Burns: Cynigiau fod

the National Assembly of Wales:

Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

1. expresses its concern that:

1. yn mynegi ei bryder:

a) the abolition of the 10p tax rate will impact adversely on the poorest households in Wales;

a) y bydd dileu'r gyfradd dreth 10c yn cael effaith andwyol ar aelwydydd tlotaf Cymru;

b) after 15 years of economic growth, Wales is the poorest part of the UK and the people of Wales are becoming poorer. (NDM3923)

b) ar ôl 15 mlynedd o dwf economaidd, mai Cymru yw rhan dlotaf y DU a bod pobl Cymru'n mynd yn dlotach. (NDM3923)

On amendment 1 in the name of Carwyn Jones, I accept that if the Chancellor manages a u-turn on what has been a truly disastrous policy by the Labour Government in Westminster, some of the poorest households may gain a reprieve.

O ran gwelliant 1 yn enw Carwyn Jones, yr wyf yn derbyn, os llwydda'r Canghellor i wneud tro pedol ar yr hyn sydd wedi bod yn bolisi gwirioneddol drychinebus gan y Llywodraeth Lafur yn San Steffan, y gallai rhai o'r aelwydydd tlotaf gael eu harbed.

With regards to amendment 2, also in the name of Carwyn Jones, I accept that we should note the belated action being taken by the Chancellor, although we are probably being more generous on this than Frank Field MP, the former Labour Minister for welfare reform, who categorically stated that if he was not satisfied with the measures proposed, he and his rebels would take the matter into their own hands.

O ran gwelliant 2, hefyd yn enw Carwyn Jones, yr wyf yn derbyn y dylem gofio'r camau sy'n cael eu cymryd yn hwyr gan y Canghellor, er ein bod mwy na thebyg yn fwy hael ynglŷn â hyn na Frank Field AS, y cyn Weinidog Llafur dros ddiwygiadau lles, sydd wedi dweud yn gwbl bendant y bydd ef a'i wrthryfelwyr yn cymryd y mater i'w dwylo'u hunain os na fydd yn fodlon â'r mesurau a gynigir.

With regard to amendment 3, also tabled by Carwyn Jones, I cannot accept the Labour-Plaid coalition stance that the National Assembly should not express its concern that after 15 years of economic growth, Wales is the poorest part of the UK and the people of Wales are becoming poorer.

O ran gwelliant 3, sydd hefyd wedi'i gyflwyno gan Carwyn Jones, ni allaf dderbyn safbwynt y glymblaid Lafur-Plaid na ddylai'r Cynulliad Cenedlaethol fynegi ei bryder mai Cymru, ar ôl 15 mlynedd o dwf economaidd, yw rhan dlotaf y DU a bod pobl Cymru yn mynd yn dlotach.

New Labour came to power promising to

Daeth Llafur Newydd i rym gan addo rhoi

deliver social justice and economic efficiency, but over the past decade the evidence shows that it has failed to deliver these goals. Unacceptable as it may be, it is a matter of record that Wales is the poorest part of the United Kingdom, and that the poor in Wales are becoming poorer in real terms. Labour's reputation for compassion is not justified by its performance, and its recent attack on the lowest earners in society—the abolition of the 10p starting rate of tax—proves that point.

Jeff Cuthbert: For the sake of clarity, if the Conservative Party were to win the next general election, would you re-introduce the 10p tax rate?

Angela Burns: I cannot say with clarity anything about what would happen for the very simple reason that, as we had to do some years ago, we may have to take drastic action in rescuing the economy. We will, for sure, have to rescue the economy.

The First Minister is on record as saying that he is not keen on the abolition of the 10p tax rate, which is very good news, but he also said, more confusingly, that there are probably people who will be adversely affected and probably more people will be adversely affected in Wales than in England. Let me take the 'probably' out of it. In Wales, 242,632 families will lose out, and are poorer today than they were last month through no fault of their own. That worries me greatly, because these 242,632 families are subject to the whims and u-turns of one man. If and when tax credits eventually take place, there will still be families and households who will lose out.

2.40 p.m.

One very hard-hit group is women aged between 60 and 64. They are too young to benefit from increases in pensions, and have just enough money not to qualify for tax credits. If the winter fuel allowance were increased, as is being discussed, then the

inni gyfiawnder cymdeithasol ac effeithlonrwydd economaidd, ond dros y degawd diwethaf mae wedi methu â gwireddu'r amcanion hyn. Er mor annerbiniol yw hynny, mae wedi'i gofnodi mai Cymru yw rhan dlotaf y Deyrnas Unedig, a bod pobl dlawd yng Nghymru yn mynd yn dlotach mewn termau real. Nid yw perfformiad Llafur yn cyfiawnhau ei enw o fod yn drugarog, ac y mae ei ymosodiad yn ddiweddar ar y rheini mewn cymdeithas sydd â'r enillion lleiaf—drwy ddileu'r gyfradd treth gychwynnol o 10c—yn profi'r pwynt hwnnw.

Jeff Cuthbert: Er mwyn eglurder, petai'r Blaid Geidwadol yn ennill yr etholiad cyffredinol nesaf, a fydddech yn ailgyflwyno'r gyfradd treth 10c?

Angela Burns: Ni allaf ddweud ddim yn bendant am yr hyn a fyddai'n digwydd am y rheswm syml iawn y byddai'n rhaid inni efallai, fel y bu'n rhaid inni rai blynyddoedd yn ôl, gymryd camau llym i achub yr economi. Mae'n sicr y bydd yn rhaid inni achub yr economi.

Ceir cofnod fod y Prif Weinidog wedi dweud nad yw'n awyddus gweld dileu'r gyfradd dreth 10c, sy'n newyddion da iawn. Ond dywedodd hefyd, yn fwy dryslyd, y bydd yna bobl, mae'n siŵr, yr effeithir yn andwyol arnynt, ac mae'n fwy na thebyg yr effeithir yn andwyol ar fwy o bobl yng Nghymru nag yn Lloegr. Gadewch imi dynnu'r 'mwy na thebyg' allan o hynny. Yng Nghymru bydd 242,632 o deuluoedd ar eu colled, ac maent yn dlotach heddiw nag oeddent fis diwethaf er nad eu bai nhw yw hynny. Mae hynny'n fy mhoeni'n fawr, oherwydd mae 242,632 o deuluoedd yn ddibynnol ar chwiwiau a throeon pedol un dyn. Os a phan roddir credydau treth maes o law, bydd yna deuluoedd ac aelwydydd o hyd a fydd ar eu colled.

Un grŵp sy'n cael ei daro'n galed iawn yw menywod rhwng 60 a 64 oed. Maent yn rhy ifanc i elwa o'r cynnydd mewn pensiynau, ac mae ganddynt ddigon o arian o'r braidd i beidio â bod yn gymwys i gael credydau treth. Pe câi lwfans tanwydd y gaeaf ei

maximum reduction in the number of tax losers is 13,734. If—and this is a very big ‘if’—the minimum wage is raised, then another 7,784 tax losers will be on a par with where they were only a month ago. If the criteria for receiving working tax credit are relaxed so that the age limit is 16 and the number of hours is reduced to 16, then only 54,936 tax losers will benefit. If the working tax credit is increased, as the Government is discussing, then we are looking at a further reduction in tax losers of 13,734. These numbers are based on what the Labour Government has said so far—mainly in the press—about its strategy for compensating tax losers. The best estimate of the maximum total reduction in the number of tax losers in Wales as a result of any compensation package is 90,188. That still leaves 152,444 tax losers in Wales.

The Government might argue—as Ed Balls, the Secretary of State for Children, Schools and Families did—that this is a matter of regret, but it is a small price to pay for the added savings to the Exchequer and matters little against a population in Wales of almost 3 million. Of course it matters; it matters to every individual and family that has been hit. It may not sound much—£50, £150, or even £500 over the course of a year—but when you are already struggling to make ends meet and on the breadline, every penny matters. How does that square with Gordon Brown’s comment that he understands how difficult it is with rising food and fuel prices? He said:

‘We get it. We understand their anxieties. We understand what’s happening to them. We will not allow people to go into poverty.’

How untrue. I have been meeting people on their doorsteps over the past few weeks, and they simply do not get how the Government had not understood the damage that the abolition of the 10p tax rate would cause. In fact, the Secretary of State for Justice, Jack

gynyddu, fel sy’n cael ei drafod, yna’r gostyngiad mwyaf yn y nifer sydd ar eu colled o safbwynt treth yw 13,734. Os—ac mae hwn yn ‘os’ mawr iawn—caiff yr isafswm cyflog ei godi, yna bydd 7,784 arall o’r rhai sydd ar eu colled yn ôl yn yr un sefyllfa ag yr oeddent ynddi fis yn unig yn ôl. Os caiff y meini prawf er mwyn cael credyd treth gwaith eu llacio fel mai 16 yw’r terfyn oedran a bod nifer yr oriau’n cael eu gostwng i 16, dim ond 54,936 o’r rhai sydd ar eu colled fydd yn elwa wedyn. Os cynyddir y credyd treth gwaith, yna yr ydym yn edrych ar ostyngiad pellach yn y rhai sydd ar eu colled o 13,734. Mae’r niferoedd hyn wedi’u seilio ar yr hyn y mae’r Llywodraeth Lafur wedi’i ddweud hyd yma—yn y wasg yn bennaf—am ei strategaeth i ddigolledu’r rhai sydd ar eu colled. Yr amcangyfrif gorau o’r gostyngiad llawn yn nifer y bobl a fydd ar eu colled yng Nghymru o ganlyniad i unrhyw becyn digolledu yw 90,188. Mae hynny’n dal i adael 152,444 o bobl ar eu colled o safbwynt treth yng Nghymru.

Efallai y byddai’r Llywodraeth yn dadlau—fel y gwnaeth Ed Balls, yr Ysgrifennydd Gwladol dros Blant, Ysgolion a Theuluoedd—fod hyn yn destun gofid, ond mai pris bach ydyw i’w dalu am yr arbedion ychwanegol i’r Trysorlys ac nad yw o fawr o bwys yn erbyn poblogaeth yng Nghymru o bron i 3 miliwn. Wrth gwrs ei fod o bwys; mae o bwys i bob unigolyn a theulu sydd wedi cael ei daro. Efallai nad yw’n swnio’n llawer—£50, £150, neu hyd yn oed £500 dros flwyddyn—ond pan ydych eisoes yn ymdrechu i gael dau benllinyn ynghyd ac yn byw ar y gwynt, mae pob ceiniog yn bwysig. Sut mae hynny i’w gysoni â sylw Gordon Brown ei fod yn deall mor anodd yw hi gyda phrisiau bwyd a thanwydd yn codi? Dywedodd:

Rydym yn deall. Rydym yn deall eu pryderon. Rydym yn deall yr hyn sy’n digwydd iddynt. Ni fyddwn yn caniatáu i bobl fynd i dlodi.

Dyna gelwydd. Yr wyf wedi bod yn cwrdd â phobl wrth ddrysau eu tai dros yr wythnosau diwethaf, ac nid ydynt yn gallu dirnad sut oedd y Llywodraeth wedi methu â deall y drwg y byddai dileu’r gyfradd treth 10c yn ei wneud. Yn wir, dywedodd yr Ysgrifennydd

Straw, told BBC Radio 5 Live that the Government had not anticipated the full effects of scrapping the 10p tax rate. What nonsense. The Government just thought that it could get away with it and bury the bad news. I am not suggesting that Gordon Brown would sit down with a calculator and do the sums himself, but is anyone seriously suggesting that all of those special advisers, the accountants, the actuaries, and the policy wonks did not figure this out? Those same people intend to fiddle again with Labour's notoriously unreliable flagship tax credit system—a system that loses £3.3 billion a year to fraud and error—in order to compensate tax losers, and to make people ask for help instead of letting them be paid fairly through the tax system. They intend to push more people into being supplicants. Too many people already do not and will not play that game. After all, only a quarter of childless workers eligible for tax credits currently apply for them.

The Labour-Plaid contention that we should not express our concern over Wales being the poorest part of the UK is arrogant. Wales suffers the greatest debt poverty in the United Kingdom. Citizens Advice in Wales saw a 10 per cent increase in client issues last year, 91,000 of which were debt related, and 97,000 of which were benefit related. These account for over two-thirds of client problems. Problems with mortgages and second-loan arrears have risen by 11 per cent, predominantly among lower income families who are forced to borrow at higher rates from sub-prime lenders.

Fuel poverty in Wales is a growing problem, and is set to worsen. The number of households in fuel poverty in Wales has doubled to 240,000, of which 219,000 are classed as vulnerable.

Joyce Watson: I am glad that you are about to highlight the number of households in fuel poverty. I would like to remind you—I am sure that your memory will serve you well—

Gwladol dros Gyfiawnder, Jack Straw, wrth BBC Radio 5 Live nad oedd y Llywodraeth wedi rhagweld effeithiau llawn dileu'r gyfradd treth 10c. Y fath nonsens. Credai'r Llywodraeth na châi ei dal ac y gallai gladdu'r newyddion drwg. Nid wyf yn awgrymu y byddai Gordon Brown yn eistedd gyda chyfrifiannell ac yn gwneud y symiau ei hun, ond a oes unrhyw un yn awgrymu mewn difrif nad oedd yr holl gynghorwyr arbennig hynny, y cyfrifwyr, yr actwariad, a'r swotiaid polisi yn deall hyn? Mae'r un bobl yn bwriadu twyllo eto gyda'r system credyd treth y mae Llafur yn ei brolio gymaint, sy'n annibynadwy tu hwnt—system sy'n colli £3.3 biliwn y flwyddyn drwy dwyll a chamgymeriadau—er mwyn digolledu'r rhai sydd ar eu colled oherwydd treth, a gwneud i bobl ofyn am help yn lle gadael iddynt gael eu talu'n deg drwy'r system drethi. Maent yn bwriadu gwthio rhagor o bobl i orfod erfyn. Mae gormod o bobl yn barod nad ydynt yn chwarae'r gêm honno ac nad ydynt am ei chwarae. Wedi'r cyfan, dim ond chwarter y gweithwyr heb blant sy'n gymwys i gael credydau treth sy'n gwneud cais amdanynt ar hyn o bryd.

Mae haerriad Llafur-Plaid na ddylem fynegi ein pryder mai Cymru yw rhan dlotaf y DU yn haerllug. Cymru sy'n dioddef y tloidi dyledion mwyaf yn y DU. Gwelodd Cyngor Ar Bopeth yng Nghymru gynnydd o 10 y cant mewn materion cleientiaid y llynedd; roedd a wnelo 91,000 ohonynt â dyledion, a 97,000 â budd-daliadau. Mae'r rhain i gyfrif am dros ddwy ran o dair o broblemau cleientiaid. Mae problemau gyda morgeisi ac ôl-ddyledion ar ail fenthyciad wedi codi 11 y cant, yn bennaf ymysg teuluoedd ar incwm is sy'n cael eu gorfodi i fentyca ar gyfraddau uwch fenthycwyr sy'n benthycwyr ar gyfradd uwch na'r brif gyfradd.

Mae tloidi tanwydd yng Nghymru yn problem gynyddol, ac mae'n debygol o waethygu. Mae nifer yr aelwydydd sydd mewn tloidi tanwydd yng Nghymru wedi dyblu i 240,000, ac o'r rheini caiff 219,000 eu dosbarthu'n aelwydydd sy'n agored i niwed.

Joyce Watson: Yr wyf yn falch eich bod ar fin tynnu sylw at nifer yr aelwydydd sydd mewn tloidi tanwydd. Hoffwn eich atgoffa—yr wyf yn siŵr y bydd eich cof yn gweithio'n

that it is this Government that has given people winter fuel payments, and it was your Government that gave them just £10 only if temperatures fell below freezing for three consecutive days. I want to remind you what we have had to do, and why we are where we are today. Your Government had 18 years to show some compassion to those people who were freezing cold, and you showed them none.

The Deputy Presiding Officer: This is turning into a speech.

Angela Burns: Thank you for your usual lengthy intervention, Joyce. We are talking about the 10p tax rate, which is a good example of giving with one hand and taking back with the other. People like to decide how to spend their own money.

Another blow for Welsh consumers struggling to pay their fuel bills is the impact of electricity prices in Wales, which are roughly 10 per cent higher than the UK average. The Centre for Social Justice report 'Breakthrough Britain' argues that Government action, although filled with good intentions, has often exacerbated existing problems, and in some areas has created new ones. It states:

'For too long now, politicians have been content to adopt piecemeal responses to social problems, reacting to deep fractures in society with a short term policy solution...treating the consequences of the problem'

rather than

'tackling the underlying drivers of deprivation'.

Surely one of the drivers of deprivation is an unfair tax regime? The Welsh Conservatives understand that setting levels of taxation is not within—

Joyce Watson: Will you take another intervention?

dda—mai'r Llywodraeth hon sydd wedi rhoi taliadau tanwydd gaeaf i bobl, ac mai eich Llywodraeth chi a roddodd £10 yn unig iddynt, a hynny dim ond os oedd y tymheredd yn disgyn yn is na'r rhewbwynt dri diwrnod yn olynol. Hoffwn eich atgoffa o'r hyn y bu'n rhaid inni ei wneud, a pham y mae pethau fel y maent heddiw. Cafodd eich Llywodraeth chi 18 mlynedd i ddangos rhywfaint o drugaredd i'r bobl hynny a oedd yn fferru, ac ni wnaethoch ddangos dim drugaredd iddynt.

Y Dirprwy Lywydd: Mae'r ymyriad hwn yn troi'n araith.

Angela Burns: Diolch am eich ymyriad hirfaith arferol, Joyce. Yr ydym yn trafod y gyfradd dreth 10c, sy'n enghraifft dda o roi â'r naill law a chymryd ymaith â'r llaw arall. Mae pobl yn hoffi penderfynu sut i wario eu harian eu hunain.

Ergyd arall i ddefnyddwyr Cymru sy'n cael trafferth talu eu biliau tanwydd yw effaith prisiau trydan yng Nghymru, sydd tua 10 y cant yn uwch na chyfartaledd y DU. Yn yr adroddiad 'Breakthrough Britain', mae'r Ganolfan er Cyfiawnder Cymdeithasol yn dadlau bod gweithredoedd y Llywodraeth, er eu bod yn llawn bwriadau da, yn aml wedi gwaethygu problemau oedd yn bodoli eisoes, ac wedi creu problemau newydd mewn rhai meysydd. Meddai'r adroddiad:

Ers yn rhy hir bellach, mae gwleidyddion wedi bod yn fodlon defnyddio ymatebion tameidiog i broblemau cymdeithasol, gan ymateb i holltau dwfn yn y gymdeithas gydag atebion polisi tymor-byr...sy'n ymdrin â chanlyniadau'r broblem

yn hytrach na

mynd i'r afael ag achosion sylfaenol amddifadedd.

Onid yw'n amlwg fod cyfundrefn dreth annheg yn achosi amddifadedd? Mae'r Ceidwadwyr Cymreig yn deall nad yw pennu lefelau trethi'n rhan o—

Joyce Watson: A dderbyniwch ymyriad arall?

Angela Burns: No thank you, Joyce, I really do not have the time. [*Interruption.*]

Angela Burns: Welsh Conservatives understand that setting levels of taxation is not within the remit of the Welsh Assembly Government. However, it is within the remit of the National Assembly for Wales to send loud and clear messages to Westminster, and we need to send one that says that the people of Wales deserve better; that we are angry at the effect that this debacle will have on our people and on the policies that we strive to implement for the common good; and that all parties in the Assembly are united in wanting to protect the poor and lift them out of poverty.

I commend the motion to the Assembly, and I ask Members to think about it.

The First Minister (Rhodri Morgan): I propose the following amendments in the name of Carwyn Jones. Amendment 1: in sub point a) replace 'will' with 'may'.

Amendment 2: insert at the end of sub point a):

and notes the action being taken by the Chancellor of the Exchequer.

Amendment 3: delete sub point b).

Darren Millar: Over the past few weeks, most of us have had the opportunity to support our local election candidates and to get out there on the doorsteps. From the chats that we have had, it is evident that people are feeling the squeeze of excessive Labour taxation and the rising cost of living. It is also clear that, in many cases, the strength of this feeling outweighs concerns about local issues that might ordinarily be discussed in local election campaigns.

People from all walks of life, in all parts of our communities, are feeling the pinch, but what makes matters worse is that it is the most vulnerable that are being hit the hardest. The very people that the Government should

Angela Burns: Na, ddim diolch, Joyce, nid oes gennyf amser o gwbl. [*Ymyriad.*]

Angela Burns: Mae'r Ceidwadwyr Cymreig yn deall nad yw pennu lefelau trethi'n rhan o gylch gwaith Llywodraeth Cynulliad Cymru. Fodd bynnag, mae anfon negeseuon croch ac eglur i San Steffan yn rhan o gylch gwaith Llywodraeth Cynulliad Cymru, ac mae angen inni anfon neges o'r fath i ddweud bod pobl Cymru'n haeddu gwell; ein bod yn flin am yr effaith a gaiff ar ein pobl ac ar y polisiau yr ydym yn ceisio'u cyflwyno er lles pawb; a bod pob plaid yn y Cynulliad yn unfryd eu hawydd i ddiogelu pobl dlawd a'u codi allan o dlodi.

Cymeradwyaf y cynnig i'r Cynulliad, a gofynnaf i'r Aelodau ei ystyried.

Y Prif Weinidog (Rhodri Morgan): Cynigiaf y gwelliannau canlynol yn enw Carwyn Jones. Gwelliant 1: yn is-bwynt a) dileu 'bydd dileu'r gyfradd dreth 10c yn cael' a rhoi 'gallai dileu'r gyfradd dreth 10c gael' yn ei le.

Gwelliant 2: ychwanegu ar ddiwedd is-bwynt a):

ac yn nodi'r camau y mae Canghellor y Trysorlys yn eu cymryd.

Gwelliant 3: dileu is-bwynt b).

Darren Millar: Dros yr ychydig wythnosau diwethaf, mae'r rhan fwyaf ohonom wedi cael cyfle i gefnogi ein hymgeiswyr yn yr etholiadau lleol ac i gwrdd â phobl ar garreg y drws. Mae'n amlwg o'r sgysiau a gawsom fod pobl yn teimlo'r wasgfa yn sgil gordrethu Llafur a'r cynnydd mewn costau byw. Mae'n amlwg hefyd, mewn llawer o achosion, bod cryfder y teimlad hwn yn drech na'r pryderon ynglŷn â materion lleol a fyddai, fel arfer, yn cael eu trafod mewn ymgyrchoedd etholiadau lleol.

Mae pobl o bob cefndir, ym mhob rhan o'n cymunedau, yn teimlo'r wasgfa, ond yr hyn sy'n gwneud pethau'n waeth yw mai'r bobl fwyaf agored i niwed sy'n ei chael hi waethaf. Y bobl sy'n cael eu hesgeuluso yw'r

be helping are the ones being let down. Take pensioners, for example; I represent the constituency with the highest average age in Wales, so this is a subject close to my heart. Many pensioners survive on fixed incomes that are slowly being chipped away, with council tax, shopping bills and energy costs all steadily rising. This is in the face of the billions of pounds of profits that have recently been announced by energy suppliers and oil companies. Increasingly, pensioners are having to make sacrifices to afford the things in life that many of us take for granted—they are even cutting down on food in my constituency, in order to make ends meet.

I will take a brief intervention.

Alun Ffred Jones: I am almost certain that it was the Tories that deregulated the energy supply system, and therefore, if you have created private companies, you should not be surprised that they want to make profits. I am not justifying that—I am just asking you to explain it.

Darren Millar: Of course private companies exist to make profits, but there can be no excuse for the sort of profits that these companies are making at a time when energy prices are the highest they have ever been in the United Kingdom. Some people are even switching off the heating in their homes, as the number of older people in fuel poverty steadily rises. Joyce Watson is quite right to point out that it was a Labour Government that introduced the winter fuel allowance, but it was also that Government that presided over the largest number of people entering fuel poverty that we have ever seen. It is a tragedy that 90 per cent of winter deaths due to the cold occur among our pensioner households, with the figure being more than 400 per year in north Wales alone.

2.50 p.m.

It is not just older people that are being hit. More than 0.25 million households in Wales are being hit by the scrapping of the 10p tax band, which came into force earlier this month.

union bobl y dylai'r Llywodraeth fod yn eu cynorthwyo. Ystyriwch bensynwyr, er enghraifft; yr wyf fi'n cynrychioli'r etholaeth sydd â'r oed cyfartalog uchaf yng Nghymru, felly mae hwn yn bwnc pwysig imi. Mae llawer o bensynwyr yn byw ar incwm penodedig sy'n gostwng yn raddol wrth i'r dreth gyngor, biliau siopa a chostau ynni oll godi'n gyson. Ar yr un pryd, mae cyflenwyr ynni a chwmmniau olew wedi cyhoeddi elw gwerth biliynau o bunnoedd yn ddiweddar. Gwelwn fwyfwy fod pensynwyr yn gorfod aberthu er mwyn fforddio'r pethau hynny y mae llawer ohonom yn eu cymryd yn ganiataol mewn bywyd—maent hyd yn oed yn prynu llai o fwyd yn fy etholaeth i er mwyn cael deupen llinyn ynghyd.

Derbyniaf ymyriad byr.

Alun Ffred Jones: Yr wyf bron yn sicr mai'r Toriaid a ddadroleiddiodd y system cyflenwi ynni, ac felly, os ydych wedi creu cwmnïau preifat, ni ddylech synnu bod ar y cwmnïau hynny am wneud elw. Nid wyf yn cyfiawnhau hynny—dim ond gofyn ichi ei egluro.

Darren Millar: Mae'n wir mai diben cwmnïau preifat yw gwneud elw, wrth gwrs, ond nid oes dim esgus am y math o elw y mae'r cwmnïau hyn yn ei wneud ar adeg pan yw prisiau ynni yn y Deyrnas Unedig yn uwch nag erioed o'r blaen. Mae rhai pobl hyd yn oed yn diffodd y gwres yn eu tai, wrth i nifer y bobl hŷn sy'n byw mewn tlodi tanwydd godi'n raddol. Mae Joyce Watson yn berffaith iawn mai Llywodraeth Lafur a gyflwynodd y lwfans tanwydd gaeaf, ond y Llywodraeth honno sydd wedi bod wrth y llyw hefyd wrth i'r nifer uchaf erioed o bobl lithro i fyd tlodi tanwydd. Mae'n drasiedi fod 90 y cant o farwolaethau oherwydd oerfel yn ystod y gaeaf yn digwydd ymhlith ein pensynwyr, a bod y ffigur yn y gogledd yn unig dros 400 y flwyddyn.

Nid pobl hŷn yn unig sy'n dioddef. Mae dros 0.25 miliwn o aelwydydd yng Nghymru yn dioddef oherwydd dileu'r band treth 10c—newid a ddaeth i rym yn gynharach y mis hwn.

Jeff Cuthbert: Will you take an intervention?

Darren Millar: No; I will not. Although I accept that the UK Government has announced that it will try to mitigate the impact of this, there are still no concrete plans on the table, despite the fact that people are already paying the costs of the extra taxes. Angela Burns has gone through the potential measures that may come forward from the UK Government to mitigate the impact of the abolition of 10p tax rate, but many of these will not be on the table for many months yet. It is all very well to suggest that these costs can be backdated, but what about the people who are struggling today to pay their bills or those who are facing the re-possession of their homes by the banks this month or next month? They are the people that need this help, and they need it immediately.

We are all well aware of the increasing debt prices and the pressure that many people are facing due to personal financial difficulties. However, there appears to be a reluctance within the Labour-Plaid Government to engage with other groups in society, such as charities, voluntary groups or faith groups, which have already have a proven track record in providing support for people in debt and that are passionate about helping people in need. For example, as I have mentioned before in the Chamber, I am familiar in my constituency with a charity called Christians Against Poverty which, to date, has helped around 19,000 individuals around the United Kingdom, handling more than £31 million worth of clients' unsecured debts. The charity has 68 centres based in churches around the UK, three of which are in Wales. In his response to this debate, perhaps the Minister can tell us what the Labour-Plaid Government is doing to support the good work of organisations such as CAP, because it currently does not qualify for or receive a penny of support from the Welsh Assembly Government. We need action to support such organisations.

We are now 12 months into a Labour-Plaid

Jeff Cuthbert: A dderbyniwch ymyriad?

Darren Millar: Na, wnaif fi ddim. Er fy mod yn derbyn bod Llywodraeth y DU wedi cyhoeddi y bydd yn ceisio lleddfu effaith hyn, nid oes dim cynlluniau pendant wedi'u cyflwyno o hyd, er gwaethaf y ffaith bod pobl eisoes yn talu costau'r trethi ychwanegol. Mae Angela Burns wedi trafod y mesurau posibl y gallem eu gweld gan Lywodraeth y DU i leddfu effaith dileu'r gyfradd treth 10c, ond ni fydd llawer o'r rhain yn cael eu cyflwyno am fisoedd lawer. Peth hawdd iawn yw awgrymu y gellir ôl-ddyddio'r costau hyn, ond beth am y bobl sy'n cael anhawster talu eu biliau heddiw, neu'r bobl hynny y bydd y banciau'n adfeddiannu eu tai y mis hwn neu'r mis nesaf? Dyna'r bobl y mae arnynt angen y cymorth hwn, a hynny'n ddi-oed.

Yr ydym i gyd yn ymwybodol iawn o'r cynnydd yng nghost dyledion a'r pwysau y mae llawer o bobl yn ei wynebu yn sgil anawsterau ariannol personol. Serch hynny, ymddengys bod y Llywodraeth Llafur-Plaid yn gyndyn o gydweithio â grwpiau eraill yn y gymdeithas, megis elusennau, grwpiau gwirfoddol neu grwpiau ffydd, sydd eisoes â phrofiad llwyddiannus o gynorthwyo pobl sydd mewn dyled ac sy'n frwd dros gynorthwyo pobl mewn angen. Fel y crybwyllais o'r blaen yn y Siambr, er enghraifft, yr wyf yn gyfarwydd yn fy etholaeth i ag elusen o'r enw Christians Against Poverty sydd, hyd yn hyn, wedi cynorthwyo tua 19,000 o unigolion ledled y Deyrnas Unedig, ac ymdrin â gwerth dros £31 miliwn o ddyledion anwarantedig ar ran eu cleientiaid. Mae gan yr elusen 68 o ganolfannau mewn eglwysi ledled y DU, a thair o'r rheini yng Nghymru. Yn ei ymateb i'r ddadl hon, efallai y gall y Gweinidog ddweud wrthym beth y mae'r Llywodraeth Llafur-Plaid yn ei wneud i gefnogi gwaith da cyrff megis CAP, oherwydd ar hyn o bryd nid yw'n cael dim cymorth gan Lywodraeth Cynulliad Cymru nac yn gymwys i'w gael. Mae angen gweithredu i gefnogi cyrff o'r fath.

Bu cytundeb Llafur-Plaid mewn grym ers 12 mis bellach, ac mae problemau Cymru'n

worse, not better. For all the talk from Plaid when it was in opposition, it is while it has been in Government that Welsh local authorities have had their worst ever settlements from the Welsh Assembly Government. This year's settlement has contributed to the already unsustainable council tax levels and added yet more to the financial burden of households in Wales. I urge Members to support the motion today.

Joyce Watson: I want to bring us back to reality as we have gone slightly adrift. I remind Assembly Members that the major reforms that came into force this month enable financial help to be targeted at the most vulnerable people in our society; that the poorest third of the population will be the biggest winners; and that, thanks to the increase in tax credits, households with children in the poorest fifth of the population will, on average, be £340 a year better off. Higher tax allowances for pensioners mean that 600,000 more pensioners pay no tax at all. However, in delivering these changes and the broader range of benefits that it has brought to the poorest third of the population, the United Kingdom Government did not cover as well as it should have done the specified losses to low earners without children and pensioners aged 60 to 64, which I recognise. At the same time as I and Members involved in this debate have recognised it, the Government has also recognised it. It has listened to Parliament, and it is determined to rectify that decision.

David Melding *rose*—

Joyce Watson: I am not taking the intervention because I want to go on to say that I did not join the Labour Party to listen to Tories disingenuously claiming to care about the most vulnerable people in society.

David Melding *rose*—

Joyce Watson: I will not take your

gwaethygu yn hytrach na gwella. Er gwaethaf popeth a ddywedodd Plaid pan oedd yn wrthblaid, yn ystod ei chyfnod mewn Llywodraeth y mae awdurdodau lleol Cymru wedi cael eu setliadau gwaethaf erioed gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Mae setliad eleni wedi cyfrannu at lefelau treth gyngor a oedd eisoes yn anghynaliadwy ac wedi rhoi hyd yn oed mwy o bwysau ariannol ar aelwydydd Cymru. Anogaf yr Aelodau i gefnogi'r cynnig heddiw.

Joyce Watson: Hoffwn ddod â ni bob un yn ôl i'r byd go iawn, oherwydd yr ydym wedi crwydro braidd. Hoffwn atgoffa Aelodau'r Cynulliad bod y diwygiadau sylweddol a ddaeth i rym y mis hwn yn ein galluogi i dargedu cymorth ariannol ar y bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas; mai traean tlotaf y boblogaeth a fydd yn elwa fwyaf; ac, yn sgil y cynnydd mewn credydau treth, y bydd aelwydydd â phlant sydd ymhlith pumed tlotaf y boblogaeth £340 yn gyfoethocach bob blwyddyn, ar gyfartaledd. Mae lwfansau treth uwch i bensiynwyr yn golygu y bydd 600,000 yn rhagor o bensiynwyr yn peidio â thalu dim treth o gwbl. Fodd bynnag, wrth gyflwyno'r newidiadau hyn a'r amrywiaeth ehangach o fanteision a ddaeth i draean tlotaf y boblogaeth yn eu sgil, ni wnaeth Llywodraeth y Deyrnas Unedig ystyried y colledion penodol i'r rheini sydd ar gyflogau isel ac nad oes ganddynt blant, ac i bensiynwyr rhwng 60 a 64 oed, gystal ag y dylasai wneud, ac yr wyf yn cydnabod hynny. Fel yr wyf fi ac Aelodau eraill sydd wedi cymryd rhan yn y ddadl hon wedi cydnabod, mae'r Llywodraeth wedi'i gydnabod hefyd. Mae wedi gwranddo ar y Senedd, ac mae'n benderfynol o wneud iawn am y penderfyniad hwnnw.

David Melding *a gododd*—

Joyce Watson: Nid wyf am dderbyn yr ymyriad oherwydd y mae arnaf eisiau bwrw ymlaen i ddweud nad ymunais â'r Blaid Lafur i wrando ar Doriaid yn honni'n annidwyll fod arnynt eisiau gofalu am y bobl fwyaf agored i niwed ein cymdeithas.

David Melding *a gododd*—

Joyce Watson: Ni dderbyniaf eich ymyriad.

intervention. I will use my five minutes to remind people that in 1997 there was no minimum wage and that the Tories consistently campaigned against giving a minimum wage to the people that they now apparently care about.

When I lived in Pembrokeshire, you could earn £1.50 an hour and pay 23p from every pound in tax. There was no 10p start-up rate then, but we introduced it in 1999. I remind the Chamber that more than 1 million workers, with and without children, are now significantly better off and can get help through the working tax credit. I also remind Members that, in 1997, the child benefit and family credit payment was £27 a week for the poorest families. It is now £70 a week; there is marked difference in that regard. Since 1997, those aged 60 to 64 are more than £750 better off due to the increases in the state pension, which were fought all the way by the supposedly caring former Government.

I will not give time to the Tories today to propagate the propaganda that they care, because they had plenty of time to show us that. They did not use that time to do that; they did the opposite. They sent people into abject poverty. Houses were being reclaimed at a rate that was never seen before because people had no jobs, and not many jobs were protected by the minimum wage. They actually removed jobs and did not care about the people they left behind. They did not provide training or alternative employment, and the infrastructure fell apart. Therefore, I refuse to give the Conservatives any of my time today, simply because that is what they did, and I can remember it. *[Interruption.]* This is pure opportunism.

The Deputy Presiding Officer: Order. You must wind up now.

Joyce Watson: I will wind up by asking how Cameron will pay the bill of £7 billion to £8 billion that he is proposing—

David Melding *rose*—

Yr wyf am ddefnyddio fy mhun munud i atgoffa pobl nad oedd y fath beth ag isafswm cyflog yn 1997, a bod y Torïaid wedi ymgyrchu'n gyson yn erbyn rhoi isafswm cyflog i'r bobl hynny yr honnant bellach eu bod am ofalu amdanynt.

Pan oeddwn yn byw yn sir Benfro, gallech ennill £1.50 yr awr a thalu 23c o dreth am bob punt. Nid oedd y gyfradd gychwynnol 10c yn bodoli bryd hynny, ond cafodd ei chyflwyno gennym yn 1999. Hoffwn atgoffa'r Siambr fod dros 1 filiwn o weithwyr, gyda phlant a heb blant, bellach yn llawer gwell eu byd ac yn gallu cael cymorth drwy gyfrwng y credyd treth gwaith. Hoffwn atgoffa'r Aelodau hefyd fod y taliad budd-dal plant a chredyd teulu yn £27 yr wythnos i'r teuluoedd tlotaf yn 1997. Mae bellach yn £70 yr wythnos; mae gwahaniaeth sylweddol yn hynny. Er 1997, mae pobl rhwng 60 a 64 oed dros £750 yn gyfoethocach yn sgil y cynnydd yn y pensiwn gwladol, a chafodd y cynnydd hwnnw ei wrthwynebu bob cam gan y Llywodraeth flaenorol sy'n honni ei bod yn fawr ei gofal.

Ni roddaf amser heddiw i'r Torïaid ledu'r propaganda eu bod yn fawr eu gofal, oherwydd cawsant ddigon o amser i ddangos hynny inni. Ni wnaethant ddefnyddio'r amser hwnnw i wneud hynny; gwnaethant i'r gwrthwyneb. Gorfodwyd pobl ganddynt i fyw mewn tloidi truenus. Yr oedd tai'n cael eu hadfeddiannu ar gyfradd na welwyd ei thebyg erioed o'r blaen oherwydd nad oedd gan bobl swyddi, ac nid oedd llawer o swyddi'n cael eu diogelu gan yr isafswm cyflog. Cawsant wared ar swyddi hyd yn oed, ac nid oeddent yn gofalu am y bobl a adawyd ar y clwt. Ni chynigiwyd hyfforddiant na swyddi eraill, ac felly chwalwyd y seilwaith. Gwrthodaf, felly, roi dim o'm hamser i'r Ceidwadwyr heddiw, am y rheswm syml mai dyna a wnaethant, a gallaf ei gofio. *[Ymyriad.]* Bachu ar gyfle yn unig yw hyn.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Rhaid ichi gloi yn awr.

Joyce Watson: Hoffwn gloi drwy ofyn sut y bydd Cameron yn talu'r bil o £7 biliwn i £8 biliwn y mae'n ei gynnig—

David Melding *a gododd*—

The Deputy Presiding Officer: Order. Joyce's time is up, so there is no time for an intervention. I call Nick Ramsay.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Mae amser Joyce ar ben, felly nid oes amser ar gyfer ymyriad. Galwaf ar Nick Ramsay.

Nick Ramsay: I think that the moral of the story is that you must always be wary when Joyce Watson starts a speech with the words, 'Back to reality'. I am pleased to support this motion. It is sad that we find ourselves in the position of having to table it, but that has been made necessary because of a gross injustice, which has been perpetrated, not only on the people of Wales, but on everyone in the UK. The decision to scrap the 10p tax rate was not made here. I know full well that the First Minister has major reservations about it, as he told us in the Chamber, but it is a shame that his colleagues in Westminster did not listen to him and his colleagues when they made their objections known, which I am sure that they did.

Nick Ramsay: Credaf mai moeswers y stori hon yw ei bod yn rhaid ichi fod yn garcus bob amser pan fydd Joyce Watson yn cychwyn araith â'r geiriau 'yn ôl i'r byd go iawn'. Mae'n bleser gennyf gefnogi'r cynnig hwn. Mae'n drist ein bod mewn sefyllfa lle mae'n rhaid inni ei gyflwyno, ond yr oedd yn rhaid inni wneud hynny oherwydd anghyfiawnder aruthrol a wnaed, nid yn unig i bobl Cymruond i bawb yn y DU. Nid yma y gwnaethpwyd y penderfyniad i ddileu'r gyfradd dreth 10c. Gwn yn iawn fod Prif Weinidog Cymru'n pryderu'n fawr am y peth, gan iddo ddweud hynny wrthym yn y Siambr, ond mae'n drueni na wrandawodd ei gyd-Aelodau yn San Steffan arno ef a'i gyd-Aelodau wrth iddynt leisio'u gwrthwynebiad—ac yr wyf yn siŵr iddynt ei leisio.

Wales has been disproportionately affected by the abolition of this rate because, as has been said, some of the poorest people in the UK live here.

Bu effaith dileu'r gyfradd hon yn anghyfartal ar Gymru, fel y dywedwyd, a hynny oherwydd bod rhai o bobl dlotaf y DU yn byw yma.

Jeff Cuthbert: Perhaps you have some great clarity of thought on this, but a key part of your motion refers to the fact that the abolition of the 10p tax rate will have an adverse impact on the poorest households in Wales. If your party, God forbid, were to form a Government, would you reintroduce the 10p tax rate? It is a simple question.

Jeff Cuthbert: Efallai fod gennych eglurder meddwl gwych ar hyn, ond mae rhan allweddol yn eich cynnig yn cyfeirio at y ffaith y bydd dileu'r gyfradd dreth 10c yn cael effaith andwyol ar aelwydydd tlotaf Cymru. Petai eich plaid, duw a'n gwaredo, yn ffurfio Llywodraeth, a fydddech chi'n ailgyflwyno'r gyfradd dreth 10c? Mae'n gwestiwn syml.

Nick Ramsay: In the 1990s, our Government consistently reduced the basic tax rate; your Government is increasing tax. The abolition of the 10p tax rate means that some of the poorest people in Wales, who are being given no hope by your Government, will end up paying more. Any future Conservative Government will face some serious financial problems, and a decision will have to be made at that time. However, overall, Conservative Governments reduce tax and Labour Governments increase tax, and that is the message that we are delivering to the public.

Nick Ramsay: Yn y 1990au, gostyngodd ein Llywodraeth ni y gyfradd dreth sylfaenol yn gyson; mae eich Llywodraeth chi'n cynyddu trethi. Mae dileu'r gyfradd dreth 10c yn golygu y bydd rhai o'r bobl dlotaf yng Nghymru, nad yw eich Llywodraeth yn rhoi dim gobaith iddynt, yn talu mwy yn y pen draw. Bydd unrhyw Lywodraeth Geidwadol yn y dyfodol yn wynebu problemau ariannol difrifol, a bydd yn rhaid gwneud penderfyniad bryd hynny. Fodd bynnag, yn gyffredinol, mae Llywodraethau Ceidwadol yn gostwng trethi ac mae Llywodraethau Llafur yn cynyddu trethi, a dyna'r neges yr ydym yn ei rhoi i'r cyhoedd.

3.00 p.m.

On the Government's third amendment—we are supporting two of the amendments, as was said, although I think it a bit petty to replace 'will' with 'may' when we all know that this move clearly 'will' affect the poorest people in Wales. However, the Government's amendment 3 totally disregards the fact that Wales is the poorest part of the UK. Recent statistics from Shelter Cymru show that 43,000 people are now living in overcrowded properties. That is a huge figure. Some 7,000 children live in overcrowded properties. One child in 20 leaves school without any qualifications whatsoever. Unfortunately, the tentacles of relative poverty extend far beyond the children of Wales, and that has led prominent sociologist Charles Murray to declare that Britain is developing its own underclass because of these tax policies. A cycle of deprivation is developing, and I really do not think that the UK Government, or the Assembly Government, is getting to grips with it as it should.

We are certainly not going to break the cycle by abolishing the 10 per cent minimum income tax rate and taking away more hard-earned cash from the lowest paid people in society. We accept that the Chancellor did not really have much choice. Faced with local elections, the Labour Party was clearly facing wipeout in many wards in England and Wales because of this policy. Therefore, the Chancellor had to introduce this package of measures, and we accept that it will be much needed in trying to make up for the injustice that has been perpetrated. However, it is certainly not the case that we want to give money to people with the one hand and take it with the other. We on this side of the Chamber believe that it is much better to allow people to have that money to start with.

Going back to Joyce Watson's comments, I assume that she is a big fan of the 10p minimum income tax rate. She commended

O ran trydydd gwelliant y Llywodraeth—yr ydym yn cefnogi dau o'r gwelliannau, fel y dywedwyd, er fy mod yn teimlo bod newid 'bydd' i 'gallai' braidd yn bitw a ninnau bob un yn gwybod y 'bydd' y newid hwn yn effeithio ar bobl dlotaf Cymru, heb os nac oni bai. Fodd bynnag, mae gwelliant 3 y Llywodraeth yn anwybyddu'n gyfan gwbl y ffaith mai Cymru yw rhan dlotaf y DU. Dengys ystadegau a gyhoeddwyd yn ddiweddar gan Shelter Cymru bod 43,000 o bobl erbyn hyn yn byw mewn cartrefi sy'n rhy fach iddynt. Mae hynny'n ffigur aruthrol. Mae tua 7,000 o blant yn byw mewn cartrefi sy'n rhy fach iddynt. Mae un plentyn o bob 20 yn gadael yr ysgol heb ddim cymwysterau o gwbl. Yn anffodus, mae crafangau tlodi cymharol yn ymestyn lawer ymhellach na phlant Cymru, ac mae hynny wedi peri i'r cymdeithasegydd blaenllaw, Charles Murray, ddweud bod Prydain yn datblygu ei hisddosbarth ei hun o ganlyniad i'r polisiau treth hyn. Mae cylch amddifadedd yn datblygu, ac ni chredaf mewn gwirionedd fod Llywodraeth y DU, na Llywodraeth y Cynulliad, yn mynd i'r afael â'r broblem hon fel y dylai.

Yn sicr, nid ydym yn mynd i chwalu'r cylch drwy ddileu'r gyfradd dreth incwm isaf o 10 y cant a mynd â mwy o arian oddi ar y bobl sydd â'r cyflogau isaf yn ein cymdeithas, a hwythau wedi gweithio'n galed amdanynt. Yr ydym yn derbyn nad oedd gan y Canghellor lawer o ddewis mewn gwirionedd. Ar drothwy'r etholiadau lleol, mae'n amlwg y gallai'r Blaid Lafur golli seddi mewn llawer ward yng Nghymru a Lloegr oherwydd y polisi hwn. Felly, yr oedd yn rhaid i'r Canghellor gyflwyno'r pecyn hwn o fesurau, a derbyniwn y bydd ei angen yn fawr i geisio gwneud iawn am yr anghyfiawnder sydd wedi'i achosi. Yn sicr, fodd bynnag, nid ydym yn awyddus i roi arian i bobl â'r naill law a'i gymryd oddi arnynt â'r llall. Yr ydym ni yr ochr hon i'r Siambr yn credu ei bod yn well o lawer gadael i bobl gael yr arian hwnnw i ddechrau.

I ddychwelyd at sylwadau Joyce Watson, cymeraf ei bod yn gefnogol iawn i'r gyfradd dreth incwm isaf o 10c. Canmolodd y ffordd

the way in which it was introduced in 1999, but, clearly, a major u-turn has been taken on that policy. To be frank, it defies belief that the Government is trying to put the emphasis on us by asking what we would do, given that it has been in power for 10 years and has been responsible for taking the economic decisions in that time.

Jenny Randerson: Will you take an intervention?

Nick Ramsay: I will finish shortly.

I am particularly concerned by this, because, as many of us who are from or who represent rural areas know, the abolition of the 10p rate will affect people living in such areas disproportionately, including people working on farms and the wider agriculture industry, as well as in hotels, pubs and the tourism industry. It is they who have been affected by this. It is an example of giving with the one hand and taking with the other, and I urge Members to support our motion, to send a clear message to the Government at Westminster that we will not put up with it.

Alun Ffred Jones: Credaf yn gryf mewn ailgylchu, sy'n llesol i'r amgylchedd ac sy'n helpu i gadw adnoddau'r byd, ond mater arall yw ailgylchu cynigion fel hwn, yn arbennig rhai sy'n ymwneud â phwerau nad ydynt o fewn cyrraedd y Cynulliad, yn anffodus. Byddai'n fwy llesol ac adeiladol pe baem yn trafod y pwerau ychwanegol y mae eu hangen arnom i wella amgylchiadau pobl Cymru ac i greu cymdeithasau bywiog a chynaliadwy, ond dyna ni. Dyna lle yr ydym.

Cyn sôn am y raddfa dreth, hoffwn gyfeirio at sylwadau Darren Millar a Nick Ramsay am bobl dlawd a thlodi, a chyfeiriwyd at dlodi tanwydd yn arbennig. Darren, wrth gwrs bod prisiau trydan uwch yma yng Nghymru yn bryder mawr, ac wrth gwrs y dylem fynd at wraidd y broblem a'r rhesymau dros hynny, ond fe breifateiddiwyd y diwydiant ynni gan y Torïaid, gan greu marchnad a oedd i fod i arwain at brisiau rhatach. Mae rhai'n dadlau bod hynny wedi digwydd, i ryw raddau. Er

y cafodd ei chyflwyno yn 1999, ond mae'n amlwg bod tro pedol wedi'i wneud ar y polisi hwnnw. A bod yn onest, mae'n anodd credu bod y Llywodraeth yn ceisio rhoi'r pwyslais arnom ni drwy ofyn beth y byddem ni'n ei wneud, o gofio iddi hi fod mewn grym ers 10 mlynedd ac yn gyfrifol am wneud y penderfyniadau economaidd yn ystod y cyfnod hwnnw.

Jenny Randerson: A dderbyniwch ymyriad?

Nick Ramsay: Byddaf yn gorffen cyn hir.

Mae hyn yn peri cryn bryder i mi, oherwydd, fel y gŵyr llawer ohonom sy'n dod o ardaloedd gwledig neu sy'n cynrychioli ardaloedd felly, bydd dileu'r gyfradd 10c yn cael effaith anghyfartal ar bobl sy'n byw mewn ardaloedd felly, yn bobl sy'n gweithio ar ffermydd ac yn y diwydiant amaethyddol ehangach, ac yn bobl sy'n gweithio mewn gwestai a thafarnau ac yn y diwydiant ymwelwyr. Dyma'r bobl y mae hyn wedi effeithio arnynt. Mae'n enghraifft o roi â'r naill law a chymryd ymaith â'r llall, a anogaf yr Aelodau i gefnogi ein cynnig, er mwyn anfon neges glir i'r Llywodraeth yn San Steffan na fyddwn yn goddef hyn.

Alun Ffred Jones: I am a strong believer in recycling, which benefits the environment and helps to protect the world's resources, but it is another matter to recycle motions like this, especially ones that involve powers that are not within the Assembly's scope, unfortunately. It would be more beneficial and constructive to discuss the additional powers that we need to improve the circumstances of the people of Wales and to create viable and sustainable communities, but there you have it. That is where we are.

Before talking about the tax rate, I want to refer to Darren Millar and Nick Ramsay's comments on poverty, and fuel poverty particularly. Darren, of course higher electricity prices in Wales are of great concern, and of course we should get to the root of the problem and seek the reasons for that, but the energy industry was privatised by the Tories, thereby creating a market which was meant to lead to cheaper prices. Some would argue that that has happened to a

hynny, os ydych yn creu diwydiant preifat, yr ydych yn gadael i'r farchnad reoli'r pris, a dyna sy'n digwydd. Felly, os nad ydych yn credu mewn gwladoli, mae'n anodd gwybod beth yn union yw eich dadl.

Darren Millar: No, no.

Alun Ffred Jones: Os oes gennych ateb arall, hoffwn ei glywed. Dyma'ch cyfle i ddweud sut yn union y byddech yn sicrhau bod prisiau ynni yn gostwng o dan oruchwyliaeth y Torïaid.

Darren Millar: One thing that is within the Assembly Government's remit is the home energy efficiency scheme, and yet you and your Labour colleagues are cutting the funding for it this year and over the next three years, in the budgets prepared by the Assembly Government and voted for by your party. HEES is an extremely effective way of reducing people's energy bills, so perhaps you can tell us why you are cutting it.

Alun Ffred Jones: Sôn am brisiau trydan yr oeddwn yn benodol, a dywedaf eto, os oes gennych ateb i ostwng prisiau, dywedwch wrthym.

Cyfeiriodd Nick Ramsay at y ffaith bod is-ddosbarth yn cael ei greu yn Nghymru. Dros yr holl gyfnod pan oedd y Torïaid mewn grym, a hefyd ers i Lafur Newydd fod yn San Steffan, mae'n ffaith fod y bwlch rhwng y cyfoethocaf a'r tlotaf yn ein cymdeithas wedi cynyddu a chynyddu. Erbyn hyn, mae gennym sefyllfa wirioneddol argyfyngus. Mae criw mawr o bobl yn ein cymdeithas—yn ein trefi ac yng nghefn gwlad—mewn tloidi affwysol o'u cymharu â phobl eraill. Mae hwnnw'n rhan o fethiant Llywodraeth ar lefel genedlaethol, ac mae wedi digwydd ar draws cyfnod y Torïaid a Llafur Newydd.

I droi at y raddfa dreth unwaith eto, hoffwn ei wneud yn hollol glir bod Plaid Cymru wedi croesawu'r raddfa isaf o 10c pan gafodd ei chyflwyno, am ei bod yn ffordd o helpu pobl ar gyflogau isel, ac yn help i ddenu pobl yn ôl i'r gwaith. Yr oedd yn fodd o hyrwyddo adfywio cymunedol mewn ardaloedd gyda chyflogau isel. Dyna pam mae'n anodd deall

certain extent. However, if you create a private industry, you allow the market to regulate prices, and that is what is happening. Therefore, if you do not believe in nationalisation, it is difficult to know what exactly your argument is.

Darren Millar: Na, na.

Alun Ffred Jones: If you have another answer, I should like to hear it. Here is your chance to say exactly how you would ensure a decrease in energy prices under Tory administration.

Darren Millar: Un peth sydd yn rhan o glych gwaith Llywodraeth y Cynulliad yw'r cynllun effeithlonrwydd ynni cartref, ac eto yr ydych chi a'ch cyd-Aelodau Llafur yn rhoi llai o arian iddo eleni a thros y tair blynedd nesaf, yn y cyllidebau a baratowyd gan Lywodraeth y Cynulliad ac y pleidleisiodd eich plaid chi o'u plaid. Mae HEES yn ffordd effeithiol iawn i leihau biliau ynni pobl, felly, efallai y gallwch ddweud wrthym pam yr ydych yn rhoi llai o arian iddo.

Alun Ffred Jones: I was referring to electricity prices specifically, and I reiterate, if you have an answer to bringing prices down, please let us know.

Nick Ramsay referred to the fact that an underclass is being created in Wales. During the entire period when the Tories were in power, and also since New Labour has been in power at Westminster, it is a fact that the gap between the richest and the poorest in our society has increased constantly. By now, we have reached a truly critical situation. Large numbers of people in society—in our towns and in the countryside—are in acute poverty compared with others. This is part of the failure of Government at a national level, and it has happened under the Tories and New Labour.

To turn once more to the tax rate, I want to make it perfectly clear that Plaid Cymru welcomed the minimum 10p tax rate when it was introduced, as it was a way of helping people on low incomes and attracting people back to work. It was a means of promoting community regeneration in low-income areas. That is why it is difficult to understand

pam fod y Llywodraeth Lafur yn San Steffan wedi dileu'r raddfa 10c honno yn 2007 ar gyfer eleni.

Mae'r Prif Weinidog wedi dweud y dylem weld dileu'r raddfa 10c yng nghyd-destun y pethau eraill y mae'r Llywodraeth wedi eu gwneud, gan gynnwys cyflwyno isafswm cyflog, cynyddu cyflogaeth a thaliadau tanwydd gaeaf, ac mae hynny oll yn berffaith wir, felly dylem gydnabod y gwaith a wnaed o ran hynny. Dyna sy'n ei wneud yn fwy anodd deall pam fod Gordon Brown wedi penderfynu gwneud hyn, oni bai ei fod yn symudiad a oedd mor sinigaidd ag oedd yn ymddangos, sef i dalu am ostwng y dreth incwm i'r gweddill ohonom, o 22c i 20c y bunt.

Mae'r Torïaid wedi condemnio hyn. Mae eu dadleuon yn ddigon teg gan fy mod innau hefyd yn condemnio'r peth, ond ni chlywais y Torïaid yn cynnig unrhyw atebion o'u safbwynt hwy. Ychydig iawn a glywsom am unrhyw fesurau trethiantol a fyddai'n helpu'r tlawd gan George Osborne dros yr wythnosau diwethaf. Os nad yw'r mesurau a grybwyllwyd yn Nhŷ'r Cyffredin o gymorth gwirioneddol i'r sawl sydd wedi colli allan wrth ddileu'r raddfa dreth 10c, credaf nad oes ateb arall ond yr hyn a ddigwyddodd o'r blaen, sef dod â'r raddfa yn ôl fel a ddigwyddodd o dan y Torïaid pan fu iddynt wynebu methiant trychinebus treth y pen. Yr unig ateb bryd hynny oedd dileu treth y pen a dod â'r raddfa isaf o 10c yn ôl. Dyna'r ffordd lanaf a symlaf o gyflawni'r amcanion y mae'r Prif Weinidog ei hun wedi dweud sydd ganddo i fynd i'r afael â thlodi.

Kirsty Williams: For many, today's debate must feel like *Groundhog Day*, but, as I could not be present last Wednesday, I am grateful to the Tories for giving me this second opportunity to put my thoughts about the 10p tax rate on record. However, the real reason the Conservatives have repeated last week's debate nominated by the Liberal Democrats is the huge level of concern and discontent expressed by people on the doorsteps in the run-up to tomorrow's local government elections. People clearly feel very strongly about this.

why the Labour Government in Westminster has abolished the 10p rate in 2007, with effect from this year.

The Prime Minister has said that we should consider the abolition of the 10p rate in the context of the other things which the Government has done, including introducing the national minimum wage, increasing employment and winter fuel payments, all of which are perfectly true, and we should acknowledge the work done in that regard. That is what makes it all the more difficult to understand why Gordon Brown has decided to do this, unless the move is as cynical as it appears to be, that is, to pay for a cut in income tax for the rest of us, from 22p to 20p in the pound.

The Tories have condemned this. Their arguments are fair enough, given that I also condemn it, but I have not heard the Tories suggest any solutions from their position. We have heard very little from George Osborne in recent weeks regarding any taxation measures which would help the poor. If the package of measures proposed in the House of Commons will not be of real assistance to those who have lost out because of the abolition of the 10p tax rate, I see no other solution other than what happened before, namely re-introducing the rate as happened under the Tories when faced with the disastrous collapse of the poll tax. The only answer then was to abolish the poll tax and bring back the 10p rate. That is the neatest and simplest way of achieving the objectives which the Prime Minister himself has said he has set to tackle poverty.

Kirsty Williams: Mae'n siŵr fod y ddadl hon heddiw'n atgoffa llawer o bobl o *Groundhog Day*, ond, gan na allwn fod yn bresennol ddydd Mercher diwethaf, yr wyf yn ddiolchgar i'r Torïaid am roi'r ail gyfle hwn imi fynegi fy marn ynglŷn â'r gyfradd dreth 10c er mwyni iddi gael ei chofnodi. Fodd bynnag, y gwir reswm pam mae'r Ceidwadwyr wedi ailgodi dadl yr wythnos diwethaf, a enwebwyd gan y Democratiaid Rhyddfrydol, yw'r pryder a'r anfodlonrwydd aruthrol a fynegir gan bobl ar garreg eu drws, a ninnau ar drothwy'r etholiadau llywodraeth leol yfory. Mae'n amlwg fod pobl yn teimlo'n gryf iawn ynglŷn â hyn.

I see that Joyce Watson has now left the Chamber. She said that she had not joined the Labour Party to listen to the Tories lecture her about the economy, and I have some sympathy for Joyce's sentiments. However, I never thought that I would see a Labour Government move to a taxation system that penalises the poorest in our society to give people like us a cut in our taxes. That cut has been paid for by many of the poorest people in our society, including those who find themselves working on the checkouts at our supermarkets or in the nurseries that look after our children, and some of the cleaners who keep this building shipshape. We are better off; they are worse off. I cannot imagine for a moment that that is why Joyce Watson joined the Labour Party either.

Gwelaf fod Joyce Watson wedi gadael y Siambr erbyn hyn. Dywedodd nad oedd wedi ymuno â'r Blaid Lafur i wrando ar y Toriaid yn rhoi pregeth iddi ar yr economi, a gallaf gydymdeimlo rywfaint â'r ffordd y mae Joyce yn teimlo. Fodd bynnag, ni feddyliais erioed y byddwn yn gweld Llywodraeth Lafur yn troi at system drethi sy'n cosbi pobl dlotaf ein cymdeithas er mwyn gostwng trethi pobl fel ni. Talwyd am y gostyngiad hwnnw gan lawer o'r bobl dlotaf sydd yn ein cymdeithas, gan gynnwys y rheini sy'n cael eu hunain yn gweithio wrth y desgiau talu yn ein harchfarchnadoedd neu yn y meithrinfeydd sy'n gofalu am ein plant, a rhai o'r glanhawyr sy'n cadw'r adeilad hwn fel pin mewn papur. Yr ydym ni ar ein hennill; maent hwy ar eu colled. Ni allaf ddychmygu am eiliad mai dyna pam yr ymunodd Joyce Watson â'r Blaid Lafur.

3.10 p.m.

Gordon Brown likes to boast about how he, as Chancellor of the Exchequer, oversaw one of the UK's longest periods of sustained economic growth, but the reality is that that is only partly true. While economic growth in this country has been strong for the past decade or so, much of that has been predicated on strong consumer spending and on the back of a massive expansion in personal debt. That is not sustainable in anything but the lowest of interest rate environments, and the chickens will be coming home to roost any day now. Personal debt in this country now exceeds £1.3 trillion, and it has increased by more than 10 per cent in the past year alone. The scale of those figures is phenomenal, and it must be difficult for most people to grasp exactly what they mean. However, the fact that our personal debt now exceeds our gross domestic product—that is, our personal debt is greater than the value of the economy as a whole—should set alarm bells ringing for us all.

Mae Gordon Brown yn hoffi ymffrostio bod ei gyfnod ef fel Canghellor y Trysorlys yn un o'r cyfnodau hiraf o dwf economaidd parhaol a welodd y DU, ond mewn gwirionedd dim ond rhannol wir yw hynny. Er bod twf economaidd yn gryf yn y wlad hon yn ystod y deng mlynedd diwethaf, mae hynny wedi bod yn seiliedig i raddau helaeth ar wariant cryf gan ddefnyddwyr ynghyd â chynnydd aruthrol mewn dyled bersonol. Dim ond mewn sefyllfa lle byddai cyfraddau llog yn isel iawn y byddai hynny'n gynaliadwy, a byddwn yn talu am hyn unrhyw ddiwrnod yn awr. Mae dyled bersonol yn y wlad hon yn £1.3 triliwn erbyn hyn, a bu dros 10 y cant o gynnydd y llynedd yn unig. Mae'r ffigurau hynny'n aruthrol, a rhaid ei bod yn anodd i'r rhan fwyaf o bobl ddeall beth yn union y maent yn ei olygu. Fodd bynnag, dylai'r ffaith bod ein dyled bersonol erbyn hyn yn fwy na'n cynnyrch mewnwladol crynswth—hynny yw, ein dyled bersonol yn fwy na gwerth yr economi yn ei chyfanrwydd—fod yn rhybudd ini bob un.

With that as a backdrop, the Labour Party has dropped the bombshell of cutting the 10p minimum rate of income tax. It is hitting the poorest in our society the hardest, and it is hitting Wales harder than other parts of the United Kingdom. I represent Brecon and

Gyda hynny'n gefndir, mae'r Blaid Lafur wedi rhoi ergyd i bawb drwy ddileu'r gyfradd dreth incwm isaf o 10c. Y bobl dlotaf yn ein cymdeithas sy'n cael eu taro galetaf, ac mae Cymru'n cael ei tharo'n galetach na rhannau eraill o'r Deyrnas Unedig. Yr wyf yn

Radnorshire, which, traditionally, has high levels of employment but low wage levels, and so it is my constituents, as well as those of other Members in the Chamber, who will be feeling the pinch. In a desperate attempt to save themselves, the Prime Minister and his new Chancellor have come up with some half-cocked measures to buy off Labour backbenchers. The reality is that, when those plans are eventually implemented—and goodness knows how or when that will be—I dare say that they will spend more money trying to find a mechanism to get that money back, especially from the younger element of those affected, than they will have saved by cutting the tax rate in the first place. The fact is that, because of Labour, 5.3 million people are paying more today, and it will be months before they are compensated, if they ever are.

Moving on to point 1(b) of the motion, about the general state of the Welsh economy, the fact is that Wales is falling behind. I know what the First Minister will say to that. He will roll out the GVA figures and say that we have improved on where we were. I will give you that, First Minister, and save you the trouble of saying it, because our GVA figures have gone up. However, the reality is that the gap between us and the rest of the UK is growing, and we are falling further and further behind. Last month's labour market statistics say it all: economic inactivity continues to be higher in Wales than it is in the rest of the UK. Wales's level of economic activity is 74.9 per cent compared with the UK average of 79 per cent, the English level of 79.3 per cent and the Scottish level of 80 per cent. We are going backwards, because that is a fall of 1.4 per cent since last year. Set against that backdrop, we have record levels of individual voluntary arrangements being settled in Wales, and record levels of bankruptcies, and a huge loss in business confidence in this country. Whatever the Government tries to say this afternoon, the reality is that the economy is not in good shape and we are heading for even more trouble.

Jeff Cuthbert: I will begin by reminding the

cynrychioli Brycheiniog a Sir Faesyfed sydd, yn draddodiadol, â chyflogaeth uchel a chyflogau isel, ac o ganlyniad fy etholwyr i, yn ogystal ag etholwyr Aelodau eraill yn y Siambr, fydd yn dioddef. Mewn ymdrech orffwyll i'w hachub eu hunain, mae'r Prif Weinidog a'i Ganghellor newydd wedi cyflwyno mesurau rywsut-rywsut er mwyn prynu ffafrau meincwyr cefn Llafur. Pan fydd y cynlluniau hynny'n cael eu gweithredu yn y diwedd—a duw a wŷr sut neu pryd y bydd hynny—mae'n sicr y byddant yn gwario mwy o arian i geisio dod o hyd i ffordd i gael yr arian hwnnw'n ôl, yn enwedig oddi wrth elfen iau y rheini y mae hyn yn effeithio arnynt, nag y byddant wedi'i arbed drwy ddileu'r gyfradd dreth yn y lle cyntaf. Y gwir amdani yw bod 5.3 miliwn o bobl yn talu mwy heddiw, oherwydd Llafur, ac ni chânt eu digolledu am fisoedd, os o gwbl.

I symud ymlaen i bwynt 1(b) y cynnig, sy'n ymwneud â chyflwr cyffredinol economi Cymru, y gwir amdani yw bod Cymru ar ei hôl hi. Mi wn beth fydd y Prif Weinidog yn ei ddweud am hynny. Bydd yn cyflwyno'r ffigurau GYC ac yn dweud bod pethau wedi gwella erbyn heddiw. Yr wyf yn dweud hynny ar eich rhan, Brif Weinidog, er mwyn arbed ychydig waith i chi, oherwydd mae ein ffigurau GYC wedi codi. Fodd bynnag, y gwir amdani yw bod y bwch rhyngom ni a gweddill y DU yn cynyddu, ac yr ydym yn mynd ymhellach ar ei hôl hi. Mae ystategau marchnad lafur y mis diwethaf yn dweud y cyfan: mae anweithgarwch economaidd yn dal yn uwch yng Nghymru nag yng ngweddill y DU. Mae gweithgarwch economaidd Cymru yn 74.9 y cant o'i gymharu â chyfartaledd o 79 y cant yn y DU, 79.3 y cant yn Lloegr a 80 y cant yn yr Alban. Yr ydym yn mynd tuag yn ôl, oherwydd mae hynny'n ostyngiad o 1.4 y cant ers y llynedd. O gofio'r cefndir hwnnw, mae mwy nag erioed o drefniadau gwirfoddol unigol yn cael eu setlo yng Nghymru, ac mae mwy nag erioed o fethdaliadau. Mae hyder busnesau wedi gostwng yn aruthrol yn y wlad hon. Beth bynnag y mae'r Llywodraeth yn ceisio'i ddweud y prynhawn yma, y gwir amdani yw nad yw pethau'n edrych yn dda ar yr economi ac mae mwy eto o broblemau o'n blaenau.

Jeff Cuthbert: Hoffwn ddechrau drwy

Assembly of a number of initiatives introduced since 1997 that have helped to bring about an unprecedented level of sustained economic growth, have helped a record number of people into employment, and have significantly addressed the social justice agenda. Those initiatives include the introduction of the national minimum wage, working tax credits, child tax credits, winter fuel allowances, free school breakfasts, free bus travel and free swimming for those aged over 60, free prescriptions, and the use of European structural funds. What do these policies have in common? They were all absent under the Tory Government, all opposed by the Tories, and all introduced by a Labour Government.

David Melding: Is it just possible that, had you not delivered so many universal benefits—namely for the rich and poor alike—your Government could now respond with greater alacrity to the incredible increase in the price of fuel, and could give poor households more assistance than they get through such measures as the winter fuel allowance?

Jeff Cuthbert: No, I think that those benefits were introduced for the right reasons. What I will say in terms of the 10p tax rate, which I will also mention later, is that I think that it may have been a mistake that it was a universal benefit, and it should, perhaps, have been targeted at lower-paid workers.

Labour has always strived to place social justice at its heart—something that has always differentiated us from the Conservatives. When you put all those policies that I have mentioned, together with the fact that we currently have the lowest income-tax level seen for 75 years, I feel very proud to be part of the movement that has brought that about. As I mentioned in my response to the intervention from David, the abolition of the 10p tax rate, without clear replacements, in my view, was a mistake. However, it is pressure from the Labour movement and on the basis of the principle of social justice—

Darren Millar: Do you agree that this is one

atgoffa'r Cynulliad o nifer o gynlluniau, a gyflwynwyd er 1997, sydd wedi helpu sicrhau twf economaidd parhaol na welwyd ei debyg o'r blaen, sydd wedi helpu mwy o bobl nag erioed o'r blaen i gael gwaith, ac sydd wedi rhoi llawer iawn o sylw i'r agenda cyfiawnder cymdeithasol. Mae'r cynlluniau hynny'n cynnwys cyflwyno'r isafswm cyflog cenedlaethol, credyd treth gwaith, credyd treth plant, lwfansau tanwydd gaeaf, brecwast am ddim mewn ysgolion, teithiau bws am ddim a nofio am ddim i bobl dros 60 oed, presgripsiynau am ddim, a defnyddio cronfeydd strwythurol Ewropeaidd. Beth sy'n gyffredin yn y polisïau hyn? Nid oedd yr un ohonynt yn bodoli dan y Llywodraeth Doriaidd, cafodd pob un ei wrthwynebu gan y Torïaid, a chafodd pob un ei gyflwyno gan Llywodraeth Lafur.

David Melding: A yw'n bosibl, pe na baech wedi cyflwyno cynifer o fanteision i bawb—y cyfoethog a'r tlawd fel ei gilydd—y byddai eich Llywodraeth yn gallu ymateb yn fwy brwdfrydig yn awr i'r cynnydd rhyfeddol ym mhrys tanwydd, a rhoi mwy o gymorth i gartrefi tlawd nag a gânt drwy fesurau fel y lwfans tanwydd gaeaf?

Jeff Cuthbert: Na, credaf fod y manteision hynny wedi'u cyflwyno am y rhesymau cywir. Yr hyn a ddywedaf o ran y gyfradd dreth 10c, a chrybwyllaf hynny wedyn hefyd, yw fy mod yn meddwl mai camgymeriad, efallai, oedd ei rhoi i bawb, ac efallai y dylid bod wedi'i thargedu at weithwyr ar gyflog is.

Mae Llafur wedi ymdrechu erioed i gadw cyfiawnder cymdeithasol yn agos at ei chalon—rhywbeth sydd wedi ein gwneud yn wahanol i'r Ceidwadwyr erioed. Pan ystyriwch yr holl bolisiau hynny yr wyf wedi sôn amdanynt, ynghyd â'r ffaith bod gennym y lefel dreth incwm isaf a welwyd ers 75 mlynedd, teimlaf yn falch iawn o fod yn rhan o'r mudiad sydd wedi gwireddu hynny. Fel y soniais wrth ymateb i ymyriad David, yr oedd dileu'r gyfradd dreth 10c, heb roi dim byd amlwg yn ei lle, yn gamgymeriad, yn fy marn i. Fodd bynnag, pwysau gan y mudiad Llafur ac ar sail egwyddor cyfiawnder cymdeithasol—

Darren Millar: A gytunwch mai un o nifer o

of many mistakes made by Gordon Brown, particularly when you look at the fact that he has taxed people's pensions, for example? That has not helped the poorest in society, has it?

Jeff Cuthbert: He has not made half as many mistakes as your party made when it was in power, which resulted in the wipe out of 1997. The Prime Minister has acknowledged that mistakes were made in the abolition of the 10p-in-the-pound tax rate and I am glad to see that we are beginning to take steps to rectify that. I will watch very carefully how those work out.

With all the recent news, in both the local and national press, you would be forgiven for thinking that the current Labour Government in Westminster and the Labour-led Government here, under the 'One Wales' agreement, have done nothing to help the poorest households in the country. Reading today's motion from the Welsh Conservatives, you would think that they had a sterling history of helping those who needed it most, when the truth is anything but that. Compare the current situation, if you will, with what it was like under the last Tory Government: there was unemployment of over 3 million, with 130,000 unemployed in Wales, and a disastrous case of massive youth unemployment, many of whom are now adults in modern Wales, who suffer from severe literacy and numeracy problems, and who are bringing up children without having had any experience of work and the benefits that that brings. That is part of the legacy of your Government and you seek to lecture us on our performance. When you were in Government, the number of people on incapacity benefit trebled, one-in-three children grew up in poverty, interest rates reached 15 per cent and inflation rose to 8 per cent, 1.5 million homes suffered from negative equity and 0.25 million families had their homes repossessed, and, of course, the trade unions were systematically attacked simply out of political motivation. I know which option I would prefer.

Peter Black: I could be forgiven for having a

gamgymeriadau gan Gordon Brown yw hyn, yn enwedig os edrychwch y ffaith ei fod wedi trethu pensiynau pobl, er enghraifft? Nid yw hynny wedi cynorthwyo'r tlotaf mewn cymdeithas, nac ydyw?

Jeff Cuthbert: Nid yw wedi gwneud hanner cymaint o gamgymeriadau ag a wnaeth eich plaid chi pan oedd mewn grym, a arweiniodd at chwalfa 1997. Mae Prif Weinidog Prydain wedi cydnabod bod camgymeriadau wedi'u gwneud wrth ddileu'r gyfradd dreth 10c-yn-y-bunt, ac yr wyf yn falch gweld ein bod yn dechrau cymryd camau i wneud iawn am hynny. Byddaf yn edrych yn ofalus iawn ar y ffordd y bydd y rheini'n mynd yn eu blaen.

Gyda'r holl newyddion yn ddiweddar, yn y wasg leol a'r wasg genedlaethol, gellid maddau i rywun am feddwl nad yw'r Llywodraeth Lafur bresennol yn San Steffan a'r Llywodraeth dan arweiniad Llafur yma, dan gytundeb 'Cymru'n Un' wedi gwneud dim i gynorthwyo aelwydydd tlotaf y wlad. Wrth ddarllen cynnig heddiw gan y Ceidwadwyr Cymreig, byddech yn meddwl bod ganddynt hanes clodwiw o gynorthwyo'r rheini yr oedd angen cymorth fwyaf arnynt, ond mae'r gwir yn gwbl groes i hynny. Cymharwch y sefyllfa bresennol â sut yr oedd pethau dan y Llywodraeth Doriaidd ddiwethaf: yr oedd 3 miliwn yn ddi-waith a 130,000 yn ddi-waith yng Nghymru, a sefyllfa drychinebus o ddiweithdra enfawr ymhlith pobl ifanc. Mae llawer o'r rheini bellach yn oedolion yn y Gymru fodern, yn dioddef problemau llythrennedd a rhifedd difrifol, ac yn magu plant heb gael dim profiad o weithio a'r manteision a ddaw yn sgil hynny. Dyna ran o waddol eich Llywodraeth chi a chithau'n ceisio pregethu wrthym ni am ein perfformiad. Pan oeddech chi'n llywodraethu, treblodd nifer y bobl a oedd yn cael budd-dal analluogrwydd, yr oedd un plentyn o bob tri yn cael ei fagu mewn tlodi, cyrhaeddodd cyfraddau llog 15 y cant a chododd chwyddiant i 8 y cant, yr oedd 1.5 miliwn o gartrefi'n werth llai na'u morgais ac adfeddiannwyd cartrefi 0.25 miliwn o deuluoedd, ac wrth gwrs, ymosodwyd yn systematig ar yr undebau am resymau gwleidyddol pur. Gwn pa ddewis a fyddai orau gennyf fi.

Peter Black: Gellid maddau imi am gael

feeling of déjà vu today, because this is almost exactly the same debate as the one that we proposed last week. I am going to try to avoid saying exactly the same thing as I said last week, but I also think that there are some interesting differences this week. Last week, the motion that was tabled focused largely on the UK economy and talked about the doubling of the 10p income-tax rate. At that time, the Deputy First Minister, the leader of Plaid Cymru, answered the debate. This week, we have a debate on the 10p income-tax rate, but it is also on the Welsh economy, but we do not have the Welsh Minister for economic development answering the debate; instead we are to have the First Minister. Either they are taking turns, or Plaid Cymru has realised that it should not be trying to defend the Government as it tried to do last week, and hopefully it will vote with the opposition on this motion.

Labour has been severely embarrassed by what has occurred in the last year or so in terms of the 10p income-tax rate and the general performance of the economy. The other difference is that, whereas last week we had Labour backbenchers seeking to defend the Labour Party's record, this week they seem to have given up and just decided to talk about what happened 10 years ago. I also think that what happened 10 years ago was pretty appalling, but I really want to talk about what is happening now and the effect that this doubling of the income-tax rate will have on ordinary people, particularly the 13 per cent of taxpayers in Wales—195,000 people—who only pay the 10p income tax and will now have to pay 20p. Those people, of course, will just recently have had their pay slips.

3.20 p.m.

I have just read on a blog about the impact that that had in the House of Commons canteen when workers received their pay slips. They were opening them, reading them and finding out that their pay was down on

teimlad o déjà vu heddiw, oherwydd yr un ddadl yw hon fwy na heb â honno a gynigiwyd gennym yr wythnos diwethaf. Ceisiaf osgoi dweud yr un peth yn union ag a ddywedais yr wythnos diwethaf, ond credaf hefyd fod ambell wahaniaeth diddorol yr wythnos hon. Yr wythnos diwethaf, yr oedd y cynnig a gyflwynwyd yn canolbwyntio i raddau helaeth ar economi'r DU ac yn sôn am ddyblu'r gyfradd dreth incwm 10c. Bryd hynny, y Dirprwy Brif Weinidog, arweinydd Plaid Cymru, a atebodd y ddadl. Yr wythnos hon mae gennym ddadl am y gyfradd treth incwm 10c, ond mae'n ymwneud hefyd ag economi Cymru, ond nid Gweinidog Cymru sy'n gyfrifol am ddatblygu economaidd sy'n ateb y ddadl; yn hytrach yr ydym am gael y Prif Weinidog. Naill ai maent yn gwneud yn eu tro, ynteu mae Plaid Cymru wedi sylweddoli na ddylai fod yn ceisio amddiffyn y Llywodraeth fel y ceisiodd wneud yr wythnos diwethaf, a gobeithio y bydd yn pleidleisio gyda'r gwrthbleidiau ar y cynnig hwn.

Mae'r hyn sydd wedi digwydd yn ystod y flwyddyn neu ddwy ddiwethaf o ran y gyfradd dreth incwm 10c a pherfformiad cyffredinol yr economi wedi bod yn embaras difrifol i Lafur. Y gwahaniaeth arall yw bod meinwyr cefn Llafur yr wythnos diwethaf wedi ceisio amddiffyn yr hyn y mae'r Blaid Lafur wedi'i wneud, ond yr wythnos hon, i bob golwg, wedi rhoi'r ffidil yn y to a phenderfynu gwneud dim mwy na sôn am yr hyn a ddigwyddodd 10 mlynedd yn ôl. Yr wyf fi hefyd yn credu bod yr hyn a ddigwyddodd 10 mlynedd yn ôl yn eithaf arswydus, ond yr wyf am sôn am yr hyn sy'n digwydd yn awr a'r effaith a gaiff dyblu'r gyfradd treth incwm fel hyn ar bobl gyffredin, yn enwedig ar y 13 y cant sy'n drethdalwyr yng Nghymru—195,000 o bobl—sy'n talu'r dreth incwm 10c yn unig ac a fydd bellach yn gorfod talu 20c. Bydd y bobl hynny, wrth gwrs, newydd gael eu papur cyflog.

Yr wyf newydd ddarllen blog yn sôn am effaith hynny yn ffreutur Tŷ'r Cyffredin pan gafodd y gweithwyr eu papur cyflog. Yr oeddent yn eu hagog, yn eu darllen ac yn gweld bod eu cyflog yn is nag ydoedd fis

the previous month, and were wondering what had happened until someone suggested, 'Maybe it is because we just doubled your income tax rate'. The repost was, 'I do not suppose that we will be seeing Gordon Brown in this canteen for some time to come'. That seems to be where we are at the moment. I am looking forward to hearing what the First Minister has to say, and I am also looking forward to seeing how Plaid Cymru vote on this issue.

I also regret the way in which the Conservatives have phrased their motion, because we made it clear last week, on the Labour Party's amendment, that this is not an abolition of the 10p income tax rate; it is clearly a doubling of the rate. As I have said, there are 195,000 people in Wales who pay only the 10p income tax rate, and it is not that they will now pay no tax at all—they will pay twice the rate of tax. Therefore, it is not an abolition for them. Equally, those people who pay some of their tax at the 10p rate and who still earn less than £18,000 a year will also be worse off, because, by and large, their tax bills will also increase. This is not an abolition; this is an increase in the tax burden for low-paid people, imposed by a Labour Government that supposedly has the interests of working people and those on low pay at its heart. Those interests have clearly been abandoned, given how it is conducting itself and the way in which it is running the economy.

I want to make a few quick points—I realise that we are short of time—about the economy in general. Some of the things that we, as Liberal Democrats, have highlighted in recent years are now having a huge impact on the economy. Those include the huge level of debt in which many people find themselves, and the huge level of debt generally in the UK, which is now greater than the gross domestic product of the United Kingdom as a whole. We believe that the Welsh Assembly Government can do much more to help people in that situation.

Darren Millar referred to the home energy efficiency scheme, and it is the case that the

ynghynt, ac yr oeddent yn pendroni beth a oedd wedi digwydd nes i rywun awgrymu, 'Efallai mai'r rheswm yw ein bod newydd ddyblu'ch cyfradd treth incwm'. Yr ateb oedd, 'Go brin y gwelwn ni Gordon Brown yn y ffretur hon am dipyn'. Dyna lle yr ydym, i bob golwg, ar hyn o bryd. Edrychaf ymlaen at glywed yr hyn sydd gan y Prif Weinidog i'w ddweud, a edrychaf ymlaen hefyd at weld sut y bydd Plaid Cymru'n pleidleisio ar y mater hwn.

Yr wyf yn gresynu hefyd at y ffordd y mae'r Ceidwadwyr wedi geirio'u cynnig, oherwydd fe'i gwnaethom yn glir yr wythnos diwethaf, yng nghyswllt gwelliant y Blaid Lafur, nad dileu'r gyfradd dreth incwm 10c yw hyn; mae'n amlwg mai dyblu'r gyfradd ydyw. Fel y dywedais, mae 195,000 o bobl yng Nghymru sy'n talu'r gyfradd dreth incwm 10c yn unig, ac nid peidio â thalu dim treth fydd eu hanes bellach—byddant yn talu dwywaith y gyfradd. Felly, iddynt hwy nid dileu yw hyn. Yn yr un modd, bydd y bobl hynny sy'n talu rhywfaint o'u treth ar y gyfradd 10c ac sy'n dal i ennill llai na £18,000 y flwyddyn hefyd yn waeth eu byd, oherwydd drwodd a thro bydd eu biliau treth hwy hefyd yn cynyddu. Nid dileu yw hyn; cynnydd yn y baich treth i bobl ar gyflog isel ydyw, a hynny wedi'i orfodi gan Lywodraeth Lafur sydd, meddai hi, â buddiannau pobl sy'n gweithio a phobl ar gyflogau isel yn agos at ei chalon. Mae'n amlwg ei bod wedi rhoi'r buddiannau hynny o'r neilltu, o gofio'r ffordd y mae'n ymddwyn ac yn rhedeg yr economi.

Yr wyf am wneud ambell bwynt cyflym—sylweddolaf fod amser yn brin—am yr economi'n gyffredinol. Mae rhai o'r pethau yr ydym ni, Ddemocratiaid Rhyddfrydol, wedi tynnu sylw atynt yn y blynyddoedd diwethaf erbyn hyn yn cael effaith enfawr ar yr economi. Ymhlith y rheini mae lefel enfawr y dyledion sydd gan bobl, a lefel enfawr dyled yn gyffredinol yn y DU. Mae'r ddyled honno bellach yn fwy na chynnyrch mewnwladol crynswth y Deyrnas Unedig drwyddi draw. Credwn y gall Llywodraeth Cynulliad Cymru wneud llawer mwy i helpu pobl yn y sefyllfa honno.

Cyfeiriodd Darren Millar at y cynllun effeithlonrwydd ynni cartref, ac mae'n wir

amount of money available for that scheme is being cut, and people are now struggling to get hold of grants under that scheme, unless they happen to be over 80 years of age, in which case they are fast tracked. We are also in a situation where that scheme is still not being targeted at those who are genuinely fuel poor. When the scheme was last reviewed, I think that it was only one in five of those people who received a home energy efficiency grant who were classed as being in fuel poverty. That scheme needs to be revisited. I also think that the Assembly Government should look again at the support that it provides to Citizens Advice for its advice services, and to credit unions. I know that the Assembly Government currently gives about £800,000 to Welsh credit unions each year, but that will only lift 26 couples out of debt.

The Deputy Presiding Officer: Order. Please wind up.

Peter Black: Much more money is needed in order to do that.

I will finish within my five minutes, Deputy Presiding Officer. I conclude by asking the Welsh Assembly Government to look at what it is currently doing, to see whether it is able to help those people who have been hit so badly by the UK Government's policies.

David Melding: I am sorry that Joyce Watson has left the Chamber, because I found her speech a little unfortunate, particularly as she did not give way when issuing a direct challenge when she had succeeded in intervening on our spokeswoman. I found her contribution to be angry and rather irrational, and it need not have been. Jeff Cuthbert gave a solid, left of centre speech; I did not agree with his inferences from the various pieces of evidence that he quoted, but there was an attempt to challenge us on evidence and to be specific about the performance of the Conservative Government in the 1980s and first half of the 1990s.

There are a few things that need to be nailed.

bod yr arian sydd ar gael ar gyfer y cynllun hwnnw'n cael ei dorri, a bod pobl bellach yn stryffaglu i gael gafael ar grantiau dan y cynllun hwnnw, onid ydynt yn digwydd bod dros 80 oed. Os felly, cânt eu cyfeirio i'r llwybr cyflym. Y sefyllfa hefyd yw nad yw'r cynllun hwnnw'n cael ei dargedu o hyd at y sawl sydd yn wir yn dlawd o ran tanwydd. Pan adolygwyd y cynllun ddiwethaf, credaf mai un o bob pump yn unig o'r bobl hynny a gafodd grant effeithlonrwydd ynni cartref a oedd, yn ôl y diffiniad, yn dlawd o ran tanwydd. Mae angen edrych eto ar y cynllun hwnnw. Credaf hefyd y dylai Llywodraeth y Cynulliad edrych eto ar y gefnogaeth y mae'n ei rhoi i Cyngor ar Bopeth ar gyfer ei wasanaethau cynghori ac i undebau credyd. Gwn fod Llywodraeth y Cynulliad ar hyn o bryd yn rhoi oddeutu £800,000 i undebau credyd Cymru bob blwyddyn, ond mae hynny'n gallu codi dim ond 26 cwpl allan o ddyled.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. A fyddech cystal â dirwyn i ben.

Peter Black: Mae angen llawer mwy o arian er mwyn gwneud hynny.

Dof i ben o fewn y pum munud sydd gennyf, Ddirprwy Lywydd. Gorffennaf drwy ofyn i Lywodraeth Cynulliad Cymru edrych ar yr hyn y mae'n ei wneud ar hyn o bryd, i weld a all gynorthwyo'r bobl hynny sydd wedi cael cymaint o ergyd gan bolisiau Llywodraeth y DU.

David Melding: Mae'n ddrwg gennyf fod Joyce Watson wedi ymadael â'r Siambr, oherwydd cefais ei haraith braidd yn anffodus, yn enwedig am nad ildiodd wrth roi her uniongyrchol a hithau wedi llwyddo i ymyrryd ag araith ein llefarydd ni. I mi, yr oedd ei chyfraniad yn gyfraniad dig a braidd yn afresymol, ac nid oedd yn angen iddi fod felly. Yr oedd araith Jeff Cuthbert yn un solet, i'r chwith o'r canol; nid oeddwn yn cytuno â'i gasgliadau o'r gwahanol ddarnau o dystiolaeth a ddyfynnwyd ganddo, ond yr oedd yn ceisio'n herio ar sail dystiolaeth gan gyfeirio'n benodol at berfformiad Llywodraeth Geidwadol yr 1980au a hanner cyntaf yr 1990au.

Mae angen mynd i'r afael ag ambell beth. Yr

We have been challenged on what we would do with the 10p tax band. Our position is that that band was not the best way of helping the poorest in our society who are wage earners. The best way of helping them would be to increase the personal allowance by as much as we can manage. I would advocate that that should be a priority for the next Conservative Government in terms of tax cuts, because it is an efficient way of encouraging people to work and it is also good for the economy, because people on low incomes naturally have to spend that money. That has a positive impact on the economy. Joyce then mentioned a figure of £1 and something from Pembrokeshire in the 1990s—I cannot quite remember what the figure was—and said that they were paying 23 per cent tax on it. If you do the mathematics on that you will see that the person earning that amount would not have been earning their personal allowance. I find that sort of manipulation of data unfortunate.

However, on her basic point about the Labour Party introducing the minimum wage, that is an achievement. Let us be frank about it—my party got it wrong. We had a different policy, which was reasonably effective—it was the minimum income guarantee—but that was through social security payments, and I accept that it is more dignified and more appropriate to meet those sorts of objectives through a reasonable minimum wage. We were wrong, and the predictions that we made about how it would impact on employers have not been borne out. When these things happen, you have more credit with the public if you just put your hands up, and say, ‘We were sincere, but we were wrong’.

The First Minister: We must ask ourselves, as we come to the end of this debate, what exactly was the purpose of today’s Tory motion, expressing concern about the effect of the abolition of the 10p tax rate on the poorest people in Wales? Was it to pass on a promise from David Cameron to restore the 10p tax rate? You tried three times, and the answer was ‘no’. So, what was it for? It is obviously to pick up stray votes tomorrow—shed a few crocodile tears for the poor today,

ydym wedi cael ein herio i ddweud beth y byddem ni’n ei wneud â’r band treth 10c. Ein safbwynt yw nad y band hwnnw oedd y ffordd orau i gynorthwyo’r tlotaf yn ein cymdeithas sy’n ennill cyflog. Y ffordd orau o’u cynorthwyo fyddai cynyddu’r lwfans personol gymaint ag y gallwn. Byddwn yn argymhell y dylai hynny fod yn flaenoriaeth i’r Llywodraeth Geidwadol nesaf o ran torri trethi, oherwydd ei fod yn ffordd effeithlon i annog pobl i weithio ac mae’n dda hefyd i’r economi, oherwydd bod pobl ar incwm isel yn naturiol yn gorfod gwario’r arian hwnnw. Caiff hynny effaith gadarnhaol ar yr economi. Yna, crybwyllodd Joyce ffigur o £1 a rhywbeth yn sir Benfro yn yr 1990au—ni allaf gofio’n union beth oedd y ffigur—gan ddweud eu bod yn talu treth o 23 y cant ar y swm hwnnw. O wneud y fathemateg, gwelwch na fyddai’r sawl a oedd yn ennill y swm hwnnw wedi bod yn ennill ei lwfans personol. Mae chwarae gyda data fel hynny’n anffodus, yn fy marn i.

Fodd bynnag, ynglŷn â’i phwynt sylfaenol am y Blaid Lafur yn cyflwyno’r isafswm cyflog, mae hynny’n llwyddiant. Gadewch inni fod yn blaen ynglŷn â hyn—yr oedd fy mhlaidd i’n anghywir. Yr oedd gennym bolisi gwahanol, a oedd yn gymharol effeithiol—sef y warant lleiafswm incwm—ond drwy gyfrwng taliadau nawdd cymdeithasol yr oedd hynny, ac yr wyf yn derbyn ei bod yn fwy urddasol ac yn fwy priodol cyflawni’r mathau hynny o amcanion drwy gyfrwng isafswm cyflog rhesymol. Yr oeddem yn anghywir, ac nid yw ein proffwydoliaethau ynglŷn â sut y byddai’n effeithio ar gyflogwyr wedi eu gwireddu. Pan ddigwydd y pethau hyn, byddwch yn uwch eich parch ymhlith y cyhoedd os cyfaddefwch y gwir, a dweud, ‘Yr oeddem yn ddiffuant, ond yr oeddem yn anghywir’.

Y Prif Weinidog: Rhaid inni ofyn inni ein hunain, wrth inni ddod at derfyn y ddadl hon, beth yn union oedd diben cynnig y Torïaid heddiw, yn mynegi pryder am effaith dileu’r gyfradd dreth 10c ar bobl dlotaf Cymru? Ai cyfleu addewid gan David Cameron i adfer y gyfradd dreth 10c? Rhoesoch dri chynnig arni, a’r ateb oedd ‘nage’. Felly, beth oedd y diben? Mae’n amlwg mai er mwyn codi pleidleisiau yma ac acw yfory—colli ambell ddeigr yn ffug dros y tlawd heddiw, a chodi

and pick up a few votes tomorrow; do not actually promise anything at all, just express concern. This is the Tory party trying to repackage itself, posing as the friends of people on the breadline, as Angela Burns put it. I think that the people of Wales will be saying to the Tory party, 'Pass the sick bag, and pull the other one'. People in Wales are not as gullible as the Tory party thinks, and they do not have the short memories that the Tory party is depending on.

I do not agree with the abolition of the 10p tax rate, but I accept that Gordon Brown is undoubtedly the most successful Chancellor in British history. He is the only Chancellor of the Exchequer—although he is not in that job now—who has produced something that the Tories are jealous of, namely a combination of low unemployment and low inflation. No Tory Chancellor, and no previous Labour Chancellor, has ever achieved that. Likewise, his anti-poverty achievements are enormous. Impact in Wales has been huge, in that the number of children in poverty in Wales has dropped from 35 per cent at the time of devolution, to 28 per cent according to the latest figures.

Andrew R.T. Davies: On Monday, I was at a presentation by HSBC's chief economist. He outlined Gordon Brown's economic plans for the Labour Government's first term, where he predicted that he would borrow £28 billion. In fact, he ended up borrowing £128 billion. How can you say that he was the most successful Chancellor when he allowed public finances to deteriorate to such an appalling state?

The First Minister: The main objectives of a Chancellor are to increase jobs and to have the lowest possible unemployment, combined with low inflation. No Tory Chancellor—and, I admit, no previous Labour Chancellor—has ever achieved that. That is why the Tories are so desperately jealous of Gordon Brown's record. They know that, if you average out the figures for Wales from when the Tories were in power, there were 122,000 people on the dole, compared with fewer than 40,000 now. Therefore, the

ambell bleidlais yfory; peidio ag addo dim byd mewn gwirionedd, dim ond mynegi pryder. Dyma'r blaid Doriaidd yn ceisio'i hailbecynnu ei hun, yn esgus bod yn ffrindiau â'r bobl sy'n byw ar y gwynt, yng ngeiriau Angela Burns. Credaf y bydd pobl Cymru'n dweud wrth y blaid Doriaidd, 'Dewch â'r cwdyn chwydu yma, a thynnwch y goes arall'. Nid yw pobl Cymru mor hygoelus ag yw'r blaid Doriaidd yn ei feddwl, ac nid yw eu cof mor fyr ag y mae'r blaid Doriaidd yn ei obeithio.

Ni chytunaf â dileu'r gyfradd dreth 10c, ond derbyniaf mai Gordon Brown, heb amheuaeth, yw'r Canghellor mwyaf llwyddiannus yn hanes Prydain. Ef yw unig Ganghellor y Trysorlys—er nad yw yn y swydd honno yn awr-sydd wedi cynhyrchu rhywbeth y mae'r Toriaid yn eiddigeddus ohono, sef cyfuniad o ddiweithdra isel a chwyddiant isel. Nid oes yr un Canghellor Toriaidd, na'r un Canghellor Llafur o'i flaen, erioed wedi llwyddo i sicrhau hynny. Yn yr un modd, mae wedi llwyddo'n rhyfeddol wrth frwydro yn erbyn tlodi. Mae'r effaith yng Nghymru wedi bod yn enfawr, gan fod nifer y plant sy'n byw mewn tlodi yng Nghymru wedi gostwng o 35 y cant adeg datganoli i 28 y cant yn ôl y ffigurau diweddaraf.

Andrew R.T. Davies: Ddydd Llun, yr oeddwn mewn cyflwyniad gan brif economegydd HSBC. Soniodd am gynlluniau economaidd Gordon Brown ar gyfer tymor cyntaf y Llywodraeth Lafur, pan ragwelodd y byddai'n cael benthg £28 biliwn. A dweud y gwir, yn y pen draw cafodd fenthg £128 biliwn. Sut y gallwch ddweud mai ef oedd y Canghellor mwyaf llwyddiannus ac yntau wedi caniatáu i'r coffrau cyhoeddus ddirywio i'r fath gyflwr echrydus?

Y Prif Weinidog: Prif amcanion Canghellor yw cynyddu nifer y swyddi a sicrhau'r diweithdra isaf posibl, ochr yn ochr â chwyddiant isel. Nid oes yr un Canghellor Toriaidd, ac yr wyf yn cyfaddef, na'r un Canghellor Llafur blaenorol—erioed wedi sicrhau hynny. Dyna pam mae'r Toriaid mor ofnadwy o eiddigeddus o hanes llwyddiant Gordon Brown. Maent yn gwybod, o gyfartaleddu'r ffigurau ar gyfer Cymru dros y cyfnod yr oedd y Toriaid mewn grym, bod 122,000 o bobl ar y clwt, o'u cymharu â llai

current level of unemployment is less than a third of the level of unemployment that we had under the Tories.

I opposed the abolition of the 10p tax rate because I believed that it had a valuable function in welfare to work—Alun Ffred Jones made the same point. It got people used to paying tax at a relatively low rate. It was not as well targeted as it could have been, because standard-rate and higher-rate income tax payers also benefit from the 10p tax rate, but it was a staging post; it was part of a sensible welfare to work strategy, and it had a particularly good impact in Wales. As I understand it, the poorest in society—the people on the breadline, but working, to use Angela Burns's phrase—benefit from the 2007 budget changes. So, the Tory motion is completely wrong.

It is those one level above the poorest who suffer. In other words, if you are on the minimum wage, and working full time, you benefit from the increase in personal allowances, and you are better off, but if you are on, say, £6.50 an hour, up to £11 an hour—and many people in Wales are on that sort of level, in factories, cleaning, catering or caring, as has been mentioned—you are worse off. You do not get the benefit of being in the full, standard income-tax bracket. Many people in Wales—disproportionately more than in England, in fact—are on that £6.50 an hour up to about £11 an hour; that is typically a factory wage, or a service industry wage in tourism, and so on. Therefore it has a disproportionately bad effect in Wales; I accept that,

3.30 p.m.

That is why I am against it, although I can see that it is not well-targeted. People in the 18 to 25 age group without children—those with families may benefit from the cut in income tax—and those aged over 55 and empty-nesters who have part-time and not

na 40,000 yn awr. Felly, mae'r lefel ddiweithdra yn awr yn llai na thraean yr hyn a oedd gennym dan y Toriaid.

Gwrthwynebais ddileu'r gyfradd dreth 10c oherwydd fy mod yn credu bod iddi swyddogaeth bwysig i helpu pobl i symud oddi wrth y wladwriaeth les i fyd gwaith—gwnaeth Alun Ffred Jones yr un pwynt. Yr oedd yn ffordd i bobl arfer talu treth ar gyfradd gymharol isel. Gallai fod wedi'i thargedu'n well, oherwydd bod pobl sy'n talu treth incwm ar y gyfradd safonol ac ar y gyfradd uwch hefyd yn elwa o'r gyfradd dreth 10c, ond yr oedd yn garreg gamu; yr oedd yn rhan o strategaeth gall i symud pobl oddi wrth fudd-daliadau ac i waith, a chafodd effaith arbennig o dda yng Nghymru. Yn ôl a ddeallaf, mae'r tlotaf yn ein cymdeithas—y bobl sy'n byw ar y gwynt, ond sy'n gweithio, yng ngeiriau Angela Burns—ar eu hennill yn sgil y newidiadau yng nghyllideb 2007. Felly, mae cynnig y Toriaid yn gwbl anghywir.

Y rheini sydd un lefel yn uwch na'r bobl dlotaf sy'n dioddef. Mewn geiriau eraill, os ydych yn ennill yr isafswm cyflog, ac yn gweithio amser llawn, yr ydych ar eich ennill yn sgil y cynnydd yn y lwfansau personol, ac yr ydych yn well eich byd. Ond os ydych yn ennill, dyweder £6.50 yr awr hyd at £11 yr awr—ac mae llawer o bobl Cymru'n ennill y math hwnnw o gyflog, mewn ffatrioedd, yn glanhau, yn arlwyo, neu'n gofalu, fel y crybwyllwyd—yr ydych yn waeth eich byd. Nid oes gennych y fantais o fod yn y braced treth incwm safonol llawn. Mae llawer o bobl Cymru—nifer anghymesur o'i gymharu â phobl yn Lloegr, mewn gwirionedd—yn ennill rhwng y £6.50 a thua'r £11 yr awr hwnnw. Dyna'r cyflog nodweddiadol mewn ffatri, neu mewn diwydiant gwasanaethu ym maes twristiaeth, ac ati. Felly, mae'n cael effaith anghymesur o wael ar Gymru; derbyniaf hynny.

Dyna pam yr wyf yn ei wrthwynebu, er y gallaf weld nad yw wedi'i dargedu'n dda. Pobl yn y grŵp oedran 18 i 25 oed sydd heb blant—gall y rhai sydd â theuluoedd elwa o'r toriad mewn treth incwm—a phobl dros 55 oed a phobl sydd â'u plant wedi gadael

very well paid jobs, will be hit and have been hit already by the abolition of the 10p rate.

However, it must be remembered that many other people will benefit from the changes, such as those in personal income tax and the working families tax credit. If you have children, you are better off. If you do not have children and are not on a sufficiently good wage to be paying standard rate income tax, you will be worse off as a result of these changes, and there are more people in the latter category in Wales. We are, however, willing to wait and see what the Chancellor does to compensate people.

On the question of the Welsh economy, the Tories love to use the phrase ‘the poorest part of the UK’, using a definition of poverty that no-one else uses—it is unique to the Tory Party in the Assembly.

Alun Cairns: Will you give way?

The First Minister: No, you have had your chance. The poorest in society are normally measured by poverty data or household income data. The rise in gross domestic household income in Wales since devolution has been faster than in any other part of the United Kingdom—in any of the nine regions of England, Scotland or Northern Ireland. We have the most rapid rate of growth in household income. So, the Tories are talking about a definition of poverty unknown to any statistician. I mentioned to Nick Bourne yesterday that the Confederation of British Industry’s Welsh industrial trends survey showed a remarkable improvement, whereby we had the best export prospects since 1978, when the survey began. We also had the best order intake since 1995, according to that survey. Nick Bourne tried to contradict that by saying that that was different from what the Federation of Small Businesses is saying. I asked our economists what the FSB was saying, and I was told ‘Nothing. There is no survey or evidence from the FSB’. Therefore, that was an invention on the part of the Tories, because they cannot cope with good news from the world of industry.

cartref a chyda swyddi rhan amser a swyddi nad ydynt yn talu’n dda iawn yr effeithir arnynt, a dyna’r rhai yr effeithir arnynt eisoes oherwydd diddymu’r gyfradd 10c.

Fodd bynnag, rhaid cofio y bydd llawer o bobl eraill yn elwa o’r newidiadau, fel y rhai mewn treth incwm personol a’r credyd treth i deuluoedd sy’n gweithio. Os oes gennych blant, yr ydych yn well eich byd. Os nad oes gennych blant ac os nad ydych ar gyflog digon uchel i dalu’r gyfradd dreth incwm safonol, byddwch yn waeth eich byd o ganlyniad i’r newidiadau hyn, ac mae mwy o bobl yn y categori olaf yng Nghymru. Yr ydym, fodd bynnag, yn barod i aros i weld yr hyn a wnaiff y Canghellor i ddiogolledu pobl.

O ran economi Cymru, mae’r Torïaid yn hoff iawn o ddefnyddio’r ymadrodd ‘rhan dlotaf y DU’, gan ddefnyddio diffiniad o dlodi nad oes neb arall yn ei ddefnyddio—mae’n unigryw i’r Blaid Doriäidd yn y Cynulliad.

Alun Cairns: A ildiwch?

Y Prif Weinidog: Na wna, yr ydych wedi cael eich cyfle. Fel arfer caiff y bobl dlotaf mewn cymdeithas eu mesur yn ôl data tlodi neu ddata incwm cartrefi. Mae’r cynnydd yn incwm domestig crynswth cartrefi yng Nghymru ers datganoli wedi bod yn gyflymach nag mewn unrhyw ran arall o’r Deyrnas Unedig—yn gyflymach nag yn unrhyw un o naw rhanbarth Lloegr, yr Alban a Gogledd Iwerddon. Gwelsom y twf cyflymaf mewn incwm cartrefi. Felly, mae’r Torïaid yn sôn am ddiffiniad o dlodi nad yw’n hysbys i’r un ystadegydd. Soniais wrth Nick Bourne ddoe fod arolwg o dueddiadau diwydiannol Cymru gan Gydffederasiwn Diwydiant Prydain yn dangos gwelliant nodedig, lle yr oedd gennym y rhagolygon gorau o ran allforio er 1978, pan ddechreuodd yr arolwg. Yr oedd gennym hefyd y nifer mwyaf o archebion er 1995, yn ôl yr arolwg hwnnw. Ceisiodd Nick Bourne wrthddweud hynny drwy ddweud bod hynny’n wahanol i’r hyn a ddywed y Ffederasiwn Busnesau Bach. Gofynnais i’n heconomegwyr beth yr oedd y Ffederasiwn Busnesau Bach yn ei ddweud, a’r ateb a gefais oedd ‘Dim byd. Nid oes arolwg na thystiolaeth gan y Ffederasiwn Busnesau Bach’. Felly, y Torïaid a ddyfeisiodd hynny, gan na allant lyncu

newyddion da o fyd diwydiant.

David Melding: It is important to tease out what the First Minister is saying. Do you accept then, First Minister, that we have the lowest level of gross value added of any nation or region in the United Kingdom?

David Melding: Mae'n bwysig dadansoddi'r hyn mae'r Prif Weinidog yn ei ddweud. A dderbyniwch, felly, Brif Weinidog, fod gennym y lefel isaf o werth ychwanegol crynswth o blith holl wledydd a rhanbarthau'r Deyrnas Unedig?

The First Minister: No, not at all. I think that you are talking about GVA per head, not GVA. GVA per head in Wales has grown more rapidly than in three of the English regions, so you are wrong. Also, GVA per head is not a measure of poverty. If it is a measure of poverty, please explain what statisticians support it as such. If you accept that no statistician accepts it as a measure of poverty, why do you use it? Only the Welsh Tories call GVA per head a good measure of poverty and say that if you have low GVA per head, that makes you the poorest part of the United Kingdom. That is rubbish. Its use in that way is unique to you because you are addicted to bad news. The same is true of Tory jealousy about the fact that Gordon Brown is the only Chancellor in British history to have ensured a combination of low inflation and low unemployment: you cannot cope with the fact that gross domestic household income has risen more rapidly in Wales during the period of devolution than in any of the nine English regions, or Scotland and Northern Ireland. You cannot cope with it, so you try to use a definition that no-one has ever heard of. I find that ridiculous.

Y Prif Weinidog: Na wnaf, ddim o gwbl. Credaf eich bod yn sôn am GYC y pen, nid am GVA. Mae GYC y pen yng Nghymru wedi cynyddu'n gyflymach nag mewn tri rhanbarth yn Lloegr, felly yr ydych yn anghywir. Hefyd, nid yw GYC y pen yn arwydd o dlodi. Os yw'n arwydd o dlodi, esboniwch pa ystadegwyr sy'n cefnogi hynny. Os derbyniwch nad oes yr un ystadegydd yn ei dderbyn fel mesur o dlodi, pam yr ydych yn ei ddefnyddio? Dim ond y Torïaid Cymreig sy'n galw GYC y pen yn fesur da o dlodi gan ddweud bod rhywle sydd â GYC isel y pen yn gyfystyr â bod yn rhan dlotaf y Deyrnas Unedig. Nonsens yw hynny. Mae ei ddefnyddio fel hynny'n unigryw i chi am na allwch gael digon o newyddion drwg. Mae'r un peth yn wir am eiddgedd y Torïaid ynghylch y ffaith mai Gordon Brown yw'r unig Ganghellor yn hanes Prydain i sicrhau cyfuniad o chwyddiant isel a diweithdra isel: ni allwch lyncu'r ffaith bod incwm domestig crynswth cartrefi wedi codi'n gyflymach yng Nghymru yn ystod datganoli nag yn unrhyw un o naw rhanbarth Lloegr, neu'r Alban a Gogledd Iwerddon. Ni allwch ymdopi ag ef, felly, ceisiwch ddefnyddio diffiniad nad oes neb erioed wedi clywed amdano. Mae hynny'n hurt yn fy marn i.

Go to the statisticians and ask them for the best definition of poverty. One such definition relates to children in poverty. At the time of devolution, 35 per cent of children in Wales were classed as being in poverty, which is defined by statisticians as living in a household with less than 60 per cent of median income. That has now dropped to 28 per cent, which is below the British average. That is a remarkable drop. That is good news, but the Tories do not mention it because they cannot cope with good news. Instead they torture the statistics until they confess, and what you get as a result is the farrago of falsehoods that we see in this motion.

Gofynnwch i'r ystadegwyr am y diffiniad gorau o dlodi. Mae un diffiniad o'r fath yn ymwneud â thlodi ymysg plant. Adeg datganoli, yr oedd 35 y cant o blant Cymru yn byw mewn tlodi, a ddiffinnir gan ystadegwyr fel byw mewn cartref gyda llai na 60 y cant o incwm cyfartalog. Mae hynny bellach wedi gostwng i 28 y cant, sydd islaw cyfartaledd Prydain. Mae hwnnw'n ostyngiad eithriadol. Mae hwnnw'n newyddion da, ond nid yw'r Torïaid yn sôn amdano oherwydd ni allant ymdopi â newyddion da. Yn hytrach, maent yn arteithio'r ystadegau nes iddynt gyfaddef, a'r hyn a gewch o ganlyniad yw'r gymysgedd ddryslyd o anwireddau a welwn yn y cynnig hwn.

We want a society in which people are in work, in which people are going from the welfare system, where the Tories put them. The Tories got people off unemployment benefit and into sickness benefit; we have been getting them off sickness benefit and into employment. That is what is most important. The best route out of poverty is through employment. That is why we are proud to say that number of jobs in Wales has increased by 130,000 since devolution, which is a remarkable increase. That increase has happened faster in Wales than in other parts of the United Kingdom. Likewise, we have seen people coming out of poverty. Therefore, although we disagree with the change in the 10p tax rate, we confidently anticipate that compensation measures will be provided, and we totally reject the crocodile tears of the Tories and the alleged compassion shown by them towards the poor in Wales.

The Deputy Presiding Officer: I call on Andrew R.T. Davies to reply to the debate. I remind you, Andrew, that you have given some of your time to David Melding, so you have three minutes in which to wind up.

Andrew R.T. Davies: I will not be refusing to take interventions because I cannot take listening to people, as Labour Members did today.

I thank Angela for presenting this motion today. There is, without doubt, a uniform opinion that the abolition of the 10p tax rate has been detrimental to most people's incomes. That was graphically emphasised to me in St Augustine's ward in Penarth on Saturday, when I met a single mother who knew that she would lose out by £27 per month. She had not received her pay cheque yet, but had looked into it and worked out the figures. Therefore, despite your rhetoric this afternoon, First Minister, people on the ground are hurting big time. Once you start penalising people through tax, you start to disincentivise them from working. Once that happens, they stop enriching themselves and enriching the society of which they are a part.

Gordon Brown's stewardship of the economy

Yr ydym am gael cymdeithas lle mae pobl mewn gwaith, lle mae pobl yn gadael y system les lle y cawsant eu rhoi gan y Torïaid. Symudodd y Torïaid bobl o fudd-daliadau diweithdra i fudd-daliadau salwch; yr ydym ni wedi bod yn eu symud o fudd-daliadau salwch i gyflogaeth. Dyna'r peth pwysicaf. Y llwybr gorau allan o dlodi yw drwy gyflogaeth. Dyna pam yr ydym yn ymfalchïo wrth ddweud bod nifer y swyddi yng Nghymru wedi cynyddu 130,000 ers datganoli, sy'n gynnydd nodedig. Mae'r cynnydd hwnnw wedi digwydd yn gyflymach yng Nghymru nag mewn rhannau eraill yn y Deyrnas Unedig. Yn yr un modd, yr ydym wedi gweld pobl yn gadael tlodi. Felly, er ein bod yn anghytuno â'r newid yn y gyfradd treth 10c, disgwyliwn yn hyderus y bydd mesurau iawndal yn cael eu rhoi ar waith, a gwrthodwn ddagrau ffug y Torïaid yn llwyr a'u tosturi honedig at y bobl dlawd yng Nghymru.

Y Dirprwy Lywydd: Galwaf ar Andrew R.T. Davies i ateb i'r ddadl. Fe'ch atgoffaf, Andrew, eich bod wedi rhoi cyfran o'ch amser i David Melding, felly, mae gennych dri munud i gloi.

Andrew R.T. Davies: Ni fyddaf yn gwrthod derbyn ymyriadau am na allaf oddef gwrandao ar bobl, fel y gwnaeth yr Aelodau Llafur heddiw.

Diolch i Angela am gyflwyno'r cynnig hwn heddiw. Yn ddi-os, mae yna farn unffurf fod diddymu'r gyfradd dreth 10c wedi cael effaith andwyol ar incwm y rhan fwyaf o bobl. Pwysleisiwyd hynny yn glir wrthyf yn ward St Augustine ym Mhenarth ddydd Sadwrn, pan gyfarfûm â mam sengl a wyddai y byddai ar ei cholled o £27 y mis. Nid oedd wedi cael ei siec, ond yr oedd wedi edrych i mewn i'r mater ac wedi cyfrif y ffigurau. Felly, er eich rhethreg chi y prynhawn yma, Brif Weinidog, mae hon yn ergyd drom i bobl ar lawr gwlad. Pan ddechreuwch gosbi pobl drwy drethu, yr ydych yn dechrau diddymu eu cymhelliant i weithio. Pan fydd hynny'n digwydd, maent yn rhoi'r gorau i gyfoethogi eu hunain a chyfoethogi'r gymdeithas y maent yn rhan ohoni.

Ni ddylid ystyried y ffordd y mae Gordon

should not be held up as exemplar. He mortgaged our future, and now the chickens are coming home to roost. Time and again, public finances show that. The GVA figures—which are internationally recognised—show a decrease year on year, from 1999 to the latest year for which figures are available. Our GVA per capita has fallen from 81.2 per cent to 77.6 per cent. Those are internationally recognised figures. However, when you were wringing your hands, First Minister, you were trying to tell us that they are not correct and that every international commentator is wrong. I have to tell you, First Minister, that that is wrong.

The First Minister: Were you saying that those figures are the internationally accepted definition of poverty? If you are not saying that, why do you use it as a substitute measure of poverty? No-one else does. Where is your source for saying that GVA per capita is a measure of poverty?

Andrew R.T. Davies: Briefly, as time is moving on rapidly, GVA per head is a measure of prosperity, which is representative of wealth and the way that people feel about themselves. Those are the figures that are used.

We have had wide participation in this debate from across the Chamber. However, the uniform opinion here is that the action taken by Gordon Brown and Alistair Darling is hurting people in Wales. We will support two of the amendments, and we hope that the Government will support our motion. We cannot support amendment 3. When you consider the Welsh economy, indebtedness, housing, and education, those matters can be dealt with by this institution. We are falling behind England time and again in the number of people leaving school with qualifications, and that is a matter for this institution, not a matter for Westminster. Therefore, it is defeatist in the extreme for people to say that there is little that we can do here. Sadly, because of the contraction of the economy, we will see a great deal more indebtedness in society. The statistics from Citizens Advice show that the Government needs to work

Brown yn stiwardio'r economi yn esiampl dda. Mae wedi morgeisio'n dyfodol, ac yn awr mae'r problemau'n dechrau dod i'r amlwg. Mae cyllid cyhoeddus yn dangos hynny dro ar ôl tro. Yn ffigurau'r GYC—a gydnabyddir yn rhyngwladol—gwelir gostyngiad o flwyddyn i flwyddyn, o 1999 i'r flwyddyn bresennol y mae'r ffigurau ar gael ar ei chyfer. Mae ein GYC y pen wedi gostwng o 81.2 y cant i 77.6 y cant. Mae'r rheini'n ffigurau a gydnabyddir yn rhyngwladol. Fodd bynnag, pan oeddech yn gwasgu'ch dwylo, Brif Weinidog, yr oeddech yn ceisio dweud wrthym nad ydynt yn gywir a bod pob sylwebydd rhyngwladol yn anghywir. Rhaid imi ddweud wrthy, Brif Weinidog, fod hynny'n anghywir.

Y Prif Weinidog: A oeddech yn dweud mai'r ffigurau hynny yw'r diffiniad o dlodi a dderbynnir yn rhyngwladol? Os nad ydych yn dweud hynny, pam yr ydych yn ei ddefnyddio fel mesur arall ar gyfer tlodi? Nid oes neb arall yn gwneud hynny. Ble mae eich ffynhonnell sy'n dweud bod GYC y pen yn fesur o dlodi?

Andrew R.T. Davies: Yn fyr, gan fod amser yn prysur symud ymlaen, mae GYC y pen yn fesur o ffyniant, sy'n cynrychioli cyfoeth a'r ffordd y mae pobl yn teimlo amdanynt eu hunain. Dyna'r ffigurau a ddefnyddir.

Cawsom gyfranogiad eang yn y ddadl hon o bob cwr o'r Siambr. Fodd bynnag, y farn unffurf yma yw bod y camau a gymerir gan Gordon Brown ac Alistair Darling yn andwyol i bobl Cymru. Cefnogwn ddau o'r gwelliannau, a gobeithio y bydd y Llywodraeth yn cefnogi ein cynnig. Ni allwn gefnogi gwelliant 3. Pan ystyriwch economi Cymru, dyledion, tai ac addysg, gall y sefydliad hwn ymdrin â'r materion hynny. Yr ydym ar ei hôl hi dro ar ôl tro o'n cymharu â Lloegr o ran nifer y bobl sy'n gadael yr ysgol gyda chymwysterau, a mater i'r sefydliad hwn yw hynny, nid mater i San Steffan. Felly, mae'n wangalon iawn i bobl ddweud nad oes llawer y gallwn ni ei wneud yma. Yn anffodus, oherwydd bod yr economi'n crebachu, gwelwn lawer mwy o ddyled mewn cymdeithas. Dengys ystadegau Cyngor ar Bopeth fod angen i'r Llywodraeth weithio gyda'r sector gwirfoddol—a thynnodd

with the voluntary sector—and Darren Millar highlighted the good practice that is out there and what can be achieved—to cushion the blows that the Labour Westminster Government and the inaction of the Welsh Assembly Government is inflicting upon Welsh society. I urge Members to support our motion.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree amendment 1. Does any Member object? I see that there is no objection. Therefore, amendment 1 is agreed in accordance with Standing Order No. 7.35.

*Derbyniwyd gwelliant 1.
Amendment 1 carried.*

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree amendment 2. Does any Member object? I see that there is no objection. Therefore, amendment 2 is agreed in accordance with Standing Order No. 7.35.

*Derbyniwyd gwelliant 2.
Amendment 2 carried.*

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree amendment 3. Does any Member object? I see that there is an objection. We will, therefore, defer the votes until voting time.

*Gohiriwyd y pleidleisiau tan yr amser pleidleisio.
Votes deferred until voting time.*

Dadl y Ceidwadwyr Cymreig Welsh Conservatives Debate

Prosiectau Adfywio Regeneration Projects

The Deputy Presiding Officer: I remind Members that there is 50 minutes for this debate, not an hour.

David Melding: I propose that

the National Assembly for Wales:

1. believes that a large part of the economic success achieved in South East Wales in the last 20 years has been driven by ambitious regeneration projects like the Cardiff bay

Darren Millar sylw at yr arfer da sydd ar waith a'r hyn y gellir ei gyflawni—i leddfu'r ergydion i gymdeithas Cymru yn sgil Llywodraeth lafur San Steffan ac amharodrwydd Llywodraeth Cynulliad Cymru i weithredu. Pwysaf ar yr Aelodau i gefnogi ein cynnig.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw derbyn gwelliant 1. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf nad oes. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, caiff gwelliant 1 ei dderbyn.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw derbyn gwelliant 2. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf nad oes. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, caiff gwelliant 2 ei dderbyn.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw derbyn gwelliant 3. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod. Byddwn yn gohirio'r pleidleisiau tan yr amser pleidleisio, felly.

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf yn atgoffa Aelodau mai 50 munud sydd ar gyfer y ddadl hon, nid awr.

David Melding: Cynigiaf fod

Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

1. yn credu bod rhan fawr o'r llwyddiant economaidd a gyflawnwyd yn Nwyrain De Cymru dros yr 20 mlynedd diwethaf wedi cael ei yrru gan brosiectau adfywio

development; and

2. *calls for the lessons of effective regeneration to be more rigorously applied in areas such as the Heads of the Valleys and Barry.* (NDM3924)

I hope that we will have a slightly calmer discussion about this immensely important subject of regeneration. It is an area of economic and social policy where we in the Assembly can have a big influence, and can encourage the Assembly Government to take actions to the maximum effect. We are sometimes criticised for concentrating on macro-economic issues, but this area is one where we can punch well above our weight and set excellent examples that could be emulated in other parts of Britain and across Europe.

3.40 p.m.

It is an area where political controversy can be absent. We look at what works, what is efficient, and learn the lessons that we need to learn from those projects that do not work as well as we had expected.

There are some important points that I need to emphasise, particularly the involvement of the private sector in regeneration, which is sometimes overlooked. However, it is also fair to say that the involvement of local communities down to individual level is also essential for effective regeneration.

We have cited Cardiff bay in particular because it has been one of the United Kingdom's great successes in urban regeneration. We are now seeing some of the lessons learned there being applied and expanded in Newport, Swansea and other areas, which are showing real progress. I hope that the greater economic uncertainty that we are now facing will not put these regeneration projects in any danger. Given the soundness of the schemes, I am sure that we can expect that they will also develop those wonderful cities successfully.

Alun Davies: I agree with the points that you

*uchelgeisiol megis datblygiad bae Caerdydd;
a*

2. *yn galw i'r gwersi am adfywio effeithiol gael eu defnyddio'n gadarnach mewn ardaloedd megis Blaenau'r Cymoedd a'r Barri.* (NDM3924)

Gobeithio y cawn drafodaeth ychydig tawelach am y pwnc hollbwysig hwn, sef adfywio. Mae'n faes polisi economaidd a chymdeithasol y gallwn ni yn y Cynulliad gael dylanwad mawr arno, a gallwn annog Llywodraeth y Cynulliad i gymryd camau i sicrhau'r effaith orau. Weithiau cawn ein beirniadu am ganolbwyntio ar faterion macro-economaidd, ond mae'r maes hwn yn un lle y gallwn anelu lawer yn uwch a gosod esiamplau gwych y gellid eu hefelychu mewn rhannau eraill o Brydain a ledled Ewrop.

Mae'n faes lle y gall dadleuon gwleidyddol gael eu hepgor. Edrychwch ar yr hyn sy'n gweithio, ar yr hyn sy'n effeithlon, a dysgu'r gwersi y mae angen inni eu dysgu o'r prosiectau hynny nad ydynt yn gweithio cystal â'r disgwyl.

Mae rhai pwyntiau pwysig y mae angen imi eu pwysleisio, yn arbennig cyfranogiad y sector preifat mewn adfywio, sydd weithiau'n cael ei anwybyddu. Fodd bynnag, mae hefyd yn deg dweud bod cyfranogiad cymunedau lleol ar lefel unigol hefyd yn hollbwysig ar gyfer sicrhau adfywio effeithiol.

Yr ydym wedi nodi bae Caerdydd yn benodol oherwydd mae'n un o lwyddiannau mwyaf y Deyrnas Unedig o ran adfywio trefol. Gwelwn yn awr rai o'r gwersi a ddysgwyd yno yn cael eu cymhwyso a'u hystyng yn Nghasnewydd, yn Abertawe ac mewn ardaloedd eraill, sy'n dangos cynnydd gwirioneddol. Gobeithio na fydd yr ansicrwydd economaidd cynyddol sy'n ein hwynebu'n awr yn peryglu'r prosiectau adfywio hyn mewn unrhyw ffordd. O gofio mor gadarn yw'r cynlluniau, yr wyf yn siŵr y gallwn ddisgwyl y byddant yn datblygu'r dinasoedd hynny'n llwyddiannus hefyd.

Alun Davies: Cytunaf â'r pwyntiau a

have made about the success of regeneration projects, citing Cardiff bay as an example. Do you agree that one of the key issues in taking lessons forward, and one of the lessons that we may be able to learn from Cardiff bay, relates to the involvement of the local community? All too often, regeneration projects have been forced upon communities and urban areas rather than being a part of those communities. As a result, communities have not always seen the benefits of the regeneration project that others have.

David Melding: As I am in a generous mood, I will say this: I think that the Cardiff Bay Development Corporation was hugely successful, but I hope that we are beyond development corporations now and that we can use local authorities as the key economic champions. As far as we are concerned, we are not seeing the bad days of the 1980s when some local authorities unfortunately started to behave in a way that did not serve their local communities. I would accept that that conduit would now give a level of local accountability that would be the ideal.

It is now important that we see successful regeneration spread out to areas such as the Heads of the Valleys. I know that there have been programmes; there is the current programme and there was a previous one under the last Conservative Government. It is important to see greater attention given to regeneration in these areas, and areas such as Barry, for example, which are now outside some of the standard European funding regimes. We have seen a remarkably prosperous south-east Wales developing, but alas, a much poorer west Wales, Valleys, and, comparatively, north Wales. If you look at the data, the success in east Wales is astonishing. We now have a gross domestic product per head that is higher than the European Union average, which is astonishing: we are on a par here with Denmark, Belgium, Sweden and Germany. Unfortunately, in west Wales and the Valleys, GDP per head is on a par with that of Cyprus, the Czech Republic and Portugal. That demonstrates that we have a similar problem to England, where the south-east and London are much wealthier than most of the rest of England. We really do not want to see

wnewch am lwyddiant prosiectau adfywio, gan nodi bae Caerdydd fel enghraifft. A gytunwch mai un o'r prif faterion o ran dysgu gwersi, ac un o'r gwersi y gallem eu dysgu o fae Caerdydd, yw cynnwys y gymuned leol? Yn rhy aml o'r hanner, mae prosiectau adfywio wedi eu gorfodi ar gymunedau ac ardaloedd trefol yn hytrach na bod yn rhan o'r cymunedau hynny. O ganlyniad, nid yw cymunedau bob amser wedi gweld manteision y prosiect adfywio yn yr un modd â chymunedau eraill.

David Melding: Gan fy mod yn teimlo'n hael, dywedaf hyn: credaf i Gorfforaeth Datblygu Bae Caerdydd fod yn llwyddiannus iawn, ond gobeithio ein bod wedi symud y tu hwnt i gorfforaethau datblygu yn awr ac y gallwn ddefnyddio ein hawdurdodau lleol fel yr hyrwyddwyr economaidd allweddol. O'm rhan ni, nid ydym yn gweld dyddiau diflas yr 1980au pan ddechreuodd rhai awdurdodau lleol, yn anffodus, ymddwyn mewn ffordd nad oedd yn gwasanaethu eu cymunedau lleol. Byddwn yn derbyn y byddai'r cyfrwng hwnnw bellach yn rhoi lefel o atebolrwydd lleol a fyddai'n ddelfrydol.

Mae'n bwysig yn awr inni weld adfywio'n lledaenu i ardaloedd fel Blaenau'r Cymoedd. Gwn fod rhaglenni wedi eu cynnal; mae yma'r rhaglen bresennol ac yr oedd yno'r rhaglen flaenorol dan y Llywodraeth Geidwadol ddiwethaf. Mae'n bwysig gweld rhoi mwy o sylw i adfywio yn yr ardaloedd hyn, ac ardaloedd fel y Barri, er enghraifft, sydd bellach y tu allan i rai o'r systemau ariannu Ewropeaidd safonol. Gwelsom ddeddwyrain Cymru ffyniannus iawn yn datblygu, ond yn anffodus, gorllewin Cymru, y Cymoedd a gogledd Cymru, i raddau, lawer tlotach. Os edrychwch ar y data, mae'r llwyddiant yn nwyrain Cymru yn rhyfeddol. Mae gennym gynnyrch mewnwladol crynswth y pen sy'n uwch na chyfartaledd yr Undeb Ewropeaidd, sy'n rhyfeddol: yr ydym ochr yn ochr yma â Denmarc, Gwlad Belg, Sweden a'r Almaen. Yn anffodus, yn y gorllewin ac yn y Cymoedd mae'r CMC y pen ochr yn ochr â Cyprus, Gweriniaeth Tsiec a Phortiwgal. Mae hynny'n dangos bod gennym broblem debyg i Loegr, lle mae'r deddwyrain a Llundain lawer yn gyfoethocach na'r rhan fwyaf o weddill Lloegr. Nid ydym am weld hynny'n ymsefydlu am

that becoming established for generations to come. If this vast difference in GDP per head between east Wales and the rest of Wales does get embedded, we will see the economic priorities of those different parts of Wales drift apart, but we can use the great success of east Wales as a stimulus to the other parts of Wales. At present, we have declining gross value added per head, which is pretty much caused by a lack of high-value economic activity in west Wales and the Valleys. We now want to see that put right.

If we look at the example of Cardiff bay, its development was an impressive vision in the mid 1980s. I will try to make these points as objectively as possible, but I think that the Secretary of State for Wales at the time, Nick Edwards, saw a new future for Cardiff bay that many others did not see.

Andrew R.T. Davies: The First Minister, for one.

David Melding: In fairness, we could all cite individuals that were on the wrong side when it came to that particular vision. However, it received all-party support—that is what I want to emphasise—and we need to work for all-party support on that kind of great, ambitious vision that can advance common objectives.

The Cardiff bay development had strong links with the private sector and has been an enormous success, with the creation of 17,000 permanent jobs and 13,000 construction jobs—although some of those have come and gone. We have seen prestige infrastructure developments such as the barrage—and visitors from all over the world come to see that—as well as St David's hotel, the Wales Millennium Centre, and, dare I whisper it, the Senedd. Those of us who have been in the Assembly since 1999 have seen a great transformation in Cardiff bay—you can measure it just by the number of visitors—and this has become possibly the most lively part of Cardiff. The bay's development has also met social objectives, with 6,000 new homes having been built, and a sports village. There is a buzz in Cardiff at the moment, and in Cardiff bay in particular.

genedlaethau i ddod. Os bydd y gwahaniaeth sylweddol mewn CMC y pen rhwng dwyrain Cymru a gweddill Cymru yn ymsefydlu, bydd blaenoriaethau economaidd y gwahanol rannau hynny o Gymru yn newid yn raddol, ond gallwn ddefnyddio llwyddiant mawr dwyrain Cymru fel ysgogiad i rannau eraill o Gymru. Ar hyn o bryd, mae gennym werth ychwanegol crynswth y pen sy'n gostwng, sy'n cael ei achosi gan ddiffyg gweithgaredd economaidd gwerth uchel yn y gorllewin a'r Cymoedd. Yr ydym am weld hynny'n cael ei unioni.

Os edrychwn ar fae Caerdydd fel enghraifft, yr oedd ei ddatblygiad yn weledigaeth drawiadol ganol yr 1980au. Ceisiaf wneud y pwyntiau hyn mor wrthrychol â phosibl, ond credaf fod Ysgrifennydd Gwladol Cymru ar y pryd, Nick Edwards, wedi gweld dyfodol newydd i fae Caerdydd nad oedd llawer o bobl eraill wedi ei weld.

Andrew R.T. Davies: Y Prif Weinidog, yn un.

David Melding: A bod yn deg, gallem i gyd enwi unigolion a oedd yn methu gweld y weledigaeth benodol honno. Fodd bynnag, cafodd gefnogaeth ar draws y pleidiau—dyna yr wyf am ei bwysleisio—ac mae angen inni weithio i gael cefnogaeth pob plaid ar weledigaeth fawr, uchelgeisiol o'r math sy'n gallu hybu amcanion cyffredin.

Yr oedd gan ddatblygiad bae Caerdydd gysylltiadau cryf â'r sector preifat ac mae wedi bod yn llwyddiant enfawr, gyda 17,000 o swyddi parhaol yn cael eu creu ac 13,000 o swyddi adeiladu—er bod rhai ohonynt wedi dod a mynd. Gwelsom ddatblygiadau seilwaith o fri megis y morglawdd—a daw ymwelwyr o bob cwr o'r byd i weld hwnnw—yn ogystal â gwesty Dewi Sant, Canolfan Mileniwm Cymru, ac os caf sibrwd yr enw, y Senedd. Mae'r rheini ohonom sydd yn y Cynulliad er 1999 wedi gweld trawsnewid mawr ym fae Caerdydd—gallwch ei fesur yn nifer yr ymwelwyr—a hwn yw'r lle sydd wedi datblygu, o bosibl, yn rhan fwyaf bywiog Caerdydd. Mae datblygiad y bae wedi cyflawni amcanion cymdeithasol hefyd, a chafodd 6,000 o dai newydd eu hadeiladu, a phentref chwaraeon. Mae gwefr yng Nghaerdydd ar hyn o bryd, ac

ym mae Caerdydd yn arbennig.

I am not saying that it is all down to the Cardiff Bay Development Corporation, but it was a big factor in the fact that, in 1995, the GVA per head in Cardiff and the bay was 4 per cent above the UK average. By 2004, it was 15 per cent above the UK average, and increasing. That is a remarkable measure of success.

What about regeneration elsewhere? We must be realistic—we are looking at areas such as the former south Wales coalfield and Barry, where performance has been more mixed. The challenge there has been tougher—there is no doubt about that. Older housing stock, the decline of manufacturing and mining, and poor access in terms of public transport and roads have impinged upon these areas and limited their potential for economic development.

Speaking of that decline, it is true that manufacturing dipped in the 1980s, and it has dipped badly since devolution. Pit closures are often the subject of debate, and wild accusations are thrown at our group from across the Chamber, but I wonder whether Members realise that, under the Wilson and Callaghan premierships, 55 pits were closed, while there were 35 closures under the Thatcher and Major administrations. More pits were closed under the Labour Governments than the Conservative ones. *[Interruption.]*

It is not exactly a like-for-like comparison, which is probably what Members are shouting at me. However, I am saying that both Labour and Conservative Governments have had to tackle these big economic challenges, and they have not particularly been driven by party ideology; whichever party has been in charge, it has had to attempt to tackle them. *[Interruption.]* If you want to make an intervention, I am happy to give way.

Alun Davies *rose*—

I should not have invited the intervention, but having done so, I feel that I must now accept it. *[Laughter.]*

Nid wyf yn dweud mai Corfforaeth Datblygu Bae Caerdydd sydd i gyfrif am hyn i gyd, ond yr oedd yn ffactor mawr yn y ffaith mai 4 y cant yn uwch na chyfartaledd y DU oedd y GYC y pen yng Nghaerdydd a'r bae yn 1995. Erbyn 2004, yr oedd yn 15 y cant yn uwch na chyfartaledd y DU, ac yn cynyddu. Mae hynny'n llwyddiant hynod.

Beth am adfywio mewn mannau eraill? Rhaid inni fod yn realistig—yr ydym yn edrych ar ardaloedd megis cyn faes glo de Cymru a'r Barri, lle mae perfformiad wedi bod yn fwy cymysg. Mae'r her yno wedi bod yn galetach—nid oes amheuaeth am hynny. Mae stoc tai hŷn, gostyngiad mewn cynhyrchu a chloddio, a mynediad gwael o ran trafnidiaeth gyhoeddus a ffyrdd wedi effeithio ar yr ardaloedd hyn ac wedi cyfyngu eu potensial i ddatblygu'n economaidd.

A siarad am yr edwino hwnnw, mae'n wir bod cynhyrchu wedi gostwng yn y 1980au, ac mae wedi gostwng yn ddrwg ers datganoli. Mae cau pyllau yn destun dadlau yn aml, a theflir cyhuddiadau gwyllt at ein grŵp o ochr arall y Siambr, ond tybed a yw Aelodau'n sylweddoli bod 55 o byllau wedi cau, pan oedd Wilson a Callaghan yn brif weinidogion, ond 35 a gaewyd yn ystod gweinyddiaethau Thatcher a Major. Cafodd mwy o byllau eu cau dan y Llywodraethau Llafur nag yn ystod Llywodraethau'r Ceidwadwyr.

[Torri ar draws.]

Nid yw'n gymhariaeth gwbl deg a chywir, a dyna pam y mae Aelodau'n bloeddio arnaf, mae'n debyg. Fodd bynnag, yr wyf yn dweud bod Llywodraethau Llafur a Cheidwadol wedi gorfod mynd i'r afael â'r heriau economaidd mawr hyn, ac nid ideoleg plaid sydd wedi'u sbarduno'n arbennig; pa bynnag blaid sydd wedi bod wrth y llyw, bu'n rhaid iddi geisio mynd i'r afael â hwy. *[Torri ar draws.]* Os ydych yn dymunbo ymyrryd, yr wyf yn fodlon ildio.

Alun Davies *a gododd*—

Ni ddylwn fod wedi gwahodd yr ymyriad, ond gan imi wneud hynny, teimlaf ei bod yn rhaid imi ei dderbyn yn awr. *[Chwerthin.]*

Alun Davies: I must say that, although I have enjoyed your speech and you have made some important points, the idea that the destruction of the south Wales coalfield was driven by anything other than ideology is lunatic.

David Melding: The facts do not bear out your analysis. Whatever the background music was, in terms of ideology, as you see it, since the 1920s, there has been a decline—a considerable one since the second world war—and that trend has not changed massively. That was the point that I was making.

I will conclude by outlining what I think we need for effective regeneration, particularly in areas such as the former south Wales coalfield and our old ports such as Barry. In this area, Objective 1 was disappointing, and we must look for better performance in the next round of EU funding. Private sector involvement is the key, as is community involvement, and communities need to be at the heart of regeneration strategies. It is fair to say that Communities First was a bold effort, although it has not been overwhelmingly successful yet.

We must see effective community involvement. In regenerating communities, we should look at raising the skills profile, the presence of further and higher education in the area, and creating stable communities; these are the keys to effective regeneration. It is also important to spend public money more effectively, and look at the way that we use public spending to drive regeneration. It is not just about using economic development money—we can also use the money that is going into improving the housing stock, so that local labour is used as much as possible. That is very important.

3.50 p.m.

We cannot put all our eggs in the EU basket. The bulk of the money being spent in these areas will not come from EU programmes, and we must seek to spend our money more

Alun Davies: Rhaid imi ddweud, er fy mod wedi mwynhau eich araith ac er ichi wneud rhai pwyntiau pwysig, fod y syniad fod dinistrio maes glo de Cymru wedi ei ysgogi gan unrhyw beth heblaw ideoleg yn hurt.

David Melding: Nid yw'r ffeithiau'n cadarnhau eich dadansoddiad. Beth bynnag oedd y gerddoriaeth gefndir, o ran ideoleg yn eich barn chi er yr 1920au bu dirywiad—un sylweddol ers yr ail ryfel byd—ac nid yw'r duedd honno wedi newid yn aruthrol. Dyna'r pwynt yr oeddwn yn ei wneud.

Yr wyf yn terfynu drwy amlinellu'r hyn y mae arnom ei angen, yn fy marn i, i gael adfywio effeithiol, yn arbennig mewn ardaloedd megis hen faes glo de Cymru a'n hen borthladdoedd megis y Barri. Yn yr ardal hon, yr oedd Amcan 1 yn siomedig, a rhaid inni geisio perfformiad gwell yn y rownd nesaf o gyllido UE. Yr allwedd yw cyfranogiad y sector preifat, a chyfranogiad y cymunedau hefyd, ac mae angen i gymunedau fod wrth galon strategaethau adfywio. Yr oedd Cymunedau yn Gyntaf, mae'n deg dweud, yn ymdrech feiddgar, er nad yw wedi bod yn llwyddiant ysgubol hyd yma.

Rhaid inni weld cyfranogiad cymunedol effeithiol. Wrth adfywio cymunedau, dylem roi sylw i wella'r proffil sgiliau, presenoldeb addysg bellach ac uwch yn yr ardal, a chreu cymunedau sefydlog; y rhain yw'r allwedd i adfywio effeithiol. Pwysig hefyd yw gwario arian cyhoeddus yn fwy effeithiol, ac edrych ar y ffordd yr ydym yn defnyddio gwario cyhoeddus i sbarduno adfywio. Nid mater o ddefnyddio arian datblygu economaidd yn unig yw hyn—gallwn ddefnyddio'r arian hefyd sy'n mynd at wella'r stoc tai, fel y bydd llafur lleol yn cael ei ddefnyddio cymaint ag sy'n bosibl. Mae hynny'n bwysig iawn.

Ni allwn roi ein hwyau i gyd ym masged yr UE. Ni fydd swmp yr arian sy'n cael ei wario yn yr ardaloedd hyn yn dod o raglenni UE, a rhaid inni geisio gwario ein harian yn

smartly across the board to secure effective regeneration.

William Graham: One consideration, to which my colleague has referred, is that the private sector has always led redevelopment throughout Wales. Every city and town centre in Wales was originally developed by the private sector. The Cardiff Bay Development Corporation was formed in April 1987, less than six months after the announcement that Ebbw Vale was to host the Garden Festival of Wales in 1992. Both those projects were the result of positive Conservative Government regeneration policies, which were not appreciated by Labour politicians of that era and are not appreciated now by current Labour politicians.

Unlike my colleague, I am not constrained and I will mention the First Minister, who, with his long and ever-expanding list of accurate and succinct comments, said the following in prophesying the future:

‘No evidence has ever been produced that the barrage will create prosperity for the city. The idea of simply plonking a brand-new Marbella down on the foreshore in Cardiff is quite ludicrous. Cardiff has got to remain Cardiff. We don’t want artificial creations foisted on our city, where we already work and play.’

I am sorry that the First Minister is not present to respond to those comments and prophesy the future again. You will recall that the project was delayed by some two years because of the various parliamentary devices implemented by that Member and others. That resulted in those measures being removed from any parliamentary procedures. Today, both the projects that I mentioned have realised sustainable success. The garden festival park is home to more than 200 houses, the Festival Park factory shopping village, the Valleys Radio studio, the Lakeside gym, the Festival Park Owl Sanctuary and the Festival Angling Club. There are also many sculptures and landscape features that remain from the garden festival and still attract visitors almost 20 years after the event was held. The Conservative

ddoethach yn gyffredinol i sicrhau adfywio effeithiol.

William Graham: Un ystyriaeth y cyfeiriodd fy nghyd-Aelod ati yw mai'r sector preifat sydd bob amser wedi arwain ailddatblygu ar hyd a lled Cymru. Datblygwyd pob canol dinas a thref yng Nghymru gan y sector preifat i ddechrau. Ffurfiwyd Corfforaeth Datblygu Bae Caerdydd yn Ebrill 1987, lai na chwe mis ar ôl y datganiad y byddai Glynbeby yn croesawu Gŵyl Gerddi Cymru yn 1992. Yr oedd y ddau brosiect hynny'n ganlyniad i bolisiau adfywio cadarnhaol gan y Llywodraeth Geidwadol, polisiau na werthfawrogwyd gan wleidyddion Llafur y cyfnod hwnnw ac na chânt eu gwerthfawrogi'n awr gan wleidyddion presennol Llafur.

Yn wahanol i'm cyd-Aelod, nid oes arnaf gyfyngiad a soniaf am y Prif Weinidog, a ddywedodd y canlynol gyda'i restr faith a chynyddol arferol o sylwadau manwl a chryno, wrth broffwydo'r dyfodol.

Ni chyflwynwyd tystiolaeth erioed y bydd y morglawdd yn creu ffyniant i'r ddinas. Mae'r syniad o osod Marbella newydd sbon i lawr ar lan y dŵr yng Nghaerdydd yn gwbl chwerthinllyd. Rhaid i Gaerdydd barhau yn Gaerdydd. Nid ydym am weld creadigaethau artiffisial yn cael eu gwthio ar ein dinas, lle'y dym eisoes yn gweithio ac yn chwarae.

Mae'n ddrwg gennyf nad yw'r Prif Weinidog yn bresennol i ymateb i'r sylwadau hynny ac i broffwydo'r dyfodol eto. Byddwch yn cofio i'r prosiect gael ei ohirio am oddeutu dwy flynedd oherwydd y dyfeisiau seneddol amrywiol a weithredwyd gan yr Aelod hwnnw ac eraill. Canlyniad hynny oedd i'r mesurau hynny gael eu dileu o unrhyw drafodion seneddol. Heddiw, mae'r ddau brosiect a enwais wedi cael llwyddiant cynaliadwy. Mae parc yr ŵyl erddi yn gartref i dros 200 o dai, pentref siopa ffatri Parc yr Ŵyl, stiwdio Radio'r Cymoedd, y gampfa Glan y Llyn, Gwarchodfa Tylluanod Parc yr Ŵyl a Chlwb Pysgota'r Ŵyl. Mae hefyd nifer o gerfluniau a nodweddion tirlun sydd wedi aros ers yr ŵyl erddi ac yn dal i ddenu ymwelwyr bron 20 mlynedd ar ôl i'r ŵyl gael ei chynnal. Mae'r prosiect adfywio, dan ofal

Government's regeneration project has proved to be one of the most successful and sustainable community and economic regeneration projects in the Heads of the Valleys area.

On the ports of south Wales, under public ownership, they were considerably constrained by the most unimaginative policies. However, the huge investment of private capital ensures that the ports remain among the most competitive in the UK.

The restoration of the Newport-Ebbw Vale rail link is vital to support the continued regeneration of this area, and the Assembly should make every effort to ensure that it is established as quickly as possible. European investment has made considerable further investment possible, particularly in terms of infrastructure and the new roads in the Heads of the Valleys area, which have led to much greater mobility of labour.

The city of Newport is currently undergoing major reconstruction, which it is hoped will revitalise the city centre. The most notable work is the Modus Friars Walk development. Will the Minister give an assurance that he will be available for consultation, where necessary, and facilitate the Modus development in Newport, which has great cross-party support, and spread it to other parts of the city? Modus has identified prime tenants and produced an imaginative design. We acknowledge that the concerns about funding are legitimate, but we must have confidence that the developer will secure the finance necessary to ensure that the scheme is completed in time for the 2010 Ryder Cup.

Nerys Evans: As with the previous debate, I have a distinct feeling of *déjà vu*. This is another amazingly ironic motion from the Tories. It reminds me of another Tory debate that was held a few weeks ago on communities, when some members of the party struggled to accept that such a concept exists.

We are here today to discuss the Tory motion on regeneration, and what a motion it is. There is no mention of rural regeneration, as

y Llywodraeth Geidwadol, wedi bod yn un o'r prosiectau adfywio cymunedol ac economaidd mwyaf llwyddiannus a chynaliadwy yn ardal Blaenau'r Cymoedd.

Ynglŷn â phorthladdoedd de Cymru, dan berchenogaeth gyhoeddus, caent eu cyfyngu'n sylweddol gan bolisiau hynod ddiddychymyg. Fodd bynnag, mae'r buddsoddiad enfawr o gyfalaf preifat yn sicrhau bod y porthladdoedd yn dal ymhlith y rhai mwyaf cystadleuol yn y DU.

Mae adfer cyswllt rheilffordd Casnewydd-Glynebwy yn hanfodol i gynnal parhad adfywiad yr ardal hon, a dylai'r Cynulliad wneud pob ymdrech i sicrhau bod y cyswllt yn cael ei sefydlu cyn gynted ag sy'n bosibl. Mae buddsoddiad Ewropeaidd wedi peri bod cryn fuddsoddi pellach yn bosibl, yn arbennig o ran seilwaith a'r ffyrdd newydd yn ardal Blaenau'r Cymoedd, sydd wedi arwain at lawer mwy o symudedd llafur.

Mae ailadeiladu mawr yn ninas Casnewydd ar hyn o bryd, a gobeithio y bydd hynny'n adfywio canol y ddinas. Y gwaith mwyaf nodedig yw datblygiad Friars Walk gan Modus. A wnaiff y Gweinidog sicrhau y bydd ar gael i ymgynghori ag ef, pan fydd angen, ac y bydd yn hyrwyddo'r datblygiad Modus yng Nghasnewydd, sydd â chefnogaeth fawr ar draws y pleidiau, a'i ymestyn i rannau eraill o'r ddinas? Mae Modus wedi nodi prif denantiaid ac wedi cynhyrchu cynllun dyfeisgar. Cydnabyddwn fod y pryderon am gyllid yn ddilys, a rhaid inni fod yn hyderus y bydd y datblygwyr yn sicrhau'r cyllid angenrheidiol i ofalu cwblhau'r cynllun mewn pryd ar gyfer Cwpan Ryder 2010.

Nerys Evans: Fel gyda'r ddadl flaenorol, mae gennyf deimlad pendant o *déjà vu*. Mae hwn yn gynnig arall rhyfeddol o eironig gan y Torïaid. Mae'n fy atgoffa o ddadl Dorïaidd arall a gynhaliwyd rai wythnosau'n ôl ar gymunedau, pan oedd rhai o aelodau'r blaid yn cael trafferth i dderbyn bod y fath gysyniad yn bod.

Yr ydym yma heddiw i drafod cynnig y Torïaid ar adfywio, a dyna ichi gynnig yw hwnnw. Nid oes sôn am adfywio gwledig,

it concentrates solely on south-east Wales, with the successes in Cardiff bay, the Heads of the Valleys and Barry. The motion mentions ambitious regeneration projects, such as that in Cardiff bay. Yes, there has been significant change and regeneration in the bay, but let us not forget that, at one time, 75 per cent of the Welsh Development Agency's regeneration budget was spent in Cardiff bay. What was happening in the rest of Wales at this time? Are the Tories advocating a return to Cardiff-centric or south-east-Wales-centric regeneration policies?

While there have been significant improvements in terms of the regeneration of Cardiff bay, let us not forget that Butetown is classed as one of the most deprived wards in Wales. Is this really the model that the Tories are advocating for other parts of Wales—a model in which areas of extreme poverty are next to areas of high affluence following significant investment?

Let us look at the Tory party's track record on regeneration. Before any of you pipe up to have a go at me for harking back to the past, as your motion is yet again weak on policy detail, we, and the people of Wales, will judge you on your record when you were in Government. We judge you on your actions and not on your words, and your actions in this field are weak. Regeneration is about tackling inequality, injustice and poverty. Increasing inequality defined the Thatcher era. In the 1980s, the real income of the poorest fifth of the UK population grew by less than 0.5 per cent a year, while for the richest 20 per cent it rose by 4 per cent a year. You reduced benefits; you introduced the open market to many services that once benefited the whole of our communities; unemployment was at its highest rate; you massively reduced the amount of affordable housing through your right-to-buy policy; and you closed 3,000 post offices. I could go on and on, having a go at Thatcher and the effect of your Tory policies on increasing inequalities in our communities, but I will reluctantly resist.

gan fod y cynnig yn canolbwyntio'n unig ar dde-ddwyrain Cymru, gyda'r llwyddiannau ym mae Caerdydd, Blaenau'r Cymoedd a'r Barri. Mae'r cynnig yn crybwyll prosiectau adfywio uchelgeisiol, megis hwnnw ym mae Caerdydd. Oes, mae cryn newid ac adfywio wedi digwydd yn y bae, ond peidiwn ag anghofio bod 75 y cant o gyllideb Awdurdod Datblygu Cymru, ar un adeg, wedi'i wario ym mae Caerdydd. Beth oedd yn digwydd yng ngweddill Cymru ar y pryd? A yw'r Torïaid yn dadlau o blaid dychwelyd at bolisiau adfywio sy'n canolbwyntio ar Gaerdydd neu dde-ddwyrain Cymru?

Er bod cryn welliannau o ran adfywio bae Caerdydd, peidiwn ag anghofio bod Butetown yn cael ei dosbarthu'n un o'r wardiau mwyaf difreintiedig yng Nghymru. Ai'r model hwn, mewn gwirionedd, yw'r un y mae'r Torïaid yn dadlau o'i blaid ar gyfer rhannau eraill o Gymru—model lle mae ardaloedd o dlodi eithafol wrth ymyl ardaloedd o gyfoeth mawr yn dilyn buddsoddi helaeth?

Gadewch inni ystyried record plaid y Torïaid ar adfywio. Cyn i neb ohonoch godi llais i'm beirniadu am fynd yn ôl i'r gorffennol, gan fod eich cynnig eto fyth yn wan o ran manylion polisi, byddwn ni, a phobl Cymru, yn eich barnu ar eich record pan oeddech mewn Llywodraeth. Yr ydym yn eich barnu ar eich gweithredoedd, nid ar eich geiriau, ac y mae eich gweithredoedd yn y maes hwn yn wan. Mae adfywio'n ymwneud â mynd i'r afael ag anghydraddoldeb, anghyfiawnder a thlodi. Anghydraddoldeb cynyddol a ddiffiniodd cyfnod Thatcher. Yn y 1980au, bu twf o lai na 0.5 y cant yng ngwir incwm pumed ran o boblogaeth y DU, ac i'r 20 y cant cyfoethocaf bu codiad o 4 y cant y flwyddyn. Gostyngwyd budd-daliadau gennyh; cyflwynwyd y farchnad agored mewn nifer o wasanaethau a oedd unwaith o fantais i'n holl gymunedau; yr oedd graddfa diweithdra ar ei huchaf; gostyngwyd nifer y tai fforddiadwy a oedd ar gael yn sylweddol gan eich polisi hawl i brynu; a chaewyd 3,000 o swyddfeydd post. Gallwn fynd ymlaen ac ymlaen a beirniadu Thatcher ac effaith eich polisiau Torïaidd ar greu mwy o anghydraddoldeb yn ein cymunedau, ond ymatalaf yn anfoddog.

Before I am accused of picking on you Tories, it is important to acknowledge Labour's weaknesses in this area. Many of its policies have increased inequalities in our communities. In the previous debate, we heard of Labour's abolition of the 10p tax rate. Then there are the post office closures. Again, I could go on and on, but let us return to the motion before us.

What are the Tories offering us now? Not much at all. Where is your vision for rural regeneration? Where are your policies?

David Melding: This is a specific motion. You say that it lacks detail, but we have used a specific example, the most significant example, of regeneration in Wales for a generation. Your remarks about Cardiff need to be challenged. European and, in fact, North American best practice is that you invest in a city or some other hub to drive regeneration in general. It is that general regeneration that that we want to see accelerate.

Nerys Evans: The point is that you are totally ignoring the fact that we need regeneration across all parts of Wales, and not just in our capital city.

Rural deprivation and regeneration are massive issues. In many cases, the deprivation is hidden. In Ireland, one of the indicators used to measure rural deprivation is the number of people leaving rural Ireland. I believe that there is merit in using such an indicator here. It is a massively important issue, but the Tories have failed to mention it at all today. Your motion is weak and it lacks imagination and policy. That is why we will vote against it today.

Alun Cairns: I am really quite surprised that such nonsense should come from Nerys Evans. I had far more respect for her than to expect that. No doubt, I will come on to some of her points as the debate proceeds.

The previous debate highlighted the fact that Wales is the poorest part of the United Kingdom according to the internationally recognised measure of GVA. It was

Cyn imi gael fy nghyhuddo o roi bai arnoch chi Dorïaid, mae'n bwysig cydnabod gwendid Llafur yn y maes hwn. Mae nifer o'i pholisiau wedi cynyddu anghydraddoldeb yn ein cymunedau. Yn y ddadl flaenorol, clywsom am Lafur yn dileu'r gyfradd dreth 10c. Yna mae cau swyddfeydd post. Eto, gallwn fynd ymlaen ac ymlaen, ond gadewch inni ddychwelyd at y cynnig o'n blaen.

Beth mae'r Torïaid yn ei gynnig inni'n awr? Dim llawer o gwbl. Ble mae eich gweledigaeth ar gyfer adfywio gwledig? Ble mae eich polisiau?

David Melding: Mae hwn yn gynnig penodol. Dywedwch ei fod yn brin o fanylion, ond yr ydym wedi defnyddio enghraifft benodol, yr enghraifft fwyaf arwyddocaol, o adfywio yng Nghymru ers cenhedlaeth. Rhaid herio eich sylwadau am Gaerdydd. Mewn gwirionedd, yr arfer gorau yn Ewrop a Gogledd America yw eich bod yn buddsoddi mewn dinas neu ryw ganolfan arall i sbarduno adfywiad yn gyffredinol. Yr adfywio cyffredinol hwnnw yw'r hyn yr ydym am ei weld yn cyflymu.

Nerys Evans: Y pwynt yw eich bod yn anwybyddu'n llwyr y ffaith fod arnom angen adfywiad ar draws pob rhan o Gymru, ac nid yn ein prifddinas yn unig

Mae amddifadedd gwledig ac adfywio yn faterion enfawr. Mewn llawer achos, mae'r amddifadedd ynghudd. Yn Iwerddon, un o'r dangosyddion a ddefnyddir i fesur amddifadedd gwledig yw nifer y bobl sy'n gadael cefn gwlad Iwerddon. Credaf fod rhinwedd mewn defnyddio dangosydd felly yma. Mae'n fater pwysig dros ben, ond methodd y Torïaid â'i grybwyll o gwbl heddiw. Mae eich cynnig yn wan ac nid oes iddo ddychymyg na pholisi. Dyna pam y byddwn yn pleidleisio yn ei erbyn heddiw.

Alun Cairns: Yr wyf yn synnu clywed y fath nonsens gan Nerys Evans. Yr oedd gennyf lawer mwy o barch ati nag i ddisgwyl hynny. Yn sicr, deuaif at rai o'i phwyntiau wrth i'r ddadl fynd yn ei blaen.

Yn y ddadl flaenorol tynnwyd sylw at y ffaith mai Cymru yw rhan dlotaf y Deyrnas Unedig yn ôl mesur y GYC a gydnabyddir yn rhyngwladol. Yr oedd yn bwysig fod y Prif

important that the First Minister said that it was only the Conservatives who use that as a gauge. I look across to the Deputy First Minister as he always highlighted GVA as a gauge of prosperity, poverty and wealth in Wales when he was in opposition. I look forward to any response or intervention he may want to make either to disassociate himself from what I have just said or perhaps to support or reject what the First Minister said.

It falls to us again to highlight best practice, where regeneration has been successful, and where potentially smaller models of such regeneration can be developed. Cardiff bay has already been highlighted as a fantastic success that has transformed the prosperity of the region.

The motion also mentions Barry—

Alun Ffred Jones: I am genuinely intrigued by this idea that it has worked for the whole region. Next door, you have two very poor communities that seem not to have been touched by the affluence that you see around us in the bay. If that is the case, how do you measure the success of this project, which attracted so much public money at one time?

4.00 p.m.

Nerys was right in that most of the money available from the Welsh Development Agency for regeneration throughout Wales was concentrated in these square miles, and yet it failed to do virtually anything for the ward next door.

Alun Cairns: Alun Ffred has made an important point and we recognise that there is a great deal of poverty around Cardiff, but you cannot get away from the fact that the wider region is extremely prosperous, and that gives some of those deprived communities the opportunity to play their full part in regenerating themselves, and to share in that growth in prosperity. However, that is not to say that we could not do more and better things to ensure that everyone takes their part in that growth and regeneration, and so I accept the point that Alun Ffred made.

Weinidog wedi dweud mai'r Ceidwadwyr yn unig sy'n defnyddio hynny i fesur. Edrychaf draw at y Dirprwy Brif Weinidog gan iddo dynnu sylw bob amser at GYC fel mesurydd ffyniant, tlodi a chyfoeth pan oedd yn yr wrthblaid. Edrychaf ymlaen at unrhyw ymateb neu ymyriad y bydd yn dymuno'u rhoi efallai, un ai i ddatgysylltu ei hun oddi wrth yr hyn yr wyf newydd ei ddweud ynteu efallai i gefnogi neu wrthod yr hyn a ddywedodd y Prif Weinidog.

Ein lle ni eto yw tynnu sylw at yr arfer gorau, lle mae adfywio wedi bod yn llwyddiannus, a lle gellir datblygu modelau llai o'r cyfryw hwnnw. Tynnwyd sylw eisoes at fae Caerdydd fel llwyddiant rhyfeddol sydd wedi trawsffurfio ffyniant yr ardal.

Mae'r cynnig yn crybwyll y Barri hefyd—

Alun Ffred Jones: Penbleth gwirioneddol imi yw'r syniad hwn ei fod wedi gweithio ar gyfer y rhanbarth cyfan. Y drws nesaf, mae gennych ddwy gymuned dlawd iawn nad ydynt, mae'n ymddangos, wedi'u cyffwrdd gan y cyfoeth a welwch o'n cwmpas yn y bae. Os yw hynny'n wir, sut yr ydych yn mesur llwyddiant y prosiect hwn, a gafodd gymaint o arian cyhoeddus ar un adeg?

Yr oedd Nerys yn iawn fod y rhan fwyaf o'r arian a oedd ar gael gan Awdurdod Datblygu Cymru ar gyfer adfywio ledled Cymru wedi'i ganoli yn y milltiroedd sgwâr hyn, ac eto ni chyrrhaeddodd fawr ddim y ward drws nesaf.

Alun Cairns: Mae Alun Ffred wedi gwneud pwynt pwysig ac yr ydym yn cydnabod bod llawer iawn o dlodi o amgylch Caerdydd. Ond ni ellir gwadu bod y rhanbarth ehangach yn eithriadol o lewyrchus, ac mae hynny'n rhoi'r cyfle i rai o'r cymunedau difreintiedig hynny chwarae eu rhan lawn wrth adfywio'u hunain, ac i fod yn rhan o dwf y ffyniant hwnnw. Fodd bynnag, nid yw hynny'n golygu na allem wneud mwy a gwneud pethau gwell i sicrhau bod pawb yn cymryd eu rhan yn y twf a'r adfywio hwnnw. Felly, yr wyf yn derbyn y pwynt a wnaeth Alun Ffred.

Point 2 of the motion mentions Barry, and I want to underline that, because— [Interruption.] If the Deputy First Minister wants to intervene, I will happily give way to him.

The Deputy Presiding Officer: Order. I do not think that he intends to. Just carry on.

Alun Cairns: Just last autumn, I remember the Deputy First Minister addressing a group that had made a presentation in the Assembly. It was probably one of his first addresses with his newly acquired title. That group was called Pride In Barry. It has already been stated in this and the previous debate that we need to bring the private sector and the community together, going back to Alun Ffred's point, and that there needs to be involvement from all concerned. Part of the success of Cardiff bay, as has been highlighted, is due to the pump-priming or the original investment that came from the Welsh Development Agency and the Cardiff Bay Development Corporation.

In Barry, a parcel of land has been sold that has released tens of millions of pounds for the Welsh Assembly Government. Pride In Barry was set up by the former Conservative administration and has continued under the existing administration, to its credit, which should be supported for that. Pride In Barry is a group that represents all of these vital sectors, which are catalysts for regeneration, and is seeking support from the Welsh Assembly Government. Plaid Cymru and Labour support it locally. I now look to both those parties in the Assembly to say whether they support this and to state categorically in writing, straight after this debate or as quickly as possible, that £20 million over 10 years will be made available to Barry, because that is a small fraction of the money that has been made available to the Welsh Assembly Government from the sale of that parcel of land.

The Deputy First Minister offered many warm words, but we have yet to see him take any action, and that is what the Conservative Party is seeking to drive him to do, because Chris Franks is making excellent

Mae Pwynt 2 yn y cynnig yn sôn am y Barri, ac yr wyf am danlinellu hynny, oherwydd— [Torri ar draws.] Os yw'r Dirprwy Brif Weinidog am ymyrryd, ildiaf iddo'n llawen.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Ni chredaf ei fod yn bwriadu gwneud hynny. Ewch ymlaen.

Alun Cairns: Yn yr hydref y llynedd cofiaf y Dirprwy Brif Weinidog yn annerch grŵp a oedd wedi rhoi cyflwyniad yn y Cynulliad. Mae'n debyg mai hwnnw oedd un o'i anerchiadau cyntaf gyda'i deitl newydd. Enw'r grŵp hwnnw oedd Pride In Barry. Dywedwyd eisoes yn y ddadl hon a'r un flaenorol fod angen inni ddod â'r sector preifat a'r gymuned ynghyd, i fynd yn ôl at bwynt Alun Ffred, a bod angen i bawb dan sylw gael ei gynnwys. Mae rhan o lwyddiant bae Caerdydd, fel yr amlygwyd, i'w briodoli i'r arian sefydlu neu'r buddsoddiad gwreiddiol a ddaeth oddi wrth Awdurdod Datblygu Cymru a Chorfforaeth Datblygu Bae Caerdydd.

Yn y Barri, mae darn o dir wedi ei werthu sydd wedi rhyddhau degau o filiynau o bunnoedd i Lywodraeth Cynulliad Cymru. Sefydlwyd Pride In Barry gan y weinyddiaeth Geidwadol flaenorol ac mae wedi parhau dan y weinyddiaeth bresennol, er clod iddi, a dylai gael cefnogaeth ar sail hynny. Grŵp yw Pride In Barry sy'n cynrychioli'r holl sectorau hanfodol hyn, sy'n gatalyddion i adfywio, ac mae'n ceisio cefnogaeth gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Mae Plaid Cymru a Llafur yn ei gefnogi'n lleol. Disgwyliaf yn awr i'r pleidiau hynny yn y Cynulliad ddweud a ydynt yn cefnogi hyn a datgan yn bendant yn ysgrifenedig, yn union ar ôl y ddadl hon neu cyn gynted â phosibl, y bydd £20 miliwn yn cael ei ddarparu i'r Barri dros 10 mlynedd, oherwydd cyfran fach yw hynny o'r arian sydd ar gael i Lywodraeth Cynulliad Cymru yn sgil gwerthu'r darn tir hwnnw.

Cynigiodd y Dirprwy Brif Weinidog lawer o eiriau gwresog, ond nid ydym eto wedi'i weld yn gweithredu o gwbl, a dyna mae'r Blaid Geidwadol yn ceisio'i yrru i'w wneud, oherwydd mae Chris Franks yn dadlau'r

representations in the town and is highlighting the need for funding.

The Deputy Presiding Officer: Order. You need to wind up.

Alun Cairns: I assume that I will get injury time, as it were, because I have given way a few times.

The Deputy Presiding Officer: Order. I wish you would rephrase that. I will give you extra time, but not much.

Alun Cairns: I am grateful for your indulgence. Many warm words have been spoken by Plaid Cymru and Labour councillors about regeneration in Barry, but we do not want warm words and emotions; we are asking the Deputy First Minister directly to come up with that vital support. An average of £2 million per year over the next 10 years will provide that vital seed funding and boost to the economy, so that Barry can share some of the prosperity that Cardiff bay has generated for Cardiff and the wider region. I look to the Deputy First Minister to respond.

Michael German: I find myself in a bit of a quandary, because some serious points were raised in the debate, but I also heard some silly points, particularly from my colleagues in Plaid Cymru, who want to talk about the regeneration of rural areas when the motion deals with the regeneration of south-east Wales. Perhaps I should outline some facts before moving forward.

Let us deal with the Cardiff bay development. It is wrong for the Tories to say that private investment is needed to start such developments off. The reality is that it was public investment that started it off on that occasion. It was the sale of land owned by the local authority and public investment to clear the space and to provide access to that land that made the project possible—and, of course, that is now where we are located. You need to have a public policy, and you need to have public sector funding to make it happen.

Having put that on the record, I now want to

achos yn rhagorol yn y dref ac yn tynnu sylw at yr angen am gyllid.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Mae angen ichi ddirwyn i ben.

Alun Cairns: Cymeraf y caf amser am anafiadau, fel petai, oherwydd yr wyf wedi ildio droeon.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Hoffwn ichi aileirio hynny. Rhoddaf amser ychwanegol ichi, ond dim llawer.

Alun Cairns: Yr wyf yn ddiolchgar ichi am eich goddefgarwch. Mae llawer o eiriau gwresog wedi eu mynegi gan gynghorwyr Plaid Cymru a Llafur am adfywio yn y Barri, ond nid geiriau gwresog ac emosiwn y mae arnom eu hangen; yr ydym yn gofyn i'r Dirprwy Brif Weinidog yn uniongyrchol ddarparu'r cymorth hanfodol hwnnw. Bydd £2 miliwn y flwyddyn ar gyfartaledd dros y 10 mlynedd nesaf yn rhoi'r cyllid sbarduno hanfodol a'r hwb hwnnw i'r economi, er mwyn i'r Barri allu rhannu peth o'r ffyniant y mae bae Caerdydd wedi'i greu i Gaerdydd a'r rhanbarth ehangach. Disgwyliaf am ymateb y Dirprwy Brif Weinidog.

Michael German: Fe'm caf fy hun mewn cyfyng gyngor braidd, oherwydd codwyd rhai pwyntiau difrifol yn y ddadl, ond clywais rai pwyntiau gwirion hefyd, yn enwedig gan fy nghyd-Aelodau ym Mhlaid Cymru, sydd am siarad am adfywio ardaloedd gwledig er bod y cynnig yn ymdrin ag adfywio de-ddwyrain Cymru. Efallai y dylwn amlinellu rhai ffeithiau cyn symud ymlaen.

Gadewch inni ddelio â datblygiad bae Caerdydd. Mae'n anghywir i'r Torïaid ddweud bod angen buddsoddiad preifat i gychwyn datblygiadau o'r fath. Y realiti yw mai buddsoddiad cyhoeddus a'i cychwynnodd bryd hynny. Gwerthu tir a oedd yn eiddo i'r awdurdod lleol a buddsoddiad cyhoeddus i glirio'r lle ac i ddarparu mynediad i'r tir hwnnw a wnaeth y prosiect yn bosibl—ac wrth gwrs, dyna lle'r ydym yn awr. Mae arnoch angen polisi cyhoeddus, ac mae angen ichi gael cyllid sector cyhoeddus i wneud iddo ddigwydd.

A hynny wedi ei gofnodi, yr wyf am ddweud

say that I find it strange when colleagues say that you cannot have a capital region. The capital city makes an important contribution to the economic development of the entire region. In fact, that is Government policy, and I am sorry that colleagues do not seem to have read the relevant policy document. The name of the man who sits in front of me, who has just disappeared from the Chamber, is in the front of it—and not only that, but his picture, too. That document talks about the strength of our capital region, because half of Cardiff's working population comes from the surrounding region. Therefore, Cardiff is crucial to the economy of the region, as that is where it draws its funding from.

The importance of the ribbon of the M4 corridor to the urban concept is crucial, because that is where the wider region gets its funding. Therefore, it is important to regard our capital city as vital and it is worth restating that Cardiff is a capital region; it must be, given the role it plays for the country. That Government policy, which must also be Plaid Cymru's policy, states that,

'an international reputation and an international outlook, and rooted in a capital'.

That is crucial. Therefore, this project, which was controversial at the time, but required public investment, has helped to create the investment that has been such an important trigger to make Cardiff a capital region. It would be wise to replicate that, but replicating that is difficult and tricky. Newport is making a start, but it has now run into problems, with the private sector no longer having the funding to take it forward. The front page of yesterday's *Financial Times*, which I know you will all have read, states that the developers are now struggling to find the cash for the £230 million-worth development in Newport, which is crucial to the regeneration. We cannot deny that the credit crunch is happening here and now, because it is, and it is affecting the south-east Wales economy.

My only problem with the motion as it stands is that it does not include any of the other things that must occur alongside physical

yn awr ei bod yn fy nharo'n rhyfedd pan fydd cyd-Aelodau'n dweud na allwch gael prif ranbarth. Mae'r brifddinas yn gwneud cyfraniad pwysig at ddatblygiad economaidd y rhanbarth cyfan. Yn wir, dyna bolisi'r Llywodraeth, ac mae'n ddrwg gennyf nad yw fy nghyd-Aelodau wedi darllen y ddogfen bolisi berthnasol i bob golwg. Mae enw'r dyn sy'n eistedd o'm blaen i, sydd newydd ddiflannu o'r Siambr, ar flaen y ddogfen—ac nid yn unig hynny, ond ei lun, hefyd. Mae'r ddogfen honno'n siarad am gryfder ein prif ranbarth, oherwydd daw hanner poblogaeth weithio Caerdydd o'r ardal o amgylch. Felly, mae Caerdydd yn dyngedfennol i economi'r rhanbarth, gan mai yno y caiff ei gyllid.

Mae pwysigrwydd rhuban coridor yr M4 i'r cysyniad trefol yn dyngedfennol, oherwydd oddi yno y daw cyllid y rhanbarth ehangach. Felly, mae'n bwysig ystyried bod ein prifddinas yn hanfodol ac mae'n werth ailddatgan bod Caerdydd yn brif ranbarth; rhaid iddo fod, o ystyried ei swyddogaeth yn ei chwarae i'r wlad. Dywed y polisi hwnnw gan y Llywodraeth, sydd o reidrwydd yn bolisi Plaid Cymru hefyd,

enw rhyngwladol ac agwedd ryngwladol, wedi'u gwreiddio mewn prifddinas.

Mae hynny'n dyngedfennol. Felly, mae'r prosiect hwn, a oedd yn ddadleuol ar y pryd ond bod arno angen buddsoddiad cyhoeddus, wedi helpu creu'r buddsoddiad a fu'n sbardun mor bwysig i wneud Caerdydd yn brif ranbarth. Byddai'n ddoeth ailadrodd hynny, ond mae ei ailadrodd yn anodd ac yn astrus. Mae Casnewydd yn dechrau arni, ond yn awr mae'n wynebu problemau, gan nad oes gan y sector preifat y cyllid mwyach i'w symud ymlaen. Dywedodd tudalen flaen y *Financial Times* ddoe, a gwn y byddwch i gyd wedi ei darllen, fod datblygwyr erbyn hyn yn cael anhawster cael yr arian ar gyfer y datblygiad gwerth £230 miliwn yng Nghasnewydd, sy'n dyngedfennol i'r adfywio. Ni allwn wadu fod y wasgfa gredyd yn digwydd y funud hon, oherwydd y mae, ac mae'n effeithio ar economi de-ddwyrain Cymru.

Fy unig broblem gyda'r cynnig fel y mae yw nad yw'n cynnwys dim o'r pethau eraill y mae'n rhaid iddynt ddigwydd ochr yn ochr ag

regeneration. Physical regeneration is important, as is having flagships—and this building is a flagship for the people of Wales, located in the capital city—but you must have other things, too. Replicating projects does make a difference—and it is hoped that the Ebbw Vale regeneration project will make a difference to people there—but what occurs alongside that regeneration is crucial. First, a highly skilled workforce is essential, which is why we must upgrade the skills levels of students in our schools and colleges, particularly in further education. If we miss the further education sector out, and think only of higher education, we will be fooling ourselves that we are raising our standards high enough. Therefore, further education is crucial.

The second crucial factor is the research and development output of our universities, and the third is a proper business structure. Investment is required to create a business structure that incorporates not only transport, so that there is a link between the richer and poorer areas of south-east Wales, but also a good infrastructure for indigenous companies, allowing them to thrive, so that the money that is paid into the pockets of their employees is invested back into the local economy.

There is every chance that Cardiff can become the hub of a capital region, but not without the support of mini hubs elsewhere in the wider region. I support the motion as it stands, but a huge chunk of what needs to happen in south-east Wales is missing from it.

Mohammad Asghar: I have been listening carefully to this debate, and my opinion is that the Tories need some lessons on the economy. They do not know the difference between rich and poor, and they are the biggest cause of poverty in Wales. Many areas in my region of South Wales East are very poor, and so I do not understand why they mentioned the prosperity of the region. Many communities in the area that I serve are in need of regeneration.

adfywio ffisegol. Mae adfywio ffisegol yn bwysig, fel y mae prosiectau blaenllaw—ac mae'r adeilad hwn yn un blaenllaw i bobl Cymru, wedi'i leoli yn y brifddinas—ond rhaid ichi gael pethau eraill hefyd. Mae ailadrodd prosiectau yn gwneud gwahaniaeth—a gobeithio y bydd prosiect adfywio Glynebwy yn gwneud gwahaniaeth i'r bobl yno—ond mae'r hyn sy'n digwydd ochr yn ochr â'r adfywio hwnnw yn dyngedfennol. Yn gyntaf, mae gweithlu hynod fedrus yn hanfodol, a dyna pam mae'n rhaid inni godi lefelau sgiliau myfyrwyr yn ein hysgolion a'n colegau, yn enwedig mewn addysg bellach. Os caiff y sector addysg bellach ei hepgor, ac os meddylw'n am addysg uwch yn unig, byddwn yn twyllo'n hunain ein bod yn codi'n safonau yn ddigon uchel. Felly, mae addysg bellach yn dyngedfennol.

Yr ail ffactor tyngedfennol yw cynnyrch ymchwil a datblygu ein prifysgolion, a'r trydydd yw strwythur busnes priodol. Mae angen buddsoddiad i greu strwythur busnes sy'n ymgorffori nid cludiant yn unig, er mwyn cael cyswllt rhwng ardaloedd cyfoethocach a thlotach de-ddwyrain Cymru, ond hefyd seilwaith da i gwmnïau brodorol, gan ganiatáu iddynt ffynnu, er mwyn i'r arian sy'n mynd i bocedi eu gweithwyr gael ei fuddsoddi'n ôl yn yr economi leol.

Mae gobaith arbennig y gall Caerdydd ddod yn ganolfan prif ranbarth, ond nid heb gefnogaeth canolfannau bach mewn mannau eraill yn y rhanbarth ehangach. Cefnogaf y cynnig fel y mae, ond mae darn helaeth o'r hyn y mae angen iddo ddigwydd yn ne-ddwyrain Cymru ar goll ohono.

Mohammad Asghar: Yr wyf wedi gwrandao'n ofalus ar y ddadl hon, a'c yn fy marn i mae angen gwersi ar y Toriaid ar yr economi. Nid ydynt yn gwybod y gwahaniaeth rhwng cyfoethog a thlawd, a hwy yw achos mwyaf tlodi yng Nghymru. Mae llawer o ardaloedd yn fy rhanbarth i, Dwyrain De Cymru, yn dlawd iawn, felly nid wyf yn deall pam yr oeddent yn sôn am ffyniant y rhanbarth. Mae angen adfywio nifer o gymunedau yn yr ardal yr wyf fi'n ei chynrychioli.

4.10 p.m.

I will refer first to the hub of many communities, namely local post offices. I am extremely disappointed that so many are or will soon be closing as a result of a UK Government decision. That is short sighted, like the massacre of our railway services many years ago. That has been a setback for our economic development. If we are serious about the regeneration of our towns and villages, we must halt the closure of post offices.

I am very interested in the initiative shown by Essex County Council in opening negotiations with Post Office Ltd to see whether the post offices can be saved. I believe that Welsh councils will follow its lead. As I said in the Chamber and in the press on 12 March, I urge councils to consider following the example set by Essex council to re-establish local post offices, which are an essential part of community regeneration. I am delighted that my idea was taken up by some very important Welsh MPs. I will repeat my call to councils to follow the lead given by Essex. There is a 'One Wales' commitment to reinstate the post office development fund over the next three years, and we shall be exploring with councils how post offices could be used increasingly for local authority business and other local services.

I am the Plaid spokesman on skills and training, and so I turn now to developing adult learning. Wales has a strong network of colleges and universities that offer further and higher education. As the Welsh Assembly Government, we will maximise the development of the economy, and the social and cultural impact of colleges and universities on learners and the wider community. We are resolved to develop a further and higher education system that offers a broad range of learning opportunities, is responsive to the needs of students and employers, and tackles poverty and disadvantage.

We are committed to widening participation in higher education. All educational institutions will be strongly encouraged to

Cyfeiriau yn gyntaf at ganolbwynt llawer o gymunedau, sef swyddfeydd post lleol. Yr wyf yn eithriadol o siomedig fod cynifer ohonynt yn cau, neu y bydd cynifer ohonynt yn cau, a hynny'n fuan, oherwydd penderfyniad Llywodraeth y DU. Mae hynny'n gibddall, fel difa ein gwasanaethau rheilffordd flynyddoedd lawer yn ôl. Mae hynny wedi llesteirio ein datblygiad economaidd. Os ydym o ddifrif am adfywio ein trefi a'n pentrefi, rhaid inni atal cau swyddfeydd post.

Mae gennyf ddiddordeb mawr yng ngweledigaeth Cyngor Sir Essex yn cychwyn trafodaethau gyda Swyddfa'r Post Cyf i weld a oes modd achub swyddfeydd post. Credaf y bydd cynghorau Cymru yn dilyn ei esiampl. Fel y dywedais yn y Siambr ac yn y wasg ar 12 Mawrth, anogaf gynghorau i ystyried dilyn yr esiampl gan gyngor Essex i ailsefydlu swyddfeydd post lleol, sy'n rhan hanfodol o adfywio cymunedol. Yr wyf wrth fy modd fod rhai ASau pwysig iawn o Gymru wedi gfael yn y syniad. Ailadroddaf fy ngalwad i gynghorau ddilyn yr arweiniad a roddwyd gan Essex. Mae ymrwymiad yn 'Cymru'n Un' i adfer y gronfa datblygu swyddfeydd post dros y tair blynedd nesaf, a byddwn yn archwilio gyda'r cynghorau sut y gellid defnyddio swyddfeydd post yn gynyddol ar gyfer busnes awdurdodau lleol a gwasanaethau lleol eraill.

Fi yw llefarydd Plaid Cymru dros sgiliau a hyfforddiant, felly, n trof yn awr at ddatblygu dysgu i oedolion. Mae gan Gymru rwydwaith cryf o golegau a phrifysgolion sy'n cynnig addysg bellach ac uwch. Fel Llywodraeth Cynulliad Cymru, byddwn yn gwneud cymaint â phosibl i ddatblygu'r economi, ac effaith gymdeithasol a diwylliannol colegau a phrifysgolion ar ddysgwyr a'r gymuned ehangach. Yr ydym yn benderfynol o ddatblygu cyfundrefn addysg bellach ac uwch sy'n cynnig ystod eang o gyfleoedd dysgu, sy'n ymateb i anghenion myfyrwyr a chyflogwyr, ac sy'n mynd i'r afael â thlodi ac anfantais.

Yr ydym wedi ymrwymo i ehangu cyfranogiad mewn addysg uwch. Bydd pob sefydliad addysgol yn cael anogaeth gref i

work together to make the most of their resources, and to provide the widest possible range of opportunities. To do that, we will provide extra assistance in relation to student debt and maintain the existing fee level in Wales up to, and including, 2009-10. We will maintain the current level of resources throughout the four-year Assembly term, doing whatever possible to mitigate the effect on Welsh-domiciled students if the Westminster Government lifts the cap on fees in 2009.

We will substantially increase the number of apprenticeships. We will make use of the Webb report on further education in Wales to develop a system that is responsive to the needs and priorities of local communities, employers and the local and regional economy. Partnership will continue to be the bedrock of our approach in this area. We will work to widen the participation of people of all ages, from childhood to adulthood, in further and higher education, promoting adult and community learning in relation to employability and the wider benefits that education brings. We will ensure that extra funding is tied to new approaches in higher education to develop proposals for joint working and the further development of inter-university agreements for co-working between departments across Wales.

Alun Davies: It has been a rather curious debate this afternoon. The Conservative spokesperson on the subject opened the debate by praising the successes of recent Labour Governments at Cardiff and Westminster, and then quoted a large number of statistics that the Conservatives had argued against in the previous debate. It has been one of the most curious afternoons I have spent here since being elected.

I welcome the debate this afternoon, because I think that we sometimes need to consider and discuss some of the wider issues around regeneration rather than looking simply at individual projects and programmes. I grew up, as people here will know, in the Valleys of south Wales, and I witnessed the wanton destruction of those communities by the then Conservative Government. I do not wish to

weithio gyda'i gilydd i wneud yn fawr o'u hadnoddau, ac i ddarparu'r ystod ehangaf bosibl o gyfleoedd. I wneud hynny, byddwn yn darparu cymorth ychwanegol yng nghyswllt dyledion myfyrwyr ac yn cynnal y lefel ffioedd bresennol yng Nghymru hyd at, ac yn cynnwys, 2009-10. Byddwn yn cynnal y lefel gyfredol o adnoddau drwy gydol y tymor o bedair blynedd y Cynulliad, gan wneud beth bynnag sy'n bosibl i liniaru'r effaith ar fyfyrwyr sy'n byw yng Nghymru os bydd Llywodraeth San Steffan yn codi'r cap ar ffioedd yn 2009.

Byddwn yn cynyddu nifer y prentisiaethau yn sylweddol. Byddwn yn defnyddio adroddiad Webb ar addysg bellach yng Nghymru i ddatblygu cyfundrefn sy'n ymateb i anghenion a blaenoriaethau cymunedau lleol, cyflogwyr a'r economi leol a rhanbarthol. Partneriaeth fydd conglfaen ein dull gweithredu yn y maes hwn o hyd. Byddwn yn gweithio i ehangu cyfranogiad pobl o bob oedran, o blentyndod hyd at oedolion, mewn addysg bellach ac uwch, gan hyrwyddo dysgu i oedolion a dysgu cymunedol yng nghyswllt cyflogadwyedd a'r manteision ehangach a ddaw yn sgil addysg. Byddwn yn sicrhau bod cyllid ychwanegol yn cael ei glymu i dduiliau newydd mewn addysg uwch i ddatblygu ymhellach gynigion cydweithio ac i ddatblygu cytundeb rhwng prifysgolion i gydweithio ar draws adrannau, ar draws Cymru, ymhellach.

Alun Davies: Mae wedi bod yn ddadl ddigon rhyfedd y prynhawn yma. Agorwyd y ddadl gan lefarydd y Ceidwadwyr ar y pwnc drwy ganmol llwyddiannau Llywodraethau Llafur yn ddiweddar yng Nghaerdydd a San Steffan, ac yna dyfynnodd nifer fawr o ystadegau yr oedd y Ceidwadwyr wedi dadlau yn eu herbyn yn y ddadl flaenorol. Mae wedi bod yn un o'r prynhawniau rhyfeddaf imi eu treulio yma ers cael fy ethol.

Yr wyf yn croesawu'r ddadl y prynhawn yma, oherwydd credaf fod angen weithiau inni ystyried a thrafod rhai o'r materion ehangach yn ymwneud ag adfywio yn hytrach na dim ond edrych ar brosiectau a rhaglenni unigol. Cefais fy magu, fel y bydd pobl yma yn gwybod, yn y Cymoedd, a bwm yn dyst i'r difa direswm ar y cymunedau hynny gan y Llywodraeth Geidwadol ar y

dwel on that this afternoon, but it does establish a clear personal, cultural, economic and social context for the work that is taking place in Cardiff and the Valleys today.

I want to emphasise two things in this short contribution. The first is that regeneration requires strong community involvement, participation and control. The physical environment of communities is also important, and I welcome the fact that the Welsh Assembly Government has, and invests in, a physical regeneration fund, because one of the great tragedies of the economic decline of the 1980s, which was engineered, was the decline of the towns and the town centres of our Valleys. I remember that Tredegar, Merthyr Tydfil, Pontypridd and Ebbw Vale were beautiful places in which to grow up and live, but the fabric of those communities was torn asunder by the economic policies of the Conservative Government. That is something that we are still wrestling with today. Quality of life is hugely important for people, and that means the physical environment in which they live.

My second point is about the cultural context of this issue. I remember the closure of Tredegar workmen's hall and the impact that that had on the cultural life of Tredegar and on the people who lived there. When I was a child, operatic and dramatic societies filled that place and they would still fill the place today if the opportunity was there for people to enjoy the cultural life that we created in the Valleys in the nineteenth and twentieth centuries. One of the most depressing aspects of the economic decline of the Valleys, and not only in the 1980s, was that the culture of the Valleys was impacted as greatly as the economy.

David Melding: You have given a most eloquent depiction of these communities being destroyed, as you saw it, in the 1980s by deliberate Tory policy, which is a remarkable accusation, and you have mentioned all of the great values—and they were great values—of the Labour cultural movement. Is that why you then joined Plaid Cymru? [*Laughter.*]

pryd. Nid wyf am fynd ar ôl hynny y prynhawn yma, ond mae'n sefydlu cyd-destun personol, diwylliannol, economaidd a chymdeithasol clir i'r gwaith sy'n digwydd yng Nghaerdydd ac yn y Cymoedd heddiw.

Yr wyf am bwysleisio dau beth yn ystod y cyfraniad byr hwn. Y cyntaf yw bod adfywiad yn gofyn am gyfraniad, cyfranogiad a rheolaeth gref gan y gymuned. Mae amgylchedd ffisegol cymunedau hefyd yn bwysig, a chroesawaf y ffaith fod Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi bod yn buddsoddi ac yn buddsoddi mewn cronfa adfywio ffisegol, oherwydd un o drychinebau mawr dirywiad economaidd yr 1980au, a oedd yn un wedi'i greu, oedd dirywiad trefi a chanol trefi ein Cymoedd. Cofiaf fod Tredegar, Merthyr Tudful, Pontypridd a Glynabwy yn drefi hardd i fyw a thyfu ynddynt, ond rhwygwyd calon y cymunedau hyn allan gan bolisiâu economaidd y Llywodraeth Geidwadol. Mae hynny'n rhywbeth yr ydym yn dal i ymgodymu ag ef hyd heddiw. Mae ansawdd bywyd yn eithriadol o bwysig i bobl, ac mae hynny'n golygu'r amgylchedd ffisegol lle maent yn byw.

Mae fy ail bwynt yn ymwneud â chyd-destun diwylliannol y mater hwn. Cofiaf neuadd y gweithwyr yn Nhredegar yn cau a'r effaith a gafodd hynny ar fywyd diwylliannol Tredegar ac ar y bobl a oedd yn byw yno. Pan oeddwn yn blentyn, yr oedd y lle'n llawn o gymdeithasau opera a drama, a byddai'r lle'n llawn ohonynt heddiw hefyd petai'r cyfle ar gael i bobl fwynhau'r bywyd diwylliannol a grëwyd gennym yn y Cymoedd yn y bedwaredd ganrif ar bymtheg a'r ugeinfed ganrif. Un o'r agweddau mwyaf digalon ar ddirywiad economaidd y Cymoedd, ac nid yn yr 1980au yn unig, oedd bod diwylliant y Cymoedd wedi dioddef cymaint â'r economi.

David Melding: Yr ydych wedi rhoi disgrifiad byw iawn o dministr y cymunedau hyn, fel yr oeddech chi'n ei weld, yn yr 1980au gan bolisi bwriadol y Toriaid, sy'n gyhuddiad mawr, ac yr ydych wedi sôn am holl werthoedd pwysig—ac yr oeddent yn werthoedd pwysig—y mudiad Llafur diwylliannol. Ai dyna pan yr aethoch at Blaid Cymru wedyn? [*Chwerthin.*]

Alun Davies: I notice that you did not answer any of the points that I raised in my speech. I will tell you what makes a difference to those communities. What you had there was the creation of poverty on an industrial scale; it was structural poverty, which impoverished individuals, communities and an entire society, created by political intent. That is the greatest tragedy of the last 30 or 40 years in Wales. What has happened over the last decade—I know that this will make for uncomfortable listening for you—is that there has been a deliberate attempt to rebuild those communities, in order to rebuild their fabric and culture and to invest in their people. That is something that you would not understand and it is something that I frankly would not expect you to understand. However, it is something that I am very proud that the Labour Party and the Labour movement in Government has been able to achieve.

The Deputy First Minister and Minister for the Economy and Transport (Ieuan Wyn Jones): I will first deal with an issue that has been raised once or twice in this debate, in view of the *Financial Times* article yesterday about the regeneration of Newport. There was a suggestion in that article that the regeneration plans, led by Modus, were being delayed, but I am pleased to say that, contrary to the most recent media coverage, the developers have confirmed that there is no delay in that project and that it is still due to start during the summer or autumn of this year. That is excellent news as we go on to discuss various other matters raised during this debate.

We had a reasonable opening to this debate, with David Melding putting these matters into context, but, of course, that unleashed, from behind him, a range of other viewpoints. William Graham made no apology for raising those points that David did not raise.

4.20 p.m.

Nevertheless, in a way, this gives us an opportunity, as did the previous debate, to show that there is a clear political divide

Alun Davies: Sylwaf nad ydych wedi ateb dim un o'r pwyntiau a godais yn fy araith. Dywedaf wrthy ch beth sy'n gwneud gwahaniaeth i'r cymunedau hynny. Yr hyn a ddigwyddodd yno oedd creu tlo di ar raddfa ddiwydiannol; tlo di strwythurol oedd hwn, a oedd yn amddifadu unigolion, cymunedau a chymdeithas gyfan, ac a grëwyd gyda bwriadau gwleidyddol. Dyna'r drychineb fwyaf i Gymru yn y 30 neu 40 mlynedd diwethaf. Yr hyn sydd wedi digwydd yn ystod y degawd diwethaf—gwn y bydd gwrandio ar hyn yn brofiad anghyfforddus ichi—yw bod ymdrech fwriadol wedi'i gwneud i ailadeiladu'r cymunedau hynny, er mwyn ailadeiladu eu hadeiladwaith a'u diwylliant ac i fuddsoddi yn eu pobl. Mae hynny'n rhywbeth na fydddech yn ei ddeall ac nid yw'n rhywbeth y byddwn yn disgwyl ichi ei ddeall, a bod yn onest. Fodd bynnag, y mae'n rhywbeth yr wyf fi'n falch iawn fod y Blaid Lafur a'r mudiad Llafur mewn Llywodraeth wedi llwyddo i'w gyflawni.

Y Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth (Ieuan Wyn Jones): Yr wyf am ddelio'n gyntaf â mater a godwyd unwaith neu ddwy yn ystod y ddadl hon, yn sgil yr erthygl yn y *Financial Times* ddoe am adfywio yng Nghasnewydd. Cafwyd awgrym yn yr erthygl honno bod oedi yn y cynlluniau adfywio, sy'n cael eu harwain gan Modus, ond yr wyf yn falch dweud, yn groes i'r sylw diweddaraf yn y cyfryngau, bod y datblygwyr wedi cadarnhau nad oes oedi yn y prosiect hwn a bod disgwyl i'r gwaith ddechrau yn ystod yr haf neu'r hydref eleni. Mae hyn yn newyddion ardderchog wrth inni fynd ymlaen i drafod materion eraill a godwyd yn ystod y ddadl hon.

Cawsom agoriad rhesymol i'r ddadl, a rhoddodd David Melding y pethau hyn yn eu cyd-destun. Ond wrth gwrs, arweiniodd hynny at ryddhau pob math o safbwyntiau eraill o'r tu cefn iddo. Nid oedd William Graham yn ymddiheuro o gwbl am godi'r pwyntiau hynny na chodwyd gan David.

Er hynny, mewn ffordd, mae hyn yn rhoi cyfle inni, fel yn y ddadl flaenorol, i ddangos bod rhaniad gwleidyddol pendant rhwng y

between the parties in the Chamber, and it gives us an opportunity to look at that divide, which we are entitled to do, because they were highlighting the success of the Cardiff Bay Development Corporation, under a Conservative Government. Since they did that, we are perfectly entitled to judge the record of the Conservative Government in the rest of Wales, and we are perfectly entitled to say that, during the 1980s, as we have heard more often than I care to remember, the Conservative Government destroyed the economy of Valleys communities, as well as the economy of many rural areas. We are living with the legacy of that period today; that is the reality that we face. The destruction of many of our communities, the way that people had to leave their communities, and the way that some people are still trying to recover from what happened under the Conservatives, is something that we are perfectly entitled to tell the people of Wales about. Talk about leading with your chin—that is clearly an indication that the Conservatives have not learned their lessons.

We are also entitled to draw conclusions from areas that they mention in their motion. They are perfectly entitled to talk about Cardiff bay, and I will say in a moment that wonderful things were done here, but they also mention the Heads of the Valleys and Barry. We have the naked opportunism of Alun Cairns, coming here to tell us what should be happening in Barry. Why did he do that? Would he like to tell us? [*Laughter.*]

Alun Cairns: I am anxious that as many communities as possible can benefit from the sort of regeneration that we saw in Cardiff bay, and that similar regeneration can take place in Barry. Pride In Barry has been happy to receive support from the Conservative Party, and we now look forward to your response as the Deputy First Minister.

The Deputy First Minister: I think that we have had the answer. It is perfectly obvious why you have decided to mention Barry; it happens to be in the Vale of Glamorgan, which, funnily enough, happens to be the seat that you are fighting at the general election. It

pleidiau yn y Siambr, ac mae hynny'n rhoi cyfle inni edrych ar y rhaniad hwn, sy'n rhywbeth y mae gennym hawl i'w wneud, oherwydd yr oeddent yn tynnu sylw at lwyddiant Corfforaeth Datblygu Bae Caerdydd, o dan Lywodraeth Geidwadol. Gan eu bod hwy wedi gwneud hynny, mae gennym ninnau bob hawl i farnu record y Llywodraeth Geidwadol yng ngweddill Cymru, ac mae gennym bob hawl i ddweud bod y Llywodraeth Geidwadol, yn ystod yr 1980au, fel yr ydym wedi'i glywed fwy o weithiau nag y gallaf eu cofio, wedi dinistrio economi cymunedau'r Cymoedd, yn ogystal ag economi nifer o ardaloedd gwledig. Yr ydym yn byw gydag effeithiau'r cyfnod hwnnw hyd heddiw; dyna'r realiti y mae'n rhaid inni ei wynebu. Mae dinistr llawer o'n cymunedau, y ffordd y bu'n rhaid i bobl adael eu cymunedau, a'r ffordd y mae rhai pobl yn dal i geisio goresgyn yr hyn a ddigwyddodd dan y Ceidwadwyr, yn rhywbeth y mae gennym bob hawl i'w ddweud wrth bobl Cymru. Sôn am arwain a'ch wyneb yn agored—mae hynny'n arwydd amlwg nad yw'r Ceidwadwyr wedi dysgu eu gwersi.

Mae gennym bob hawl hefyd i lunio casgliadau o'r ardaloedd a grybwyllir yn eu mesur. Mae ganddynt bob hawl i sôn am fae Caerdydd, a byddaf yn dweud mewn munud bod pethau gwych wedi'u cyflawni yma, ond maent yn sôn hefyd am Flaenau'r Cymoedd a'r Barri. Gwelsom Alun Cairns yn ceisio manteisio ar bob cyfle, gan ddod yma i ddweud wrthym beth ddylai fod yn digwydd yn y Barri. Pam hynny? A hoffai ddweud wrthym? [*Chwerthin.*]

Alun Cairns: Yr wyf yn awyddus i gynifer o gymunedau â phosibl allu elwa o'r math o adfywiad a welwyd ym mae Caerdydd, a gall adfywio tebyg ddigwydd yn y Barri. Mae Balchder yn y Barri wedi bod yn fodlon derbyn cefnogaeth gan y Blaid Geidwadol, ac edrychwn ymlaen yn awr at eich ymateb fel y Dirprwy Brif Weinidog.

Y Dirprwy Brif Weinidog: Credaf ein bod wedi cael yr ateb. Mae'n gwbl amlwg pam yr ydych wedi dewis crybwyll y Barri; mae'n digwydd bod ym Mro Morgannwg, sef, yn rhyfedd ddigon, y sedd y byddwch yn ei hymyladd yn yr etholiad cyffredinol. Nid yw'n

is no surprise that we have this situation before us today; it is nothing but naked opportunism.

What about the other areas of Wales that need to be regenerated? There is no mention of them whatsoever. Why have the Conservatives, the day before the local election, decided to concentrate on those areas that they believe will benefit them? What about the rest of Wales, Andrew?

Andrew R.T. Davies: As you well know, it is up to individual parties to decide on the titles of their debates, and we have chosen to focus on this issue. However, on the direct question that Alun Cairns put to you about the Pride In Barry petition that was presented to the Assembly, and the presentation that you attended in October, and the genuine concerns of that organisation, you have ranted and raved, but you have offered no substance. Answer the question.

The Deputy First Minister: From the past master at ranting and raving, I find that rather rich. I will answer the petition in due course.

Let us come back to the guts of the debate. There are clearly advantages that have come to this region as a result of what happened in Cardiff bay—we all accept that. However, this is the capital city, so what do you expect? It attracts those kinds of capital infrastructure projects. However, there are iconic buildings in Cardiff bay that the Tories opposed—they did not want to see this Senedd building; this iconic building in Cardiff bay was opposed by the Tories.

David Melding: I am confused now. [*Laughter.*] There was an injudicious pause there before I said anything about the Deputy First Minister's approach.

At first, I thought that, in retrospect, you were going to disassociate yourself from the Cardiff bay development, Deputy First Minister; that would have been a remarkable tactical decision, saying, 'It is inevitable what happened—it is a capital region, and vast

syndod bod sefyllfa o'r fath yn ein hwynebu heddiw; nid yw'n ddim mwy nag enghraifft o rywun yn manteisio ar y sefyllfa.

Beth am yr ardaloedd eraill yng Nghymru y mae angen eu hadfywio? Nid oes sôn o gwbl am y rhain. Pam mae'r Ceidwadwyr, ar y diwrnod cyn yr etholiadau lleol, wedi penderfynu canolbwyntio ar yr ardaloedd hynny maent yn credu a fydd o fudd iddynt? Beth am weddill Cymru, Andrew?

Andrew R.T. Davies: Fel y gwyddoch yn iawn, y pleidiau unigol sy'n penderfynu ar deitlau eu dadleuon, ac yr ydym ni wedi dewis canolbwyntio ar y mater hwn. Fodd bynnag, ynghylch y cwestiwn uniongyrchol a ofynnodd Alun Cairns ichi ynglŷn â deiseb Balchder yn y Barri a gyflwynwyd i'r Cynulliad, a'r cyflwyniad a fynychwyd gennych ym mis Hydref, a phryderon gwirioneddol y sefydliad hwnnw, yr ydych wedi rhefr a rhuo, ond nid ydych wedi cynnig dim o sylwedd. Atebwch y cwestiwn.

Y Dirprwy Brif Weinidog: Yn dod o enau hen feistr ar refru a rhuo, credaf fod hynny braidd yn hyf. Byddaf yn ateb y ddeiseb yn y man.

Gadewch inni ddychwelyd at hanfod y ddadl. Mae'n amlwg fod y rhanbarth hwn wedi elwa yn sgil yr hyn a ddigwyddodd ym mae Caerdydd—yr ydym i gyd yn derbyn hynny. Fodd bynnag, dyma'r brifddinas, felly beth fydech yn ei ddisgwyl? Mae'n denu'r mathau hynny o brosiectau cyfalaf seilwaith. Fodd bynnag, mae gennym adeiladau eiconig ym mae Caerdydd yr oedd y Torïaid yn eu gwrthwynebu—nid oeddent am weld adeilad y Senedd yn cael ei adeiladu; yr oedd y Torïaid yn gwrthwynebu'r adeilad eiconig hwn ym mae Caerdydd.

David Melding: Yr wyf wedi fy nrysu'n awr. [*Chwerthin.*] Bu saib annoeth cyn imi ddweud dim am agwedd y Dirprwy Brif Weinidog.

I ddechrau, meddyliais, wrth edrych yn ôl, eich bod am eich datgysylltu eich hun oddi wrth ddatblygiad bae Caerdydd, Ddirprwy Brif Weinidog; byddai hynny wedi bod yn benderfyniad tactegol anhygoel, gan ddweud, 'Mae'r hyn a ddigwyddodd yn anochel—

sums were spent there, what do you expect?'. That seems to be a strange argument, because if you look at the incredible growth here, compared with, say, other regions of England, on average, that performance has to be as a result of something.

The Deputy First Minister: We should remember that unique circumstances came together to ensure that this area had the benefits of regeneration. Those include the fact that it is a capital city, it is the seat of Government, it has the Wales Millennium Centre and all of the advantages that other parts of Wales do not have. So, I accept that there are lessons to be drawn from Cardiff bay, but different lessons are to be drawn in relation to the Heads of the Valleys. The Heads of the Valleys area does not have the advantages that the capital city has, so the circumstances are entirely different.

In terms of other parts of Wales, what about areas such as Môn and Menai, Rhyl and Pembroke—areas that the Conservatives have not concentrated on today? The people of Wales are entitled to know where the Conservatives stand on issues such as rural regeneration, and the regeneration of Pembroke, Rhyl and Môn and Menai. All that they are doing—

David Melding *rose*—

The Deputy First Minister: No, I have given way many times. All that they are doing is using this debate for naked party political reasons, and the people of Wales will see through them.

Andrew R.T. Davies: It was interesting that not one of the two Plaid Cymru regional Members for South Wales Central chose to intervene in this debate. If Chris Franks wishes to make an intervention about the regeneration of Barry or Pride In Barry, I will gladly take it, to help him with his press release.

Chris Franks: This is going to sound like special pleading, but unfortunately I had emergency dental treatment this afternoon. I know that you are a generous person, so you

mae'n rhan o ranbarth y brifddinas, a gwariwyd symiau enfawr yno, beth arall y byddech yn ei ddisgwyl?' Mae hon yn ymddangos yn ddadl ryfedd, oherwydd os edrychwch ar y twf enfawr yma, o'i gymharu, dyweder, â rhanbarthau eraill o Loegr, ar gyfartaledd, rhaid bod y perfformiad hwnnw wedi deillio o rywbeth.

Y Dirprwy Brif Weinidog: Dylem gofio mai amgylchiadau unigryw a ddaeth ynghyd i sicrhau bod yr ardal hon wedi mwynhau buddiannau adfywio. Mae'r rheini'n cynnwys y ffaith ei bod yn brifddinas, canolfan y Llywodraeth, mae ganddi Ganolfan Mileniwm Cymru a'r holl fanteision eraill sydd ar goll yng ngweddill Cymru. Felly, derbynïaf fod gwersi i'w dysgu yn sgil bae Caerdydd, ond bod gwersi gwahanol i'w dysgu yn achos Blaenau'r Cymoedd. Nid oes gan ardal Blaenau'r Cymoedd yr un manteision â'r brifddinas, felly mae'r amgylchiadau'n gwbl wahanol.

O ran rhannau eraill o Gymru, beth am ardaloedd megis Môn a Menai, y Rhyl a Phenfro—ardaloedd nad yw'r Ceidwadwyr wedi canolbwyntio arnynt heddiw? Mae gan bobl Cymru hawl i wybod beth yw safbwynt y Ceidwadwyr ar faterion fel adfywio gwledig, ac adfywio Penfro, y Rhyl a Môn a Menai. Yr unig beth maent yn ei wneud—

David Melding *a gododd*—

Y Dirprwy Brif Weinidog: Na, yr wyf wedi ildio nifer o weithiau. Yr unig beth maent yn ei wneud yw defnyddio'r ddadl hon at ddibenion pleidiol amlwg, a bydd pobl Cymru'n gweld hynny'n glir.

Andrew R.T. Davies: Yr oedd yn ddiddorol nad oedd yr un o ddau Aelod rhanbarthol Plaid Cymru dros Ganol De Cymru wedi dewis ymyrryd yn y ddadl hon. Os hoffai Chris Franks ymyrryd ynghylch adfywiad y Barri neu Falchder yn y Barri, byddwn yn ddigon hapus ildio iddo, i'w gynorthwyo gyda'i ddatganiad i'r wasg.

Chris Franks: Mae hyn yn mynd i swnio fel esgus gwan, ond yn anffodus cefais driniaeth ddeintyddol frys y prynhawn yma. Gwn eich bod yn berson hael. Felly, yr wyf yn siŵr y

will forgive me for not speaking. However, I fully endorse the need for additional investment, which I was fighting for in Barry before you had even heard of the town. [*Laughter.*]

Andrew R.T. Davies: It is a shame that the leader of your group is not responding to the request of Pride In Barry. To be fair, I will take an intervention from the Deputy First Minister, because Alun Cairns asked him a direct question about it and he did not answer.

This debate is about trying to signify what has gone on in Cardiff bay. Parties are entitled to table their own debates. We more than anyone understand rural poverty and rural development; you only have to look at the Record to see the amount of times that I have spoken about those issues. However, we have chosen to focus today on Cardiff and on what could be achieved in Barry.

David Melding: I wonder if my friend agrees with me that the logic of the Deputy First Minister is remarkable. He is saying that motions will only be in order in the Assembly if they relate to the whole of Wales, and that we can never address a specific issue. We look forward to applying those strict criteria to the initiatives that he brings before us.

Andrew R.T. Davies: Not surprisingly, I agree entirely with my colleague's comments. However, there is a serious example here in Cardiff bay of what can be achieved. I was hosting some visitors yesterday who had come from all over—

Alun Ffred Jones *a gododd*—

Andrew R.T. Davies: I have taken two interventions already, Alun Ffred. If time allows, I will take an intervention from you later. I hope that you do not think that I am being disingenuous in not taking it now.

I accept that public money kick started the process in Cardiff bay, but that is what we are calling for in Barry. The sale of this land

maddeuwch imi am beidio â siarad. Fodd bynnag, yr wyf yn cytuno bod angen buddsoddiad ychwanegol, ac mae hynny'n rhywbeth yr oeddwn yn brwydro drosto cyn ichi hyd yn oed glywed am y dref. [*Chwerthin.*]

Andrew R.T. Davies: Mae'n drueni nad yw arweinydd eich grŵp yn ymateb i gais Balchder yn y Barri. A bod yn deg, derbynaf ymyriad gan y Dirprwy Brif Weinidog, gan fod Alun Cairns wedi gofyn cwestiwn uniongyrchol iddo amdano nad yw wedi ei ateb.

Mae'r ddadl hon yn ceisio dangos yr hyn sydd wedi digwydd ym mae Caerdydd. Mae gan bleidiau hawl i gyflwyno'u dadleuon eu hunain. Yr ydym yn deall tloedi gwledig a datblygu gwledig yn well na neb; nid oes yn rhaid ichi ond edrych ar y Cofnod i weld sawl gwaith yr wyf wedi siarad am y materion hyn. Fodd bynnag, yr ydym wedi dewis canolbwyntio ar Gaerdydd heddiw ac ar yr hyn y gellid ei gyflawni yn y Barri.

David Melding: Tybed a yw fy nghyfaill yn cytuno â mi bod rhesymeg y Dirprwy Brif Weinidog yn rhyfeddol. Dywed na fydd cynigion mewn trefn yn y Cynulliad oni bai eu bod yn ymwneud â Chymru gyfan, ac na allwn byth roi sylw i fater penodol. Edrychwn ymlaen at roi'r meini prawf caeth hyn ar waith yn achos y cynlluniau y bydd ef yn eu dwyn gerbron.

Andrew R.T. Davies: Nid yw'n beth rhyfedd, ond cytunaf yn llwyr â sylwadau fy nghyd-Aelod. Fodd bynnag, mae gennym enghraifft ddifrifol yma ym mae Caerdydd o'r hyn y gellir ei gyflawni. Yr oeddwn yn croesawu ymwelwyr ddoe o bob cwr—

Alun Ffred Jones *rose*—

Andrew R.T. Davies: Yr wyf wedi derbyn dau ymyriad eisoes, Alun Ffred. Os bydd amser yn caniatáu, derbynaf ymyriad yn ddiweddarach. Gobeithio nad ydych ym meddwl fy mod yn anniffuant am beidio â'i dderbyn yn awr.

Yr wyf yn derbyn mai arian cyhoeddus a roes yr hwb i ddechrau'r broses ym mae Caerdydd, ond dyna'r hyn yr ydym yn galw

means that it could happen, albeit on a far smaller scale. Barry is the largest town in Wales and has a great future and great potential. The previous Conservative administration and the current coalition council, to be fair, have worked with Pride In Barry to try to deliver those benefits. In looking for regeneration, we must look at how we will improve communities and their economic prosperity.

Alun Davies, to be fair, spoke with passion and dedication, as he always does, although I disagree with him. I spent many of my formative years in the Valleys, where I have many good friends, and I know that the economic scenario there in the 1980s and early 1990s was completely different to what it is today—the world economy was different then. If the governing parties can do no more than look backwards time and again, Wales's future will, sadly, be neglected. We put this country on a sound economic footing, and we can be proud of the regeneration of Cardiff bay.

4.30 p.m.

My colleague, David Melding, highlighted the fact that 17,000 jobs have been created by the redevelopment of Cardiff bay. What put Cardiff back on the European and world map? It was the development of Cardiff bay and the impetus that it gave to the economy of south-east Wales.

We want to see prosperity spread across Wales, so that as many people as possible can benefit. However, we have to consider the models that exist and their success or failures. This motion seeks to emphasise our success in Cardiff in the 1980s. We would like to see that success in Barry, and we believe that it could also be transferred into other areas of Wales.

Everyone has made a meaningful contribution to the debate. William highlighted the redevelopment that is currently going on in Newport, and Mohammad highlighted education and the importance of training to allow a community to depend on its own resources. We all agree

amdano yn y Barri. Mae gwerthu'r tir hwn yn golygu y gallai ddigwydd, er ar raddfa lai o lawer. Y Barri yw'r dref fwyaf yng Nghymru ac mae ganddi ddyfodol disglair a photensial mawr. Mae'r weinyddiaeth Geidwadol flaenorol a'r glymblaid bresennol sy'n rheoli'r cyngor, a bod yn deg, wedi gweithio gyda Balchder yn y Barri i geisio cyflawni'r buddiannau hynny. Wrth geisio adfywio, rhaid inni edrych sut y byddwn yn gwella cymunedau a'u ffyniant economaidd.

Siaradodd Alun Davies, a bod yn deg, gydag angerdd ac ymroddiad, fel y bydd bob amser, er fy mod yn anghytuno ag ef. Treuliais lawer o fy mlynnyddoedd cynnar yn y Cymoedd, lle mae gennyf lawer o ffrindiau da, a gwn fod y sefyllfa economaidd yno yn yr 1980au a'r 1990au cynnar yn gwbl wahanol i'r hyn ydyw heddiw—yr oedd economi'r byd yn wahanol bryd hynny. Os na all y pleidiau sydd mewn grym wneud dim mwy nag edrych yn ôl dro ar ôl tro, bydd dyfodol Cymru, yn anffodus, yn cael ei esgeuloso. Rhaid inni roi'r wlad hon ar sail economaidd gadarn, a gallwn ymfalchïo yn adfywiad bae Caerdydd.

Tynnodd fy nghyd-Aelod, David Melding, sylw at y ffaith fod 17,000 o swydd wedi'u creu wrth ailddatblygu bae Caerdydd. Beth a roddodd Gaerdydd yn ôl ar fap Ewrop ac ar fap y byd? Datblygu bae Caerdydd a'r sbardun a roddodd hynny i economi'r deddwyrain.

Yr ydym am weld ffyniant yn ymestyn drwy Gymru, er mwyn i gynifer â phosibl o bobl elwa. Fodd bynnag, rhaid inni ystyried y modelau sydd ar gael a'u llwyddiannau neu eu methiannau. Bwriad y cynnig hwn yw pwysleisio ein llwyddiant yng Nghaerdydd yn yr 1980au. Hoffem weld y llwyddiant hwnnw yn y Barri, a chredwn y gellid ei drosglwyddo hefyd i ardaloedd eraill Cymru.

Mae pawb wedi gwneud cyfraniad ystyrllon i'r ddadl. Tynnodd William sylw at yr ailddatblygu sydd ar y gweill ar hyn o bryd yng Nghasnewydd, a thynnodd Mohammad sylw at addysg a phwysigrwydd hyfforddiant i ganiatáu i gymuned ddibynnu ar ei hadnoddau ei hun. Cytunwn i gyd â hynny.

with that. However, the polarisation that we have had from the Deputy First Minister and his backward-looking agenda lead us to feel that the Welsh economy, Welsh communities, and Welsh culture are in peril. Plaid Cymru has shown its true colours today in its anti-Cardiff rhetoric, and that will be reflected in the ballot box in Cardiff tomorrow.

The Deputy Presiding Officer: It is after 4.30 p.m., therefore we will move to the votes without the bell being rung. I see that Members are content with that.

Fodd bynnag, oherwydd y polareiddio a gawsom gan y Dirprwy Brif Weinidog a'i agenda sy'n edrych i'r gorffennol, cawsom ein harwain i deimlo bod economi Cymru, cymunedau Cymru a diwylliant Cymru mewn perygl. Mae Plaid Cymru wedi dangos ei gwir liwiau heddiw yn ei rhethreg wrth-Gaerdydd, ac adlewyrchir hynny yn y blychau pleidleisio yng Nghaerdydd yfory.

Y Dirprwy Lywydd: Mae wedi troi 4.30 p.m, felly, symudwn i bleidleisio heb ganu'r gloch. Gwelaf fod yr Aelodau'n fodlon ar hynny.

Amser Pleidleisio Voting Time

The Deputy Presiding Officer: Amendments 1 and 2 to NDM3923 have already been dealt with, therefore we begin with the vote on amendment 3.

Y Dirprwy Lywydd: Ymdriniwyd â gwelliant 1 a gwelliant 2 i NDM3923 eisoes, felly, dechreuwn drwy bleidleisio ar welliant 3.

*Gwelliant 3 i NDM3923: O blaid 27, Ymatal 0, Yn erbyn 10.
Amendment 3 to NDM3923: For 27, Abstain 0, Against 10.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Asghar, Mohammad
Barrett, Lorraine
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davidson, Jane
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gregory, Janice
Griffiths, John
Hart, Edwina
James, Irene
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Helen Mary
Jones, Ieuan Wyn
Law, Trish
Lewis, Huw
Lloyd, David
Ryder, Janet
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Black, Peter
Burns, Angela
Cairns, Alun
Davies, Andrew R.T.
German, Michael
Graham, William
Melding, David
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment carried.*

Motion NDM3923 as amended: that

the National Assembly of Wales:

expresses its concern that:

the abolition of the 10p tax rate may impact adversely on the poorest households in Wales and notes the action being taken by the Chancellor of the Exchequer.

Cynnig NDM3923 fel y'i diwygiwyd: bod

Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

yn mynegi ei bryder:

gallai dileu'r gyfradd dreth 10c gael effaith andwyol ar aelwydydd tlotaf Cymru ac yn nodi'r camau y mae Canghellor y Trysorlys yn eu cymryd.

Cynnig NDM3923 fel y'i diwygiwyd: O blaid 28, Ymatal 0, Yn erbyn 9.

Motion NDM3923 as amended: For 28, Abstain 0, Against 9.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:

The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Asghar, Mohammad
Barrett, Lorraine
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davidson, Jane
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gregory, Janice
Griffiths, John
Hart, Edwina
Hutt, Jane
James, Irene
Jones, Alun Ffred
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Helen Mary
Jones, Ieuan Wyn
Law, Trish
Lewis, Huw
Lloyd, David
Morgan, Rhodri
Ryder, Janet
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:

The following Members voted against:

Black, Peter
Cairns, Alun
Davies, Andrew R.T.
German, Michael
Graham, William
Melding, David
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

Derbyniwyd cynnig NDM3923 fel y'i diwygiwyd.

Motion NDM3923 as amended carried.

Cynnig (NDM3924): O blaid 10, Ymatal 0, Yn erbyn 29.

Motion (NDM3924): For 10, Abstain 0, Against 29.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:

The following Members voted for:

Black, Peter
Burns, Angela
Cairns, Alun
Davies, Andrew R.T.
German, Michael
Graham, William
Melding, David

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:

The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Asghar, Mohammad
Barrett, Lorraine
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davidson, Jane
Davies, Alun

Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Kirsty

Davies, Andrew
 Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Franks, Chris
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Hart, Edwina
 Hutt, Jane
 James, Irene
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Helen Mary
 Jones, Ieuan Wyn
 Law, Trish
 Lewis, Huw
 Lloyd, David
 Morgan, Rhodri
 Ryder, Janet
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Watson, Joyce

*Gwrthodwyd y cynnig.
 Motion defeated.*

Dadl Fer Short Debate

Parciau Cenedlaethol: Cyflawni eu Dyletswydd a'u Diffygion Democrataidd National Parks: Delivering on Their Duty and their Democratic Deficits

Kirsty Williams: I seem to have a habit of being drawn for the short debate at an inopportune time in the Assembly's calendar. Therefore, I am very grateful to the Minister. I see that I am joined by three Plaid Cymru Members, which is three more than I had expected. I thought that this debate would be between me, Jane Davidson, the Deputy Presiding Officer, and our former colleague, Alun Pugh, who I know is watching at home.

Kirsty Williams: Byddaf yn aml yn cael fy newis, mae'n ymddangos, ar gyfer y dadl fer ar adeg anhwylyus yng nghalendr y Cynulliad. Felly, yr wyf yn ddiolchgar iawn i'r Gweinidog. Gwelaf fod tri aelod o Blaid Cymru am ymuno â mi, sydd dri yn fwy nag yr oeddwn wedi'u disgwyl. Yr oeddwn yn meddwl mai dadl rhyngof fi, Jane Davidson, y Dirprwy Lywydd, a'n cyn gyd-Aelod, Alun Pugh, y gwn ei fod yn gwylio gartref, fyddai hon.

The Snowdonia, Pembrokeshire and Brecon Beacons national parks cover 20 per cent of the landmass of Wales—one fifth of our country. In England and Scotland, the national parks comprise only 7 per cent of the land area. Clearly, in our small nation, national parks are a big deal.

Mae parciau cenedlaethol Eryri, sir Benfro a Bannau Brycheiniog yn ymestyn dros 20 y cant o dir Cymru—un rhan o bump o'n gwlad. Yn Lloegr ac yn yr Alban, dim ond 7 y cant o arwynebedd eu tir yw eu parciau cenedlaethol. Mae'n amlwg, yn ein gwlad fach ni, fod parciau cenedlaethol yn dipyn o beth.

For those who visit our national parks, they are areas of outstanding beauty, fantastic open spaces to explore, to relax in and, as the strapline says, simply to 'breathe easier'. They are guardians of our natural heritage

I'r rheini sy'n ymweld â'n parciau cenedlaethol, maent yn ardaloedd o harddwch eithriadol, yn fannau agored rhyfeddol i'w harchwilio, i ymlacio ynddynt ac, fel y dywed yr arwyddair, yn fannau lle y gall

and environment, preserving our ecosystems while allowing us to enjoy and learn about the habitats and the creatures preserved within them. They are places to exercise and to be invigorated by the great outdoors.

However, unlike many of their international cousins, they are not wildernesses. Not only do they attract visitors by their internationally recognised names, which are wonderful marketing tools in their own right, but they also have a big impact upon those of us that live within their borders. They can generate economic activity, and develop forms of sustainable living. The park authorities exercise huge influence over development and planning. However, those of us who live and work in such communities sometimes feel that our needs are not being met by those park authorities. National parks are not museums, or places for people to come and stare at us. We need jobs, homes for families, and facilities for our young people—all the infrastructure that any community needs. The roots of park authorities' planning roles spread deep into the foundations of so many of the simple decisions that residents in my constituency make: to install new windows or not, to have a garage or an extension or not, or to have a satellite dish or not. Even the simplest matters fall within the park authorities' very wide remit.

Britain's first national park was the Peak district, established in 1951. Snowdonia became the first national park in Wales, established in the same year, followed closely by Pembrokeshire in 1952 and the Brecon Beacons in 1957. The two statutory purposes of the national park authorities, as defined in the Environment Act 1995, are to conserve and enhance the natural beauty, wildlife and cultural heritage of the parks, and to promote opportunities for the enjoyment and understanding of its special qualities. The Act also places a duty on the national park authorities to foster the economic and social wellbeing of their local communities, without incurring significant expenditure in doing so.

rhywun 'anadlu'n haws'. Maent yn gwarchod ein treftadaeth a'n hamgylchedd naturiol, yn cadw'n hecosystemau ac, ar yr un pryd, yn caniatáu inni fwynhau'r cynefinoedd a'r creaduriaid a warchodir ynddynt a dysgu amdanynt. Maent yn fannau inni ymarfer ein cyrff a chael ein bywiogi yn yr awyr agored.

Fodd bynnag, yn wahanol i lawer o'u cefndryd rhyngwladol, nid tiroedd anial mohonynt. Yn rhinwedd eu henwau sy'n adnabyddus drwy'r gwledydd, a'r rheini'n gyfryngau marchnata gwyh eu hunain, maent nid yn unig yn denu ymwelwyr ond hefyd yn cael effaith fawr ar y rheini ohonom sy'n byw o fewn eu ffiniau. Gallant greu gweithgarwch economaidd, a datblygu ffurfiau cynaliadwy o fyw. Mae gan awdurdodau'r parciau ddylanwad anferth ar ddatblygu a chynllunio. Fodd bynnag, mae'r rheini ohonom sy'n byw ac yn gweithio mewn cymunedau o'r fath weithiau'n teimlo nad yw'r awdurdodau hynny yn y parciau'n diwallu'n hanghenion. Nid amgueddfeydd yw parciau cenedlaethol; nid lleoedd i bobl ddod i syllu arnom. Mae arnom angen swyddi, cartrefi i deuluoedd a chyfleusterau i'n pobl ifanc—yr holl seilwaith y mae ei angen ar bob cymuned. Mae gwreiddiau swyddogaethau cynllunio awdurdodau'r parciau'n ymestyn yn ddwfn i sylfeini cymaint o'r penderfyniadau syml a wneir gan drigolion fy etholaeth: gosod ffenestri newydd neu beidio, cael garej neu estyniad neu beidio, neu gael padell lloeren neu beidio. Daw'r materion symlaf hyd yn oed o fewn cylch gorchwyl eang iawn awdurdodau'r parciau.

Parc cenedlaethol cyntaf Prydain oedd parc Peak District, a sefydlwyd yn 1951. Eryri oedd y parc cenedlaethol cyntaf yng Nghymru, ac fe'i sefydlwyd yn yr un flwyddyn, a sir Benfro'n fuan wedyn yn 1952 a Bannau Brycheiniog yn 1957. Dau ddiben statudol awdurdodau'r parciau cenedlaethol, fel y'u diffinnir yn Neddf yr Amgylchedd 1995, yw cadw a gwella harddwch naturiol, bywyd gwyllt a threftadaeth ddiwylliannol y parciau, a hyrwyddo cyfleoedd i bobl fwynhau a deall eu nodweddion arbennig. Mae'r Ddeddf hefyd yn gosod dyletswydd ar awdurdodau'r parciau cenedlaethol i feithrin lles economaidd a chymdeithasol eu cymunedau lleol, heb wario'n sylweddol wrth

The Government of Wales Act 2006 states that Assembly Ministers must have due regard for the contents of the Environment Act when exercising functions that may impact upon national parks.

However, along with swathes of my constituents, I am concerned that national parks authorities are not delivering on all of their duties. I think that, in an ever-changing world, it is time to look at their role for the twenty-first century, and how the challenges that national parks face can be best addressed.

It is well-known in this Chamber that a large part of my constituency is covered by the Brecon Beacons National Park. As I said earlier, it was established in 1957, and it was the tenth area in England and Wales to be given such status. With up to 180 people being employed by the national park's authority, and Powys accounting for 66 per cent of the park area, it is an important local feature and employer. Of the 24 members of the national park authority, 16 are appointed by the unitary authorities in the park area, and eight by the Minister. That arrangement maintains the previous convention for managing the national parks of England and Wales, whereby two thirds of authority members would be local councillors, and one third would be Secretary of State appointees. That is an inherited convention, and I believe there is room for modernisation and democratisation. The authority owns 13.5 per cent of the land within the park, and other institutional landowners include the Forestry Commission, Welsh Water, the National Trust and the Countryside Council for Wales. However, some 70 per cent of the land within the park is privately owned. Given that over two thirds of the land owned by the public, surely it should have the power to decide who sits on the board of the national park authority, which has such a great say in how the land is used.

Each year, the Brecon Beacons National Park Authority deals with some 700 planning applications. That means 700 decisions made by unelected and, quite frankly, unaccountable individuals. The scope and influence of the planning authority on

wneud hynny. Dywed Deddf Llywodraeth Cymru 2006 ei bod yn rhaid i Weinidogion y Cynulliad roi sylw priodol i gynnwys Deddf yr Amgylchedd wrth gyflawni swyddogaethau a all effeithio ar barciau cenedlaethol.

Fodd bynnag, fel lluo o'm hetholwyr, yr wyf yn poeni nad yw awdurdodau'r parciau cenedlaethol yn cyflawni pob un o'u dyletswyddau. Credaf, mewn byd sy'n newid o hyd, ei bod yn bryd edrych ar eu rôl ar gyfer yr unfed ganrif ar hugain, ac ar y ffordd orau i fynd i'r afael â'r heriau sy'n wynebu'r parciau cenedlaethol.

Mae'n hysbys yn y Siambr hon fod rhan helaeth o'm hetholaeth i yn dod o fewn Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog. Fel y dywedais yn gynharach, fe'i sefydlwyd yn 1957, a hi oedd y ddegfed ardal yng Nghymru a Lloegr i gael statws o'r fath. Cyflogir hyd at 180 o bobl gan awdurdod y parc cenedlaethol, ac ym Mhowys y mae 66 y cant o ardal y parc, felly, mae'n nodwedd ac yn gyflogwr lleol o bwys. O blith 24 aelod awdurdod y parc cenedlaethol, penodir 16 gan yr awdurdodau unedol yn ardal y parc, ac wyth gan y Gweinidog. Mae'r trefniant hwnnw'n cadw at yr arfer blaenorol ar gyfer rheoli parciau cenedlaethol Cymru a Lloegr, lle byddai dwy ran o dair aelodau'r awdurdod yn gynghorwyr lleol, a thraean yn cael eu penodi gan yr Ysgrifennydd Gwladol. Arfer a etifeddwyd yw hwnnw, a chredaf fod lle i foderneiddio a democrateiddio. Mae'r Awdurdod yn berchen ar 13.5 y cant o dir y parc, a rhai o'r sefydliadau eraill sy'n berchen ar dir yw'r Comisiwn Coedwigaeth, Dŵr Cymru, yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol a Chyngor Cefn Gwlad Cymru. Fodd bynnag, eiddo preifat yw oddeutu 70 y cant o'r tir yn y parc. Ac ystyried bod dros ddwy ran o dair o'r tir yn eiddo i'r cyhoedd, oni ddylai gael y pŵer i benderfynu pwy fydd aelodau bwrdd awdurdod y parc cenedlaethol, sydd â chymaint o lais yn y ffordd y defnyddir y tir.

Bob blwyddyn, bydd Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog yn trafod oddeutu 700 o geisiadau cynllunio. Mae hynny'n golygu gwneud 700 o benderfyniadau gan unigolion sydd heb eu hethol ac, i fod yn gwbl blaen, unigolion nad

ordinary people's lives is widespread, and it is for that reason that I believe, along with my Liberal Democrat colleagues, that we should have an element of direct election to the authority. Indeed, the Welsh Assembly Government's independent review of the Welsh national park authorities in March 2003 recommended consultation on the possibility of one fifth of authority members being appointed by direct elections, or via a collegiate system involving the community councils. Carwyn Jones was the relevant Minister at the time, and he took an all-or-nothing approach, saying that he thought that if we had an element of direct election to the national park authorities, there would be more problems than we have at present.

4.40 p.m.

Seventy-five per cent of the Brecon Beacons National Park Authority's total revenue comes from the Welsh Assembly Government. I understand that, as the park a national resource and treasure, it is only right that there is role for national appointees.

The remaining money provided to the national park comes from local authorities and I appreciate, therefore, that it is only right that local authorities should have some representation on the board. However, taxpayers of all kinds should surely have a greater say as to who is in charge of spending their money. In 2005-06, the Brecon Beacons National Park Authority spent millions of pounds on the provision of services—those are significant sums of money for unelected representatives to spend without any real accountability.

There is currently no compulsion in Wales to ensure that the local authority appoints to the board members whose wards are within the national park. That has led to concerns that those who live in the park are not being truly represented under the current system. For example, there are three Powys county councillors on the Brecon Beacons National Park Authority board who do not represent

ydant yn atebol. Mae cwmpas eang i ddylanwad yr awdurdod cynllunio dros fywydau pobl gyffredin, a dyna pam y credaf, ynghyd â'm cyd-Aelodau ym mhlaid y Democratiaid Rhyddfrydol, y dylem gael elfen o ethol uniongyrchol i'r awdurdod. Yn wir, argymhelliad adolygiad annibynnol Llywodraeth Cynulliad Cymru o awdurdodau parciau cenedlaethol Cymru ym mis Mawrth 2003 oedd y dylid ymgynghori ynglŷn â phosibilrwydd penodi un rhan o bump o aelodau'r awdurdod drwy gyfrwng etholiadau uniongyrchol, neu drwy drefn golegol a fyddai'n cynnwys y cynghorau cymuned. Carwyn Jones oedd y Gweinidog perthnasol ar y pryd, a'i agwedd ef oedd popeth-neu-ddim, gan ddweud ei fod yn credu y byddai cael elfen o ethol uniongyrchol i awdurdodau'r parciau cenedlaethol yn creu mwy o broblemau nag sydd gennym ar hyn o bryd.

Daw 75 y cant o gyfanswm refeniw Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog oddi wrth Lywodraeth Cynulliad Cymru. Gan fod y parc yn adnodd ac yn drysor cenedlaethol, deallaf nad yw ond yn iawn fod rôl i bobl a benodir ar y lefel genedlaethol.

Daw gweddill yr arian a gaiff y parc cenedlaethol oddi wrth awdurdodau lleol, a sylweddolaf, felly, nad yw ond yn iawn i awdurdodau lleol gael rhywfaint o gynrychiolaeth ar y bwrdd. Fodd bynnag, dylai trethdalwyr o bob math, oni ddylent, gael mwy o lais ynglŷn â phwy sy'n gyfrifol am wario'u harian. Yn 2005-06, gwariodd Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog filiynau o bunnoedd ar ddarparu gwasanaethau—mae'r rheini'n symiau sylweddol i gynrychiolwyr anetholedig eu gwario heb unrhyw atebolrwydd go iawn.

Ar hyn o bryd, nid yw'n orfodol yng Nghymru i sicrhau bod yr awdurdod lleol yn penodi aelodau i'r bwrdd sy'n cynrychioli wardiau o fewn y parc cenedlaethol. Mae hynny wedi codi pryderon nad yw'r sawl sy'n byw yn y parc yn cael eu cynrychioli mewn gwirionedd dan y system bresennol. Er enghraifft, mae tri o gynghorwyr sir Powys ar fwrdd Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau

wards in the national park. They are not accountable to those who live within the park. Of the remaining five Powys county councillors on the board, only one has a ward wholly within the park with the remaining four having only parts of their wards in the park. Those five Powys county councillors, between them, have 5,301 constituents who are resident in the park. One councillor has only seven constituents resident in the park, yet there are 22,825 people living in the Powys section of the park. Effectively, only four of the Powys county councillors represent any park residents at all. The eight Powys County Council appointees between them represent only 23 per cent of the total number of people resident within the Powys section of the park.

The major settlements of Brecon and Crickhowell have no direct representation, and, ironically, the local perspective is represented by the Assembly's appointees who happen to live in those areas of the national park.

Minister, how is this approach democratic and what can be done to change it? Parish members of English national park authorities must be members of parish councils that are at least partly within the park. In Scotland, local members must be ward or community councillors for areas that are at least partly located in the park. Why do we not have similar rules in Wales?

Earlier today, we discussed Huw Lewis's proposed legislative competence Order. Thus far, I have been unlucky in that my bid for a legislative competence Order has not been pulled out of the hat. However, if that were to be the case, I would call for Wales to have the powers to change the rules relating to the appointment of local authority members to national park authorities, in addition to the Assembly's powers to appoint members to national park authorities. I believe that it would be desirable to tackle the lack of democratic representation head on by introducing at least an element of direct election to the authority, along with wider representation from community councils on

Brycheiniog nad ydynt yn cynrychioli wardiau yn y parc cenedlaethol. Nid ydynt yn atebol i'r sawl sy'n byw yn y parc. O blith pum cynghorydd sir arall Powys sydd ar y bwrdd, un yn unig sydd â ward sy'n gwbl o fewn ffiniau'r parc, a rhannau yn unig o wardiau'r pedwar arall sydd yn y parc. Rhyngddynt, mae gan y pum cynghorydd sir hynny o Bowys 5,301 etholwyr sy'n byw yn y parc. Dim ond saith etholwr yn byw yn y parc sydd gan un cynghorydd, eto i gyd mae 22,825 o bobl yn byw yn y rhan o'r parc sydd ym Mhowys. Mewn gwirionedd, dim ond pedwar o gynghorwyr sir Powys sy'n cynrychioli unrhyw rai o drigolion y parc o gwbl. Rhyngddynt, mae'r wyth a benodwyd gan Gyngor Sir Powys yn cynrychioli dim ond 23 y cant o gyfanswm y bobl sy'n byw yn y rhan honno o'r parc sydd ym Mhowys.

Nid oes gan y ddau anheddiad mawr, sef Aberhonddu a Chrucywel, gynrychiolaeth uniongyrchol o gwbl, ac yn eironig mae'r sawl a benodwyd gan y Cynulliad sy'n cynrychioli'r safbwynt lleol, gan eu bod yn digwydd byw yn yr ardaloedd hynny yn y parc cenedlaethol.

Weinidog, sut y mae hyn yn ddemocrataidd a beth y gellir ei wneud i'w newid? Rhaid i aelodau plwyfi awdurdodau'r parciau cenedlaethol yn Lloegr fod yn aelodau o gynghorau plwyf sydd o leiaf yn rhannol o fewn y parc. Yn yr Alban, rhaid i aelodau lleol fod yn gynghorwyr ar wardiau neu'n gynghorwyr cymunedau ardaloedd sydd o leiaf â rhan ohonynt yn y parc. Pam nad oes gennym reolau tebyg yng Nghymru?

Yn gynharach heddiw, trafodwyd y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol a gynigiwyd gan Huw Lewis. Hyd yn hyn, nid wyf wedi bod yn ffodus i gael tynnu fy nghais am Orchymyn cymhwysedd deddfwriaethol o'r het. Fodd bynnag, petawn yn llwyddo, byddwn yn galw am yr hawl i Gymru gael y pwerau i newid y rheolau ynglŷn â phenodi aelodau awdurdodau lleol ar awdurdodau'r parciau cenedlaethol, yn ogystal â phwerau'r Cynulliad i benodi aelodau awdurdodau'r parciau cenedlaethol. Credaf y byddai'n ddymunol mynd i'r afael benben â'r diffyg cynrychiolaeth ddemocrataidd drwy gyflwyno elfen o leiaf o ethol uniongyrchol ar gyfer yr awdurdod,

the park bodies. In Scotland, for example, one fifth of members of national park authorities are directly elected. The legislative competence Order that I am bidding for would be needed to enable the Minister to consider action of this nature and I hope that the Government and Minister could support my proposal for a legislative competence Order should it be drawn in the ballot. In the meantime I call upon the Minister to take on board the submissions that she has received in response to her recent consultation on representations on the national park authority. In the past, Powys County Council has not paid due regard to the guidance issued by the Assembly on who should represent the council on Brecon Beacons National Park Authority.

I believe that there are other reasons for pursuing a legislative competence Order in this area. As we discuss the role of national parks in this new century, it is only appropriate that all powers relating to national parks should be devolved to the Assembly. We should have the opportunity, for instance, to safeguard those environments. It is ironic that the National Assembly for Wales, in technical advice note 8, can state that there should not be any windfarm developments within the national park, because of the adverse effect that would have on the environment, yet had no powers to stop the liquefied natural gas pipeline being driven through the area.

There is an opportunity to have legislation in Wales that can better protect our national parks from such developments. The National Assembly needs to consider its own position in this area. At the moment, there is huge disquiet in Snowdonia. At Llanbedr, the National Assembly has decided to sell off a disused military airfield with a view to a commercial operation buying the land and running an airport in what is one of the jewels of the Welsh countryside.

The Minister must have due regard for the national park's special status, and I would

ochr yn ochr â chynrychiolaeth ehangach o blith y cynghorau cymuned ar gyrff y parc. Yn yr Alban, er enghraifft, mae un o bob pum aelod ar awdurdodau'r parciau cenedlaethol yn cael eu hethol yn uniongyrchol. Byddai angen y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol yr wyf yn ei cheisio er mwyn galluogi'r Gweinidog i ystyried gweithredu o'r fath a gobeithio y gallai'r Llywodraeth a'r Gweinidog gefnogi fy nghynnig am Orchymyn cymhwysedd deddfwriaethol petai'n llwyddo yn y balot. Yn y cyfamser, galwaf ar y Gweinidog i ystyried yr ymateb y mae wedi'i gael i'w hymgyngori'n ddiweddar ar gynrychiolaeth ar awdurdodau'r parciau cenedlaethol. Yn y gorffennol, nid yw Cyngor Sir Powys wedi rhoi sylw dyledus i'r arweiniad a gyhoeddwyd gan y Cynulliad ynglŷn â phwy a ddylai gynrychioli'r cyngor ar Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog.

Credaf fod rhesymau eraill dros geisio Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol yn y maes hwn. Wrth inni drafod rôl parciau cenedlaethol yn y ganrif newydd hon, nid yw ond yn briodol datganoli'r holl bwerau sy'n berthnasol i'r parciau cenedlaethol i'r Cynulliad. Dylem gael y cyfle, er enghraifft, i ddiogelu'r amgylcheddau hynny. Mae'n eironig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn nodyn cyngor technegol 8, yn gallu dweud na ddylid cael yr un datblygiad fferm wynt yn y parc cenedlaethol, oherwydd yr effaith niweidiol a gâi hynny ar yr amgylchedd, eto i gyd, nad oedd ganddi bwerau i rwystro'r bibell nwy naturiol hylif rhag cael ei gyrru drwy'r ardal.

Mae cyfle inni gael deddfwriaeth yng Nghymru a all warchod ein parciau cenedlaethol yn well rhag datblygiadau o'r fath. Mae angen i'r Cynulliad Cenedlaethol ystyried ei safbwynt ei hun yn y maes hwn. Ar hyn o bryd, mae anesmwythyd mawr yn Eryri. Yn Llanbedr, mae'r Cynulliad Cenedlaethol wedi penderfynu gwerthu hen faes awyr milwrol gan ddisgwyl y bydd busnes masnachol yn prynu'r tir ac yn rhedeg maes awyr yn un o'r manau harddaf yng nghefn gwlad Cymru.

Rhaid i'r Gweinidog ddangos parch dyladwy at statws arbennig y parc cenedlaethol, a

like to see any evidence that the Minister has to show that she has considered that before she allows an airport to be established effectively within the national park.

Not only are the national parks not delivering on democracy, they are failing to fulfil some of their statutory duties to promote economic growth and to safeguard our cultural heritage and social wellbeing. For instance, the Minister has previously expressed her concern at the national parks' lack of progress on the affordable housing agenda. In Bwlch, in my constituency, at Springbank Close, a housing needs survey identifying a need for affordable housing was ignored, and the houses that were built went on the open market and were in no way affordable to the local community. After complaints by the community council, the park and the Minister said that the omission was due to human error rather than a systematic failure to enforce their policy. That is simply unacceptable.

My surgeries and my postbag are filled with complaints about the park's failures in its planning procedures, from delays in processing applications to a lack of response to letters and officers' inability to return calls. I am concerned that the park's good work in other areas and its reputation are being damaged to the point at which only radical restructuring can restore residents' faith.

A local businessman who runs investment companies around the world wrote to me. He said,

'I have never experienced such poor service from a publicly funded body, in this country, or even in developing countries in which I have had business dealings. I do not take this approach to you lightly but do so in desperation as I seem to have no recourse to progressing matters through the BBNPA.'

The BBNPA is the Brecon Beacons National Park Authority. The operator of a leading tourist attraction wrote to me recently,

charwn weld unrhyw dystiolaeth sydd gan y Gweinidog i ddangos ei bod wedi ystyried hynny cyn iddi ganiatáu sefydlu maes awyr a fyddai o fewn y parc cenedlaethol i bob pwrpas.

Yn ogystal â methu o ran democratiaeth, mae'r parciau cenedlaethol yn methu â chyflawni rhai o'u dyletswyddau statudol i hybu twf economaidd a diogelu ein treftadaeth ddiwylliannol a'n lles cymdeithasol. Er enghraifft, mae'r Gweinidog wedi mynegi pryder o'r blaen ynghylch diffyg cynnydd y parciau cenedlaethol ar yr agenda tai fforddiadwy. Yn y Bwlch, yn fy etholaeth i, yn Springbank Close, anwybyddwyd arolwg o anghenion tai a oedd yn dangos bod angen tai fforddiadwy, a gwerthwyd y tai a godwyd ar y farchnad agored ac nid oeddent yn fforddiadwy i'r gymuned leol o gwbl. Ar ôl cael cwynion gan y cyngor cymuned, dywedodd y parc a'r Gweinidog mai camgymeriad gan rywun yn hytrach na methiant systematig i orfodi eu polisi oedd yn gyfrifol am y gwall. Mae hynny'n gwbl annerbyniol.

Mae fy nghymorthfeydd a'm sach llythyrau yn llawn cwynion am fethiannau'r parc yn ei weithdrefnau cynllunio, a'r rheini'n amrywio o oedi wrth brosesu ceisiadau i fethu ateb llythyrau ac anallu swyddogion i ffonio'n ôl. Yr wyf yn pryderu bod y gwaith da y mae'r parc yn ei wneud mewn meysydd eraill a'i enw da yn cael eu tanseilio i'r fath raddau fel mai ailstrwythuro sylfaenol yn unig a all adfer ymddiriedaeth trigolion.

Cefais lythyr gan ddyn busnes lleol sy'n rhedeg cwmnïau buddsoddi o gwmpas y byd. Meddai,

Nid wyf erioed wedi cael gwasanaeth mor wael gan gorff sy'n cael ei ariannu gan y cyhoedd, yn y wlad hon na hyd yn oed mewn gwledydd sy'n datblygu lle'r wyf wedi cynnal trafodion busnes. Nid wyf yn troi atoch fel hyn yn ddifeddwl, ond yn hytrach mewn anobaith gan ei bod yn ymddangos nad oes gennyf ddewis arall os wyf i symud pethau ymlaen drwy BBNPA.

BNPA yw Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog. Cefais lythyr yn ddiweddar gan weithredwr un o'r prif

begging for his tourist attraction to be taken out of the national park because of the difficulties that he had experienced.

Rural tourism and farm businesses need a reactive and positive planning system, which we simply do not have at the moment. The small size of the Brecon Beacons planning department, and a lack of investment in that part of the park's work, have meant a high turnover of planning staff, and an unacceptable burden has been placed on the remaining officers who, often unqualified, are constantly struggling to keep up with applications, some of which have become excessively delayed.

I know that the Minister has put in place plans to try to address some of these problems following the publication of the Gilestone report, but I ask her to look at Powys County Council's most recent audit report, published this week, on the handling of planning applications in the park. There is huge disquiet in my constituency about how the park is dealing with this matter. That has not been helped this week by the fact that only two pages of this latest report have been handed over to the public. The rest, we are told, is too sensitive. That begs the question of whether the park has ever heard of a black marker to cover up sensitive information that it feels it cannot make available.

Our national parks have the opportunity to be known as places of greatness and innovation. For those of us living in them, at the moment, there is a real sense that the parks are not looking after the people who live and work there.

The Minister for Environment, Sustainability and Housing (Jane Davidson): I am pleased to have the opportunity on behalf of the Welsh Assembly Government to set out our position on the important issues raised here.

As you said in your introduction, Kirsty, the national parks and their managing bodies, the national park authorities, are vital to the economic, social and environmental fabric of

atyniadau i ymwelwyr, yn ymbil am i'w atyniad gael ei dynnu allan o'r parc cenedlaethol oherwydd yr anawsterau yr oedd wedi'u cael.

Mae angen system gynllunio ymatebol a chadarnhaol ar gyfer twristiaeth wledig a busnesau fferm, ac nid oes gennym system o'r fath ar hyn o bryd. Gan fod adran gynllunio Bannau Brycheiniog yn fach, ac oherwydd y diffyg buddsoddi yn yr agwedd honno ar waith y parc, bu trosiant uchel ymhlith staff cynllunio, a rhoddwyd baich annerbyniol ar ysgwyddau'r swyddogion sydd ar ôl, sy'n ymdrechu o hyd, yn aml heb gymwysterau, i ymateb i geisiadau, rai ohonynt wedi'u gohirio'n rhy hir.

Gwn fod y Gweinidog wedi rhoi cynlluniau ar waith i geisio delio â rhai o'r problemau hyn yn dilyn cyhoeddi'r adroddiad Gilestone, ond gofynnaf iddi ystyried yr adroddiad archwilio diweddaraf gan Gyngor Sir Powys, a gyhoeddwyd yr wythnos hon, ar y ffordd i drafod ceisiadau cynllunio yn y parc. Mae anesmwythyd mawr yn fy etholaeth am y modd y mae'r parc yn delio â'r mater hwn. Nid yw'r ffaith mai dwy dudalen yn unig o'r adroddiad diweddaraf hwn sydd wedi'u trosglwyddo i'r cyhoedd wedi lleddfu'r anesmwythyd hwnnw yr wythnos hon. Dywedir wrthym fod y gweddill yn rhy sensitif. Mae hynny'n gwneud i rywun ofyn a yw'r parc erioed wedi clywed am ddefnyddio pin marcio du i guddio gwybodaeth sensitif y mae'n teimlo na all ei darparu.

Mae gan ein parciau cenedlaethol gyfle i gael eu hadnabod fel mannau lle mae mawredd ac arloesi. Ym marn y rhai ohonom sy'n byw ynddynt, ar hyn o bryd mae yna wir ymdeimlad nad yw'r parciau'n gofalu am y bobl sy'n byw ac yn gweithio yno.

Y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai (Jane Davidson): Yr wyf yn falch cael cyfle ar ran Llywodraeth Cynulliad Cymru i egluro ein safbwynt ar y materion pwysig a godwyd yma.

Fel y dywedwch yn eich rhagymadrodd, Kirsty, mae'r parciau cenedlaethol a'r cyrff sy'n eu rheoli, awdurdodau'r parciau cenedlaethol, yn rhan hanfodol o wead

Wales. In fact, 22 million visitors a year visit our three national parks, and a study by the National Trust and others in 2006 revealed that they supported nearly 12,000 jobs in the rural economy and generated some £177 million each year for local economies.

They are jewels in Wales's environmental crown. They represent 20 per cent of Wales's land area, with a further 5 per cent in the areas of outstanding natural beauty, and they contain landscapes of considerable beauty. The Assembly Government therefore feels strongly that we must cherish them now and in future. That is why we issued a new national parks policy statement in March last year. The statement emphasised the importance that we attach to the parks, to securing a sustainable future for them, and to their delivery under their statutory purposes.

4.50 p.m.

You talked about the statutory purposes to conserve and enhance the natural beauty, wildlife and cultural heritage of the parks; and to promote opportunities for the understanding and enjoyment of the special qualities of the parks by the public; and about the duty to foster the economic and social wellbeing of the communities in their areas.

I hope that you agree that on conserving and enhancing the special qualities of park areas, the park authorities have a good record to date. All three authorities are implementing biodiversity action plans for their areas and they have developed strategic management plans with clear policies on conservation. They are also working constructively with Cadw and other relevant organisations on the preservation of the historic heritage of their areas. They are also making a major input to the development and promotion of agri-environment schemes; I am pleased that my colleague the Minister for Rural Affairs is present.

They have a big challenge to face in helping their beautiful landscapes, special habitats

economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol Cymru. Mewn gwirionedd, mae 22 miliwn o ymwelwyr yn ymweld â'n tri pharc cenedlaethol bob blwyddyn, a dangosodd astudiaeth gan yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol ac eraill yn 2006 eu bod yn cynnal bron 12,000 o swyddi yn yr economi wledig ac yn dod â thua £177 miliwn y flwyddyn i economïau lleol.

Maent yn berlau yng nghoron amgylcheddol Cymru. Maent yn cwmpasu 20 y cant o arwynebedd tir Cymru, a 5 y cant yn ychwanegol yn yr ardaloedd o harddwch naturiol eithriadol, ac maent yn cynnwys tirweddau prydferth dros ben. Oherwydd hynny, mae Llywodraeth y Cynulliad yn teimlo'n gryf ei bod yn rhaid inni eu trysori'n awr ac yn y dyfodol. Dyna pam y cyhoeddwyd datganiad polisi newydd gennym ar barciau cenedlaethol fis Mawrth y llynedd. Pwysleisiwyd yn y datganiad y pwys a rown ar y parciau, ar sicrhau dyfodol cynaliadwy iddynt, ac ar eu darparu an eu dibenion statudol.

Soniecch am y dibenion statudol i gadw a hyrwyddo harddwch naturiol, bywyd gwyllt a threftadaeth ddiwylliannol y parciau; ac i hybu cyfleoedd i'r cyhoedd ddeall a mwynhau rhinweddau arbennig y parciau; ac am y ddyletswydd i ofalu am les economaidd a chymdeithasol y cymunedau yn eu hardaloedd.

Gobeithio y cytunwch fod gan awdurdodau'r parciau record dda hyd yma o ran cadw a hyrwyddo rhinweddau arbennig ardaloedd y parciau. Mae pob un o'r tri awdurdod yn rhoi cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth ar waith ar gyfer eu hardaloedd, ac maent wedi datblygu cynlluniau rheoli strategol sydd â pholisïau pendant ar gadwraeth. Maent hefyd yn cydweithio'n adeiladol â Cadw a chyrrff perthnasol eraill ar warchod treftadaeth hanesyddol eu hardaloedd. Maent hefyd yn cyfrannu'n helaeth at ddatblygu a hyrwyddo cynlluniau amaeth-amgylcheddol; yr wyf yn falch fod fy nghyd-Weinidog y Gweinidog dros Faterion Gwledig yn bresennol.

Maent yn wynebu her fawr o ran helpu eu tirweddau hardd, eu cynefinoedd arbennig a'r

and the biodiversity of their areas to adapt to climate change, and they are engaging proactively in this agenda to encourage more sustainable use of resources in the parks. They are also playing a part in the work of our new Climate Change Commission for Wales.

On promoting public enjoyment, the three park authorities actively develop and promote more sustainable visitor management schemes, with initiatives such as the Beacon's bus, Snowden's sherpa bus service and the Greenways bus scheme in Pembrokeshire. They are engaging all three in improving their visitor facilities.

In fact, the Brecon Beacons has done some exemplary work in terms of a joint social inclusion strategy to guide work in order to reach as wide a cross-section of society as possible, with ethnic minority groups being supported under the Mosaic project.

Although the park authorities are not lead economic development or community development agencies, the work that they have done through their sustainable development fund has been extremely important. Numerous community-based projects supporting sustainable living have been initiated as a result across the parks. Those include the Brecon Beacons energy fund, Celtic Biodiesel in Pembrokeshire and the Moel y Ci Environmental Centre in Snowdonia National Park, which aims to become a sustainable recycling enterprise. We are strongly encouraging the park authorities to do much more to encourage affordable housing in their areas. A key step in that will be the new affordable housing delivery plan that I have asked the park authorities to produce this year.

As you mention, the park authorities are also the local planning authorities for their areas. They are each responsible for preparing a local development plan and for taking and enforcing planning decisions. I agree that the park authorities, like other local planning authorities in Wales, must continue to improve their delivery of this vital service.

fioamrywiaeth yn eu hardaloedd i ymaddasu i'r newid yn yr hinsawdd, ac maent yn cymryd camau rhagweithiol ar yr agenda hon i gymell defnyddio adnoddau mewn ffordd fwy cynaliadwy yn y parciau. Maent hefyd yn cymryd rhan yng ngwaith Comisiwn newydd Cymru ar y Newid yn yr Hinsawdd.

O ran hyrwyddo mwynhad y cyhoedd, mae awdurdodau'r tri pharc yn datblygu ac yn hybu cynlluniau mwy cynaliadwy i reoli ymwelwyr, gyda chynlluniau fel bws y Bannau, gwasanaeth bws sherpa'r Wyddfa a chynllun bysiau Lonydd Glas yn sir Benfro. Mae pob un o'r tri'n cymryd camau i wella'i gyfleusterau i ymwelwyr.

Mewn gwirionedd, mae Bannau Brycheiniog wedi gwneud gwaith rhagorol yng nghydestun strategaeth cynhwysiant cymdeithasol ar y cyd i lywio gwaith i gyrraedd trawstoriad mor eang ag sy'n bosibl o gymdeithas, gan roi cymorth i grwpiau lleiafrifol ethnig dan y prosiect Mosaic.

Er nad yw awdurdodau'r parciau'n asiantaethau sy'n arwain ar ddatblygu economaidd neu ddatblygu cymunedol, mae'r gwaith y maent wedi'i wneud drwy eu cronfa datblygu cynaliadwy wedi bod yn bwysig dros ben. O ganlyniad i hynny, cychwynnwyd nifer mawr o brosiectau yn y gymuned sy'n rhoi cymorth i fyw'n gynaliadwy ledled y parciau. Yn eu plith y mae cronfa ynni Bannau Brycheiniog, Celtic Biodiesel yn sir Benfro a Chanolfan Amgylcheddol Moel-y-ci ym Mharc Cenedlaethol Eryri, sy'n bwriadu troi'n fenter ailgylchu gynaliadwy. Yr ydym yn annog awdurdodau'r parciau'n daer i wneud llawer mwy i hybu tai fforddiadwy yn eu hardaloedd. Un cam allweddol yn hynny o beth fydd y cynllun newydd i ddarparu tai fforddiadwy yr wyf wedi gofyn i awdurdodau'r parciau ei gynhyrchu eleni.

Fel y dywedwch, mae awdurdodau'r parciau hefyd yn awdurdodau cynllunio lleol dros eu hardaloedd. Mae pob yn gyfrifol am baratoi cynllun datblygu lleol ac am wneud penderfyniadau cynllunio a'u gorfodi. Yr wyf yn derbyn ei bod yn rhaid i awdurdodau'r parciau barhau i wella'r modd y maent yn darparu'r gwasanaeth hanfodol hwn, yn yr un modd ag awdurdodau cynllunio eraill yng

Nghymru.

In the Brecon Beacons, the park authority has an important and specific issue to address on the management and delivery of its development control function, not least to restore public confidence in it. We are working closely and constructively with the authority on this. As you know, I met authority members in March in public to underline what needs to be done and what I expect of them.

In fairness, the park authority has reacted quickly to the independent report on the Gileston planning case. The Powys internal audit report reinforces the points made. The Assembly Government has facilitated the services of a professional planner to advise the authority on necessary improvement actions. I have regular meetings with the chair and the chief executive, and I will meet them again shortly to keep a check on progress. I have set a deadline for this autumn for the Brecon Beacons park authority to put in place a fit-for-purpose planning service. To check on that, the Assembly Government is arranging for the Wales Audit Office to undertake a review of the impact of the improvement actions that the park authority is taking. The review will also encompass the planning development control services of the other two park authorities to help identify and share good practice.

It is important to say that I have a range of powers, under local government and planning legislation, to intervene directly. If the improvement actions being taken do not deliver, I will intervene. I told the authority that I do not plan to use these powers at this stage but that I will keep the position under review. The reassurance that I hope will be provided by the Wales audit review in the autumn will be crucial: it will be crucial to me, to you and to your constituents. The Welsh Assembly Government is expecting the authority to take swift and effective action to deliver an improved planning service.

I fully understand that you are concerned that

Ym Mannau Brycheiniog, mae gan awdurdod y parc fater pwysig a phenodol sy'n galw am ei sylw ynghylch rheoli a chyflawni ei swyddogaeth rheoli datblygu a hynny, yn anad dim, er mwyn adfer ymddiriedaeth y cyhoedd ynddi. Yr ydym yn cydweithio'n agos ac yn adeiladol gyda'r awdurdod ar hyn. Fel y gwyddoch, cyfarfûm ag aelodau o'r awdurdod ym mis Mawrth o flaen y cyhoedd i dynnu sylw at yr hyn y mae angen ei wneud a'r hyn a ddisgwyliaf ganddynt.

I fod yn deg, mae awdurdod y parc wedi ymateb yn gyflym i'r adroddiad annibynnol ar achos cynllunio Gileston. Mae adroddiad archwilio mewnol Powys yn ategu'r pwyntiau a wnaed. Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi rhoi cymorth i ddefnyddio gwasanaethau cynlluniwr proffesiynol i gynghori'r awdurdod ynghylch y camau y mae angen eu cymryd i wella. Caf gyfarfodydd yn rheolaidd â'r cadeirydd a'r prif weithredwr, a byddaf yn cwrdd â hwy eto cyn hir i gadw golwg ar y cynnydd. Yr wyf wedi pennu terfyn amser ar gyfer yr hydref hwn i awdurdod parc Bannau Brycheiniog sicrhau bod ganddo wasanaeth cynllunio addas. Er mwyn gwirio hynny, mae Llywodraeth y Cynulliad yn trefnu i Swyddfa Archwilio Cymru gynnal adolygiad o effaith y camau y mae awdurdod y parc yn eu cymryd i wella. Bydd yr adolygiad hefyd yn cwmpasu'r gwasanaethau cynllunio ar gyfer rheoli datblygiadau yn awdurdodau'r ddau barc arall er mwyn nodi a rhannu arferion da.

Mae'n bwysig dweud bod gennyf amryw o bwerau, dan ddeddfwriaeth llywodraeth leol a chynllunio, i ymyrryd yn uniongyrchol. Os na fydd y camau ar gyfer gwella yn llwyddo, byddaf yn ymyrryd. Dywedais wrth yr awdurdod nad wyf yn bwriadu defnyddio'r pwerau hyn ar hyn o bryd ond y byddaf yn cadw llygad ar y sefyllfa. Bydd y sicrwydd a ddarperir, gobeithio, gan yr adolygiad archwilio yng Nghymru yn yr hydref yn hollbwysig: bydd yn hollbwysig i mi, i chi ac i'ch etholwyr. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n disgwyl i'r awdurdod gymryd camau buan ac effeithiol i sicrhau gwasanaeth cynllunio gwell.

Yr wyf yn derbyn yn llwyr eich bod yn

not all park authority members represent wards in the park. The legal position is that the Environment Act 1995 requires the appointing authorities—the constituent local authorities—to have regard to the desirability of appointing councillors to the park authorities who have wards wholly or partly situated within the park boundary. My understanding is that this operates in England and Wales. Currently, 70 per cent of the local authority members represent wards that are wholly within national park boundaries, but the relevant local authorities must also appoint councillors in accordance with the political balance of each individual local authority, so there is a balance to be struck here.

I know that you are concerned that a small number of members from the north of Powys are currently members of the Brecon Beacons park authority, but they are appointed in accordance with the statutory requirement for political balance. This situation does not apply in the other two park authorities, but it is a feature in the Brecon Beacons. You have spoken in favour of direct elections to the park authorities as improving democracy, but what you did not say in your contribution was that the Welsh Assembly Government undertook a public consultation on the appointments process to the national park authorities in 2006, and direct elections were one of the issues covered in that consultation. All key stakeholders were included in this consultation, but a majority of the respondents were opposed to direct elections on the grounds of cost and bureaucracy.

As Barbara Castle said at a conference in Craig-y-Nos in 1991,

‘When you are going to create a national park you want a good working relationship with the local people, with their elected reps, with the people farm and live there, of course. Anybody who loves the national parks in any national park sense of the word is not happy unless that happens. But there is no getting away from the fact that however many public spirited people there may be on local

pryderu nad yw holl aelodau awdurdod y parc yn cynrychioli wardiau yn y parc. Y sefyllfa gyfreithiol yw bod Deddf yr Amgylchedd 1995 yn mynnu bod yr awdurdodau sy'n penodi—yr awdurdodau lleol cyfansoddol—yn rhoi sylw i ddymunoldeb penodi cynghorwyr i awdurdodau'r parciau sydd â'u wardiau'n gyfan gwbl neu'n rhannol o fewn ffin y parc. Deallaf fod hyn yn gymwys yng Nghymru ac yn Lloegr. Ar hyn o bryd, mae 70 y cant o aelodau awdurdodau lleol yn cynrychioli wardiau sy'n gyfan gwbl o fewn ffiniau parciau cenedlaethol, ond rhaid i'r awdurdodau lleol perthnasol hefyd benodi cynghorwyr yn unol â chydbwysedd gwleidyddol pob awdurdod lleol unigol, felly, rhaid cadw'r ddysgl yn wastad yn hyn o beth.

Gwn eich bod yn pryderu bod nifer bach o aelodau o ogledd Powys yn aelodau o awdurdod parc Bannau Brycheiniog ar hyn o bryd, ond fe'u penodir yn unol â'r gofyniad statudol am gydbwysedd gwleidyddol. Nid yw'r sefyllfa hon yn bod yn achos awdurdodau'r ddau barc arall, ond mae'n nodwedd ym Mannau Brycheiniog. Yr ydych yn argymhell etholiadau uniongyrchol i awdurdodau'r parciau fel modd i wella democratiaeth. Ond yr hyn na ddywedasoeh yn eich cyfraniad oedd bod Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi ymgynghori â'r cyhoedd ar y broses o benodi i awdurdodau'r parciau cenedlaethol yn 2006, ac etholiadau uniongyrchol oedd un o'r materion a oedd dan sylw yn yr ymgynghoriad hwnnw. Yr oedd yr holl randdeiliaid allweddol wedi'u cynnwys yn yr ymgynghoriad hwn, ond yr oedd y rhan fwyaf o'r rhai a ymatebodd yn gwrthwynebu etholiadau uniongyrchol ar sail cost a biwrocratiaeth.

Fel y dywedodd Barbara Castle mewn cynhadledd yng Nghraig-y-Nos yn 1991,

Wrth greu parc cenedlaethol, yr ydych am gael perthynas weithio dda â'r bobl leol, gyda'u cynrychiolwyr etholedig, gyda'r rhai sy'n ffermio ac yn byw yno, wrth gwrs. Ni fydd neb sy'n caru'r parciau cenedlaethol oherwydd yr hyn ydynt yn fodlon oni bai fod hynny'n digwydd. Ond nid oes dianc rhag y ffaith, ni waeth faint o bobl sy'n caru lles y cyhoedd sydd mewn awdurdodau lleol, mai

authorities they are local and by definition should they have the last word on settling a national park issue of this kind? If you live as long as I do you will learn the practicalities of politics. Democracy is about representation not local interest. You can't blame anybody for fighting for their local interest; you can't blame anybody at all for looking for the support of their local electors, that's how they got there in the first place. That is the political reality and that is why there must be a strong national park body in my view with overall control otherwise you cannot have national parks.'

We need the best quality members to secure a sustainable future for the parks. To assist here and to help address some of the key concerns that Kirsty has expressed, I have recently written to the appointing authorities with a new recommended selection protocol that the Assembly Government has prepared with the WLGA and the park authorities. This protocol underlines the need for the appointing authorities to select on merit and to do so in a transparent manner. It recommends that the authorities, in line with the legislation, give priority to councillors with wards within the parks and aim to ensure that the main communities, such as Brecon, are represented on the park authorities.

The park authorities have a wide agenda to deliver on and are making good progress, although they clearly have more to do. However, we need to judge them against that wide agenda, rather than on one issue that is proving problematic in one park authority. I have listened carefully to the suggestions and comments about the current appointment arrangements in the English and Scottish national parks. There are different models in existence. In Scotland, the directly elected members have been in place for only a short time, so we have yet to build an evidence base on that. I believe that the arrangements that are operating in Wales deliver a sensible mix of local and national representation, and I agree that improvements can be made on local representation. I hope that the selection

rhai lleol ydynt, ac oherwydd hynny a ddylent gael y gair olaf wrth benderfynu mater fel hwn sy'n ymwneud â pharc cenedlaethol? Os byddwch fyw mor hir ag yr wyf fi wedi byw, byddwch yn dysgu am yr agweddau ymarferol ar wleidyddiaeth. Mae democratiaeth yn ymwneud â chynrychioli, nid buddiannau lleol. Ni allwch weld bai ar neb am ymladd dros ei fuddiannau lleol; ni allwch weld bai ar rywun am geisio cefnogaeth ei etholwyr lleol; dyna sut y cafodd ei ethol yn y lle cyntaf. Dyna'r gwir am wleidyddiaeth a dyna pam y mae'n rhaid cael corff cryf a chanddo reolaeth gyffredinol dros barc cenedlaethol, yn fy marn i, oherwydd fel arall ni allwch gael parciau cenedlaethol.

Mae arnom angen aelodau o'r radd flaenaf i sicrhau dyfodol cynaliadwy i'r parciau. Er mwyn cynnig cymorth yn hynny a helpu ymateb i rai o'r pryderon allweddol y mae Kirsty wedi'u mynegi, yr wyf wedi anfon llythyr yn ddiweddar ar yr awdurdodau penodi gan argymhell protocol penodi newydd y mae Llywodraeth y Cynulliad wedi'i baratoi ar y cyd â CLILC ac awdurdodau'r parciau. Mae'r protocol hwn yn tanlinellu'r angen i'r awdurdodau penodi ddethol ar sail teilyngdod ac mewn ffordd eglur. Mae'n argymhell y dylai'r awdurdodau roi blaenoriaeth, yn unol â'r ddeddfwriaeth, i gynghorwyr sydd â'u wardiau o fewn y parciau gan geisio sicrhau bod y prif gymunedau, fel Aberhonddu, yn cael eu cynrychioli ar awdurdodau'r parciau.

Mae gan awdurdodau'r parciau agenda gynhwysfawr i'w chyflawni ac maent yn gwneud cynnydd da, er ei bod yn amlwg bod ganddynt fwy i'w wneud. Er hynny, mae angen inni eu barnu ar sail yr agenda gynhwysfawr honno, yn hytrach nag ar sail un mater sy'n achosi problemau i awdurdod un o'r parciau. Yr wyf wedi gwranddo'n astud ar yr awgrymiadau a'r sylwadau am y trefniadau penodi presennol ym mharciau cenedlaethol Lloegr a'r Alban. Mae gwahanol fodelau ar gael. Yn yr Alban, mae'r aelodau sydd wedi'u hethol yn uniongyrchol wedi bod yn eu swyddi am gyfnod byr yn unig, felly, nid oes gennym sylfaen o dystiolaeth ar hynny eto. Credaf fod y trefniadau sydd ar waith yng Nghymru'n sicrhau cymysgedd ddoeth o gynrychiolaeth

protocol that I have referred to will help with that.

I will keep the matter under review, in light of the comments that you have made today and the new appointments that will be made after tomorrow's local elections. I do not think that the case has yet been made for a major change, given that our previous consultation on this issue did not lead to the outcome that you desire, but I am keen to ensure that the local authorities deliver against the guidance agreed by the Assembly Government and the Welsh Local Government Association.

5.00 p.m.

Kirsty Williams: With all due respect to the consultation process that was carried out, you said yourself that you wrote to the relevant 'stakeholders'. However, stakeholders often have a vested interest in keeping things as they are. I would love to know how many citizens living within the national park area even knew about that consultation to have the chance to respond to it. Minister, when the main town of the Brecon Beacons National Park, Brecon, wants to hold a referendum on voting itself out of the national park area, that has to tell you something about the frustration felt by ordinary citizens—not the usual stakeholders and the usual suspects—about their lack of representation.

Jane Davidson: That is why we have done what we have done, operating within the legislation to ensure that all councils consider representation according to electoral wards and main park communities. That is also why I said that I am prepared to keep the matter under review in the light of comments made today and the new appointments to be made after tomorrow's local government elections. Those new appointments will be a critical factor.

It is also important that we ensure that the existing arrangements deliver good-quality representation, especially on the local level.

leol a chenedlaethol, a derbynïaf y gellir cael gwelliannau o ran cynrychiolaeth leol. Yr wyf yn gobeithio y bydd y protocol dethol y cyfeiriais ato yn fodd i hyrwyddo hynny.

Byddaf yn cadw llygad ar y mater, yng nghyd-destun y sylwadau a wnaed gennych heddiw a'r penodiadau newydd a wneir ar ôl yr etholiadau lleol yfory. Ni chredaf fod dadl berswadiol wedi'i chyflwyno eto o blaid newid sylweddol, gan nad oedd ein hymgyngoriad blaenorol ar y mater hwn wedi rhoi'r canlyniad a ddymunwch, ond yr wyf yn awyddus i sicrhau y bydd yr awdurdodau lleol yn dilyn y canllawiau y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wedi eu cytuno.

Kirsty Williams: Gyda phob dyledus barch i'r broses ymgynghori a gynhaliwyd, dywedasoeh eich hun eich bod wedi ysgrifennu at y 'rhanddeiliaid' allweddol. Fodd bynnag, yn aml iawn bydd gan randdeiliaid ddiddordeb personol mewn cadw pethau fel y maent. Carwn wybod faint o ddinasyddion, sy'n byw yn ardal y parc cenedlaethol, a oedd hyd yn oed yn gwybod am yr ymgynghoriad hwnnw i gael cyfle i ymateb iddo. Weinidog, pan fydd prif dref Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog am gynnal refferendwm ar bleidleisio ei hun allan o ardal y parc cenedlaethol, rhaid bod hynny'n dweud rhywbeth wrthy ch am y rhwystredigaeth ymhlith nifer o ddinasyddion cyffredin—nid y rhanddeiliaid arferol a'r un hen wyneb—am eu diffyg cynrychiolaeth.

Jane Davidson: Dyna pam y bu inni wneud yr hyn a wnaethom, gan weithredu o fewn y ddeddfwriaeth i sicrhau bod pob cyngor yn ystyried sylwadau yn ôl wardiau etholiadol a phrif gymunedau'r parc. Dyna pam y dywedais hefyd fy mod yn fodlon cadw llygad ar y mater yng ngoleuni'r sylwadau a wnaethpwyd heddiw a'r penodiadau newydd a gaiff eu gwneud ar ôl yr etholiadau llywodraeth leol yfory. Bydd y penodiadau newydd hynny'n ffactor hollbwysig.

Mae'n bwysig hefyd inni sicrhau bod y trefniadau presennol yn rhoi cynrychiolaeth o ansawdd da, yn enwedig ar y lefel leol. Fodd

However, for those of us who are interested in the national delivery of the three national parks in Wales, the issue is about focusing on the standards of delivery and outcome that will enhance local and national perceptions.

bynna, ar gyfer y rheini ohonom sydd â diddordeb yn narpariaeth genedlaethol y tri pharc cenedlaethol yng Nghymru, mae'r mater yn ymwneud â chanolbwyntio ar yr haenau cyflenwi a chanlyniad a fydd yn gwella canfyddiadau lleol a chenedlaethol.

The Deputy Presiding Officer: That brings today's proceedings to a close.

Y Dirprwy Lywydd: Daw hynny â chyfarfod heddiw i ben.

*Daeth y cyfarfod i ben am 5.01 p.m.
The meeting ended at 5.01 p.m.*

Datganiad Ysgrifenedig gan y Llywydd Written Statement by the Presiding Officer

This week, Sir Jon Shortridge is retiring after nine years as the most senior civil servant in Wales. We wish to place on record the gratitude of the National Assembly for Wales for his unique contribution to the development of the institution during the years when he acted as its Permanent Secretary. In particular, we thank him for his part in the development and implementation of the Government of Wales Act 2006, which has further advanced the constitutional development of the National Assembly and the Welsh Government.

Yr wythnos hon, mae Syr Jon Shortridge yn ymddeol ar ôl naw mlynedd fel prif was sifil Cymru. Yr ydym am gofnodi diolch Cynulliad Cenedlaethol Cymru iddo am ei gyfraniad unigryw i ddatblygiad y corff yn ystod ei flynyddoedd fel Ysgrifennydd Parhaol. Yn arbennig, yr ydym yn diolch iddo am y rhan a chwaraeodd wrth ddatblygu a gweithredu Deddf Llywodraeth Cymru 2006, sydd wedi symud datblygiad cyfansoddiadol y Cynulliad Cenedlaethol a Llywodraeth Cymru yn ei flaen ymhellach.

Aelodau a'u Pleidiau Members and their Parties

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
Asghar, Mohammad (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Barrett, Lorraine (Llafur – Labour)
Bates, Mick (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Bourne, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Burnham, Eleanor (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
Cairns, Alun (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Chapman, Christine (Llafur – Labour)
Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
Davidson, Jane (Llafur – Labour)
Davies, Alun (Llafur – Labour)
Davies, Andrew (Llafur – Labour)
Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Elis-Thomas, Dafydd (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Evans, Nerys (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Franks, Chris (Plaid Cymru – The Party of Wales)
German, Michael (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Gregory, Janice (Llafur – Labour)
Griffiths, John (Llafur – Labour)
Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)

Gibbons, Brian (Llafur – Labour)
Hart, Edwina (Llafur – Labour)
Hutt, Jane (Llafur – Labour)
Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
James, Irene (Llafur – Labour)
Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Ann (Llafur – Labour)
Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Gareth (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Helen Mary (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Law, Trish (Annibynnol – Independent)
Lewis, Huw (Llafur – Labour)
Lloyd, David (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Lloyd, Val (Llafur – Labour)
Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Jonathan (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Rhodri (Llafur – Labour)
Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Randerson, Jenny (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Ryder, Janet (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Sargeant, Carl (Llafur – Labour)
Sinclair, Karen (Llafur – Labour)
Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Watson, Joyce (Llafur – Labour)
Williams, Brynle (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)